

นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม
ท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

พระมหาวิรัตน์ สุเมธี
และคณะ 2565

รายงานการวิจัย

นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนา
และวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน
กลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

THE INNOVATION TO DEVELOP CREATIVE DISTRICTS BASED ON BUDDHIST PRINCIPLE
AND LOCAL CULTURE TO INCREASE THE VALUE OF THE ECONOMICAL BASIC
INCOME OF ETHNIC COMMUNITIES IN MAE HONG SON PROVINCE

พระมหาวิรัตน์ สุเมธี
พระพิทักษ์ ฐานิสโร
สาธิตี รักกัตถุญ

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รายงานการวิจัย

นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนา
และวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน
กลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

THE INNOVATION TO DEVELOP CREATIVE DISTRICTS BASED ON
BUDDHIST PRINCIPLE AND LOCAL CULTURE TO INCREASE THE
VALUE OF THE ECONOMICAL BASIC INCOME OF ETHNIC
COMMUNITIES IN MAE HONG SON PROVINCE

พระมหาวิรัชศักดิ์ สุรเมธี
พระพิทักษ์ ฐานิสฺสโร
สาลินี รักกตัญญู

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัย และนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2565

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นรูปแบบการวิจัยและพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน 2. พัฒนารูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานราก โดยดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 ออกแบบและพัฒนาเครื่องมือ ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้ และขั้นตอนที่ 4 การประเมินและปรับปรุง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการจัดเวทีเสวนา รวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า

1. ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนโดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน โดยเรียงลำดับจากค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยดังนี้ ด้านสิ่งแวดล้อม รองลงมาคือ ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านกายภาพ และด้านการจัดการ ตามลำดับ

2. การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รูปแบบที่มีชื่อเรียกว่า “ECAP Model” มีองค์ประกอบย่อย ได้แก่ (1) E= Environment (สภาพแวดล้อม) (2) C= Culture (วัฒนธรรม) (3) A= activity (กิจกรรม) และ (4) P= Person and Community (คนและชุมชน) ซึ่งมีองค์ประกอบร่วม ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 พัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพบนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นผนวกกับจุดแข็งทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างหลากหลายของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนฐานราก องค์ประกอบที่ 2 ยกกระดับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นชนเผ่ามาเชื่อมโยงเป็นเรื่องราวกับสินค้าและกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชน ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างรายได้แก่คนในท้องถิ่น องค์ประกอบที่ 3 ขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์จากทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้คุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ องค์ประกอบที่ 4 เสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมภายในชุมชนให้มีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของพื้นที่ สามารถดึงคนมาเข้าร่วมคิดต่อยอดเพื่อสานต่อเอกลักษณ์ชุมชนให้โดดเด่นและยั่งยืนมากขึ้น

3. การประเมินความรู้ของกลุ่มเป้าหมายจากการอบรม พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีคะแนนการอบรมก่อนทดสอบอยู่ในระดับกลาง และหลังการอบรมอยู่ในระดับมาก จากการเปรียบเทียบผลการอบรมคะแนนก่อนและหลังการอบรมเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่ในระดับมากที่สุด

คำสำคัญ : 1. ย่านสร้างสรรค์ 2. ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น 3. เศรษฐกิจฐานราก

ABSTRACT

This research is a research and development model. The objectives are 1. to study the creative district potential of the community 2. to develop a creative district spatial innovation model based on Buddhist capital and local culture. The research was carried out in 4 stages, namely, step 1: basic information study, step 2: tool design and development, step 3, experimentation, and step 4, evaluation and improvement. The tools used were questionnaires, in-depth interviews, and forums. Data were collected and quantitatively analyzed using a computer program, and qualitative data were analyzed by content analysis. The research results found that:

1. The overall creative district potential of the community was at a high level when considered by each aspect. In descending order of average as follows: Environmental, followed by economic, social, physical and management respectively.

2. The development of creative districts and spatial innovation based on Buddhist capital and local culture was conceived as a model called the "ECAP Model", which is (1) E= Environment, (2) C= Culture, (3) A= Activity, and (4) P= Person and Community, which has common factors as follows: 1. To develop a physical environment based on religious capital and local cultural combined with the diverse natural resource strengths of ethnic communities, 2. To elevate the local wisdom and culture of the tribes to connect stories with products and community tourism activities in order to create jobs and income for local people. 3. To drive experiential tourism activities for tourists to exchange knowledge, 4. In order to strengthen the process of involvement and cooperation within the community.

3. Therefore, assessing the target group's knowledge from the training, it was found that their pre-test training scores were at a medium level and their post-training scores at a high level. From the comparison of the training results, the mean scores before and after the training were significantly different at the .05 level, and the satisfaction of the target group toward the creative district-based development innovation model at the highest level.

Keywords: 1. Creative District 2. Buddhist capital and local culture 3. grassroots economy

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับนี้ได้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี เพราะคณะผู้วิจัยได้รับความกรุณาอันดียิ่งจาก ดร.ณรงค์ศักดิ์ ลุนสำโรง ดร.จรรยาศักดิ์ แพ่ง และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ฝาเจริญ ซึ่งทุกท่านได้สละเวลาอันมีค่าเพื่อตรวจเครื่องมือการวิจัย พร้อมทั้งให้ความรู้และคำแนะนำปรึกษาในการทำวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณ อธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย รองอธิการบดีวิทยาเขตล้านนา ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยญาณสังวร ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ล้านนา และผู้บริหารทุกท่านที่ให้โอกาสและการสนับสนุนทุนการวิจัย ตลอดจนให้กำลังใจในระหว่างการศึกษาจนทำให้คณะผู้วิจัยสามารถทำวิจัยสำเร็จได้ด้วยดี

ขอขอบคุณ คณาจารย์ในสาขาวิชารัฐศาสตร์การปกครองทุกท่านที่เป็นกัลยาณมิตรที่ดีช่วยเหลือในการจัดเก็บข้อมูล ตลอดจนขอขอบคุณคณาจารย์และเจ้าหน้าที่มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา ซึ่งได้อำนวยความสะดวกและช่วยวิเคราะห์ข้อมูลแก่คณะผู้วิจัยเป็นอย่างดี

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหามหาวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผู้ช่วยศาสตราจารย์, ดร. และ ดร.สุชาติ เมืองแก้ว ที่ได้เมตตาวิเคราะห์เสียสละเวลาอ่านและตรวจรายงานการวิจัยเรื่องนี้ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะต่าง ๆ แก่คณะผู้วิจัยในครั้งนี้ นอกจากนั้น คณะผู้วิจัยก็ขอขอบคุณนักท่องเที่ยงและผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้เสียสละเวลาในการตอบแบบสอบถามและให้สัมภาษณ์ ทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์อย่างมากต่อการศึกษาวิจัยครั้งนี้

คณะผู้วิจัยหวังว่า รายงานวิจัยฉบับนี้คงจะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และผู้ที่สนใจจะศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องเช่นเดียวกันนี้ต่อไป

พระมหาวิรัชศักดิ์ สุรเมธี, ผศ.ดร.

หัวหน้าโครงการวิจัย และคณะ

30 มีนาคม 2566

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญแผนภาพ	ช
บทที่	1
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.3 คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	4
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	7
2 แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม	8
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพื้นที่	16
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับย่านสร้างสรรค์	18
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น	36
2.5 แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก	48
2.6 บริบทพื้นที่	55
2.7 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	59
2.8 สรุปกรอบแนวความคิด	67
3 วิธีดำเนินการวิจัย	69
3.1 การกำหนดพื้นที่การวิจัย	69
3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	69
3.3 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย	70
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย	70
3.5 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	72
3.6 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล	74

3.7	การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล	76
3.8	การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล	76
4	ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	78
4.1	ศักยภาพของย่านสร้างสรรค์ของชุมชน	78
4.2	การสร้างและพัฒนาารูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์	92
4.3	รูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์	117
4.4	นำเสนอรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์	123
5	สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	135
5.1	สรุปผลการวิจัย	135
5.2	อภิปรายผลการวิจัย	139
5.3	ข้อเสนอแนะ	149
	บรรณานุกรม	152
	ภาคผนวก	159
	ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ	160
	ภาคผนวก ข รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ	162
	ภาคผนวก ค แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	164
	ภาคผนวก ง แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	174
	ภาคผนวก จ ภาพการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม	179
	ภาคผนวก ฉ ภาพย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม	181
	ภาคผนวก ช ใบรับรองจริยธรรมการวิจัย	185
	ประวัตินักวิจัย	187

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	จำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	79
2	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน โดยรวม และรายด้าน	81
3	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนด้าน กายภาพ	82
4	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนด้าน เศรษฐกิจ	83
5	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนด้านสังคม	84
6	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม	85
7	ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านการจัดการ	86
8	ค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ ของชุมชน ด้านกายภาพ	87
9	ค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ ของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ	88
10	ค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ ของชุมชน ด้านสังคม	89
11	ค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ ของชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม	90
12	ค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ ของชุมชน ด้านการจัดการ	91
13	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ ด้านสภาพแวดล้อม	118
14	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ ด้านวัฒนธรรม	119
15	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ ด้านกิจกรรม	121

16	ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ ด้านผู้คนและชุมชน	122
17	เปรียบเทียบความรู้การอบรมก่อนและหลังการอบรมเกี่ยวกับรูปแบบนวัตกรรม การพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์	131
18	ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มี ต่อรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ ในภาพรวม	134

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	สรุปกรอบแนวความคิด	68
2	รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์	133

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพการณ์ปัจจุบันวิถีชีวิตของคนในสังคมเมืองเปลี่ยนแปลงไปอย่างกะทันหัน เมื่อเมืองไม่มีนักท่องเที่ยว เหลือเพียงผู้คนที่เดิมที่อยู่อาศัย ทำให้การพึ่งพาอาศัยเพื่อช่วยเหลือกันกลายเป็นสิ่งสำคัญที่สุด ชุมชนในพื้นที่เมืองเริ่มพึ่งพาอาศัยตนเองเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ ธุรกิจในพื้นที่โดยเฉพาะร้านอาหารเริ่มปรับตัวเน้นการรองรับผู้อยู่อาศัยในเมืองมากกว่านักท่องเที่ยว เกิดธุรกิจขนาดเล็กที่เน้นการสร้างรายได้ให้ร้านอาหารหรือตลาดท้องถิ่นเพื่อรองรับวิถีที่เปลี่ยนไป สิ่งเหล่านี้สะท้อนคุณลักษณะของย่านสร้างสรรค์ในเมืองที่ทำหน้าที่แตกต่างออกไปจากสภาวะปกติ ความสามารถของเมืองในการรับมือต่อการเปลี่ยนแปลง (Urban Resilience) จึงกลายเป็นความท้าทายที่สุด รูปแบบการใช้ชีวิตแบบวิถีใหม่ (New Normal) ทำหน้าที่เสมือนตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง กลับมาให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ การสร้างสรรค์ และการสร้างนวัตกรรมที่เป็นหัวใจหลักของการสร้างสรรค์มูลค่าและการเพิ่มขีดความสามารถของชุมชนที่มีความยั่งยืน (ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ TCDC, 2560) โดยเน้นการใช้ศักยภาพและสินทรัพย์ของท้องถิ่นผ่านกระบวนการสร้างสรรค์มูลค่า (Value Creation Process) เพื่อให้เศรษฐกิจของท้องถิ่นหรือเศรษฐกิจฐานรากชุมชนมีความแข็งแรง รวมทั้งสร้างนวัตกรรมเชิงพื้นที่ (Area Based Innovation) ด้วยการพัฒนาย่านนวัตกรรมสร้างสรรค์ (Innovation District) หรือพื้นที่เศรษฐกิจของเมืองบนฐานทุนทางวัฒนธรรมให้เกิดนวัตกรรม หรือมีการใช้นวัตกรรมอย่างเข้มข้นในชุมชน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน คือภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคการศึกษาและภาคประชาชน (UNCTAD, 2008)

ทั้งนี้ เมืองแต่ละแห่งของประเทศไทยต่างกำลังพยายามอย่างหนักเพื่อค้นหาอัตลักษณ์สำหรับนำมาสร้างเมืองให้น่าอยู่น่าท่องเที่ยว โดยเริ่มต้นจากทบทวนทุนของเมืองเดิมที่มีอยู่ เช่น ผู้คน ศิลปะ วัฒนธรรม ภูเขา ทะเล น้ำตก วัดวาอาราม พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สีนาค้าท้องถิ่น ภูมิปัญญา ร้านอาหาร ร้านกาแฟ ฯลฯ บางจังหวัดมีทุนที่ดีสามารถต่อยอดได้ไม่ยากนัก แต่บางจังหวัดยังรู้สึกว่ามีอยู่อาจยังไม่เพียงพอดึงดูดการท่องเที่ยว ส่งผลเป็นวงจรที่ทำให้เศรษฐกิจของเมืองไม่เจริญเติบโตนัก เพราะขาดกำลังซื้อจากนักท่องเที่ยวและนักลงทุนภายนอกเข้ามาช่วยจับจ่ายใช้สอยในเมือง หากเมืองต้องการเป็นจุดสนใจของนักท่องเที่ยวต้องการเปิดรับนักท่องเที่ยว จึงปฏิเสธไม่ได้ว่าการสร้างจุดขายของเมืองเป็นสิ่งสำคัญ (พีรตร แก้วลาย, 2556: 28) จุดขายหนึ่งที่น่าสนใจสำหรับเมืองต่างๆ ในประเทศไทยประการหนึ่ง คือการสร้างเมืองให้เป็นย่านสร้างสรรค์หรือเมืองสร้างสรรค์ (Creative City) ในด้านใดด้านหนึ่งที่ตนเองมีจุดเด่น และหากเมืองแต่ละแห่งต้องการได้รับการยอมรับในระดับ

โลก ก็จะต้องได้รับการยอมรับอย่างเป็นทางการจากหน่วยงานหลักที่ให้การรับรอง โดยปัจจุบัน หน่วยงาน UNESCO เป็นหน่วยงานหลักในการรับรองเมืองสร้างสรรค์ (UNESCO, 2016) ทั้งนี้ หากเมืองต่างๆ ของไทยโดยเฉพาะเมืองรองที่ชุมชนมีวัฒนธรรมหลากหลาย สามารถเข้าไปเชื่อมต่อกับเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ระดับสากล ทั้งในด้านอาหาร วรรณกรรม งานศิลปะ งานฝีมือและอื่น ๆ ได้ สุดท้ายผลลัพธ์จะส่งกลับไปที่เศรษฐกิจของท้องถิ่น ซึ่งจะช่วยให้ประชาชนมีงาน มีอาชีพ มีรายได้ และเกิดความภาคภูมิใจในชุมชนของตน

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองชายแดนตะวันตกของภาคเหนือตอนบน บริบทพื้นที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม เนื่องจากมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ได้แก่ ม้ง ลีซู ลาหู่ ลัวะและปกากะญอ (กะเหรี่ยง) เป็นต้น ได้อพยพมาอยู่ร่วมกันจึงทำให้เกิดความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรม อย่างชัดเจนจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561: 19) เป็นเมืองที่มีต้นทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม ประเพณีภูมิปัญญาพื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยวหรือสินค้าที่มีเอกลักษณ์ และเป็นเมืองที่มีศักยภาพที่ควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุน เช่น มรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เอกลักษณ์ ศิลปวัฒนธรรม งานฝีมือ สินค้าเชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งนับเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากประเทศไทยและต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยว ทำให้มีการขยายการลงทุนในภาคบริการมากขึ้น เกิดการจ้างงาน และกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนท้องถิ่นเพิ่มขึ้น (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2562: 10) แต่ในขณะเดียวกัน จังหวัดแม่ฮ่องสอนก็เป็นเมืองที่มีปัญหาด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจในพื้นที่ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความยากจนและความเหลื่อมล้ำโดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรและแรงงานทั่วไป โดยเป็นปัญหาภาพรวมของจังหวัดที่ชุมชนในท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้องเห็นว่า เป็นเรื่องสำคัญและเป็นโจทย์ที่ต้องหาแนวทางทางแก้ไขและต้องการพัฒนาร่วมกัน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต สร้างสรรค์เศรษฐกิจชุมชน และสร้างความเข้มแข็งชุมชนพึ่งตนเองจากฐานราก โดยการพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้เติบโตขึ้นจากฐานทุนทางวัฒนธรรมภายในของพื้นที่ (สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2564: 16-17) ซึ่งหากมีการจัดการที่ดีก็จะทำให้ทุนทางวัฒนธรรมนี้มีความโดดเด่น และสามารถสร้างให้เกิดมูลค่าทางเศรษฐกิจได้ เป็นการส่งเสริมอาชีพและเพิ่มรายได้ให้กับชุมชน ทำให้ชุมชนพึ่งตนเองและสามารถดำรงวิถีชีวิตอยู่ได้ภายใต้การเปลี่ยนทางสังคมที่เปลี่ยนไป

การพัฒนาย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงเป็นความคาดหวังในการที่จะคิดหาวิธีจัดการแก้ไขความยากจนและลดความเหลื่อมล้ำอย่างถูกต้อง ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง เพื่อให้เศรษฐกิจฐานรากเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ตามนโยบายรัฐบาลในการขับเคลื่อนประเทศโดยใช้กลไกของประชารัฐในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก และให้มีความสอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนให้ดีขึ้น ชุมชนพึ่งตนเองได้ โดยมีเป้าหมายทำให้ประเทศชาติ

มันคง มั่งคั่งและยั่งยืน ด้วยการใช้พลังประชารัฐในระดับกลางและระดับพื้นที่ ภายใต้ความร่วมมือกันของทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ เอกชน และประชาชน (Office of the National Economic and Social Development Council, 2018) ซึ่งจะทำให้เกิดการสร้างอาชีพ ยกระดับรายได้ และกระจายโอกาสในเชิงรายได้อย่างทั่วถึงลงสู่เศรษฐกิจฐานรากในชุมชน นอกจากนี้ การสร้างคุณค่าเศรษฐกิจย่านสร้างสรรค์จะทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าท้องถิ่นในชุมชน เกิดกระบวนการผลิตและการบริการของวิสาหกิจวัฒนธรรมชุมชน สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการผลิตเชิงพาณิชย์ โดยมีการพัฒนาต่อยอดการพัฒนาผลิตภัณฑ์และกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการและแนวโน้มทางการตลาดของกลุ่มนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น (คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก, 2559: 37)

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า พันเพื่องหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจฐานรากเกิดความเข้มแข็ง คือการเสริมสร้างชุมชนให้เป็นฐานที่มั่นของเศรษฐกิจพอเพียง นั่นคือ “เศรษฐกิจฐานราก” หรือ “วิสาหกิจชุมชน” แต่อย่างไรก็ตาม จากการวิเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจฐานราก หรือวิสาหกิจชุมชน (ทอแสงรวี ถีตะแก้ว, 2555; สัญญา เคนาภูมิ, 2558; รังสิตา บุญโชติ และอาแว มะแส, 2559; สุธิดา แจ่มประจักษ์, 2560; พชรภา สิมหัตนสาร, 2560) คณะผู้วิจัย พบว่า มีการศึกษาที่มุ่งเน้นประเด็นการผลิตสินค้า บริการ และการแพร่กระจายสินค้า และศึกษาในพื้นที่ที่ไม่ได้อยู่ติดกับชายแดนของประเทศเพื่อนบ้าน ทว่ายังไม่มีการวิจัยใดที่ศึกษาถึงประเด็นว่า การสร้างและพัฒนาแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นอย่างไร และส่งผลต่อเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนในพื้นที่อย่างไร และมีแนวทางดำเนินการอย่างไรบ้างที่ส่งผลให้เกิดมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ดังนั้น คณะผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของโจทย์ปัญหาวิจัยดังกล่าว จึงเป็นที่มาของการศึกษาพัฒนารูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ สร้างกระบวนการเรียนรู้ และฟื้นฟูชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นต่อคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาศักยภาพของย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.2.2 เพื่อพัฒนารูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.2.3 เพื่อนำเสนอรูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.3 คำนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

นวัตกรรม หมายถึง การนำแนวความคิดใหม่หรือการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วมาใช้ในรูปแบบใหม่ เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจหรือการทำในสิ่งที่แตกต่างจากคนอื่น โดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวเราให้กลายมาเป็นโอกาส และถ่ายทอดไปสู่แนวความคิดใหม่ที่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและชุมชน

การพัฒนาารูปแบบนวัตกรรม หมายถึง การสร้างและพัฒนาารูปแบบของย่านสร้างสรรค์เชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีขั้นตอนการพัฒนาประกอบด้วย (1) การสำรวจและวิเคราะห์สภาพทั่วไป (2) การออกแบบและพัฒนาารนวัตกรรม (3) การทดลองใช้และประเมินผล (4) การนำไปใช้และเผยแพร่ารนวัตกรรม

การพัฒนาเชิงพื้นที่ หมายถึง การพัฒนาส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้ และสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง โดยใช้ความรู้ในการหาวิธีจัดการหรือแก้ไขปัญหาของตัวเอง ครัวเรือนและชุมชนได้อย่างยั่งยืน โดยในส่วนของขยายแนวความคิดหรือแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ให้เป็นการพัฒนาที่มาจากการริเริ่มของคนในพื้นที่ เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้และพลังชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นต่อคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

ย่านสร้างสรรค์ หมายถึง ชุมชนที่มีกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมที่หลากหลายเป็นส่วนสำคัญของเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนนั้น ๆ และต้องประกอบไปด้วยรากฐานที่มั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรม มีการรวมกลุ่มกันอย่างหนาแน่นของคนทำงานสร้างสรรค์และมีสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดการลงทุนเพราะความยั่งยืนของสถานที่ในเชิงศาสนาและวัฒนธรรม โดยองค์ประกอบหลักของย่านสร้างสรรค์ 4 ประการ ได้แก่ (1) ด้านสภาพแวดล้อม (2) ด้านวัฒนธรรม (3) ด้านกิจกรรม (4) ด้านผู้คนและชุมชน

ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ หมายถึง ความพร้อมของชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนา การปรับปรุงหรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมถึงความน่าสนใจของท้องถิ่นนั้นว่ามีเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งชุมชนนั้นหรือไม่ ซึ่งการกำหนดศักยภาพหรือความสำคัญของชุมชนในครั้งนี้ ประกอบด้วย (1) ศักยภาพเชิงกายภาพ (2) ศักยภาพเชิงเศรษฐกิจ (3) ศักยภาพเชิงสังคม (4) ศักยภาพเชิงสิ่งแวดล้อม และ (5) ศักยภาพเชิงการจัดการ

ทุนทางพระพุทธศาสนา หมายถึง สิ่งที่เป็นทรัพยากรทางพระพุทธศาสนาซึ่งมีคุณค่าสำหรับนำมาพัฒนาสังคม ได้แก่ (1) ทุนที่เป็นรูปธรรมประกอบด้วยวัด วัดมุงคล โบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ภายในวัด รวมถึงพระสงฆ์ อุบาสก อุบาสิกา และ (2) ทุนที่เป็นนามธรรม ได้แก่ หลักธรรมคำสอน แนวทางปฏิบัติ ระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านศาสนา โดยมีวัดเป็นต้นทุนที่สำคัญสามารถนำมาเชื่อมโยงกับชุมชนได้อย่างเกื้อกูลกัน

ทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น หมายถึง ผลผลิตทางวัฒนธรรมในชุมชนท้องถิ่นทั้งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ ทุนทางวัฒนธรรมที่จับได้ เช่น โบราณสถาน มรดกทางวัฒนธรรม ผลงาน ศิลปะแขนงต่าง ๆ ทั้งภาพวาด หัตถกรรม ดนตรี ภาพยนตร์ วรรณกรรม เหล่านี้มักจะวัดมูลค่าเป็นตัวเงินได้ ส่วนทุนวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ความเชื่อ จารีต ประเพณี และวิถีชีวิต

เศรษฐกิจฐานราก หมายถึง ระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถจัดการและพึ่งตนเอง มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในพื้นที่ ทั้งสังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มชนที่มีความสืบเนื่องทางประวัติศาสตร์กับสังคมไทย มาตั้งแต่อดีต มีความแตกต่างด้านต่าง ๆ และมีวัฒนธรรมประเพณีของตนเอง โดยเป็นกลุ่มชนที่ประชากรมีพันธะเกี่ยวข้องกัน มีลักษณะทางเชื้อชาติ วัฒนธรรมประเพณีและภาษาพูดเดียวกัน รวมตัวเป็นพหุวัฒนธรรม โดยในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 4 ชุมชน ดังนี้ (1) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จีนฮ่อ (2) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่หรือมูเซอดำ (3) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ และ (4) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จีนยูนนาน

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) คณะผู้วิจัยมุ่งเน้นการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติ โดยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านประชากร

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจากประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1) การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจากนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่ จำนวน 4 ชุมชน ๆ ละ 50 คน รวม 200 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

2) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจากกลุ่มเป้าหมาย แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม กลุ่มเป้าหมายได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว นักวิชาการด้านชุมชน นักวิชาการด้านวัฒนธรรม นักวิชาการด้านศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานพระพุทธศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิจากสมาคมธุรกิจท่องเที่ยว ผู้ทรงคุณวุฒิจากศูนย์พัฒนาราชภูมยพื้นที่สูง ผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานพัฒนาชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาคเอกชน ภาครัฐและเอกชน ผู้ประกอบการชุมชน และประชาชนในพื้นที่ รวม 15 คน

2.2 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและเชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ โดยคณะผู้วิจัยกำหนดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 15 คน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาครัฐ ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาคเอกชน ผู้ทรงคุณวุฒิจากศูนย์พัฒนาราชภูมยพื้นที่สูงจังหวัด ผู้นำชุมชนในพื้นที่ ภาครัฐและเอกชน นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการในพื้นที่ชุมชน และนวัตกรชาวบ้าน

2.3 กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียและเกี่ยวข้องกับการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชนทั่วไป ปราชญ์ชุมชน ภาครัฐและเอกชน นักท่องเที่ยว และนวัตกรชาวบ้าน ในพื้นที่เป้าหมาย จำนวน 100 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มตัวอย่างดังกล่าวจะเข้าร่วมขับเคลื่อนและขยายผลการใช้รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.4.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

คณะผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) ศักยภาพของย่านสร้างสรรค์ ประกอบด้วย (1) ศักยภาพเชิงกายภาพ (2) ศักยภาพเชิงเศรษฐกิจ (3) ศักยภาพเชิงสังคม (4) ศักยภาพเชิงสิ่งแวดล้อม และ (5) ศักยภาพเชิงการจัดการ

2) องค์ประกอบหลักของย่านสร้างสรรค์ 4 ประการ คือ (1) วัฒนธรรม อันเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจและสังคม (2) กิจกรรม กลไกขับเคลื่อนบนฐานวัฒนธรรมให้เกิดอุตสาหกรรมและการกระจายรายได้ (3) ผู้คน ที่ทำงานสร้างสรรค์และผู้ประกอบการสร้างสรรค์ รวมตัวกันขับเคลื่อนเศรษฐกิจ และ (4) ชุมชน ที่มีสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการลงทุน ผลิตและจำหน่าย เป็นพื้นที่คุณภาพเพื่อประกอบกิจกรรมสร้างสรรค์

3) ทูทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย (1) ทูที่เป็นรูปธรรมประกอบด้วยวัดในพระพุทธศาสนา วัดถมมงคล โบราณสถาน โบราณวัตถุ และพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ ภายในวัด และ (2) ทูที่เป็นนามธรรม ได้แก่ หลักธรรมคำสอน แนวทางปฏิบัติ ระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านศาสนา

4) ทูทางวัฒนธรรม ประกอบด้วย (1) ทูทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม (tangible cultural heritage) เช่น สถานที่ ที่อยู่อาศัย ชุมชน อาคาร รวมถึง งานฝีมือ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เป็นต้น และ (2) ทูทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม (intangible cultural heritage) รวมถึงประเพณี ขนบธรรมเนียม ภาษา เพลง พิธีกรรม เทศกาล เป็นต้น

5) กระบวนการพัฒนารูปแบบนวัตกรรมย่านสร้างสรรค์ ประกอบด้วย (1) การสำรวจและวิเคราะห์สภาพทั่วไป (2) การออกแบบและพัฒนานวัตกรรม (3) การทดลองใช้และประเมินผล (4) การนำไปใช้และเผยแพร่นวัตกรรม

1.4.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลภาคสนามในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 4 ชุมชน ดังนี้ 1) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จีนฮ่อ บ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย (2) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่ บ้านจำโป๋ อำเภอปางมะผ้า (3) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ บ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง และ (4) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จีนยูนนาน บ้านรักไทย ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง

1.4.4 ขอบเขตด้านเวลา

ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2564 ถึง เดือนกันยายน พ.ศ. 2565

1.5 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.5.1 ทำให้ได้รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.5.2 ทำให้เกิดการสร้างงานสร้างอาชีพ เพิ่มรายได้ และยกระดับมาตรฐานการดำรงชีวิตของชุมชน รวมทั้งเป็นการขยายขอบเขตของอุตสาหกรรมชุมชนเชิงสร้างสรรค์ เช่น การท่องเที่ยว และการบริการเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.5.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปพัฒนาต่อยอด เพื่อทำให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อการเรียนรู้ เช่น ห้องสมุด, ศูนย์การเรียนรู้, พิพิธภัณฑสถาน โดยมีการจัดตั้งเครือข่ายชุมชนย่านสร้างสรรค์ เกิดการฟื้นฟูวัฒนธรรม ประเพณีและภูมิปัญญาของสังคมที่สามารถนำมาประยุกต์เพื่อสร้างมูลค่าและสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนในพื้นที่

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาจากแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งมีสาระสำคัญที่จะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาจัดทำกรอบแนวคิดในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

- 2.1 แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพื้นที่
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับย่านสร้างสรรค์
- 2.4 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 2.5 แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก
- 2.5 บริบทพื้นที่
- 2.6 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.7 สรุปกรอบแนวความคิด

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม

2.1.1 ความหมายของนวัตกรรม

คำว่า “นวัตกรรม” เป็นคำที่ค่อนข้างจะใหม่ในวงการการศึกษาของไทย คำนี้เป็นศัพท์บัญญัติของคณะกรรมการพิจารณาศัพท์วิชาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ มาจากภาษาอังกฤษว่า Innovation มาจากคำกริยาว่า innovate แปลว่า ทำใหม่ เปลี่ยนแปลงให้เกิดสิ่งใหม่ ในภาษาไทยเดิมใช้คำว่า “นวกรรม” ต่อมาพบว่าคำนี้มีความหมายคลาดเคลื่อน จึงเปลี่ยนมาใช้คำว่า นวัตกรรม (อ่านว่า นะ วัด ตะ กำ) หมายถึงการนำสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาเปลี่ยนแปลงเพิ่มเติมจากวิธีการที่ทำอยู่เดิมเพื่อให้ได้ผลดียิ่งขึ้น (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2550: 21) ดังนั้น ไม่ว่าจะวงการหรือกิจการใด ๆ ก็ตาม เมื่อมีการนำเอาความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ เข้ามาใช้เพื่อปรับปรุงงานให้ดีขึ้นกว่าเดิมก็เรียกว่า เป็นนวัตกรรมของวงการนั้น ๆ เช่นในวงการศึกษา นำเอามาใช้ ก็เรียกว่า “นวัตกรรมการศึกษา” (Educational Innovation) สำหรับผู้ที่กระทำหรือนำความเปลี่ยนแปลงใหม่ ๆ มาใช้นี้ เรียกว่าเป็น “นวัตกรรม” (Innovator)

“นวัตกรรม” (Innovation) มีรากศัพท์มาจาก innovare ในภาษาละติน แปลว่า ทำสิ่งใหม่ขึ้นมา ความหมายของนวัตกรรมในเชิงเศรษฐศาสตร์คือ การนำแนวความคิดใหม่หรือการใช้

ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วมาใช้ในรูปแบบใหม่ เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจ หรือการทำในสิ่งที่แตกต่างจากคนอื่น โดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ (Change) ที่เกิดขึ้นรอบตัวเราให้กลายมาเป็นโอกาส (Opportunity) และถ่ายทอดไปสู่แนวความคิดใหม่ที่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม แนวคิดนี้ได้ถูกพัฒนาขึ้นมาในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 โดยจะเห็นได้จากแนวคิดของนักเศรษฐศาสตร์หลายคนเช่นผลงานของ Joseph Schumpeter ใน The Theory of Economic Development (1934) โดยจะเน้นไปที่การสร้างสรรค การวิจัยและพัฒนาทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อันจะนำไปสู่การได้มาซึ่งนวัตกรรมทางเทคโนโลยี (Technological Innovation) เพื่อประโยชน์ในเชิงพาณิชย์เป็นหลัก นวัตกรรมยังหมายถึงความสามารถในการเรียนรู้และนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้จริงอีกด้วย (พันธุ์อาจ ชัยรัตน์ 2547: 1) สอดคล้องกับ Everette M. Rogers (1983: 29) ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (Innovation) ว่า นวัตกรรมคือ ความคิด การกระทำ หรือวัตถุใหม่ ๆ ซึ่งถูกรับรู้ว่าเป็นสิ่งใหม่ ด้วยตัวบุคคลแต่ละคนหรือหน่วยอื่นของการยอมรับในสังคม ดังนั้น นวัตกรรมอาจหมายถึงสิ่งใหม่ ดังต่อไปนี้ (1) สิ่งใหม่ที่ไม่เคยมีผู้ใดเคยทำมาก่อนเลย (2) สิ่งใหม่ที่เคยทำมาแล้วในอดีตแต่ได้มีการรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ (3) สิ่งใหม่ที่มีการพัฒนามาจากของเก่าที่มีอยู่เดิม

ส่วนนักวิชาการของไทย จรูญ วงศ์สายัณห์ (2553: 37) ได้ให้ความหมายไว้ว่า นวัตกรรมหมายถึง ความพยายามใด ๆ จะเป็นผลสำเร็จหรือไม่ มากน้อยเพียงใดก็ตามที่เป็นไปเพื่อจะนำสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาเปลี่ยนแปลงวิธีการเดิมที่ทำอยู่แล้วกับอีกระดับหนึ่ง ซึ่งวงการวิทยาศาสตร์แห่งพฤติกรรมได้พยายามศึกษาถึงที่มา ลักษณะ กรรมวิธีและผลกระทบที่มีอยู่ต่อกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง

นพดล เหลืองภิรมย์ (2557 : 11-14) ได้อธิบายไว้ว่า นวัตกรรมเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจมานานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมของมนุษย์จนแยกกันไม่ออก เป็นที่ยอมรับว่านวัตกรรมมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างขีดความสามารถในการแข่งขัน นวัตกรรมยังมีความสัมพันธ์กับความคิดสร้างสรรค์และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีส่งผลต่อโครงสร้างอุตสาหกรรมการผลิตและการบริการ ตลอดจนโครงสร้างทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตามเทคโนโลยีความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้นจากนวัตกรรมใหม่ ๆ ปรากฏการณ์ที่เห็นได้ชัดเจนในยุคการปฏิวัติอุตสาหกรรมครั้งที่หนึ่งและครั้งที่สอง กลุ่มประเทศที่มีการปฏิวัติอุตสาหกรรมได้ใช้นวัตกรรมในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมืองระดับโลกได้อย่างชัดเจน จนเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า นวัตกรรมมีส่วนสำคัญในการสร้างความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ และเพิ่มพูนความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

จากนิยามของคำว่า นวัตกรรม ที่มีผู้ให้ความหมายไว้หลากหลายแนวทางนั้น จึงพอสรุปได้ว่า นวัตกรรม หมายถึง แนวคิด สิ่งประดิษฐ์ วิธีการ หรือกระบวนการที่ถูกคิดค้นขึ้นใหม่เป็นครั้งแรก หรือนำเอาสิ่งที่มีอยู่แล้วมาปรับปรุงเพื่อพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าเดิม แล้วนำนวัตกรรมนั้นมา

ประยุกต์ใช้กับการทำงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพให้สูงขึ้น ซึ่งอาจหมายถึงในแง่ของการเพิ่มปริมาณของผลงาน ประหยัดต้นทุนและประหยัดเวลา

2.1.2 องค์ประกอบของนวัตกรรม

จากความหมายของคำว่านวัตกรรมดังที่ได้กล่าวถึงมาแล้วข้างต้น สามารถอธิบายได้ว่า นวัตกรรมประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1) ความใหม่ ความใหม่ของนวัตกรรมแบ่งออกเป็น 2 มุมมอง ตามเหตุผลทางวิชาการ และการนำไปประยุกต์ใช้ได้แก่

1.1 ความใหม่ในมุมมองของลูกค้า พิจารณาจากคุณลักษณะของนวัตกรรมความเสี่ยงในการนำมาใช้ และระดับของการเปลี่ยนแปลงรูปแบบเชิงพฤติกรรมที่มีผลต่อลูกค้า

1.2 ความใหม่ในมุมมองขององค์กร พิจารณาจากความสอดคล้องระหว่างองค์กรกับสภาพแวดล้อมภายนอก เช่น เทคโนโลยี การตลาด

นอกจากนี้ ความใหม่ (Newness) อาจขึ้นอยู่กับระยะเวลาด้วย “สิ่งใหม่” ตามความหมาย ของนวัตกรรมอาจไม่จำเป็นต้องใหม่จริง ๆ แต่หมายถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นความคิดหรือการปฏิบัติที่เคยทำกันมาแล้วแต่ได้หยุดไประยะเวลาหนึ่ง ต่อมาได้มีการรื้อฟื้นขึ้นมาทำใหม่เนื่องจากเห็นว่าสามารถช่วยแก้ไขปัญหามิในสภาพการณ์ใหม่นั้นได้ ก็นับว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งใหม่ได้ เช่น Tablet Computer เคยมีมานานแล้ว แต่ไม่ประสบความสำเร็จในด้านการใช้งานและการขาย จนกระทั่ง Steve Job ได้ออก IPAD และสามารถตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบันได้ IPAD ก็ถือเป็น นวัตกรรมเพราะมีความใหม่ในตัวเอง ทั้งที่ IPAD ก็คือ Tablet Computer นั่นเอง

ในขณะที่ Hughes (1973: 17) ได้ให้นิยามไว้ว่า นวัตกรรมเป็นการนำวิธีการใหม่ ๆ มาปฏิบัติ หลังผ่านการทดลองหรือได้รับการพัฒนามาเป็นขั้น ๆ แล้ว โดยมีขั้นตอน ดังนี้ (1) การคิดค้น (Invention) (2) การพัฒนา (Development) (3) การนำไปปฏิบัติจริง (Implementation) ซึ่งมีความแตกต่างจากการปฏิบัติเดิมที่เคยทำมา นวัตกรรมเป็นความใหม่และความแตกต่าง โดยอาจอยู่ในรูปลักษณะการปฏิบัติ เทคนิค หรือเรื่องราวที่ใหม่ และแตกต่างจากสิ่งที่มีอยู่เดิม การจะนำไปให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ องค์ความรู้ใหม่ ๆ เน้นไปที่การสร้างสรรค์ การวิจัย และการพัฒนา อันจะนำไปสู่การได้มาซึ่งนวัตกรรม

2) การใช้ได้จริง นวัตกรรมต้องสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ซึ่งเป็นลักษณะที่ทำให้ นวัตกรรมแตกต่างจากการประดิษฐ์ โดยในบางครั้งสิ่งประดิษฐ์อาจไม่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ ในทางปฏิบัติ ในขณะที่นวัตกรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผล การดำเนินงานขององค์กรได้

3) ประโยชน์ที่เกิดขึ้น นวัตกรรมเกิดขึ้นในสังคมเนื่องจากความพยายามของมนุษย์ที่จะ แก้ไขปัญหาในการปฏิบัติงานหรือการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น ดังนั้น การยอมรับนวัตกรรมจึงเป็นการที่บุคคล

ได้นำเอาความรู้ ความคิด วิธีการ หรือสิ่งใหม่ๆ มาใช้ปรับปรุงการประกอบอาชีพหรือการดำรงชีวิตให้ดียิ่งขึ้น สร้างให้เกิดความสุข สุขใจ มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ หรือสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับสังคม เมื่อคนหลายๆ คนพัฒนา “นวัตกรรม” ได้เพิ่มมากขึ้นจะเกิดการพัฒนาไปสู่การเป็น “องค์กรนวัตกรรม” และเมื่อองค์กรหลายๆ องค์กรมีการพัฒนานวัตกรรมได้เพิ่มมากขึ้นจะเกิดการพัฒนาเพื่อก้าวไปสู่ “ประเทศนวัตกรรม” ซึ่งประเทศนี้ จะมีการเปลี่ยนแปลงจากการสร้างรายได้ บนพื้นฐานของการผลิตไปสู่การสร้างรายได้บนพื้นฐานของเศรษฐกิจฐานความรู้ และเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เพื่อสร้างให้เกิดการพัฒนาและความได้เปรียบในการแข่งขันอย่างยั่งยืน

ดังนั้น หัวใจหลักที่สำคัญที่ทำให้การนำนวัตกรรมมาใช้ประสบความสำเร็จ ต้องเกิดจากการให้คำมั่นสัญญาร่วมกันระหว่างคนที่เกี่ยวข้องในการนำนวัตกรรมมาใช้ โดยทุกคนต้องมีความตั้งใจที่จะนำมาใช้อย่างจริงจังจึงจะเกิดความมั่นคงร่วมกัน

2.1.3 ประเภทของนวัตกรรม

การจำแนกประเภทของนวัตกรรม แบ่งได้หลายประเภทตามลักษณะขอบเขต และวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้ การจำแนกที่พบบ่อยและมีการนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงการวิจัยสามารถสรุป และอธิบายรายละเอียดของการจำแนกประเภทของนวัตกรรมในแต่ละลักษณะ ได้ดังนี้ (Bessant & Tidd, 2007 และ Schilling, 2008)

1) การจำแนกตามเป้าหมายนวัตกรรม

1.1. นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ (product innovation) นวัตกรรมผลิตภัณฑ์คือ การพัฒนาและนำผลิตภัณฑ์ใหม่ไม่ว่าจะเป็นด้านเทคโนโลยีหรือวิธีการใช้ รวมไปถึงการปรับปรุงผลิตภัณฑ์เดิมที่มีอยู่ให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพยิ่งขึ้น นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ถือเป็นผลผลิต (outputs) ขององค์กร โดยอาจจะอยู่ในรูปของตัวสินค้า (goods) หรือการบริการ (service) ก็ได้ ตัวแปรหลักที่สำคัญของการพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์มี 2 ตัวแปร ได้แก่ (1) โอกาสทางด้านเทคโนโลยีหมายถึง องค์ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เครื่องมือ อุปกรณ์ และกระบวนการที่จะทำให้สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้เกิดขึ้นได้ และ (2) ความต้องการของตลาดหมายถึง ความต้องการของผู้ใช้ที่มีความต้องการในผลิตภัณฑ์ใหม่นั้นและพร้อมที่จะซื้อหรือใช้ และส่งผลทำให้ผู้เป็นเจ้าของนวัตกรรมได้รับประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจหรือสังคม

1.2. นวัตกรรมกระบวนการ (process innovation) นวัตกรรมกระบวนการหมายถึง การประยุกต์ใช้แนวคิด วิธีการ หรือกระบวนการใหม่ ๆ ที่ส่งผลให้กระบวนการผลิตและการทำงานโดยรวม มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เช่น การใช้คอมพิวเตอร์ในการออกแบบกระบวนการผลิตใหม่ เป็นต้น

จากความหมายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า นวัตกรรมกระบวนการเป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงในองค์กร ไม่ว่าจะเป็นเครื่องมือกรรมวิธีการผลิต การจัดจำหน่ายหรือรูปแบบการจัด

องค์การ ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายที่นำไปสู่การพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ให้ไปถึงมือผู้บริโภค หรือผู้ใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อองค์การมากที่สุด แม้ว่านวัตกรรมผลิตภัณฑ์จะถูกมองเห็นได้ชัดเจนมากกว่า แต่นวัตกรรมกระบวนการก็มีความสำคัญมากเช่นเดียวกัน ในการที่จะทำให้องค์การหรือธุรกิจมีความได้เปรียบในเชิงการแข่งขันทางธุรกิจ โดยนวัตกรรมกระบวนการส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นไปในเรื่องของการควบคุมคุณภาพ (quality control) การปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง รวมถึงกิจกรรมหรือกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบในระบบกลไกคือปัจจัยนำเข้า (input) กระบวนการ (process) และผลิตผล (output)

2) การจำแนกตามระดับของการเปลี่ยนแปลง

2.1 นวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน (radical innovation) เป็นนวัตกรรมที่มีระดับความใหม่ ในลักษณะที่มีความแตกต่างจากกรรมวิธีและแนวคิดเดิมไปอย่างสิ้นเชิง หรือเป็นลักษณะของการเปลี่ยนแปลงแบบถอนรากถอนโคน ดังนั้น นวัตกรรมที่มีลักษณะการเปลี่ยนแปลงแบบเฉียบพลัน จึงมีนัยสำคัญมากกว่าการปรับปรุงสิ่งที่มีอยู่เดิม แต่เป็นการออกแบบและใช้แนวคิดใหม่ทั้งหมดในการพัฒนานวัตกรรม นอกจากนี้หากพิจารณาการให้ความหมายของนวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน (radical innovation) จะทำให้เกิดการออกแบบที่เป็นต้นแบบใหม่ของนวัตกรรม (new dominant design) รวมถึงแนวคิดของการออกแบบและรายละเอียดขององค์ประกอบและโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมด้วยนวัตกรรมที่มีลักษณะเฉียบพลันจะมีเพียง 10% ของนวัตกรรมทั้งหมด ตัวอย่างนวัตกรรมที่มีลักษณะเป็นนวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน (radical innovation) เช่น กล้องถ่ายรูปแบบดิจิทัลที่เปลี่ยนแปลงมาจากกล้องถ่ายรูปที่ใช้ฟิล์ม โทรศัพท์ที่เกิดขึ้นแทนการส่งข้อความด้วยจดหมายหรือบันทึกข้อความ เป็นต้น

2.2 นวัตกรรมลักษณะค่อยเป็นค่อยไป (incremental innovation) นวัตกรรมประเภทนี้เป็นนวัตกรรมที่เกิดขึ้นจำนวนมาก และมีความถี่ในการเกิดบ่อยมากกว่านวัตกรรมในลักษณะเฉียบพลัน โดยมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่ค่อยเป็นค่อยไป มีการปรับปรุงระบบให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นทีละเล็กละน้อยจากเทคโนโลยีหรือสิ่งที่มีอยู่เดิม นวัตกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป (incremental innovation) เป็นนวัตกรรมที่เปลี่ยนแปลงจากความเชี่ยวชาญขององค์การหรือธุรกิจ ในเรื่องของเทคโนโลยีภายใต้โครงสร้างหรือสถาปัตยกรรมเดิม เช่น เครื่องซักผ้าที่มีการเปลี่ยนระบบการหมุนและประสิทธิภาพในการซักให้มีคุณภาพมากขึ้น หรือเครื่องปรับอากาศที่มีการปรับปรุงระบบการฟอกอากาศ และการทำงานให้มีประสิทธิภาพดีขึ้น ก็นับว่าเป็นตัวอย่างของนวัตกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปที่เห็นภาพได้อย่างชัดเจน

กล่าวโดยสรุป นวัตกรรมในลักษณะค่อยเป็นค่อยไปเป็นนวัตกรรมที่มีลักษณะเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป โดยจะพัฒนาจากพื้นฐานแนวคิดหรือการออกแบบจากผลิตภัณฑ์ หรือกระบวนการที่มีอยู่เดิม ทั้งนี้ ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงจะมีมากน้อยเพียงไรก็ขึ้นอยู่กับ

ประสบการณ์ความเชี่ยวชาญ และข้อมูลความต้องการของลูกค้า

3) การจำแนกตามขอบเขตของผลกระทบ

3.1 นวัตกรรมทางเทคโนโลยี (technological innovation) เป็นนวัตกรรมที่มีพื้นฐาน หรือขอบเขตของการพัฒนามาจากเทคโนโลยี โดยปัจจุบันการพัฒนานวัตกรรมทางเทคโนโลยี มีบทบาทและความสำคัญต่อหลาย ๆ อุตสาหกรรม ทั้งนี้เนื่องจากเทคโนโลยีช่วยทำให้การพัฒนา นวัตกรรมสามารถตอบสนองความต้องการของลูกค้าหรือผู้บริโภค และสร้างรายได้เปรียบในเชิงการแข่งขันได้เป็นอย่างดี รวมทั้งเป็นนวัตกรรมที่มีแรงผลักดันที่สำคัญของความก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ของประชากร นวัตกรรมทางเทคโนโลยี จึงเป็นได้ทั้งนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ นวัตกรรมกระบวนการ นวัตกรรมที่มีลักษณะเฉียบพลัน และ นวัตกรรมที่มีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ถ้าการพัฒนาพัฒนานวัตกรรมนั้นอยู่บนพื้นฐานของการใช้เทคโนโลยี เพื่อการเปลี่ยนแปลง

3.2 นวัตกรรมทางการบริหาร (administrative innovation) นวัตกรรมทางการบริหารเป็นเรื่องของการคิดค้นและเปลี่ยนแปลงรูปแบบวิธีการ ตลอดจนกระบวนการจัดการองค์การ ใหม่ที่ส่งผลให้ระบบการทำงาน การผลิต การออกแบบผลิตภัณฑ์ และการให้บริการขององค์การมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น เช่น การบริหารองค์การในลักษณะโครงสร้างองค์การแบบเมตริกซ์ การใช้แนวคิด balanced score card ในการวางแผนและประเมินผลงานขององค์การ การพัฒนารูปแบบ การดำเนินธุรกิจลักษณะที่เป็น open business models เพื่อให้สอดคล้องกับแนวคิดของการ พัฒนานวัตกรรมแบบเปิด (open innovation) ก็จัดได้ว่าเป็นลักษณะของนวัตกรรมทางการบริหาร ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการดำเนินงานขององค์การ หรือธุรกิจให้มี ประสิทธิภาพ หรือประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้น

กล่าวโดยสรุป การจำแนกประเภทของนวัตกรรมจะมีได้ในหลายมิติ กระบวนการที่ทำให้ เกิดนวัตกรรม (Process of Innovation) ก็ยังสามารถพิจารณาได้หลายมุมมองด้วย โดยหากจำแนก ตามปัจจัยหลักของการเกิดนวัตกรรม ซึ่งประกอบด้วยเทคโนโลยี (Technology) และความต้องการ ของผู้บริโภค (Market Demand)

2.1.4 กระบวนการพัฒนานวัตกรรม

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงกระบวนการพัฒนานวัตกรรม ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550: 12-15) กล่าวถึงกระบวนการพัฒนา นวัตกรรมเป็นกระบวนการที่ต้องใช้ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมของบุคลากรหลาย ๆ ฝ่ายในโรงเรียน ทั้งผู้บริหาร ครูและนักเรียนรวมถึงชุมชน โดยใช้กระบวนการวิจัยในการพัฒนาอย่างเป็นระบบ ประกอบด้วย

- 1) ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการ สำรวจ วิเคราะห์สภาพปัญหา จุดเด่น จุดด้อย

และความต้องการในการพัฒนาการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอนและคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

2) ออกแบบนวัตกรรม นวัตกรรมการศึกษาที่มักได้รับความสนใจและยอมรับนำไปใช้อย่างกว้างขวาง โดยทั่วไปมีลักษณะดังนี้

2.1 คิดจินตนาการ สร้างฝันในสิ่งที่คาดหวังที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาปรับปรุงตามสภาพปัญหาและความต้องการ

2.2 จัดลำดับความคิด สรุปว่าจะทำอะไร ทำอย่างไรที่ สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาหรือแก้ไข ปรับปรุงได้ตรงตามสภาพปัญหาและความต้องการ

3) สร้างหรือพัฒนานวัตกรรม ประกอบด้วย

3.1 จัดเตรียมทรัพยากร วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือที่จำเป็นและจัดหางบประมาณในการพัฒนานวัตกรรม

3.2 ดำเนินการสร้างหรือพัฒนานวัตกรรมตามขั้นตอนที่กำหนด

3.3 ตรวจสอบนวัตกรรมที่สร้างหรือพัฒนาในแต่ละขั้นตอน

3.4 สังเคราะห์ผลการตรวจสอบและปรับปรุงนวัตกรรมที่สร้างหรือพัฒนา

3.5 กำหนดเกณฑ์การประเมินคุณค่าความเป็นนวัตกรรม

4) ทดลองใช้ ประกอบด้วย

4.1 สร้างเครื่องมือ เก็บรวบรวมข้อมูลผลการทดลองใช้

4.2 นำนวัตกรรมไปทดลองใช้ (try out)

4.3 ประเมินผล การทดลองใช้และปรับปรุงนวัตกรรม

5) สรุป รายงานและเผยแพร่ ประกอบด้วย

5.1 สรุป รายงานผลการสร้างหรือพัฒนานวัตกรรม

5.2 เผยแพร่นวัตกรรม

จากการศึกษากระบวนการพัฒนานวัตกรรมที่กล่าวมา สรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนานวัตกรรมประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้

1) การสำรวจ วิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการ เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) หรือการสังเคราะห์เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อหาคำตอบเกี่ยวกับสภาพปัญหา ความต้องการเกี่ยวกับนวัตกรรม รวมทั้งลักษณะที่เหมาะสมของนวัตกรรมที่ต้องการให้พัฒนา ผลการดำเนินการในขั้นตอนนี้จะทำให้ผู้วิจัยสามารถพัฒนานวัตกรรมได้สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่จะใช้ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น

2) การออกแบบพัฒนานวัตกรรม เป็นการดำเนินการโดยการนำความรู้และผลการวิจัยที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 มาพัฒนานวัตกรรม ซึ่งจะเริ่มจากการวางแผนพัฒนานวัตกรรม โดยกำหนด

วัตถุประสงค์เฉพาะของการพัฒนานวัตกรรม การกำหนดวิธีที่จะพัฒนานวัตกรรม ตลอดจนทรัพยากร เพื่อการพัฒนานวัตกรรมทั้งในด้านกำลังคน งบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ และระยะเวลา หลังจากนั้นจึง ดำเนินการพัฒนานวัตกรรมให้มีลักษณะหรือรูปแบบตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย นวัตกรรมที่จะพัฒนามีลักษณะอย่างไร หรือส่วนประกอบของนวัตกรรมมีอะไรบ้างจะขึ้นอยู่กับชนิดของ นวัตกรรมนั้นๆ ในขั้นตอนของการพัฒนานวัตกรรมนี้จะต้องใช้บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง ในการสร้างนวัตกรรม

3) การทดลองใช้นวัตกรรม เมื่อสร้างนวัตกรรมเสร็จแล้วจะต้องนำไปตรวจสอบความเหมาะสมและประสิทธิภาพของนวัตกรรม ถ้าหากผลการตรวจสอบความเหมาะสมและประสิทธิภาพ ยังไม่เป็นที่พึงพอใจหรือมีบางส่วนที่ไม่สมบูรณ์ จะต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขจนกระทั่งนวัตกรรม มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ที่กำหนด การทดลองใช้นวัตกรรมจะดำเนินการ ดังนี้

3.1 การทดลองกับกลุ่มเป้าหมายขนาดเล็ก เป็นการทดลองเบื้องต้น โดยมี วัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมผลการประเมินเชิงคุณภาพเบื้องต้นของนวัตกรรม เก็บรวบรวมข้อมูลโดย การสังเกต การสัมภาษณ์ หรือการสอบถาม แล้วนำข้อมูลไปวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงรูปแบบของ นวัตกรรม

3.2 การทดลองกับกลุ่มเป้าหมายขนาดใหญ่ เป็นการนำนวัตกรรมไปทดลองกับ กลุ่มเป้าหมายที่มีขนาดใหญ่ หรือเรียกว่ากลุ่มนำร่อง (pilot group) มีการทดสอบก่อนและหลังการใช้ นวัตกรรม ผลที่ได้ประเมินโดยเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์หรือกลุ่มควบคุมที่เหมาะสม วัตถุประสงค์หลักของการทดลองใช้นวัตกรรมในกลุ่มขนาดใหญ่คือต้องการจะบ่งชี้ว่า นวัตกรรมที่ พัฒนาขึ้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาหรือไม่ ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้ในการดำเนินการของ ขั้นตอนนี้จะใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงทดลอง (experimental design) แล้ว นำผลการวิจัยมาแก้ไข ปรับปรุงนวัตกรรม

3.3 การทดลองความพร้อมนำไปใช้ หลังจากปรับปรุงรูปแบบนวัตกรรมจนมีความ มั่นใจในด้านคุณภาพ ผู้วิจัยจึงเห็นสมควรนำรูปแบบไปทดลองใช้ เพื่อตรวจสอบความพร้อมสู่การ ปฏิบัติ รวบรวมข้อมูลโดยการสอบถาม การสัมภาษณ์และการสังเกต เพื่อตรวจสอบว่านวัตกรรมที่ พัฒนาขึ้นมีความพร้อมที่จะนำไปใช้ได้โดยไม่ต้องมีผู้วิจัยหรือผู้พัฒนาหรือไม่เพียงใด แล้วนำ สารสนเทศที่ได้จากขั้นตอนนี้มาแก้ไขปรับปรุง เช่น คู่มือในการใช้นวัตกรรมมีความชัดเจนหรือไม่ เพียงใด เป็นต้น การดำเนินการในขั้นตอนนี้เป็นประเมินผลการใช้นวัตกรรมในภาพรวมทั้งหมด ซึ่งจะประเมินทั้งตัวนวัตกรรม กระบวนการใช้นวัตกรรม ผลที่ได้รับจากการใช้นวัตกรรม ปัญหาและ อุปสรรคต่าง ๆ เป็นต้น ผลที่ได้จากการประเมินจะนำไปสู่การตัดสินใจปรับปรุงพัฒนานวัตกรรมนั้น ๆ ถ้าหากพิจารณาแล้วพบว่าไม่คุ้มค่าหรือเสี่ยงอันตรายก็จะยุติการใช้นวัตกรรมนั้น แต่ถ้าหากผลการ ประเมินพบว่านวัตกรรมที่ พัฒนาขึ้นสามารถนำไปใช้ได้เป็นอย่างดีก็จะนำไปสู่การดำเนินการขั้นต่อไป

คือการจดลิขสิทธิ์ การเผยแพร่ และการประชาสัมพันธ์ในวงกว้าง

4) การเผยแพร่นวัตกรรม การนำผลการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมไปเผยแพร่ เช่น การนำเสนอในที่ประชุมสัมมนาทางวิชาการหรือวิชาชีพ การส่งไปลงเผยแพร่ในวารสารทางวิชาการ การติดต่อกับหน่วยงานเพื่อจัดทำนวัตกรรมเผยแพร่ไปยังชุมชนต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม เมื่อนวัตกรรมได้เผยแพร่และนำไปใช้ในวงกว้างแล้ว อาจเจอปัญหาหรือผู้ใช้มีความต้องการเพิ่มเติม ผู้วิจัยจะนำสารสนเทศดังกล่าวมาใช้ประโยชน์ในการออกแบบนวัตกรรมให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น จากนั้นจึงดำเนินการนำนวัตกรรมไปทดลอง และเผยแพร่นวัตกรรมต่อไป ซึ่งเป็นไปตามวงจรการวิจัยและพัฒนาตามที่กล่าวมา

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพื้นที่

การพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area – based Approach) เป็นเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของประเทศ โดยเน้นการเปลี่ยนแปลงจากฐานราก คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมคน เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในระดับครัวเรือน ชุมชน ก่อนที่จะขยายไปสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างที่ใหญ่ขึ้น การเปลี่ยนมุมมองการพัฒนาให้ความสำคัญกับ “การพัฒนาเชิงพื้นที่” ถือเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของกระบวนการผลักดันการพัฒนาประเทศ โดยการพัฒนาหรือส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเองได้และสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง ใช้ความรู้ในการหาวิธีจัดการหรือแก้ไขปัญหาของตัวเอง ครัวเรือน ชุมชน และประเทศได้อย่างยั่งยืน ในส่วนของการขยายแนวความคิดหรือแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ ให้เป็นการพัฒนาที่มาจากกรณีริเริ่มของพื้นที่ (ชุมชน) อย่างแท้จริงนั้น ต้องมีการวิจัยเพื่อกำหนดประเด็นปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่ มีการสร้างเครื่องมือในการหาข้อมูล ความรู้ สร้างกลไกความร่วมมือ เพื่อสามารถจัดการกับประเด็น ปัญหาหรือความต้องการของพื้นที่ได้จริง

งานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ หรือ ABC (ABCRD: Area-Based Collaborative Research For Development) เป็นการวิจัยที่เน้นการสร้างการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ โดยสำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย (สกว.) ให้ความหมายคำว่า “พื้นที่” คือ จังหวัด เนื่องจากจังหวัดเป็นหน่วยงานที่บริหารจัดการทรัพยากรของตนเอง และมีอำนาจในการบริหารจัดการทรัพยากรดังกล่าวเช่นเดียวกับตำบล อย่างไรก็ตาม ดี จังหวัดสามารถทำการบริหารจัดการในระดับที่แตกต่างกัน ซึ่งรวมไปถึงการสร้างคุณภาพความเป็นอยู่ขั้น พื้นฐาน อาทิ สวัสดิการ การศึกษา อาชีพ ไปพร้อมกับการพัฒนาระบบการบริหารจัดการ เพื่อให้ได้ข้อมูลและกลไกการทำงานร่วมกันของคนในพื้นที่ (สีลาภรณ์ บัวสาย, 2554: 14) งานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ต้องเป็นงานวิจัยที่พัฒนาทั้งพื้นที่ มิใช่การแก้ไขปัญหาใดก็ได้ในพื้นที่ โดยการคัดเลือกโจทย์จำเป็นจะต้องมีข้อมูลของพื้นที่ เพื่อนำมาวิเคราะห์สถานการณ์ ปัญหา และค้นหาความต้องการของพื้นที่ นำมาจัดทำ Priority ของปัญหาในพื้นที่ ร่วมกับกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียที่

สำคัญ (Stakeholders) สำหรับเป็นโจทย์ในการดำเนินงานวิจัยต่อไป นอกจากนี้ ในแต่ละโครงการย่อยนั้นจำเป็นต้องมีการประสาน การดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในทิศทางเดียวกัน

สีลาภรณ์ บัวสาย (2554: 16) ได้กล่าวถึงลักษณะการทำงานวิจัยแบบ ABC ไว้ดังนี้ (1) โจทย์จากคนในพื้นที่ (2) มุ่งหาคำตอบที่ให้ทางเลือกทางออกจากปัญหา (Solution to Problem) (3) ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research; PAR) และ (4) เป็นการปฏิบัติการของการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างคนในและคนนอก (ชุมชนและนักวิชาการ) โดยมีเงื่อนไขสำคัญคือ การมี Platform ที่ทำให้ได้โจทย์ที่เป็นปัญหาจริงของคนในพื้นที่ และการมีกลุ่มคนในพื้นที่เป็นกลไกที่พร้อมจะรับความรู้ไปใช้

ทั้งนี้การดำเนินงานของการวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ในระยะต่อไป ได้แก่

1) ควรให้ความสำคัญกับการประเมินผลกระทบ (Impact) ของงานที่ทำต่อผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ ทั้งที่เป็นเป้าหมายและไม่เป็นเป้าหมายของโครงการ เพื่อสรุปและเป็นการประเมินผลวิธีการดำเนินงานว่ากระทบต่อพื้นที่ในลักษณะใด ในบริบทพื้นที่อย่างไร นอกจากนี้การประเมินผลกระทบควรมีการดำเนินการวิเคราะห์ที่อาจเกิดขึ้นในการดำเนินโครงการระยะต่อไป ซึ่งควรระบุไว้ในแผนการดำเนินงานวิจัยตั้งแต่ต้น

2) ควรมีการทบทวนบทบาทของหน่วยวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ สามารถสร้างคุณค่าเพิ่ม (Value Added) ภายใต้โครงสร้างปัจจุบันของ สวก.และหลายหน่วยงานของรัฐที่ทำงานในพื้นที่อยู่แล้วได้อย่างไร อีกทั้งควรมีการวิเคราะห์ว่าหน่วยงานอื่น ๆ ที่ทำงานประเภทใดในพื้นที่ ยังขาดอะไรอยู่ และงานวิจัยเพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่มีจุดแข็งหรือความพร้อมในด้านใด เพื่อสร้าง Business Model ที่เหมาะสม สามารถนำเสนอคุณค่าภาพรวมได้ทั้งกับ สวก.และกับพื้นที่

เบญจมาศ ตีระมาศวนิช และสีลาภรณ์ บัวสาย (2558: 12) ได้กล่าวถึงหลักสำคัญของงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ ได้แก่

- 1) ใช้ “พื้นที่” เป็นตัวร่วมคือ จังหวัด
- 2) โจทย์วิจัยเป็นปัญหาของจังหวัด โดยเอาโจทย์พัฒนาจังหวัดเป็นตัวตั้ง และมองภาพการพัฒนาพื้นที่ในภาพรวม เป็นการมองว่าผู้ที่เกี่ยวข้องมองว่าเป็นเรื่องที่เหมาะสมควรทำ
- 3) กลไกจังหวัดเป็นผู้ร่วมกำหนดโจทย์และร่วมกำกับการทำ ด้วยกระบวนการดำเนินงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ เป็นการพัฒนาร่วมกันบนฐานข้อเท็จจริง ข้อมูล ความรู้ และการมีส่วนร่วม ตั้งแต่ต้น เน้น “ความร่วมมือ” “การเรียนรู้ร่วมกัน” และ “การทำงานแบบเสริมแรงกัน” ระหว่างคนที่มีจุดแข็งต่างกัน (ชาวบ้าน ราชการ อปท. ภาคเอกชน วิชาการ)
- 4) ทำงานบนฐานข้อมูลและข้อเท็จจริง การบริหารจัดการการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ต้องมีการกำหนดตำแหน่งของงานวิจัย กำหนดว่าความรู้ที่จะเชื่อมกับกลไกการพัฒนาจังหวัดหลายภาคส่วนอย่างไร

Out put ของการดำเนินงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ มี 3 ประการคือ

- 1) ผลสำเร็จของการแก้ปัญหาที่เป็นโจทย์ร่วมของภาคีพัฒนาในพื้นที่ได้ สิ่งที่เป็นปัญหาสามารถเปลี่ยนให้ดีขึ้น สิ่งที่เป็นโอกาสแต่ไม่ได้ดึงออกมาใช้ก็นำมาใช้ประโยชน์ให้มากขึ้น
- 2) เกิด “กลไก” ที่มีความสามารถจัดการกับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้ อาทิ เดิมมีแต่ภาครัฐหรือภาคธุรกิจอย่างเดียว ทำอย่างไรให้เป็นกลไกที่มีผลประโยชน์ร่วมกัน มีความเป็นธรรมระหว่างกัน และมีความสามารถในการจัดการเรื่องใหม่ในอนาคตร่วมกันได้
- 3) องค์ความรู้ทางวิชาการจากบริบทปัญหาในพื้นที่ หรือประเด็นจากการพัฒนาของสังคมไทย

ดังนั้น งานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ ถือเป็นงานวิจัยที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ โดยมีการร่วมมือของทั้งนักวิชาการ ภาครัฐ และผู้มีส่วนได้เสียในพื้นที่ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาจากข้อมูลของบริบทพื้นที่ โดยกระตุ้นให้พื้นที่ตัดสินใจเลือกแนวทางการแก้ไขปัญหาร่วมกัน ให้คนในพื้นที่เป็นกลไกช่วยในการพัฒนาและสร้างความยั่งยืนของการพัฒนาพื้นที่ในอนาคต กล่าวได้ว่า เป็นการกระตุ้นพลังของคนในท้องถิ่น และสร้างความเป็นเจ้าของงานพัฒนาของคนในท้องถิ่น ให้สามารถช่วยและพึ่งพาตนเองให้มากขึ้น เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นได้แสดงศักยภาพออกมาอันก่อให้เกิดการสร้างและกระบวนการเติบโตจากภายใน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนใน อันก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ศักดิ์ศรี และความมั่นใจที่จะตัดสินใจและเลือกเส้นทางเดินของตนเองได้ ให้ตระหนักว่าตนเอง ท้องถิ่นของตนเองมีของดี มีองค์ความรู้ที่คนภายนอกไม่รู้ ทำให้เริ่มกล้าแสดงออกความคิดเห็น แสดงออกถึงความต้องการของตน ทำให้งานวิจัยเปรียบเสมือนเครื่องมือใน การสร้างกระบวนการเรียนรู้ และพื้นพลังชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นต่อคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับย่านสร้างสรรค์

2.3.1 ความหมายของย่านสร้างสรรค์ (Creative District)

ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ TCDC (2560: 12) กล่าวว่า ย่านสร้างสรรค์ หมายถึง พื้นที่ที่ใช้ประโยชน์จากความคิดสร้างสรรค์ และระบบนิเวศสร้างสรรค์เป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของพื้นที่

สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (2563) กล่าวว่า ย่านสร้างสรรค์ คือ พื้นที่ที่กำหนดขึ้นเพื่อส่งเสริมธุรกิจและบริการในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ โดยเชื่อมโยงเรื่องราวของย่าน ผู้คน ธุรกิจดั้งเดิม เข้ากับมาตรการส่งเสริมธุรกิจสร้างสรรค์และการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมจากภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่ โดยมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมธุรกิจสร้างสรรค์และพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เอื้อต่อกระบวนการคิด การผลิต และการตลาดในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ พร้อมทั้งเกื้อกูล

ให้ธุรกิจดั้งเดิมในพื้นที่ได้ประโยชน์จากการพัฒนา ย่านเศรษฐกิจสร้างสรรค์จะดึงดูดให้มีการลงทุนใหม่ทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ กระตุ้นเศรษฐกิจในพื้นที่ สร้างความเคลื่อนไหวของกลุ่มธุรกิจและบุคลากรสร้างสรรค์ และการเกิดศูนย์รวมของบุคลากรในอุตสาหกรรม เพื่อถ่ายทอดและแลกเปลี่ยนความรู้ ตลอดจนเกิดผลงานและโอกาสในการพัฒนาธุรกิจและบุคลากรของไทยต่อไป

ส่วนย่านสร้างสรรค์ตามนิยามของอังค์ถัด หรือ การประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการค้าและพัฒนา (UNCTAD - United Nations Conference on Trade and Development) ให้ไว้ใน Creative Economy Report (2008, อ้างในพวงแก้ว พรพิพัฒน์, 2553: 6) หมายถึง เมืองที่มีกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลายเป็นส่วนสำคัญของเศรษฐกิจและสังคมของเมืองนั้น ๆ และต้องประกอบไปด้วยรากฐานที่มั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรม มีการรวมกลุ่มกันอย่างหนาแน่นของคนทำงานสร้างสรรค์และมีสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดการลงทุนเพราะความยั่งยืนของสถานที่ในเชิงวัฒนธรรม ชาร์ลส์ แลนดรีย์ ผู้เชี่ยวชาญด้านการวางแผนการประยุกต์ใช้วัฒนธรรมเพื่อการฟื้นฟูเมืองและผู้เขียนหนังสือ The Creative City ได้กล่าวไว้ว่า คนและวัฒนธรรมท้องถิ่นมีส่วนสำคัญที่ทำให้เมืองเป็นพื้นที่ของความคิดสร้างสรรค์และทำให้เกิดพลวัตขึ้นในสังคมเมือง ดังนั้นความเป็นท้องถิ่นที่สื่อสารออกมาทางศิลปะในรูปแบบต่าง ๆ และกิจกรรมทางวัฒนธรรมซึ่งถือเป็นทรัพยากรสร้างสรรค์ซึ่งเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้ความเป็นเมืองสร้างสรรค์ของแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างกันไป ริชาร์ด ฟลอริดา ผู้ให้นิยามกลุ่มมวลชนสร้างสรรค์ (Creative Class) กล่าวได้ว่า กลุ่มมวลชนสร้างสรรค์ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์มีความสำคัญอย่างยิ่ง ด้วยเหตุผลดังกล่าว เมืองต่าง ๆ จึงต้องแข่งขันกันเพื่อดึงดูด รักษาและสร้างกลุ่มมวลชนสร้างสรรค์ด้วยการพัฒนาสภาพแวดล้อมเมือง การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและกลไกทางธุรกิจที่เอื้อต่อการลงทุนและพัฒนา ธุรกิจสร้างสรรค์ และให้ความสำคัญกับส่วนที่สำคัญที่สุดคือ การรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นและวางแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้เมืองมีความพร้อมในเชิงเอกลักษณ์และบรรยากาศทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายควบคู่ไปกับการพัฒนาเมืองด้านกายภาพ (มนทิณียงวิกุล, 2553)

กล่าวโดยสรุป ย่านสร้างสรรค์หรือเมืองสร้างสรรค์ไม่ใช่เรื่องของการปรับปรุงภูมิทัศน์หรือการพัฒนาเมืองในเชิงท่องเที่ยวเพียงด้านเดียว แต่เป็นเมืองที่มีพื้นที่และสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากความคิดสร้างสรรค์และเป็นแหล่งรวมนักคิดและผู้ประกอบการสร้างสรรค์จากทั้งในและต่างประเทศที่มาประกอบกิจการและก่อให้เกิดการจ้างงานสร้างรายได้ และเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันให้กับเศรษฐกิจของเมืองและประเทศเพราะองค์ประกอบหลักของเมืองสร้างสรรค์คือ เหล่าผู้ประกอบการสร้างสรรค์หรือนักคิดที่เปรียบเหมือนสินทรัพย์สำคัญของเมืองที่สามารถเคลื่อนที่ไปได้ทั่วโลกที่แสวงหาสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับการอยู่อาศัยและประกอบธุรกิจสร้างสรรค์

2.3.2 ความเป็นมาของย่านสร้างสรรค์

การพัฒนาเมืองที่นำความคิดสร้างสรรค์มาเป็นกลไกการขับเคลื่อนเศรษฐกิจในช่วง 20 ปีที่ผ่านมารู้จักกันภายใต้ชื่อ เมืองสร้างสรรค์ (Creative City) ที่หลายเมืองในโลกใช้เป็นกรอบในการพัฒนาเมืองเพื่อเชื่อมโยงกลุ่มคนทำงานสร้างสรรค์อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ให้เข้ากับลักษณะกายภาพของเมือง อย่างไรก็ตามการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์เป็นการสร้างกลไกในระดับประเทศหรือในระดับเมืองใหญ่ หลายเมืองประสบความสำเร็จ แต่หลายเมืองก็ประสบปัญหายังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ เป็นที่มาของการทบทวนกระบวนการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ จนเกิดเป็นการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ในระดับย่านหรือพื้นที่เฉพาะ เรียกว่า ย่านสร้างสรรค์ (Creative District) ซึ่งข้อได้เปรียบของการพัฒนาในระดับที่เล็กลงมาคือ การสร้างโอกาสในการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ในการกำหนดแนวทาง การพัฒนาย่าน การกำหนดขอบเขตที่ชัดเจนและอยู่ในขนาดที่สามารถบริหารจัดการได้ การกำหนดสิทธิประโยชน์ในการดึงดูดแรงงานและการลงทุน และความสามารถในการใช้ข้อมูลและตัวชี้วัดในการวัดศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันของพื้นที่ อันจะนำไปสู่โอกาสในการเกิดย่านสร้างสรรค์ที่มีความยั่งยืนและเป็นกลไกขับเคลื่อนเศรษฐกิจของเมืองได้ (ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ, 2560: 17)

แนวคิดเรื่องเมืองสร้างสรรค์หรือย่านสร้างสรรค์ เกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2531 (ค.ศ. 1988) ในประเทศออสเตรเลีย โดย David Yencken นักธุรกิจผู้หลงใหลในการอนุรักษ์แหล่งมรดกชาวอังกฤษที่ย้ายถิ่นฐานมาอาศัยอยู่ในประเทศออสเตรเลีย โดยแนวคิดเมืองสร้างสรรค์นี้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ด้านการวางผังเมืองอันเน้นย้ำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ระหว่างเมืองประชาชนผู้อยู่อาศัย และสร้างประสบการณ์ ความพึงพอใจของสถานที่นั้น ๆ ย้อนกลับไปในช่วงราวปลายยุคทศวรรษที่ 70 และต้นทศวรรษที่ 80 ในประเทศอังกฤษเริ่มมีการศึกษาเกี่ยวกับมูลค่าทางด้านเศรษฐกิจและความดึงดูดด้านวัฒนธรรม กล่าวถึงความสำคัญของวัฒนธรรมอันมีผลต่อคุณภาพชีวิต การพัฒนาด้านเศรษฐกิจและการสร้างงานแก่ผู้คน โดยหัวใจสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจบนฐานวัฒนธรรม ประกอบด้วยสองปัจจัยหลัก คือ การวางแผนบนฐานวัฒนธรรมและทุนทางด้านวัฒนธรรม ปัจจัยสองสิ่งนี้เกี่ยวข้องโดยตรงกับการออกแบบเมือง งานสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมด้านศิลปะและการท่องเที่ยว

ต่อมาแนวคิดนี้ได้ถูกศึกษาและพัฒนาโดยองค์การยูเนสโกและสภายุโรป โดยในปี พ.ศ. 2547 องค์การยูเนสโกได้ก่อตั้งเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ หรือ The UNESCO Creative Cities Network (UCCN) มีเป้าหมายเพื่อประชาสัมพันธ์ความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกและร่วมกันสร้างกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ในบริบทประเทศไทยมีการกล่าวถึงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้จำแนกอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของไทยออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ศิลปะ

สื่อและงานสร้างสรรค์และออกแบบ โดยอุตสาหกรรมสร้างสรรค์สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้เศรษฐกิจของประเทศอย่างมาก และในปี พ.ศ. 2548 สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ผลักดันให้เกิดศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (ปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนเป็นสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์) อันกลายมาเป็นกำลังหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยเป้าประสงค์หลักคือ เพื่อพัฒนาและส่งเสริมบุคลากรสร้างสรรค์และธุรกิจไทยให้นำนวัตกรรม และความคิดสร้างสรรค์ไปใช้ยกระดับสินค้าและบริการของไทยให้สามารถแข่งขันได้ในเวทีสากล ต้นทุนของอุตสาหกรรม เมืองเศรษฐกิจและย่านสร้างสรรค์เมื่อการขับเคลื่อนไม่ใช่แค่เรื่องของตัวเลข อุตสาหกรรมสร้างสรรค์มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ อ้างอิงข้อมูลโดยกรุงเทพมหานครธุรกิจและการเติบโตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในช่วงปี พ.ศ. 2553 ถึง พ.ศ. 2559 มีอัตราโตแบบทบต้นเฉลี่ยที่ 5.61 โดยอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่มีมูลค่ามากที่สุด คือ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รองลงมาเรียง ตามลำดับ คือ อุตสาหกรรมอาหารไทย โฆษณาและแฟชั่น มูลค่าด้านอุตสาหกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นบนฐานความรู้ทางวัฒนธรรมและทรัพยากรของประเทศที่ก่อรูปและพัฒนามาเป็นเวลายาวนานจนเกิดความสร้างสรรค์เฉพาะตน การเข้าใจความหมายของอุตสาหกรรม เมือง เศรษฐกิจ และย่านสร้างสรรค์ ดูเหมือนเป็นเรื่องเข้าใจยากสำหรับคนทั่วไป ทั้งยังถูกจำกัดความและให้ความหมายแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่

ส่วนในบริบทประเทศไทยมีการกล่าวถึงเศรษฐกิจสร้างสรรค์ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2545 โดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้จำแนกอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของไทยออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ “มรดกทางวัฒนธรรมและธรรมชาติ ศิลปะ สื่อ และงานสร้างสรรค์และออกแบบ” โดยอุตสาหกรรมสร้างสรรค์สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้เศรษฐกิจของประเทศอย่างมาก และในปี พ.ศ. 2548 สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน) ผลักดันให้เกิดการจัดตั้ง “ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ” หรือ TCDC ซึ่งปัจจุบันได้ปรับเปลี่ยนเป็น “สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์” (องค์การมหาชน) หรือ CEA อันกลายมาเป็นกำลังหลักในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ โดยเป้าประสงค์หลัก คือ เพื่อพัฒนาและส่งเสริมบุคลากรสร้างสรรค์และธุรกิจไทยให้นำนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ไปใช้ยกระดับสินค้าและบริการของไทย ให้สามารถแข่งขันได้ในเวทีสากล

2.3.3 แนวคิดของย่านสร้างสรรค์

เมืองสร้างสรรค์ประกอบด้วยย่านสร้างสรรค์หลากหลายย่านด้วยกัน จากพื้นที่ระดับเมืองไปสู่ พื้นที่ย่าน โดยมีประเด็นสำคัญ ดังนี้ (กรวรรณ รุ่งสว่าง, 2560)

1) เหตุผลที่ต้องมีย่านสร้างสรรค์

ปัจจุบันกระแสเมืองสร้างสรรค์ถูกลดความสำคัญลงโดยถูกลดระดับของเมืองลงสู่ระดับย่านสร้างสรรค์ ทั้งนี้ การที่ขอบเขตพื้นที่ลดการพัฒนาในระดับย่านทำได้ง่ายกว่าระดับเมืองมาก

จากกรณีศึกษาเรื่องเมืองสร้างสรรค์ที่ผ่านมา รัฐบาลมีนโยบายพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ แต่กระบวนการสุดท้ายแล้วก็มีเพียงบางย่านเท่านั้นที่ได้รับการพัฒนา แต่ในเมืองหนึ่งสามารถมีย่านสร้างสรรค์หลายย่านก็ได้ เมืองที่ต้องการย่านสร้างสรรค์เพื่อสร้างอัตลักษณ์ของเมืองจะต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วน ได้แก่ รัฐบาล เอกชน สถาบันการศึกษา ซึ่งสินทรัพย์ในแต่ละท้องถิ่นส่งผลต่อการพัฒนาสู่ย่านสร้างสรรค์

2) ประเภทของสินทรัพย์ การศึกษาย่านสร้างสรรค์เริ่มจากสำรวจสินทรัพย์ (Asset) ที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นซึ่งแบ่ง ออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

2.1 สินทรัพย์ที่จับต้องได้ เช่น ของเก่า อาคารเก่า เมืองเก่า เป็นต้น

2.2 สินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ เช่น ประวัติศาสตร์ และสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นมา ต่อยอดเป็นนวัตกรรมด้านสินค้าที่มีอัตลักษณ์ การนำสิ่งที่มีอยู่เดิมมาเพิ่มมูลค่า เช่น อุตสาหกรรมผ้าไหม ซึ่งในปัจจุบันเป็นคอนเทนต์ที่น่าสนใจมาขายโดยไม่ได้รับการปรับปรุง

3) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ การพัฒนาอย่างเป็นระบบจะต้องมีการพัฒนาโดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน แหล่งเรียนรู้ทางด้านเมืองสร้างสรรค์จะช่วยให้คนในเมืองมีพื้นที่สำหรับผลิตสินค้าและบริการที่มีความคิดสร้างสรรค์ออกมาได้ โดยเป็นหน่วยงานทางวัฒนธรรม (Cultural Facilities) จัดตั้งโดยหน่วยงานรัฐบาล ซึ่งการเข้ามาของหน่วยงานนี้จะทำให้นักออกแบบทางด้านต่าง ๆ เข้าไปอยู่อาศัยภายในเมืองนั้นด้วย โดยสามารถดึงดูดนักออกแบบที่มีความคิดสร้างสรรค์เข้ามาตั้งบริษัทในเมืองและเป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของเมือง

4) การกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในย่านสินทรัพย์และวัฒนธรรมที่สร้างขึ้นสามารถกระจายไปในย่าน โดยอาศัยเศรษฐกิจสร้างสรรค์ เป็นศูนย์กลางย่านที่น่าสนใจและมีชีวิตชีวา ทำให้อย่านกลายเป็นหัวใจของชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรม การกระตุ้นการพัฒนาสามารถทำได้โดยเริ่มจากคนที่เคยอาศัยอยู่ในเมืองเก่าหรือภาคเอกชนเริ่มเห็นศักยภาพของพื้นที่ในเมือง โดยวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ว่าในอนาคตจะมีคนจากนอกพื้นที่เข้ามาใช้งานจำนวนมาก จึงทำให้เจ้าของอาคารเกิดการตื่นตัวต่ออาคาร ซึ่งถูกทิ้งร้างนำกลับมาปรับปรุงและตกแต่งอาคารใหม่ และนำธุรกิจรูปแบบใหม่เข้าไปใช้งานในพื้นที่ส่วนพื้นที่โกดังเก่าภายในเมืองได้นำมาปรับปรุงเป็นหอแสดงนิทรรศการขนาดใหญ่เพื่อรองรับกลุ่มกิจกรรมสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ซึ่งแผนการพัฒนาย่านสร้างสรรค์เริ่มจากนโยบายของรัฐบาลในการพัฒนาพื้นที่เมืองนั้น และรัฐบาลจะให้สิทธิประโยชน์สำหรับผู้ประกอบการรุ่นใหม่ในการลงทุน เช่น การไม่คิดภาษี ให้เงินช่วยเหลือสนับสนุนธุรกิจ เป็นต้น ทำให้นักพัฒนาโครงการเปลี่ยนความคิดซึ่งจากเดิมที่ ควรจะสร้างอาคารที่พักอาศัย ก็เปลี่ยนมาเป็นการปรับปรุงโกดังและโฆษณาเชิญนักออกแบบทางด้านความคิดสร้างสรรค์เข้ามาอยู่อาศัยในเมือง

5) เป้าหมายของการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ เป้าหมายคือการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์นักออกแบบเข้ามาอยู่อาศัยเป็นจำนวนมาก เมืองจำเป็นต้องมีสภาพแวดล้อมที่ทำให้เกิดการ

สร้างสรรค์ต้องการอยู่ในย่าน โดยการคำนึงถึงกิจกรรมด้านสร้างสรรค์วิถีชีวิตซึ่งมีทั้งการใช้ชีวิตทั้งกลางวันและกลางคืน เพราะนักออกแบบทางด้านความคิดสร้างสรรค์สามารถย้ายไปที่อื่นในพื้นที่ที่ต้องการย้ายเข้าไปทำงาน ถ้าหากย่านนั้นให้สิทธิประโยชน์มากกว่า

6) ย่านสร้างสรรค์ในต่างประเทศ ตัวอย่างย่านสร้างสรรค์ในต่างประเทศ ได้แก่ ย่าน Digbeth อยู่ในเมือง Birmingham ประเทศอังกฤษ ที่เริ่มพัฒนาย่านสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจ เพราะการใช้ความคิดในการพัฒนาสินค้าและบริการจะได้รับผลตอบแทนมากกว่าการใช้แรงงานถึงหลายสิบเท่า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง Creative Design, Technology และ Media โดยรัฐบาลมีนโยบายระดับท้องถิ่นประกาศให้นักออกแบบรุ่นใหม่ย้ายเข้ามาทำงานในเมืองนี้ ซึ่งมีนโยบายลดการเก็บภาษี และโครงการที่สำคัญคือ Custard Factory รัฐบาลให้นักพัฒนาเข้าไปปรับปรุงอาคารในย่านแล้วพัฒนาเป็นพื้นที่ทำงาน (Co-working Space) และพื้นที่ให้เช่า (Visitbirmingham, 2016)

7) ย่านสร้างสรรค์ในประเทศไทย การพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ในย่านเจริญกรุง ซึ่งเคยเป็นย่านที่มีความสำคัญทางเศรษฐกิจและสังคมในอดีต ให้เป็นพื้นที่สร้างสรรค์ต้นแบบของความเจริญทางธุรกิจสร้างสรรค์ สนองความต้องการทางกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ผ่านการจัด ทำกิจกรรมออกแบบพื้นที่ สร้างสรรค์ร่วมกับชุมชนย่านเจริญกรุง และใช้องค์ความรู้การออกแบบบริการ (Service Design) ในการค้นหาปัญหาและแนวทางแก้ไขที่สอดคล้องกับชุมชนผ่านการจัดกิจกรรมโครงการสร้างสรรค์เจริญกรุง (Co-Create Charoenkrung) เป็นโครงการความร่วมมือระหว่างสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) และศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC) ซึ่งโครงการนี้มี 4 รูปแบบกิจกรรมด้วยกัน ดังนี้

7.1 กิจกรรมระดมความคิดเห็นของชุมชน หาแนวทางการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ผ่านองค์ความรู้การออกแบบบริการ (Service Design) ร่วมกับชุมชนในการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์

7.2 กิจกรรมกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของชุมชน ออกแบบ และจัดทำพื้นที่สร้างสรรค์ ผ่านกิจกรรมที่สร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นการใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหาเพื่อยกระดับ คุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนและคนในพื้นที่

7.3 กิจกรรมสร้างสรรค์เจริญกรุง กระตุ้นชุมชนและนักคิดนักสร้างสรรค์มาร่วมกันสร้าง บรรยากาศที่ทำให้พื้นที่เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งระหว่างคนในพื้นที่และหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ

7.4 กิจกรรมสื่อสารสาธารณะ เข้าใกล้ตัวตนของพื้นที่สร้างสรรค์ย่านเจริญกรุงอย่างลึกซึ้ง ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโซเชียลมีเดีย สื่อวิทยุทัศน์ เพื่อถ่ายทอดแนวคิดของกิจกรรมและกระบวนการคิดด้านความคิดสร้างสรรค์ อีกทั้งยังได้จัดงานสัมมนาเผยแพร่ผลงานวิจัย “ถอดรหัสย่านสร้างสรรค์เจริญกรุง” ซึ่งเป็นบทสรุปโครงการสร้างสรรค์เจริญกรุง (Co-Create Charoenkrung) โดยนำเสนอ

แนวคิดการพัฒนาย่านสร้างสรรค์เจริญกรุง พร้อม “โมเดลกระบวนการออกแบบพื้นที่สร้างสรรค์อย่างมีส่วนร่วม (CoCreate Model)” ซึ่งเป็นผลลัพธ์สูงสุดของโครงการ โดยสามารถนำไปประยุกต์ใช้พัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์อื่น ๆ ทั่วประเทศได้ เพื่อสร้างพื้นที่สร้างสรรค์ที่เอื้อประโยชน์ในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านธุรกิจ การออกแบบ และการจัดกิจกรรมของชุมชน สามารถขับเคลื่อนมูลค่าทางสังคมและเศรษฐกิจแก่ชุมชนและพื้นที่โดยรอบ สิ่งที่ค้นพบในย่านเจริญกรุงสร้างสรรค์ คือ

(1) มีธุรกิจเกิดใหม่ในรอบ 1 ปีที่ผ่านมามากกว่า 70% เป็นธุรกิจร้านอาหารและเครื่องดื่มที่มีการเสนอรูปแบบการออกแบบและเมนูที่แปลกตาแตกต่างไปจากเดิม

(2) นักลงทุนหน้าใหม่มากกว่า 50% เป็นคนยุโรปโดยเฉพาะกลุ่มประเทศที่ชื่นชอบการเสปศิลปะอย่างเช่น ฝรั่งเศสและอิตาลี

(3) 85% ของธุรกิจเกิดใหม่มีอยู่ในอาคารเก่า เช่น โรงงานโกดังหรืออาคารคุหาแบบโบราณ ซึ่งนักลงทุนมีแนวโน้มต้องการรักษาความดั้งเดิมของอาคารและปรับปรุงพื้นที่ภายในให้ทันสมัย โดยไม่ทำลายโครงสร้างเก่าทิ้ง

(4) นักลงทุนธุรกิจใหม่เกือบ 100% ตั้งใจดึงดูดลูกค้าด้วยศักยภาพของย่านเจริญกรุง ทางด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรมและลักษณะภูมิประเทศที่ตั้งอยู่ริมแม่น้ำ ทั้งนี้ นักลงทุนต่างก็มองเห็นและต้องการสร้างธุรกิจที่ยั่งยืน โดยพิจารณาจากลักษณะเศรษฐกิจวัฒนธรรมที่มีมายาวนาน และลักษณะภูมิประเทศริมน้ำที่ส่งผลต่อการคมนาคมและวิถีชีวิตที่ดึงดูดใจและเป็นอัตลักษณ์ของย่าน

(5) เจ้าของธุรกิจใหม่ราว 90% ต้องการที่จอดรถสาธารณะแบบถูกกฎหมายที่มีระเบียบการจัดการที่ดี ทั้งนี้พื้นที่จอดรถสาธารณะเป็นสิ่งที่ต้องการอย่างมากในย่านเจริญกรุง ทั้งยังเป็น สาธารณูปโภคพื้นฐานที่ส่งผลต่อธุรกิจโดยตรง

(6) 80% ของลูกค้าที่เข้ามาใช้บริการหรือซื้อสินค้าภายในย่านนี้ประสบปัญหาด้านการเดินทางและการหาที่จอดรถโดยลูกค้าเกินกว่าครึ่งมีปัญหาในการหาที่จอดรถและรู้สึกกลัวที่ต้องเดินริมถนนในเวลากลางคืน (Creative Thailand, 2560: 34)

2.3.4 องค์ประกอบของย่านสร้างสรรค์

เมื่อมองแบบองค์รวม หัวใจสำคัญของอุตสาหกรรม เมือง เศรษฐกิจ และย่านสร้างสรรค์ จำเป็นต้องมีองค์ประกอบหลักอยู่ 4 ประการ คือ วัฒนธรรม กิจกรรม ผู้คน และเมือง กล่าวคือในบริบทของ “ความสร้างสรรค์” ในระดับประเทศหรือระดับเมืองจำเป็นต้องมีวัฒนธรรมอันเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจและสังคม กิจกรรมด้านวัฒนธรรมและกลไกการขับเคลื่อนบนฐานวัฒนธรรมให้เกิดอุตสาหกรรมและการกระจายรายได้ ผู้คนที่ทำงานสร้างสรรค์และผู้ประกอบการสร้างสรรค์ รวมตัวกันขับเคลื่อนเศรษฐกิจและเมืองที่มีสภาพแวดล้อมเอื้อต่อการลงทุน การผลิตและจำหน่าย เต็มไปด้วยพื้นที่คุณภาพเพื่อประกอบกิจกรรมสร้างสรรค์ เมืองซึ่งเป็นที่ตั้งหรือต้นกำเนิดของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ จำเป็นต้องมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ชัดเจน มีวิสัยทัศน์และการบริหารจัดการเมืองที่สนับสนุน

เศรษฐกิจสร้างสรรค์ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน องค์ประกอบของเมืองที่น่าสนใจ คือ ย่าน หรือ District อันเป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือการร่วมตัวของกลุ่มของกิจกรรมจนเกิดเป็นเอกลักษณ์เฉพาะ โดยลักษณะย่านที่สนับสนุนต่อกิจกรรมสร้างสรรค์ควรเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลาย ด้านกิจกรรม หมายรวมถึงการใช้ประโยชน์อาคาร มีความหนาแน่นสูงและสามารถเข้าถึงได้ด้วยการเดินหรือจักรยาน ทั้งนี้ความสร้างสรรค์มิใช่การมีองค์ประกอบครบถ้วนทั้ง 4 ประการ แต่จำเป็นต้องคำนึงถึง “คุณภาพ” ขององค์ประกอบเหล่านั้น ซึ่งมักถูกประเมินโดยเกณฑ์ชี้วัดสากล อาทิ เครื่องมือประเมินเมือง วัฒนธรรม สร้างสรรค์ของสหภาพยุโรป (The Cultural and Creative Cities Monitor) อันกล่าวถึง ความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรม เศรษฐกิจสร้างสรรค์ และสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ อีกเกณฑ์ชี้วัดที่สำคัญ คือ เกณฑ์วัดการเป็นเมืองสร้างสรรค์ขององค์การยูเนสโก (UNESCO Creative Cities Network) ซึ่งจำแนกเมืองสร้างสรรค์ออกเป็น 7 กลุ่ม ภายใต้กรอบการประเมินที่สำคัญได้แก่ การมีพื้นที่และสิ่งแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดกิจกรรมสร้างสรรค์เมือง เป็นแหล่งรวมนักคิดและผู้ประกอบการสร้างสรรค์เมือง ต้องมีการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันด้านเศรษฐกิจสร้างสรรค์ มีองค์กรสนับสนุนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ และการมีกลุ่มนักคิดหรือนักสร้างสรรค์และบุคลากรทำงานเป็นเครือข่ายในทุกระดับ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศ และระดับนานาชาติ

ทั้งนี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีความโดดเด่นด้านงานหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน มีหน่วยงานการศึกษาและองค์การปกครองในท้องถิ่นเป็นผู้สนับสนุน และมีความพร้อมในการเป็นเมืองสร้างสรรค์ร้อยละ 80.57 ปฏิเสธไม่ได้ว่าฐานต้นทุนสำคัญของเศรษฐกิจสร้างสรรค์เริ่มจากองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม ประกอบกับภูมิปัญญาของผู้คนซึ่งถูกพัฒนาต่อยอดจนกลายมาเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์อันสร้างมูลค่าเข้าสู่ประเทศ และการกระจายรายได้เหล่านั้นกลับเข้าสู่ผู้คน ชุมชน และเมืองผู้เป็นเจ้าของต้นทุนทางวัฒนธรรม องค์ประกอบทั้ง 4 ของความสร้างสรรค์ข้างต้นล้วนมีความสำคัญเชื่อมโยงกันก่อให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของประเทศ การวัดผลของความสร้างสรรค์มิได้วัดผลผ่านเพียงมูลค่าตัวเลขที่เกิดขึ้นด้านเศรษฐกิจหรือการใช้หลักเกณฑ์สากลเท่านั้น แต่จำเป็นต้องมีการวัดผลด้านคุณค่าของความสร้างสรรค์ร่วมอยู่ด้วย การพัฒนาต่อยอดความสร้างสรรค์จำเป็นต้องเกิดจากความเข้าใจด้านวัฒนธรรมอันแท้จริงเพื่อรักษารากเหง้าอันเป็นต้นทุนสำคัญ กิจกรรมสร้างสรรค์ต้องถูกแสดงผ่านความตระหนักถึงคุณค่าและสาระสำคัญของวัฒนธรรม มีกระบวนการถ่ายทอดและรักษาองค์ความรู้วัฒนธรรมโดยผู้คนที่เข้าใจและเห็นคุณค่าขององค์ความรู้ ภายใต้บริบทสิ่งแวดล้อมเมืองที่มีคุณภาพเอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้กลไกเหล่านี้ยังคงอยู่เกิดการพัฒนาและการปรับตัวตามสภาวะของโลก การประเมินย่านสร้างสรรค์ที่เริ่มจากการสำรวจตนเอง การประเมินหรือการให้ความหมายด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม เมือง และย่านสร้างสรรค์ ถูกจำกัดความและกำหนดหลักเกณฑ์ในการประเมินโดยองค์กรนั้นเพื่อสร้างมาตรฐานในการชี้วัด

อย่างไรก็ตาม การประเมินตามเกณฑ์เหล่านั้นนับเป็น “เครื่องมือ” หนึ่งที่ช่วยให้เมือง

ต่าง ๆ สามารถเข้าใจคุณค่าและตระหนักถึงความสำคัญของตนเอง ตัวอย่างหลักการประเมินเมืองสร้างสรรค์ ภายใต้เกณฑ์จากองค์การยูเนสโก แสดงให้เห็นถึงความโดดเด่น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการวิจัย และการเรียนรู้หัตถกรรมพื้นบ้าน ทั้งในเชิงอุตสาหกรรม งานนวัตกรรม และการพัฒนาอย่างยั่งยืน (ร้อยละ 97) ด้านการสร้างพื้นที่และรูปแบบเมืองที่สามารถใช้งานได้หลายวัตถุประสงค์ (ร้อยละ 96) และด้านการมีความพร้อมด้านแรงงานและบุคลากรสำหรับงานเชิงความรู้ (ร้อยละ 92) ย้อนกลับไปที่ยุทธศาสตร์ประกอบสำคัญ 4 ประการของการสร้างสรรค์อันประกอบไปด้วย วัฒนธรรม ผู้คน กิจกรรม และเมือง การประเมินองค์ประกอบเหล่านั้นสามารถทำได้ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ ขึ้นอยู่กับเป้าหมายในการประเมิน

การประเมินเชิงปริมาณตัวชี้วัดมุ่งเน้นปริมาณเชิงตัวเลข ความหนาแน่น และสัดส่วนเป็นหลัก ในขณะที่การประเมินเชิงคุณค่าต้องอาศัยมิติเชิงสังคม ความเชื่อ และผู้คนเข้ามามีส่วนร่วมด้วยการประเมินไม่ว่าจะด้วยหลักเกณฑ์ใด ๆ ก็ตาม ต่างมีเป้าหมายสำคัญ คือ การพัฒนาหรือยกระดับความสร้างสรรค์ทั้งด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม เมือง และย่านในพื้นที่ของตน ตัวอย่างเมืองสร้างสรรค์ที่น่าสนใจและเป็นตัวอย่างที่ดีในการยกระดับและพัฒนาหัตถกรรมสร้างสรรค์ คือ เมืองคานาซาวะ ประเทศ ญี่ปุ่น ซึ่งได้เข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ขององค์การยูเนสโกในปี พ.ศ. 2552 มีงานหัตถกรรมถึง 22 ประเภทและงานหัตถกรรมที่โดดเด่น คือ การผลิตทองคำ งานเครื่องเงิน และเทคนิคการย้อมผ้าคะงะยูเซน ทั้งยังมีย่านเมืองอิงาชิมาอะอันมีภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สวยงาม เมืองคานาซาวะมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายในการพัฒนารักษางานหัตถกรรม ประกอบไปด้วยการเชื่อมโยงวัฒนธรรมกับธุรกิจ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อการพัฒนาด้านวัฒนธรรม และการดึงดูดความสนใจในระดับนานาชาติ วิสัยทัศน์ที่น่าสนใจอย่างมาก คือ การต่อยอดคุณค่าของงานฝีมือในชีวิตประจำวัน (Reconfirmation of the value of crafts in everyday life) เพื่อให้งานหัตถกรรมท้องถิ่นสามารถเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้คน ในความเป็นจริงแล้วคุณค่าเหล่านี้มีความเชื่อมโยงผูกพันกับบุคคลมาเป็นเวลานาน หากแต่การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตที่ทำให้ความสร้างสรรค์ หรืองานหัตถกรรมกลายเป็นเรื่องไกลตัว หรือเป็นเรื่องสำหรับคนเฉพาะกลุ่ม คุณค่าทางวัฒนธรรม หรือ Cultural Significance มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในการประเมินความสร้างสรรค์ หัวใจสำคัญของการประเมินคุณค่า คือ วัฒนธรรมเหล่านั้นยังมีความจริงแท้ หรือ Authenticity มากน้อยแค่ไหน สามารถประเมินได้จากการปฏิบัติหรือ Cultural Practices ของผู้คนอันเป็นเจ้าของวัฒนธรรม รวมไปถึงการถ่ายทอดวิธีการปฏิบัติเหล่านั้นผ่านคนรุ่นหลัง กิจกรรมทางวัฒนธรรมแฝงไปด้วยความคิดสร้างสรรค์ผ่าน การแสดงออกและสิ่งประดิษฐ์เพื่อประกอบ โดยมีผู้สร้างสิ่งประดิษฐ์ คือ ช่าง หรือ 4 สล่า คนเหล่านี้ถือเป็นคลังสมองมีชีวิตที่คอยสร้างสรรค์ ผูกพัน และถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ตนเองพัฒนาขึ้นสู่คน รุ่นต่อไป สิ่งเหล่านี้ผูกพันกับประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อมที่เราอยู่อาศัยสังคมที่เราเติบโต

การค้นหาค่าองค์ประกอบความสร้างสรรค์ทั้ง 4 ประการนั้น ไม่ใช่เรื่องยากหรือไม่จำเป็นต้อง

อาศัยหลักเกณฑ์ประเมินสากลอย่างเดียวน หากแต่เราสามารถเริ่มจากการตั้งคำถามว่า ในละแวกบ้าน หรือชุมชนของ เรามีวัฒนธรรมเฉพาะตนอันเป็นเอกลักษณ์หรือไม่ ยังมีการสืบทอดหรือปฏิบัติ วัฒนธรรมเหล่านั้นอยู่หรือไม่ การสืบทอดนั้นทำโดยลักษณะใด ใครเป็นผู้มีองค์ความรู้ ด้านวัฒนธรรม นั้นและมีการปฏิบัติอย่างไร และสภาพแวดล้อมในชุมชนลักษณะไหนที่มีลักษณะเฉพาะอันช่วย ส่งเสริมวัฒนธรรมในชุมชน คำถามเหล่านี้ก่อให้เกิดการพูดคุยถ่ายทอดจากคนรุ่นก่อน การจดบันทึก ข้อมูล หรือสามารถทำได้โดยการการบันทึก ตำแหน่งคุณค่าลงบนแผนที่ เรียกอีกอย่างว่า การทำแผนที่ วัฒนธรรม (Cultural Mapping) นำไปสู่การวิเคราะห์และแนวทางการพัฒนา โดยคุณค่าเหล่านี้ คือ ฐานข้อมูลสำคัญของการต่อยอดวัฒนธรรมสู่ความสร้างสรรค์ ผ่านกิจกรรมการออกแบบ และการผลิต อันนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างรู้คุณค่า ความสร้างสรรค์ไม่ว่าในรูปแบบใดก็ตามล้วน ต้องอยู่บนฐานของการรู้และเข้าใจคุณค่าโดยผู้คนในชุมชนและผู้คนในพื้นที่เมืองเก่า และศักยภาพ การเป็นย่านสร้างสรรค์

ดังนั้น กรอบแนวทางการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ จึงมีกรอบการวิจัยเพื่อสำรวจและประเมิน สภาพปัจจุบันของย่านเมืองเก่าอันนำไปสู่แนวทางการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ ผ่านกระบวนการ ประเมิน 3 กระบวนการหลัก ได้แก่ 1) การเข้าใจเครื่องมือในการประเมินและดัชนีชี้วัด ผ่านการ ทบทวนวรรณกรรมและกรณีศึกษา 2) การสำรวจข้อมูลย่านสร้างสรรค์ อันประกอบไปด้วยการสำรวจ กายภาพ (อาคาร สถานที่ ที่ว่าง) เศรษฐกิจ (กิจกรรมในอาคาร) และสิ่งแวดล้อมสร้างสรรค์ (สิ่งจูงใจ ความหลากหลาย ความสามารถ) และ 3) การวิเคราะห์ข้อมูลการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ โดย ทำการศึกษาชุมชนในเขตเมืองเก่าผ่านสำรวจ อาทิ ภาพถ่าย แผนที่แสดงข้อมูลกายภาพสร้างสรรค์ และการจัดทำฐานข้อมูลสารสนเทศ ภูมิศาสตร์

2.3.5 ต้นทุนของสร้างสรรค์

อุตสาหกรรมสร้างสรรค์มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาประเทศ อ้างอิงข้อมูลจาก หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจแสดงการเติบโตของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในช่วงปี พ.ศ. 2553 - 2559 มี อัตราเติบโตแบบทบต้นเฉลี่ยถึงร้อยละ 5.61 โดยอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ที่มีมูลค่ามากที่สุด คือ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม รองลงมาเรียงตามลำดับ คือ อุตสาหกรรมอาหารไทย โฆษณา และแฟชั่น มูลค่าของอุตสาหกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นบนฐานความรู้มรดกทางวัฒนธรรมและ ทรัพยากรของประเทศที่ก่อรูปและพัฒนามาเป็นเวลายาวนานจนเกิดสร้างสรรค์เฉพาะตน

2.3.6 การประเมินย่านสร้างสรรค์

ฐานต้นทุนสำคัญของเศรษฐกิจสร้างสรรค์นั้น เริ่มจากองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมประกอบ กับ ภูมิปัญญาของผู้คน ซึ่งถูกพัฒนาต่อยอดจนกลายมาเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์อันสร้างมูลค่าเพิ่ม ให้กับประเทศ และการกระจายรายได้เหล่านั้นกลับเข้าสู่ผู้คน ชุมชน และเมืองผู้เป็นเจ้าของต้นทุน ทางวัฒนธรรม องค์ประกอบทั้ง 4 ของสร้างสรรค์ข้างต้น ล้วนมีความสำคัญเชื่อมโยงกัน

ก่อให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ของประเทศ การวัดผลของความคิดสร้างสรรค์มิได้วัดผลผ่านเพียงมูลค่าตัวเลขที่เกิดขึ้นด้านเศรษฐกิจ หรือการใช้หลักเกณฑ์สากลเท่านั้น แต่จำเป็นต้องมีการวัดผลด้าน “คุณค่า” ของความคิดสร้างสรรค์ร่วมอยู่ด้วย การพัฒนาต่อยอดความคิดสร้างสรรค์จำเป็นต้องเกิดจากความเข้าใจด้านวัฒนธรรมอันแท้จริงเพื่อรักษารากเหง้าอันเป็นต้นทุนสำคัญ กิจกรรมสร้างสรรค์ต้องถูกแสดงผ่านความตระหนักถึงคุณค่าและสาระสำคัญของวัฒนธรรม มีกระบวนการถ่ายทอดและรักษาองค์ความรู้วัฒนธรรมโดยผู้คนที่เข้าใจและเห็นคุณค่าขององค์ความรู้ภายใต้บริบทสิ่งแวดล้อมเมืองที่มีคุณภาพเอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้กลไกเหล่านี้ยังคงอยู่เกิดการพัฒนาและการปรับตัวตามสถานะของโลก

การประเมินหรือการให้ความหมายด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม เมือง และย่านสร้างสรรค์จะถูกจำกัดความและกำหนดหลักเกณฑ์ในการประเมินโดยองค์กรนั้น ๆ เพื่อสร้างมาตรฐานในการชี้วัด ซึ่งนับเป็น “เครื่องมือ” หนึ่งที่ช่วยให้เมืองต่าง ๆ สามารถเข้าใจคุณค่าและตระหนักถึงความสำคัญของตนเองได้

ตัวอย่างหลักในการประเมิน “เมืองสร้างสรรค์เชียงใหม่ สาขาหัตถกรรมและศิลปะพื้นบ้าน” ภายใต้เกณฑ์จากองค์การยูเนสโก แสดงให้เห็นถึงความโดดเด่น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านการวิจัยและการเรียนรู้หัตถกรรมพื้นบ้าน ทั้งในเชิงอุตสาหกรรม งานนวัตกรรม และการพัฒนาอย่างยั่งยืน (ร้อยละ 97) ด้านการสร้างพื้นที่และรูปแบบเมืองที่สามารถใช้งานได้หลายวัตถุประสงค์ (ร้อยละ 96) และด้านการมีความพร้อมด้านแรงงานและบุคลากรสำหรับงานเชิงความรู้ (ร้อยละ 92)

ย้อนกลับไปทึ่งองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการของความคิดสร้างสรรค์ อันประกอบไปด้วย วัฒนธรรม ผู้คน กิจกรรม และเมือง การประเมินองค์ประกอบเหล่านั้นสามารถทำได้ทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพขึ้นอยู่กับเป้าหมายในการประเมิน การประเมินเชิงปริมาณตัวชี้วัดมุ่งเน้นปริมาณเชิงตัวเลข ความหนาแน่น และสัดส่วนเป็นหลัก ในขณะที่การประเมินเชิงคุณค่าต้องอาศัยมิติเชิงสังคม ความเชื่อ และผู้คน เข้ามามีส่วนร่วมด้วย การประเมินไม่ว่าจะด้วยหลักเกณฑ์ใด ๆ ก็ตาม ต่างมีเป้าหมายสำคัญ คือ การพัฒนาหรือยกระดับความคิดสร้างสรรค์ทั้งด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม เมือง และย่านในพื้นที่ของตน ตัวอย่างเมืองสร้างสรรค์ที่น่าสนใจและเป็นตัวอย่างที่ดีในการยกระดับและพัฒนาหัตถกรรมสร้างสรรค์ คือ “เมืองคานาฮาวะ” ประเทศญี่ปุ่น ซึ่งได้เข้าเป็นสมาชิกเครือข่ายเมืองสร้างสรรค์ขององค์การยูเนสโกในปี พ.ศ. 2552 มีงานหัตถกรรมถึง 22 ประเภท และงานหัตถกรรมที่โดดเด่น คือ การผลิตทองคำ งานเครื่องเงิน และ เทคนิคการย้อมผ้าอะซะยุเซน ทั้งยังมีย่านเมืองอิงาชิ ซายะ อันมีภูมิทัศน์วัฒนธรรมที่สวยงาม เมืองคานาฮาวะมีวิสัยทัศน์และเป้าหมายในการพัฒนารักษางานหัตถกรรม ประกอบไปด้วย การเชื่อมโยงวัฒนธรรมกับธุรกิจ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อการพัฒนาด้านวัฒนธรรม และการดึงดูดความสนใจในระดับนานาชาติ วิสัยทัศน์ที่น่าสนใจอย่างมาก คือ การตอกย้ำคุณค่าของงานฝีมือในชีวิตประจำวัน (Reconfirmation of the value of crafts

in everyday life) เพื่อให้งานหัตถกรรมท้องถิ่นสามารถเสริมสร้างคุณภาพชีวิตของผู้คน ซึ่งในความเป็นจริงแล้วคุณค่าเหล่านี้มีความเชื่อมโยงผูกพันกับบุคคลมาเป็นเวลานาน หากแต่การเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตทำให้ความสร้างสรรค์หรืองานหัตถกรรมกลายเป็นเรื่องไกลตัว หรือเป็นเรื่องสำหรับคนเฉพาะกลุ่ม

คุณค่าทางวัฒนธรรมหรือ Cultural Significance มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดในการประเมิน ความสร้างสรรค์ หัวใจสำคัญของการประเมินคุณค่า คือ วัฒนธรรมเหล่านั้นยังมีความจริงแท้ หรือ Authenticity มากน้อยแค่ไหน สามารถประเมินได้จากการปฏิบัติ หรือ Cultural Practices ของผู้คนอันเป็นเจ้าของวัฒนธรรม รวมไปถึงการถ่ายทอดวิธีการปฏิบัติเหล่านี้ผ่านคนรุ่นหลัง กิจกรรมทางวัฒนธรรมแฝงไปด้วยความคิดสร้างสรรค์ผ่านการแสดงออก และสิ่งประดิษฐ์เพื่อประกอบ โดยมีผู้สร้างสิ่งประดิษฐ์ คือ ช่าง หรือ สล่า คนเหล่านี้ถือเป็นคลังสมองมีชีวิตที่คอยสร้างสรรค์ ฝึกฝน และถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ตนเองพัฒนาขึ้นสู่คนรุ่นต่อไป สิ่งเหล่านี้ผูกพันกับประวัติศาสตร์ สิ่งแวดล้อมที่เราอยู่อาศัย สังคมที่เราเติบโต

การค้นหาคำประกอบความสร้างสรรค์ทั้ง 4 ประการนั้น ไม่ใช่เรื่องยาก หรือไม่จำเป็นต้องอาศัยหลักเกณฑ์ประเมินสากลอย่างเดียว หากแต่เราสามารถเริ่มจากการตั้งคำถามภายในชุมชนของเราเอง เช่น ในละแวกบ้านหรือชุมชนของเรามีวัฒนธรรมเฉพาะตนอันเป็นเอกลักษณ์หรือไม่ ยังมีการสืบทอดหรือปฏิบัติวัฒนธรรมเหล่านั้นอยู่หรือไม่ การสืบทอดนั้นทำโดยลักษณะใด ใครเป็นผู้มีองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมนั้น และมีการปฏิบัติอย่างไร สภาพแวดล้อมในชุมชนลักษณะไหนที่มีลักษณะเฉพาะอันช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมในชุมชน คำถามเหล่านี้ก่อให้เกิดการพูดคุยถ่ายทอดจากคนรุ่นก่อน การจดบันทึกข้อมูลหรือสามารถทำได้โดยการการบันทึกตำแหน่งคุณค่าลงบนแผนที่ ซึ่งเรียกอีกอย่างว่า “การทำแผนที่วัฒนธรรม” (Cultural Mapping) นำไปสู่การวิเคราะห์และแนวทางการพัฒนา โดยคุณค่าเหล่านี้ คือ ฐานข้อมูลสำคัญของการต่อยอดวัฒนธรรมสู่ความสร้างสรรค์ ผ่านกิจกรรม การออกแบบและการผลิต อันนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างรู้คุณค่า ความสร้างสรรค์ไม่ว่าในรูปแบบใดก็ตาม ล้วนต้องอยู่บนพื้นฐานของการรู้และเข้าใจคุณค่าโดยผู้คนในชุมชนและผู้คนในพื้นที่ 2.3.7 การพัฒนาย่านสร้างสรรค์ กลไกและกระบวนการ

การพัฒนาย่านสร้างสรรค์ กลไกและกระบวนการ มีแนวทางดำเนินการ ดังนี้

1) การสร้างแพลตฟอร์มและเครือข่ายความร่วมมือในพื้นที่ระหว่าง ชุมชน ภาครัฐ เอกชน และองค์กรไม่แสวงหากำไร

ในปัจจุบันทุนที่จำเป็นในการพัฒนาย่านหรือเมืองที่สำคัญที่สุดอันหนึ่งคือ “ทุนทางสังคม” การให้คุณค่ากับชุมชนและวิถีชีวิตดั้งเดิมในพื้นที่ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่ยั่งยืน การสร้างความสัมพันธ์และการส่งเสริมกิจกรรมที่ทำให้เกิดความร่วมมือ การสร้างเครือข่ายการทำงาน การสร้างความผูกพันซึ่งกันและกัน ตลอดจนความไว้วางใจ และการสนับสนุนระหว่างคนในพื้นที่เป็น

กระบวนการสำคัญที่จะรักษาคุณภาพชีวิตของชุมชนให้มีความยั่งยืน การเปิดพื้นที่หรือการกำหนดโครงสร้างของ การทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างความแข็งแกร่งของเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่ระดับต่าง ๆ ในหลายภาคส่วนและกลุ่มชุมชนเป็นกลไกสำคัญสำหรับการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ การประสานการทำงานของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่สามารถผสมผสานความหลากหลายต่าง ๆ สู่การพัฒนาที่สร้างสรรค์ การสร้างกลไกที่อำนวยความสะดวกในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในพื้นที่เป็นเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง ความคิดสร้างสรรค์ภายในย่านที่เกิดขึ้นจากการทำงานอย่างมีส่วนร่วม จะสามารถช่วยปรับปรุงและฟื้นฟูย่าน สามารถกระตุ้นและช่วยให้ชุมชนสร้างนวัตกรรมในการแก้ปัญหา และให้โอกาสในการพัฒนาย่านอย่างยั่งยืน

ดังเช่นในกรณีศึกษาย่าน ออสเบิร์น วัลเลย์ นิวคาสเซิลอะพอนไทน์ สหราชอาณาจักร ที่มีการจัดตั้งองค์กรทั้งในส่วนของภาครัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และองค์กรที่ทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐและภาคเอกชน โดยองค์กรที่ค่อนข้าง มีบทบาทในย่านออสเบิร์น วัลเลย์ คือองค์กรออสเบิร์น ทรัสต์ ที่เป็นองค์กรที่เป็นความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐ เอกชน และตัวแทนจากภาคประชาชน ในการทำหน้าที่พัฒนาและฟื้นฟูย่านออสเบิร์นอย่างจริงจัง โดยเกิดเป็นกลุ่มออสเบิร์น พาร์ทเนอร์ชิพ ที่ทำหน้าที่พัฒนาสาธารณูปโภคและสาธารณูปการต่าง ๆ จัดทำพื้นที่สำหรับศิลปิน จัดหาเงินทุนสนับสนุนในการพัฒนาบริหารจัดการงบประมาณ ฟื้นฟูสภาพแวดล้อมทางกายภาพและอนุรักษ์พื้นที่ รวมไปถึงการเป็นตัวแทนของภาคประชาชนในการวางแผนพัฒนาย่าน และได้มีการจัดตั้งองค์กรคณะที่ปรึกษาออสเบิร์น ทำหน้าที่ ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้กลยุทธ์ ในการฟื้นฟูย่านด้วยการกระตุ้นเศรษฐกิจ และพัฒนาธุรกิจด้วยการสร้างงาน นอกจากนั้นทางภาคเอกชนเองก็ได้มีการจัดตั้งองค์กรต่าง ๆ ขึ้น เพื่อเข้ามามีบทบาทในการวางแผน พัฒนาย่านเช่นกัน

2) การกำหนดขอบเขตพื้นที่และการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจของย่าน (ECONOMIC DEVELOPMENT PLAN OF THE DISTRICT)

ในการวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับย่าน จำเป็นต้องมีการกำหนดขอบเขตพื้นที่เพื่อการพัฒนาเพื่อให้สามารถดำเนินการวางแผนการพัฒนาอย่างเป็นระบบและพิจารณาองค์ประกอบ ทั้งในส่วนของหน่วยเศรษฐกิจสร้างสรรค์ บุคลากรสร้างสรรค์ องค์ประกอบธุรกิจพื้นฐานที่สนับสนุนกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ ตลอดจนมูลค่าของกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในพื้นที่ แล้วทำการวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่ ก่อนการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับย่านนั้นจำเป็นต้องมีหน่วยงานรับผิดชอบที่ชัดเจน โดยเป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความเข้าใจในหลากหลายสาขา ทั้งจากด้านเศรษฐศาสตร์ ด้านธุรกิจสร้างสรรค์ นักกฎหมาย นักผังเมือง และผู้เชี่ยวชาญ ด้านศิลปวัฒนธรรม เพื่อวางแผนพัฒนาย่านสร้างสรรค์ในระดับต่าง ๆ ทั้งจากระดับชาติ ลงสู่ระดับท้องถิ่น ดังตัวอย่าง การพัฒนาย่านดิกเบท เมืองเบอร์มิงแฮม ประเทศอังกฤษ การจัดทำแผนพัฒนาเสนอ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์ระดับย่านที่สอดคล้องกับแผนพัฒนาทางกายภาพและนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ ซึ่งในการดำเนินการวางแผนเมือง “The Big City Plan” นอกจากเป็นการวางแผนปรับปรุงกายภาพของเมือง ยังถือเป็นการกำหนดขอบเขตและจัดทำผังพื้นที่เศรษฐกิจ โดยมีการกำหนดให้พื้นที่ย่านดิกเบทเป็นพื้นที่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ทางภาครัฐได้กำหนดพื้นที่ Enterprise Zone โดยกลุ่มคนที่เลือกเข้ามาทำงานในพื้นที่นี้จะได้รับการลดหย่อนภาษี มีความยืดหยุ่นในการพัฒนาพื้นที่ อีกทั้ง Enterprise Zone ยังได้มีการจัดเตรียมโครงสร้างพื้นฐานด้านดิจิทัล (Digital Infrastructure) ต่าง ๆ ไว้รองรับการทำงานของกลุ่มบุคลากรสร้างสรรค์ และยังมีเงินสนับสนุนในการปรับปรุงพื้นที่ในย่านอีกด้วย

ในกรณีศึกษาบรูคลิน เทศ ไทรแองเกิล มีการเชื่อมโยงจุดแข็งของพื้นที่ใกล้เคียง และกำหนดขอบเขตพื้นที่เพื่อจัดทำแผนกลยุทธ์ โดยประกอบไปด้วยพื้นที่บริเวณ คัมโบ้ ที่โดดเด่นด้านดิจิทัลเทคโนโลยี พื้นที่ดาวทาวน์ บรูคลิน ที่มีร้านค้า สำนักงาน โรงเรียนและพื้นที่การศึกษา เพื่อการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และทักษะจำนวนมาก และพื้นที่บรูคลิน เนวี ยาร์ด ที่ให้กำเนิดโรงงานช่างบริษัทที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี และมีศูนย์การจ้างงาน BLDG92 ทั้ง 3 พื้นที่นี้มีศักยภาพที่ส่งเสริมกัน สามารถดึงดูดการลงทุน และเป็นพื้นที่ทางเลือกของกลุ่มคนทำงานสร้างสรรค์และนวัตกรรมที่อยู่ในรัฐนิวยอร์กและรัฐอื่น ๆ ทั่วประเทศ การกำหนดขอบเขตพื้นที่เพื่อการพัฒนาสร้างสรรค์อาจใช้เป็นกลไกในการฟื้นฟูพื้นที่ย่าน ดังเช่นการจัดเตรียมพื้นที่ในการทำงานให้กับกลุ่ม คนทำงานสร้างสรรค์ของย่านวิลมิงตัน มลรัฐเดลาแวร์ สหรัฐอเมริกา โดยภาครัฐได้มีการจัดเตรียมแผนการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นย่านสร้างสรรค์โดยกำหนดให้มีการใช้พื้นที่ระหว่างย่าน Market Street, Quaker Hill และ Business District เพื่อเป็นการเชื่อมพื้นที่ย่านประวัติศาสตร์เข้ากับย่านธุรกิจ โดยเน้นในเรื่องของการอำนวยความสะดวกให้แก่กลุ่มคนทำงานสร้างสรรค์

3) การเพิ่มและสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานซอฟต์แวร์และฮาร์ดอินฟราสตรัคเจอร์ ที่สนับสนุนกระบวนการทำงานของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในย่าน โครงสร้างพื้นฐานซอฟต์แวร์ (Soft Infrastructure) เป็นโครงสร้างพื้นฐานในการสนับสนุนผู้ประกอบการให้สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสะดวกรวดเร็วตั้งแต่ขั้นตอน กระบวนการผลิตไปจนถึงการขายผลิตภัณฑ์ของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ โดยภาครัฐสามารถสนับสนุนให้เกิดโครงสร้างพื้นฐานซอฟต์แวร์ในขั้นตอนกระบวนการผลิตและขายผลิตภัณฑ์ อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ได้ เช่น กลไก สนับสนุนทางการเงินและการให้สิทธิประโยชน์ การพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนและส่งเสริมอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในย่าน การมีโครงการและสถานที่เพื่อการบ่มเพาะพัฒนาทักษะ เป็นต้น การพัฒนาสร้างสรรค์จำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาพื้นที่ทางกายภาพของย่านหรือโครงสร้างพื้นฐานฮาร์ดอินฟรา สตรัคเจอร์ (Hard Infrastructure) ให้มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และลักษณะการใช้งานในพื้นที่ เชื่อมโยงความหนาแน่นและความหลากหลายของ

พื้นที่ กายภาพ และบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ หรือเดินทางมาจากนอกพื้นที่สามารถใช้พื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างเต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพ โดยภาครัฐสามารถสนับสนุนให้เกิดสิ่งเหล่านี้ด้วยวิธีการ เช่น การใช้ประโยชน์จากอาคารเก่าภายในย่านอย่างเต็มศักยภาพเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนทำงานสร้างสรรค์ การเพิ่มศักยภาพการเข้าถึงและเชื่อมต่อภายในพื้นที่ การสนับสนุนให้เกิดและมีการใช้งานพื้นที่สาธารณะ การปรับปรุงภูมิทัศน์ ย่าน อุปกรณ์ประกอบถนน และการลด/ ยกเลิกสิ่งปลูกสร้างที่กำหนดขอบเขตพื้นที่ เป็นต้น

4) การทำฐานข้อมูลและดัชนีชี้วัดย่านสร้างสรรค์ เพื่อการพัฒนาและการแข่งขันทางเศรษฐกิจย่านสร้างสรรค์ต้องมีการจัดทำฐานข้อมูลเชิงพื้นที่ของตนเองที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ เพื่อบริหารกรอบการทำงาน และการประเมินผลการทำงานให้มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม โดยย่านสร้างสรรค์ควรมีการตั้งเป้าหมายในการพัฒนาย่าน และจัดตั้งดัชนีชี้วัดในการพัฒนาตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ไปพร้อม ๆ กัน โดยดัชนีชี้วัดควรมีช่วงระยะเวลาดำเนินการประเมินที่แตกต่างกันออกไป มีการวัดผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อม ดังกรณีศึกษา บรูคลิน เทค ไทร แองเกิล (Brooklyn Tech Triangle) ที่ภาครัฐได้มีการจัดทำฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรม สร้างสรรค์ในพื้นที่โดยเฉพาะ เพื่อเป็นการประเมินผลพื้นที่ทั้งในเชิงสังคมและเศรษฐกิจ ตลอดจนเป็นการคาดการณ์แนวโน้มของสิ่งที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อนำข้อมูลในส่วนนี้ไปใช้ในการวางแผนการพัฒนา กายภาพและเศรษฐกิจของย่าน สำหรับบรูคลินมีการประเมินผลกระทบเชิงเศรษฐกิจของบรูคลิน เทค ไทร แองเกิล (Dumbo, Downtown และ Brooklyn Navy Yard) โดยใช้ข้อมูลจากหน่วยงานข้างต้น ในเดือนมีนาคม 2555 สภาเมืองนิวยอร์กได้ทำการว่าจ้างองค์กร เอกชนที่ชื่อว่า Urbanomics ให้จัดทำการศึกษาผลกระทบเชิงเศรษฐกิจภายในพื้นที่ การวิเคราะห์ข้อมูลของ Urbanomics ส่วนหนึ่งได้จากการใช้ชุดข้อมูลและวิธีการประเมิน RIMS multipliers จากหน่วยงาน the Bureau of Economic Analysis (BEA) โดยหน่วยงานภายในพื้นที่อำนวยความสะดวกด้านข้อมูลระบบและเครื่องมือสำหรับการวิเคราะห์ ข้อมูลการวิเคราะห์ ส่วนที่สองได้จากการดำเนินการสำรวจเอง (primary data) ในช่วงเดือน มีนาคม 2555 สำหรับองค์กร Urbanomics เป็นองค์กรภาคเอกชนที่ให้บริการเป็นที่ปรึกษาด้านเศรษฐกิจ การเงินสาธารณะ และการวางผังเมืองให้แก่ภาครัฐและภาคธุรกิจหลายแห่ง การจัดทำการศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจ แนวโน้มการเจริญเติบโต การจ้างงาน และความต้องการพื้นที่ในย่าน บรูคลิน เทค ไทรแองเกิล

2.3.8 การพัฒนาย่านสร้างสรรค์ของในประเทศไทย

จากผลสรุปกรณีศึกษาและการนำกลับมาศึกษาร่วมกับพื้นที่เจริญกรุง พบว่า การสนับสนุนให้พื้นที่เจริญกรุงเป็นพื้นที่สร้างสรรค์นั้น จำเป็นที่จะต้องมีการเพิ่มหรือสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ ให้เป็นพื้นที่ที่เอื้อต่อการทำงานในเชิงสร้างสรรค์ โดยรวมตั้งแต่กระบวนการผลิตไปจนถึงการบริโภค สามารถตอบสนองต่อลักษณะธรรมชาติของกลุ่มคนทำงานสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้เกิดปฏิสัมพันธ์

ระหว่างผู้คน ก่อให้เกิดสังคมใหม่ที่จะเป็นตัวขับเคลื่อนเศรษฐกิจให้กับประเทศ ซึ่งสำหรับย่านสร้างสรรค์เจริญกรุง จำเป็นต้องมีแนวทางในการพัฒนา ดังนี้

1) การใช้ประโยชน์จากอาคารเก่าภายในย่านอย่างเต็มศักยภาพ

พื้นที่เจริญกรุงเป็นพื้นที่ที่มีการกระจุกตัวของอาคารสำคัญทางประวัติศาสตร์ค่อนข้างมาก การใช้ประโยชน์จากอาคารเก่าภายในย่านจึงไม่ได้เป็นการบูรณะฟื้นฟูอาคารเก่าเพื่อการอนุรักษ์ แต่เป็นการการปรับเปลี่ยนประโยชน์การใช้สอยอาคารเก่าด้วยการฟื้นฟูบูรณะพื้นที่ภายในและภายนอกอาคารให้สามารถตอบสนองต่อการใช้งานที่ร่วมสมัย (Adaptive Reuse) ซึ่งการใช้ประโยชน์จากอาคารเก่าภายใต้การพัฒนาพื้นที่ให้เป็นย่านสร้างสรรค์นั้นมีความจำเป็นที่จะต้องตระหนักถึงปัจจัยต่าง ๆ อาทิ ลักษณะ การใช้งานของกลุ่มคนทำงานสร้างสรรค์, การสร้างภาพลักษณ์ให้กับพื้นที่ เป็นต้น โดยการใช้ประโยชน์จากอาคารเก่าภายในย่านอย่างเต็มศักยภาพนั้นมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากกลุ่มคนหลายกลุ่มไม่ว่าจะเป็นภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน โดยสิ่งที่ภาครัฐสามารถดำเนินการให้เกิดกระบวนการใช้ประโยชน์ อาคารเก่าเหล่านี้สามารถแบ่งเป็น 3 หน้าที คือ (1) จัดทำพื้นที่ต้นแบบและให้ความรู้เกี่ยวกับการปรับปรุงการใช้สอยอาคารเก่า (2) กำหนดโปรแกรมการใช้งานโดยอาศัย ข้อมูลความต้องการและพฤติกรรมของกลุ่มคนทำงานสร้างสรรค์เป็นหลัก (3) จัดหาทุนสนับสนุนใน การปรับเปลี่ยนหน้าที่ใช้สอยอาคารเก่า

2) การวางแผน หรือเชื่อมโยงแผนพัฒนาเศรษฐกิจเข้ากับพื้นที่ย่าน

การกำหนดขอบเขตพื้นที่ย่านเพื่อพัฒนาไม่ควรใช้ขอบเขตการปกครอง เป็นตัวกำหนด แต่ควรเริ่มจากการกำหนด และทำความเข้าใจร่วมกันระหว่างผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียถึงลักษณะ และประเภทของธุรกิจที่จัดอยู่ในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (creative industries) และร่วมกันกำหนดลักษณะ และประเภทของธุรกิจที่จัดอยู่ในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์หลัก (core creative industries) เพื่อดึงศักยภาพของธุรกิจในพื้นที่ ดึงดูด ธุรกิจ การจ้างงาน และการลงทุนในพื้นที่ให้การพัฒนาพื้นที่สามารถเกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรม และสามารถพัฒนาได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนี้ การมีขอบเขตในการพัฒนาที่ชัดเจนยังสามารถทำให้การบริหารจัดการงานต่าง ๆ ได้ง่าย ตลอดจนเป็นการสร้างความเข้าใจที่ตรงกันให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับขอบเขตในการมอบสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ให้กับผู้ที่ให้ความร่วมมือในการพัฒนาพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นบุคคลในท้องถิ่นดั้งเดิม หรือบุคคลที่ย้ายมาจากท้องถิ่นซึ่งจะเป็นการป้องกันความคลุมเครือที่อาจจะเกิดขึ้น อีกทั้งยังช่วยให้ภาครัฐสามารถประเมินผล และคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ ค่อนข้างง่าย และเที่ยงตรง

3) การให้สิทธิประโยชน์แก่ผู้ประกอบการในพื้นที่

การกำหนดสิทธิประโยชน์นั้นสามารถดำเนินการได้ในรูปแบบที่หลากหลาย โดยในปัจจุบัน ประเทศไทยได้มีแนวทางในการดึงดูดนักลงทุนต่าง ๆ ด้วยการออกกฎหมาย นโยบายในการมอบสิทธิประโยชน์เพื่อช่วยเหลือกลุ่มผู้ประกอบการ หรือมาตรการส่งเสริมการลงทุนของสำนักงาน

คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน (BOI) เช่น มาตรการ การยกเว้นภาษีส่งเสริมผู้ประกอบการรายใหม่ (New Startups) การจัดตั้งกองทุนร่วม ลงทุน มาตรการสินเชื่อดอกเบี้ยต่ำ ฯลฯ แต่สิทธิประโยชน์ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิทธิประโยชน์ที่มอบให้แก่ผู้ประกอบการใหม่ทุกประเภท และถูกนำมาใช้ในมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ ดังนั้นพื้นที่สร้างสรรค์เจริญกรุงจึงควรมีการกำหนดสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ เพื่อมอบให้กับผู้ประกอบการสร้างสรรค์ในพื้นที่ หรือการมอบสิทธิประโยชน์ให้กับผู้ประกอบการที่ย้ายเข้ามาทำงานในพื้นที่ในลักษณะที่เป็นสิทธิประโยชน์ในระดับ Area Base ที่มีความแตกต่างจากสิทธิประโยชน์ที่ภาครัฐบาลมอบให้กับผู้ประกอบการทั่วประเทศ และจำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดสิทธิประโยชน์ให้กับกลุ่มผู้ประกอบการ การทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นผู้ประกอบการสร้างสรรค์ในระยะเริ่มต้น ระยะกลาง หรือผู้ที่ ประกอบกิจการงานสร้างสรรค์มานานแล้วก็ตาม

4) การสนับสนุนให้พื้นที่เจริญกรุงเป็นศูนย์กลาง (Hub) ของการคิด-ผลิต-ขายสำหรับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

การกระตุ้นดึงดูดให้กลุ่มผู้ประกอบการสร้างสรรค์เข้ามาดำเนินงานภายในพื้นที่สร้างสรรค์เจริญกรุง ภาครัฐจึงควรสร้างห่วงโซ่การทำงานให้เกิดขึ้นในพื้นที่เจริญกรุง ด้วยการมุ่งเป้าให้พื้นที่เจริญกรุงเป็นศูนย์กลาง (Hub) ของการคิด-ผลิต-ขายสำหรับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์เพื่ออย่างน้อยพื้นที่สร้างสรรค์แห่งนี้จะสามารถดำรงอยู่ได้ ด้วยธุรกิจภายในตัวพื้นที่เอง โดยมีแนวทางดังนี้ การจัด เตรียมพื้นที่รองรับการคิด-ผลิต-ขายของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ การสร้างกิจกรรมให้เกิดขึ้นในพื้นที่ การเชื่อมโยงเครือข่ายผู้ประกอบการ และการพัฒนาธุรกิจสนับสนุน

5) พื้นที่เจริญกรุงต้องเพิ่มและสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานซอฟต์แวร์อินฟราสตรัคเจอร์ (Soft Infrastructure) ที่สนับสนุนกระบวนการทำงานตั้งแต่ขั้นตอนการผลิตจนถึงขั้นตอนการขายของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์

โครงสร้างพื้นฐานซอฟต์แวร์อินฟราสตรัคเจอร์ (Soft Infrastructure) เป็นโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่สามารถจับต้องได้ในการสนับสนุน ผู้ประกอบการให้ผู้ประกอบการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสะดวกรวดเร็วตั้งแต่ขั้นตอนกระบวนการผลิตไปจนถึงการขายของอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ พัฒนาระบบการสื่อสาร (4G) ครอบคลุมทั้งย่าน เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการทำงานของกลุ่มคนทำงาน สร้างสรรค์ กำหนดแนวทางการบริหารจัดการการใช้พื้นที่ ควรมีการบริหารจัดการ ควบคุมเวลาใน การใช้พื้นที่ต่าง ๆ ให้สามารถยืดหยุ่น ปรับเปลี่ยนและเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่หลากหลายตอบรับกับกิจกรรมทางธุรกิจ การพัฒนากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ เพื่อการสร้างมาตรฐาน และป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้น ในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ เพื่อสร้างความเป็นธรรมให้กับวงจรความคิดสร้างสรรค์

6) การสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพของพื้นที่/ย่าน (Hard Infrastructure) การพัฒนาย่านสร้างสรรค์จำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาพื้นที่ทางกายภาพของย่านให้มี

ความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และลักษณะการใช้งานในพื้นที่เชื่อมโยงความหนาแน่นและความหลากหลายของพื้นที่กายภาพและบุคคลที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ หรือเดินทางมาจากนอกพื้นที่สามารถใช้พื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างเต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพ โดยภาครัฐสามารถสนับสนุนให้เกิดสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ด้วยการกำหนดแผนพัฒนากายภาพที่เชื่อมโยงกับมิติทางเศรษฐกิจ การปรับปรุงภูมิทัศน์ของย่าน อุปกรณ์ ประกอบถนน และการลด/ยกเลิก สิ่งปลูกสร้างที่กำหนดขอบเขตพื้นที่ (เอารัวออกเพื่อเชื่อมโยงพื้นที่ย่าน) การเพิ่มพื้นที่สนับสนุนการใช้ ความคิดสร้างสรรค์ การสนับสนุนให้เกิดและมีการใช้งานพื้นที่สาธารณะ การเพิ่มศักยภาพการเข้าถึงและเชื่อมต่อภายในพื้นที่ การสนับสนุนปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ ภาครัฐสามารถร่วมมือกับภาคเอกชนผ่านกลไกการร่วมลงทุนระหว่างภาครัฐและเอกชน (Public Private Partnership: PPP) ได้ทั้งด้านกายภาพ และไม่ใช้กายภาพ โดยความร่วมมือระหว่างรัฐ และเอกชนนี้อาจจะเริ่มต้นจากโครงการนำร่อง (Pilot Project) ในพื้นที่เสียก่อน แล้วจึงขยาย ความร่วมมือให้มากยิ่งขึ้นทั้งในด้านขนาดพื้นที่หรือภาคเอกชนที่เข้าร่วมมือด้วย

7) การจัดทำฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในพื้นที่เจริญกรุง

พื้นที่สร้างสรรค์ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ เพื่อบริหารกรอบการทำงาน และการประเมินผลการทำงานให้มีความชัดเจน เป็นรูปธรรม โดยดัชนีชี้วัดที่เหมาะสมกับพื้นที่สร้างสรรค์เจริญกรุงนี้จะมีลักษณะที่เป็น Benchmark ของการพัฒนา และควรมีการสร้างดัชนีชี้วัดในช่วงระยะเวลาดำเนินการที่แตกต่างกันออกไป และมีดัชนีชี้วัดผลกระทบทั้งทางตรง และทางอ้อม โดยในช่วงแรกของการพัฒนาย่านสร้างสรรค์นี้ ดัชนีชี้วัดผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ ด้านธุรกิจ ด้านสถานที่ และด้านประชาชน

8) การสร้างแนวร่วมในการพัฒนาพื้นที่เจริญกรุง

ย่านเจริญกรุงเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายของชุมชน เชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม ดังนั้น การพัฒนาสู่การเป็นย่านสร้างสรรค์เจริญกรุงจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมทั้งในระดับภาค รัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยการเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และคัดเลือก แนวทางการพัฒนาให้เป็นไปอย่างยั่งยืนมากยิ่งขึ้น เพราะประชาชนเป็นผู้มีความคุ้นเคย และเข้าใจในพื้นที่เป็นอย่างดี สามารถช่วยให้ภาครัฐดำเนินการ และแก้ไขปัญหาได้อย่างตรงจุด ซึ่งกลไกการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและสร้างเวทีของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งความสัมพันธ์อันดีระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน พร้อมทั้งเป็นการเพิ่มแรงจูงใจ และสร้างผลตอบแทนในการพัฒนาย่านสร้างสรรค์อย่างมีประสิทธิภาพ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า แนวคิดการเป็นย่านสร้างสรรค์นี้ มุ่งเป้าไปยังการสร้างความเท่าเทียมกันทั้งภาคการผลิตและการบริโภคงานสร้างสรรค์ทำให้เป็นสถานที่ที่ผู้ประกอบการ และศิลปินในพื้นที่ได้รับการสนับสนุน การสร้างสรรค์ผลงานและนวัตกรรมของตนเองเป็นอย่างดี ทำให้อ่านสร้างสรรค์เป็นย่านที่มีชีวิตชีวา ได้รับความร่วมมือจากชุมชน ส่งผลให้เกิดความหลากหลายของกลุ่มผู้

มาทำงานและผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ มีอัตลักษณ์ของย่านที่ชัดเจนผ่านการสร้างสภาพแวดล้อมภายในย่าน การส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมและการจัดอีเวนต์ต่าง ๆ ในพื้นที่ เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาย่าน ปัจจัยพื้นฐานของความเป็นย่านสร้างสรรค์ การส่งเสริมในลักษณะนี้ ภาครัฐจำเป็นต้องมีการจัดเตรียมการสนับสนุนวงจรสร้างสรรค์ให้เกิดขึ้นในพื้นที่ย่าน โดยการจัดเตรียมวงจรการทำงานตั้งแต่การผลิต ไปจนถึงการบริโภคผลงานสร้างสรรค์ เพื่อเป็นการสร้างวงจรให้เกิดขึ้นในพื้นที่ ทำให้ย่านสร้างสรรค์แห่งนี้สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยการผลิตและการบริโภคในพื้นที่เอง ด้วยการประสานความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาครัฐภาคเอกชน ภาคการศึกษาในการสร้างความพร้อมทางกายภาพ บุคลากรสร้างสรรค์ ความพร้อมทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นและชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากการพัฒนาคุณภาพของเมืองและการพัฒนาบุคลากรสร้างสรรค์ อันจะส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจของเมือง ทำให้เมืองมีอัตราการจ้างงานที่สูงขึ้น เกิดการลงทุนในพื้นที่ว่างต่างๆของกลุ่มผู้ประกอบการที่มีรายรับ และผลประกอบการที่สูงขึ้น ส่งผลให้เมืองมีอัตราการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจอย่างต่อเนื่อง

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

การพัฒนาทุนทางสังคมเป็นเรื่องสำคัญเรื่องหนึ่งในการพัฒนาในการพัฒนาคนและสังคมไทยให้สามารถก้าวสู่สังคมความรู้ (Knowledge-Based Society) ได้อย่างรู้เท่าทันท่ามกลางสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมโลก เนื่องจากประเทศไทยมีทุนทางสังคมที่ดีอยู่มากมาย สามารถนำมาเกื้อกูลให้คนไทยมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ทั้งยังช่วยสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองการปกครองของประเทศไทย โดยเฉพาะการนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาซึ่งสังคมมีอยู่มากมายทุกพื้นที่ทั่วประเทศไทย ทั้งที่เป็นเอกลักษณ์ของชาติ ค่านิยม ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรมที่สั่งสมมาเป็นกลไกในการพัฒนาสังคม ทั้งนี้เพื่อการคงอยู่ของวัฒนธรรมไทยและการสร้างความอยู่ดีมีสุขให้กับคนไทยอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานของความสมดุลทั้งมิติเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา จึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งของทุนทางสังคมที่มีความสำคัญอย่างยิ่งยวดต่อการพัฒนาประเทศ เนื่องด้วยประเทศไทยมีความโดดเด่นและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีผู้มีความรู้ด้านภูมิปัญญาไทยมากมายกระจายอยู่ทุกพื้นที่ ซึ่งหากสามารถพัฒนาและใช้ประโยชน์จากทุนดังกล่าวได้อย่างเต็มที่แล้ว ก็จะสามารถสร้างสรรคคุณค่าและมูลค่าเพิ่มต่อเศรษฐกิจและสังคมไทย

2.4.1 ความหมายของทุนทางวัฒนธรรม

ทุนทางวัฒนธรรม ในความเข้าใจของคนทั่วไป ทุน อาจหมายถึง ทรัพย์สิน เงินทอง บ้านเรือน หรืออาจจะเข้าใจในมิติทางเศรษฐศาสตร์ว่า ทุน คือปัจจัยในการผลิตสินค้าหรือบริการ ไม่

ว่าจะเป็น วัตถุดิบ เงินทุน ที่ดิน แรงงาน เครื่องจักร ฯลฯ อย่างไรก็ตามทุนอาจอยู่ในรูปแบบอื่น ๆ ได้ อีก เช่น ทุนสังคม ทุนการเงิน ทุนมนุษย์ ทุนกายภาพและทุนธรรมชาติ เป็นต้น ทุนวัฒนธรรมเป็น รูปแบบของทุนอีกรูปแบบหนึ่ง ทุนวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับคุณค่าความรู้ภูมิปัญญาและงาน สร้างสรรค์ที่เกิดจากการค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น (ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์, 2547: 60) ในขณะที่ Throsby (2001: 46) ได้นิยามทุนวัฒนธรรม ว่าหมายถึง สินทรัพย์ที่มีการฝังตัว (Embodies) สะสม (Stores) และให้ (Provides) คุณค่าทางวัฒนธรรมนอกเหนือจากมูลค่าทางเศรษฐกิจของสินทรัพย์นั้น โดยแบ่งเป็นทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสได้และทุนวัฒนธรรมที่สัมผัสไม่ได้ แต่ทุนวัฒนธรรมทั้งสองประเภท นี้มีความสัมพันธ์กัน เนื่องจากสิ่งที่สัมผัสได้มักมีความหมายหรือคุณค่าอยู่เบื้องหลัง นอกจากนี้ทุน วัฒนธรรมในสองรูปแบบนี้สามารถปรากฏได้ในทุกช่วงของเวลา ในฐานะทุนคงคลัง (Capital Stock) ซึ่งมีมูลค่าทางเศรษฐศาสตร์และคุณค่าทางวัฒนธรรม

ส่วนนักทฤษฎีวัฒนธรรมวิพากษ์ชาวฝรั่งเศส บูร์ดิเยอ ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ริเริ่มนำแนวคิดเรื่อง ทุนประยุกต์ใช้ศึกษาวัฒนธรรม โดยได้นิยามความหมายของทุนว่า สิ่งใดจะกลายสภาพเป็นทุนได้ก็ ต่อเมื่อสิ่งนั้นได้ทำหน้าที่ในฐานะความสัมพันธ์เชิงอำนาจทางสังคม (Function as Social Relation of Power) โดยแบ่งประเภทของทุนออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่

1) ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic Capital) เป็นทุนที่เกิดจากการสะสมความมั่งคั่งของ รายได้และทรัพย์สินที่อยู่ในรูปของเงินทอง อาคารบ้านเรือน เครื่องเพชร นิลจินดา รถยนต์ หุ่น เป็นต้น ทุนประเภทนี้สามารถนำไปแลกเปลี่ยนเป็นทุนประเภทอื่นตามมูลค่าทางเศรษฐกิจได้

2) ทุนทางสังคม (Social Capital) เป็นรูปแบบของโครงสร้างสถาบัน เครือข่ายและ ความสัมพันธ์ซึ่งปัจเจกบุคคลสามารถใช้ในการดำรงรักษาและพัฒนาตนเอง เพื่อเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่ม สังคมตามที่ตนเองต้องการ ทุนทางสังคมเป็นเสมือนทรัพยากรประเภทหนึ่งที่สามารถนำไป เอื้อประโยชน์ทางสังคมให้แต่ละคนตามกลุ่มที่สังกัดตั้ง แต่ในครอบครัว โรงเรียน หมู่บ้าน สถานที่ ทำงาน กลุ่มธุรกิจ เป็นต้น

3) ทุนทางสัญลักษณ์ (Symbolic Capital) เป็นสถานภาพ ชื่อเสียง หรือการได้รับการ ยอมรับจากบุคคลอื่นที่ทำให้เจ้าของทุนเกิดการได้เปรียบหรือได้รับผลประโยชน์ต่าง ๆ

4) ทุนทางวัฒนธรรม (Cultural Capital) บูร์ดิเยอ (Bourdieu, 1986: 241) นิยามไว้ ว่า เป็นทุนที่สะสมอยู่ในตัวตนของแต่ละบุคคล วัตถุสิ่งของ และที่อยู่ในรูปแบบของสถาบัน ซึ่งแต่ละ บุคคลได้รับการหล่อหลอมและผลิตซ้ำ เพื่อสืบทอดผ่านทางระบบการศึกษา ผลผลิตที่ได้จากการ สะสมทุนทางวัฒนธรรมคือ รสนิยม (Taste) ซึ่งจะสร้างความแตกต่างและเป็นเครื่องมือที่ใช้อ้าง รักษาชนชั้นในสังคมให้ดำรงอยู่ต่อไป

ในขณะที่ Storey (1999: 47-55) นักวิชาการด้านวัฒนธรรมศึกษา เห็นว่า ทุนทาง วัฒนธรรมเป็นการสะสมของความรู้ ความคุ้นเคยและความรู้สึกของแต่ละบุคคลในเรื่องภูมิหลัง

ครอบครัว การลง ทุนทางด้านการศึกษาและสถานภาพทางสังคม ซึ่งส่งผลต่อความสำเร็จในชีวิตที่แตกต่างกันทุนทางวัฒนธรรมที่แต่ละบุคคลสะสมมา จะมีอิทธิพลต่อพื้นฐานการรับรู้วัฒนธรรมที่ครอบงำหรืออำนาจที่มีอิทธิพลในสังคมว่าเป็นเรื่องธรรมดา ส่วน Griswold (2004: 93-95) นักวิชาการด้านสังคมศาสตร์และวัฒนธรรมศึกษาอธิบาย ความหมายทุนทางวัฒนธรรมจากแนวคิดของบูร์ดิเยอ เพิ่มเติมว่า วัฒนธรรมอาจถูกมองในฐานะเป็นทุนชนิดหนึ่งที่สามารถสะสมและนำไปลงทุนได้เหมือนดังเช่นทุนทางเศรษฐกิจ หรือสามารถนำไปแปรรูปเป็นทุนทางเศรษฐกิจได้ ทุนทางวัฒนธรรมมีอิทธิพลต่อการรับรู้รสนิยมทางศิลปวัฒนธรรมรวมถึงรูปแบบการใช้ชีวิต ด้วยการมองทุนทางวัฒนธรรมว่าเป็นการสะสมทุนชนิดหนึ่งที่นำไปสู่การรับรู้ของอำนาจที่มีอิทธิพลในสังคม

Bourdieu (1986: 246) อธิบายว่า ทุนวัฒนธรรมอาจจะปรากฏได้ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งใน 3 รูปแบบคือ (1) เป็นสิ่งที่ฝังในตัวคนหรือจิตใจ (Embodied as state of mind/body) เช่น ความคิด ความเชื่อ (2) เป็นสิ่งที่เป็นตัวตนจับต้องได้ (Objectified) ซึ่งจะอยู่ในรูปแบบของสินค้าวัฒนธรรม เช่น สิ่งประดิษฐ์สถาปัตยกรรม สิ่งก่อสร้าง ภาพวาด ฯลฯ และ (3) ความเป็นสถาบัน (Institutionalized) หมายถึงกติกาคำเชื่อ การยอมรับที่หลายคนเห็นร่วมกัน อาทิ สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา โดยทุนวัฒนธรรมในรูปแบบที่ฝังในตัวคนหรือจิตใจ เป็นรูปแบบที่สำคัญที่สุด

กล่าวโดยสรุป ทุนทางวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับคุณค่า ความรู้คู่ภูมิปัญญา และงานสร้างสรรค์อันเกิดจากการค้นคว้าและค้นพบโดยผู้ทรงความรู้ในท้องถิ่น รวมทั้งค่านิยมและความเชื่อที่ผูกพันสังคม ทำให้เกิดการจัดระเบียบของสังคมหรือสร้างกฎกติกาที่เป็นคุณต่อสังคมโดยรวมรวมถึงกิจกรรม การถ่ายทอดความรู้จากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีมูลค่าที่สั่งสมมาในอดีตและถ่ายทอดรุ่นต่อรุ่น ทั้งเป็นสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ โดยนำเอาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเหล่านั้นมาแปลงเป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีมูลค่าที่ส่งผลให้เกิดประโยชน์ต่อวิถีชีวิตและสังคมในที่สุด

2.4.2 แนวคิดเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรม

มนุษย์ในชุมชนมีวิธีการได้มาซึ่งปัจจัยในการดำรงชีวิต หรือกิจกรรมที่ทำการดำรงชีวิต ซึ่งเรียกว่า วิธีการดำรงชีพ (livelihood) (Scoones, 2009: 172) ทั้งนี้ การดำรงชีพของมนุษย์ในแต่ละชุมชนเกี่ยวข้องกับทุน (capital) หลากหลายรูปแบบ ได้แก่ ทุนทรัพยากรมนุษย์ ทุนทางธรรมชาติ ทุนทางกายภาพและทุนทางสังคม โดยในกลุ่มทุนทางสังคมนั้น รวมถึงทรัพยากรที่มีอยู่ในสังคมที่คนนำมาใช้ในการบรรลุเป้าหมายในการดำรงชีพ ได้แก่ เครือข่ายและความสัมพันธ์รวมทั้งระบบกฎเกณฑ์และการควบคุมต่าง ๆ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2554: 76) ทุนวัฒนธรรมเกี่ยวข้องกับทุนทางสังคม โดยทุนวัฒนธรรมหมายถึงสินทรัพย์ที่มีการฝังตัว สะสม และให้คุณค่าทางวัฒนธรรมนอกเหนือจากมูลค่าทางเศรษฐกิจของสินทรัพย์นั้นๆ (Throsby, 2001: 46) ในเชิงสังคมวิทยา อาจกล่าวได้ว่า ทุนวัฒนธรรมนั้นปรากฏในหลายรูปแบบ ได้แก่ รูปแบบที่ฝังในตัวคนหรือจิตใจ เช่น ความคิด ความเชื่อ

รูปแบบที่เป็นสถาบัน หรือก็คือกติกาความเชื่อที่เป็นที่ยอมรับร่วมกันของหลายคน เช่น สถาบัน ศาสนา สถาบัน การศึกษา และรูปแบบที่จับต้องได้ ซึ่งจะอยู่ในรูปของสินค้าวัฒนธรรม เช่น สิ่งประดิษฐ์ ภาพวาด สถาปัตยกรรม สินค้าวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่มีตัวตนจับต้องได้นั้น มีลักษณะพิเศษ เนื่องจากสิ่งที่ผู้บริโภคได้รับจากการซื้อสินค้าวัฒนธรรม รวมไปถึงตัวสินค้าเอง และวัฒนธรรมที่ฝังตัวอยู่ในสินค้านั้น ๆ เช่น การบริโภคอาหารแบบญี่ปุ่น การแต่งกายด้วยชุดสากล แบบตะวันตก เป็นต้น ลักษณะเช่นนี้กระตุ้นให้เกิดความต้องการสินค้า (ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว, 2544: 34)

ทั้งนี้ อุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำวัฒนธรรมไปใช้ในการค้า อาจแบ่งออกได้ เป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 กลุ่มสินค้าและบริการวัฒนธรรมที่เป็นศิลปะสร้างสรรค์ (creative art) ดั้งเดิมที่มีศิลปะเป็นเนื้อหา ได้แก่ เพลง วรรณกรรม ทัศนศิลป์ ศิลปะการแสดงและงานฝีมือ ศิลปะสร้างสรรค์ เป็นต้น กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มอุตสาหกรรมที่มีผลผลิตที่ประกอบด้วยสินค้าทั้งที่เป็นสินค้าวัฒนธรรมและไม่ใช่วัฒนธรรม โดยในส่วนที่เป็นสินค้าวัฒนธรรมจะมีระดับความเข้มของวัฒนธรรมที่ฝังในตัวสินค้าน้อยกว่าผลผลิตของอุตสาหกรรมในกลุ่มแรก เช่น หนังสือ นิตยสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รายการวิทยุโทรทัศน์ เป็นต้น และกลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มที่อยู่นอกขอบเขตวัฒนธรรม แต่มีการใช้เนื้อหาวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งในการผลิตสินค้าและบริการ ได้แก่ การโฆษณาและการท่องเที่ยว ซึ่งการท่องเที่ยวบางประเภทต้องอิงกับศิลปวัฒนธรรมในพื้นที่ท่องเที่ยวนั้น คือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น

สินค้าวัฒนธรรมในอุตสาหกรรม 3 กลุ่มนี้ ได้รับการพิจารณาว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเข้มแข็งของชุมชน โดยเฉพาะการสร้างเสริมความเข้มแข็งชุมชนผ่านการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งสอดคล้องกับกระแสการท่องเที่ยวแบบหวนกลับสู่ความเป็นชุมชนดั้งเดิมให้มีความสำคัญกับศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และสนใจในการซึมซับวิถีชีวิตของท้องถิ่น (เทิดชาย ช่วยบำรุง, 2554: 32) ขอบข่ายของภูมิปัญญาและการพัฒนาภูมิปัญญา รากฐานของสินค้าวัฒนธรรมคือภูมิปัญญา ซึ่งหมายถึงความรู้ ความคิด ความเชื่อ และความสามารถจัดเจนที่สั่งสมกันมาตั้งแต่อดีต เป็นการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งต่าง ๆ โดยผ่านกระบวนการทางจารีต ประเพณี วิถีชีวิต การทำมาหากินและพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์ดังกล่าว ทั้งนี้ ความรู้ ความคิด ความเชื่อ และความสามารถจัดเจนของคนในท้องถิ่น ซึ่งเรียกว่าภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง เนื้อหาหรือสาระความรู้ซึ่งเป็นผลของกิจกรรมทางปัญญาที่เกิดขึ้นในบริบทดั้งเดิม เนื้อหาหรือสาระความรู้ดังกล่าวรวมถึงความรู้เชิงปฏิบัติการ ทักษะ การประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ การปฏิบัติ และการเรียนรู้ ซึ่งประกอบขึ้นเป็นระบบความรู้และเป็นความรู้ที่ก่อรูปร่างให้กับวิถีชีวิตของชุมชนท้องถิ่น/พื้นถิ่น ระบบความรู้ดังกล่าวนี้ถูกส่งผ่านผ่านการตีความจากชนรุ่นหนึ่งไปสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง โดยภูมิปัญญาท้องถิ่นมักเกิดจากการที่ชาวบ้านแสวงหาเพื่อเอาชนะอุปสรรคทางธรรมชาติ และทางสังคมที่จำเป็นในการดำรงชีวิต จึงมีลักษณะที่มีการสั่งสมและถ่ายทอดกันมาอย่างเป็นระบบและมี

พลวัต กล่าวคือมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและสร้างสรรค์เมื่อสภาพสังคมและสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไป (ประชากร แก้ววรรณ, 2554: 205)

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2554: 41-42) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นไทย โดยแบ่งออกได้ 5 ประเภท ได้แก่

1) ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อและศาสนา ซึ่งหมายถึงแบบอย่างปฏิบัติ สืบทอดกันมาในด้านการยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือข้อเสนออย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น ความเชื่อ ปรัชญา ศาสนาและลัทธิ โหราศาสตร์ ธรรมเนียมการปกครอง เป็นต้น

2) ภาษาและวรรณกรรม ซึ่งแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ข่าวสาร วรรณกรรม ภาษาศาสตร์และหลักภาษา ภาษาถิ่นและภาษาชนต่างกลุ่ม นิทานและภูมินาม ความเรียง และฉันทลักษณ์ วาทการ ภาษิตและปริศนาคำทำนาย

3) ศิลปกรรมและโบราณคดี ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลปหัตถกรรม โบราณคดี การวางผังเมืองและชุมชน วัฒนธรรมสถานหรือแหล่งวัฒนธรรม

4) การละเล่นดนตรีและการพักผ่อนหย่อนใจ ได้แก่ การขับร้องและดนตรี ระบำรำฟ้อน มหรสพ เพลงเด็กและเพลงกล่อมเด็ก การละเล่นพื้นบ้าน กีฬา และนันทนาการ การท่องเที่ยวและธุรกิจเกี่ยวกับวัฒนธรรม

5) ชีวิตความเป็นอยู่และวิทยาการ โดยอาศัยบุคคลในท้องถิ่นหรือการรับวัฒนธรรมต่างถิ่นมาปรับปรุงการพัฒนาการดำเนินชีวิต ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้หัตถกรรมศาสตร์ การสาธารณสุข ที่อยู่อาศัย ชีวประวัติ วิทยาการและอาชีพ

แต่หากจำแนกเป็นรายสาขาอาจแบ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นแบ่งออกได้เป็น 9 สาขา แบ่งออกเป็น 9 ด้าน ดังต่อไปนี้

1) ด้านเกษตรกรรม ได้แก่ การพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งตนเองใน สภาวะการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร การแก้ปัญหาด้านการผลิต เป็นต้น

2) ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ได้แก่ การประยุกต์เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูป ผลผลิต และการจำหน่ายผลผลิต โดยมีเป้าหมายให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ เช่น กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

3) ด้านการแพทย์แผนไทย ได้แก่ การที่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัย ได้ เช่น การใช้ยาจากสมุนไพร การนวดแผนโบราณ การรักษาสุขภาพแบบพื้นบ้าน เป็นต้น

4) ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การอนุรักษ์ พัฒนา และ การใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน เช่น การสืบชะตาแม่น้ำ การจัดการป่าต้นน้ำและป่าชุมชน เป็นต้น

5) ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ได้แก่ ความสามารถในการด้านการสั่งสมและบริหารกองทุนและสวัสดิการชุมชน

6) ด้านศิลปวัฒนธรรม ได้แก่ ความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานทางศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ดนตรีทัศนศิลป์ คีตศิลป์ และนันทนาการ เป็นต้น

7) ด้านภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ การอนุรักษ์และสร้างสรรค์ผลงานจากภาษาถิ่น การจัดทำสารานุกรมท้องถิ่น วรรณกรรมท้องถิ่น เป็นต้น

8) ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี ได้แก่ การประยุกต์คำสอนทางศาสนา ปรัชญา ความเชื่อและประเพณีให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคม เช่น การบวชป่า การถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน

9) ด้านโภชนาการ ได้แก่ การเลือกสรร ประนึ่งอาหารและยาให้เหมาะสมกับร่างกาย รวมถึงการผลิตเป็นสินค้าและบริการส่งออก (ประภากร แก้ววรรณนา, 2554: 209-211)

วิจิต นันทสุวรรณ (2544 : 20-23) ได้กล่าวว่า ภูมิปัญญาประเภทต่าง ๆ ตามที่กล่าวมาข้างต้น อาจได้รับการพัฒนาเพื่อเป็นฐานของวิสาหกิจชุมชนได้ โดยผ่านกระบวนการจัดการ มีขั้นตอนต่อไปนี้

1) การแปรรูปหรือการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผลผลิตของชุมชน เพื่อการพึ่งพาตนเอง และเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์

2) การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน

3) การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อตอบสนองการพึ่งตนเองขององค์กรชุมชนและเครือข่าย

4) การพัฒนาระบบตลาด การบริการและสวัสดิการ เช่น การมีร้านค้าหรือศูนย์สาธิต

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ขั้นตอนทั้ง 4 ดังกล่าว มีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน โดยอาศัยทุนวัฒนธรรมและกระบวนการที่สร้างสรรค์ ซึ่งปัจจัยทั้งสองนี้เป็นส่วนสำคัญของแนวคิด “เศรษฐกิจสร้างสรรค์” ที่กำลังได้รับความสนใจทั่วโลก

2.4.3 องค์ประกอบของทุนทางวัฒนธรรม

ทุนทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ตั้งามที่คนในอดีตคิดทำขึ้น แสดงออกและสืบทอดด้วยการปฏิบัติ ซึ่งมีสิ่งที่จับต้องได้และจับต้องไม่ได้ จำแนกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ ประกอบด้วย (พระยาอนุมานราชธน, 2544: 13-14)

1) เป็นมรดกตกทอด เกิดจากภูมิปัญญาของมนุษย์ประกอบด้วยสิ่งที่เคลื่อนที่ไม่ได้ อาทิ โบราณสถานขนาดใหญ่กับสิ่งที่สามารถเคลื่อนที่ได้จำพวกวัตถุ บันทึกล่าเร่ร่อนเป็นเอกสาร ตำนาน บันทึกรุ่น เช่น ภาษามลายูซึ่งเป็นภาษาของชาวใต้ บันทึกรุ่นในศิลปาจารย์

2) เป็นสิ่งที่มีเอกลักษณ์พิเศษหรือเนื้อในของวัฒนธรรม เป็นการกระทำของมนุษย์ ประกอบด้วยเอกลักษณ์พิเศษในการทำมาหากิน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตที่มีความแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่

ภาษากริยา สำเนียงพูด ความเชื่อศาสนาขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และพิธีกรรม สุนทรียศาสตร์ สุนทรียภาพ เป็นความสวยงามตามอารยธรรม ซึ่งควรมีการสืบสานทำนุบำรุงให้คงอยู่ ระบบเครือญาติและระบบสังคม

3) ภูมิปัญญาดั้งเดิมและภูมิปัญญาสมัยใหม่ ได้แก่

3.1 ศาสตร์หรือความรู้ของบรรพชน อาทิ ดาราศาสตร์ วิทยาศาสตร์

3.2 ภาษาศาสตร์และการคำนวณ เช่น โคลง ฉันท์กาพย์กลอน ร้อยแก้ว ร้อยกรอง ฯลฯ หน่วยชั่งตวง

3.3 อาชีวศาสตร์เป็นความรู้เกี่ยวกับการยังชีพ อาทิ เครื่องมือดักจับสัตว์ เครื่องการเกษตร เครื่องมือจับปลา เป็นต้น

3.4 ยุทธศาสตร์ ในการป้องกันตนเองและการรักษาชีวิต เช่น มวยไทย ฟันดาบ กระบี่กระบองการเขียนตำราพิชัยสงคราม ฯลฯ

3.5 การเยียวยาชีวิตหรือแพทยศาสตร์เช่น การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การทำและการใช้สมุนไพร การนวดแผนโบราณ ฯลฯ

3.6 การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ โดยใช้ความรู้ในเชิงรัฐศาสตร์ นิติศาสตร์และธรรมศาสตร์ เช่น ระบบการปกครองแบบพ่อปกครองลูก ฯลฯ

3.7 ศิลปศาสตร์ ซึ่งเป็นองค์รวมทางศิลปะที่สำคัญ

นอกจากนี้ Bourdieu (1986: 242 -244) ยังได้อธิบายว่า ทุนวัฒนธรรมจะปรากฏใน 3 รูปแบบ คือ

1) เป็นสิ่งที่ฝังอยู่ในตัวคน เช่น ความคิด จินตนาการความคิดริเริ่ม ความเชื่อ

2) เป็นสิ่งที่ป็นรูปลักษณ์และเป็นตัวตน เช่น ภาพวาด เครื่องมืออุปกรณ์สิ่งก่อสร้าง สถานที่ที่เป็นมรดกโลก

3) ความเป็นสถาบัน เช่น กติการยอมรับที่หลาย ๆ คนเห็นร่วมกัน เช่น การยอมรับในสถาบันกษัตริย์ วัด โรงเรียน ทำให้เกิดความสามัคคี ประเพณี หรือกิจกรรมร่วมกันของสังคม

ดังนั้น สรุปได้ว่า ทุนทางวัฒนธรรมเป็นทุนและต้นทุนที่สำคัญ เป็นสิ่งที่ตั้งงามเป็นแบบแผน เนื่องจากการก่อเกิดวัฒนธรรมแต่ละด้าน จะมีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมหรือสิ่งแวดล้อม หากมีการพัฒนาหรือปรับปรุงสภาพแวดล้อมหรือมีการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องเหมาะสม ก็อาจส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรมนั้น ๆ ให้เสื่อมคุณค่าหรือสูญหายไปจากสังคมได้

2.4.4 ประเภทของทุนทางวัฒนธรรม

ประเภทของทุนทางวัฒนธรรมของประเทศไทย พบว่า ประเภทของทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวนมากมีความหลากหลาย มีคุณค่า มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะท้องถิ่น สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศได้มากมาย หากแต่ยังขาดการอนุรักษ์ฟื้นฟูพัฒนาต่อยอด

อย่างเป็นระบบอย่างจริงจัง อีกทั้งยังขาดการบริหารจัดการที่ดี ส่งผลต่อวิถีชีวิตและความเจริญรุ่งเรืองของสังคมไทย ดังนี้

1) ทูทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้หรือวัฒนธรรมทางจิตใจ/วัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ได้แก่ ระบบคุณค่าค่านิยม ความเชื่อ ภาษาจารีตประเพณี พิธีกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่าสังคมไทยมีทูทางวัฒนธรรมที่ดีมากมาย แต่หลายอย่างในปัจจุบันเสื่อมถอยและสูญหายไปตามกาลเวลา สาเหตุสำคัญคือการขาดการอนุรักษ์ฟื้นฟูถ่ายทอด พัฒนาและต่อยอดอย่างเป็นระบบอย่างจริงจัง โดยมีส่วนย่อยแบ่งออกเป็นสภธรรมหรือวัฒนธรรมทางสังคม เนติธรรม หรือวัฒนธรรมทางกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ คติธรรมหรือวัฒนธรรมทางความเชื่อตามศาสนาประเพณี

2) ทูทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้หรือวัตถุธรรม/วัฒนธรรมทางวัตถุ ประกอบด้วย โบราณสถาน โบราณวัตถุสถาปัตยกรรมและศิลปกรรมต่าง ๆ ที่ติดมากับอาคารโบราณสถาน โบราณวัตถุรวมถึงอุทยานประวัติศาสตร์วัดในพระพุทธศาสนาและพิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งถือเป็นทูทางวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้อย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุดและนับเป็นทุนหรือมรดกของชาติที่สำคัญ ทูทางวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มิมีมูลค่าและให้คุณค่าต่อวิถีชีวิตของสังคม ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ทูทางวัฒนธรรมหลายเรื่องมีความเป็นนามธรรมสูง เช่น วัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นพลวัต (Dynamic) สามารถเปลี่ยนแปลงและถ่ายทอดข้ามสังคม กลุ่มคน สถานที่และเวลาได้ตลอด การนำทูทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยมาพัฒนาและใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แต่ต้องมีการบริหารจัดการที่ดีและต้องอยู่บนหลักการที่สำคัญ คือการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนาวัฒนธรรมอย่างเป็นองค์รวม การสร้างความสมดุลและความยั่งยืนและการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เนื่องจากทูทางวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งอาจมีผลมาจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ของสังคมโลก การเคลื่อนไหลหรือการกระจายทางวัฒนธรรม ซึ่งก่อให้เกิดการผสมผสานทางวัฒนธรรม การปลูกฝังให้เยาวชนได้ตระหนักถึงวัฒนธรรมที่ดีงามของชุมชนและของท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งจำเป็นและเร่งด่วนที่จะต้องอาศัยสถาบันทางสังคม ทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุม ฝึกระวังทางวัฒนธรรม ปลูกฝังและส่งเสริมใหม่ให้เกิดขึ้นเพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมที่ดีงามเพื่อสืบสานและพัฒนาต่อเนื่องสืบไป

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า ประเภทของทูทางวัฒนธรรม แบ่งเป็นวัฒนธรรมที่จับต้องได้หรือวัตถุธรรม ได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุและวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้หรือวัฒนธรรมทางจิตใจ ได้แก่ ระบบคุณค่าความเชื่อ ภาษา ประเพณี ศาสนา กฎหมาย พิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.4.5 ความสำคัญและประโยชน์ของทูทางวัฒนธรรม

ลักษณะสำคัญและประโยชน์ของทูทางวัฒนธรรม มีดังนี้ (กระทรวงวัฒนธรรม, 2562)

1) ทูทางวัฒนธรรมเป็น “สินค้าวัฒนธรรม” มีนัยทางวัฒนธรรมในด้านหนึ่งด้านใด ไม่ว่าจะเป็นจารีต ขนบธรรมเนียมประเพณี ระบบความเชื่อและศรัทธา ระบบคุณค่า บรรทัดฐานทาง

จริยธรรม แบบแผนการดำรงชีวิต แบบแผนการบริโภคแบบแผนการพักผ่อนหย่อนใจ การละเล่นและ กีฬาการแต่งกายวรรณกรรมและสิ่งพิมพ์ศิลปะ ฯลฯ

2) ทุนทางวัฒนธรรมมีความเกี่ยวข้องทั้งในภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการใน ภาคอุตสาหกรรม เช่น อุตสาหกรรมเครื่องแต่งกายอุตสาหกรรมเครื่องใช้ในครัวเรือน ฯลฯ ในภาค บริการเช่น การบริการสนทนาบริการอาหาร บริการการศึกษา ฯลฯ

3) ลักษณะกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่กลุ่มทุนวัฒนธรรมมีส่วนสนับสนุน ส่วนใหญ่มีการ รวม ตัวของแหล่งทุนระดับสูงจึงมีอำนาจผูกขาดระดับหนึ่ง เช่น ร้านอาหารโรงแรมที่พัก ร้านขาย สินค้าพื้นเมือง มีความเชื่อมโยงกับกลุ่มนักท่องเที่ยว บริษัททัวร์นำลูกค้ามาใช้บริการประจำ

4) กลุ่มทุนทางวัฒนธรรมมีการผนึกตัวอยู่ตลอดเวลา เพื่อสร้างความเข้มแข็งทาง เศรษฐกิจด้วยการควบและครอบกิจการ แต่ยุทธวิธีสำคัญในช่วงหลัง ๆ ได้แก่ การสร้างพันธมิตรเชิง ยุทธศาสตร์

5) กลุ่มทุนทางวัฒนธรรมแม้จะเป็นกลุ่มสำคัญของกระแสโลกาภิวัตน์ มักเลือกทำ สัญญาพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์กับกลุ่มทุนท้องถิ่น เพราะต้องการจะหาประโยชน์จากเครือข่าย ความสัมพันธ์ของกลุ่มทุนท้องถิ่น ในบางสภาพการณ์ Localization ก็เป็นประโยชน์ต่อ Globalization ในการนี้ อาจต้องปรับผลผลิตให้สอดคล้องกับรสนิยมและวัฒนธรรมท้องถิ่น

6) กลุ่มทุนวัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผลักดันให้เกิดความก้าวหน้าทาง เทคโนโลยี การทุ่มเทรายจ่ายในด้านการวิจัยและพัฒนาเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพการผลิตและได้ ผลิตภัณฑ์ประเภทใหม่ สำหรับสินค้าวัฒนธรรมบางประเภทวงจรชีวิตของสินค้าค่อนข้างสั้น หากไม่ สามารถพัฒนาผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ทดแทนชนิดเก่าได้ ก็ยากที่จะขยายส่วนแบ่งตลาดหรือรักษาส่วน แบ่งตลาดไว้ได้

7) กระบวนการสร้างอุปสงค์เป็นยุทธศาสตร์การตลาดที่สำคัญยิ่ง นับเป็นยุทธวิธีสำคัญ ในการรักษาและขยายส่วนแบ่งตลาด

กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2555: 29) ได้กล่าวถึงความสำคัญและ ประโยชน์ของทุนทางวัฒนธรรมไว้ 4 ประการ คือ

- 1) เป็นที่รวมแห่งองค์ความรู้ที่มีในอดีตทั้งหมด
- 2) เป็นที่แสดงออกถึงเอกลักษณ์พิเศษและภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น
- 3) เป็นที่ก่อให้เกิดความรักความสามัคคี ศักดิ์ศรีความภูมิใจของชุมชน หรือชนเผ่า ทั้งหลาย

4) วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ส่งเสริมความมั่งคั่ง

นอกจากนี้ ยังสามารถจำแนกความสำคัญของการนำทุนวัฒนธรรมมาพัฒนา โดยแยก ออกเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ ดังนี้

1) ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สามารถนำวัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเสริมสร้าง การผลิตสินค้าและบริการได้ โดยใช้แนวความคิดการสร้างสรรค์คุณค่า รวมทั้งการสร้างตราสัญลักษณ์สินค้าไทย เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ได้แก่ ผลิตภัณฑ์วัฒนธรรม เช่น งานฝีมือและของที่ระลึกอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวผลงานศิลปะทุกสาขา หรือ อุตสาหกรรมศิลป์ สื่อสารและการประชาสัมพันธ์การพัฒนาทุนมนุษย์และพิพิธภัณฑ์สถานและ กิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

2) ด้านการพัฒนาสังคม สามารถนำวัฒนธรรมเรื่องระบบคุณค่าค่านิยม ความเชื่อจารีตประเพณีที่ดีงาม อาทิ ระบบเครือญาติ การมีจิตสำนึกสาธารณะ การมีน้ำใจและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ไปน้อมนำในสังคมเข้ามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน ซึ่งจะทำให้สังคมมีความเจริญและสงบสุข

3) ด้านการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สามารถนำวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นการใช้ชีวิตที่สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติมาใช้ในการดูแล รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในสภาพเดิมหรือมีความสมบูรณ์ได้มากขึ้น เช่น การทำฝายต้นน้ำ (Check dam) ประเพณีสืบชะตาแม่น้ำ การเคารพผีป่วน ฯลฯ

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า ความสำคัญและประโยชน์ของทุนทางวัฒนธรรมเป็นทุนที่ทำให้เกิดความเป็นชุมชนเข้มแข็งได้ เพราะเป็นแหล่งรวมความรู้ของชุมชน แสดงอัตลักษณ์สร้างความรักความผูกพันของคนในท้องถิ่นได้อย่างดี

2.4.6 การประเมินสถานการณ์ทุนทางวัฒนธรรม

การประเมินสถานการณ์ทุนทางวัฒนธรรมของประเทศไทย พบว่า วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวนมากมีความหลากหลาย มีคุณค่า มีเอกลักษณ์โดดเด่นเฉพาะท้องถิ่น สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาประเทศได้มากมาย หากแต่ยังขาดการอนุรักษ์ฟื้นฟูพัฒนาต่อยอดอย่างเป็นระบบอย่างจริงจัง อีกทั้งยังขาดการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและความเจริญรุ่งเรืองของสังคมไทย ดังนี้

1) ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ ได้แก่ ระบบคุณค่า ค่านิยม ความเชื่อ ภาษา จารีตประเพณี พิธีกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า สังคมไทยมีทุนทางวัฒนธรรมที่ดีมากมาย แต่หลายอย่างในปัจจุบันเสื่อมถอยและสูญหายไปตามกาลเวลา สาเหตุสำคัญ คือ การขาดการอนุรักษ์ ฟื้นฟูถ่ายทอด พัฒนา และต่อยอดอย่างเป็นระบบอย่างจริงจัง โดย

1.1 ระบบคุณค่า ค่านิยมและความเชื่อที่ดีงาม ซึ่งเป็นตัวยึดโยงคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและสมดุล พบว่า

(1) ด้านบวก สังคมไทยยอมรับความแตกต่างทางเชื้อชาติศาสนา คนไทยส่วนใหญ่มีนิสัยเอื้อเฟื้อช่วยเหลือซึ่งกันและกันโดยไม่แบ่งแยก มีความเมตตากรุณา ทำให้อยู่ร่วมกันได้

อย่างสงบสุข ประเทศไทยยังมีผู้พร้อมเสียสละเป็นอาสาสมัครทำงานเพื่อสังคมจำนวนมาก เห็นได้จากกรณีการเกิดภัยพิบัติที่เกิดขึ้นหลายครั้ง จะมีการรณรงค์ให้ความช่วยเหลืออย่างไม่ขาดสาย

(2) ด้านลบ ปัจจุบันคนไทยและสังคมไทยให้ความสำคัญกับระบบคุณค่า ค่านิยมและความเชื่อที่ตึงามลดลง เช่น ความภาคภูมิใจในถิ่นกำเนิด ความเอื้ออาทร การเคารพผู้ใหญ่ การให้ความสำคัญกับพรหมจรรย์ การยึดมั่นในหลักศีลธรรมและความรู้ผิดชอบชั่วดี ฯลฯ

1.2 ระบบสถาบันที่ทำหน้าที่ขัดเกลาและปลูกฝังระบบคุณค่า ค่านิยม และความเชื่อที่ตึงามมีแนวโน้มอ่อนแอและมีบทบาทในการพัฒนาศักยภาพคนไทยลดลง โดย

(1) สถาบันครอบครัว ที่มีความเป็นระบบเครือญาติ ช่วยเหลือเกื้อกูลกันทำหน้าที่ให้การอบรมเลี้ยงดู ปลูกฝังจริยธรรม คุณธรรม และค่านิยมให้แก่เด็กและเยาวชนในปัจจุบันมีความเปราะบางมากขึ้น พิจารณาได้จากสถิติการหย่าร้างของคู่สมรสที่มีแนวโน้มสูงขึ้น รูปแบบครอบครัวเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น พฤติกรรมการอยู่ร่วมกันของสมาชิกในครอบครัวเป็นแบบต่างคนต่างอยู่ มีเวลาในการอยู่พร้อมหน้าและทำกิจกรรมร่วมกันน้อยลง

(2) สถาบันการศึกษา มีหน้าที่ในการพัฒนาความรู้ความคิดและการอบรมเรื่องคุณธรรมจริยธรรม เพื่อการดำเนินชีวิตให้กับเด็กและเยาวชนที่ผ่านมา ให้ความสำคัญกับระบบการเรียนการสอนที่วัดความความสำเร็จจากใบรับรองผลการศึกษา ใบประกาศนียบัตร หรือใบปริญญาบัตรมากกว่าสมรรถนะ ความรู้ ความสามารถ รวมถึงคุณธรรมและพฤติกรรมของผู้เรียน

(3) สถาบันทางศาสนา เป็นผู้มียุทธศาสตร์ในการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนของศาสนาต่าง ๆ เป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้ผู้คนในสังคมเป็นคนดี มีคุณธรรมและเอื้อต่อการพัฒนาระบบคุณค่าของสังคมไทย ยังไม่สามารถทำหน้าที่ในการชักจูงหรือเป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจด้านคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างเพียงพอ สาเหตุส่วนหนึ่งเกิดจากขาดบุคลากรที่มีความรู้ความเข้าใจในหลักศาสนาอย่างแท้จริง บุคลากรทางศาสนาบางส่วนมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม และให้ความสำคัญกับพุทธพาณิชย์มากกว่าหลักธรรมคำสอน

(4) สถาบันการเมืองการปกครอง เป็นผู้มียุทธศาสตร์ในการกำหนดนโยบายและการบริหารประเทศยังมีการบริหารแบบรวมศูนย์ ภาครัฐยังมีบทบาทในการพัฒนา

(5) สถาบันสื่อ มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะระบบคุณค่า ค่านิยม ความคิด ความเชื่อ ตลอดจนพฤติกรรมในการดำรงชีวิตของคนในสังคมมีการนำเสนอภาพและสาระที่สร้างสรรค์และจรรโลงสังคมน้อยมากเมื่อเทียบกับปริมาณสื่อที่นำเสนอทั้งหมด

1.3 วัฒนธรรมการใช้ภาษาไทย ภาษาถิ่น และขนบธรรมเนียม จารีต ประเพณีต่าง ๆ เป็นเอกลักษณ์หรืออัตลักษณ์ที่สะท้อนความเป็นชาติไทยและคนไทย โดยเฉพาะภาษาพูดนั้นถือเป็นตัวแทนของลักษณะวัฒนธรรม ในด้านประวัติศาสตร์ย่อมถือได้ว่าภาษาเป็นมรดกอันล้ำค่าทั้งตัวอักษรไทยและวรรณกรรมไทย ซึ่งรวบรวมและรองรับศิลปวัฒนธรรมไทยทุกด้านไว้ให้เราได้ศึกษา

คันคว้าและเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง พบว่า วัฒนธรรมการใช้ภาษาไทยของเด็กและเยาวชน มีแนวโน้มด้านการพูดออกเสียงไม่ชัดเจนและนิยมใช้ศัพท์แสงหรือคำแปลก ๆ มากขึ้น ขนบธรรมเนียมประเพณีได้ลดคุณค่าและสูญหายไปค่อนข้างมาก บางประเพณีที่มีและถือปฏิบัติสืบทอดกันมา มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบให้เข้ากับสังคมยุคใหม่และถูกนำมาใช้ในการส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมมากขึ้น

1.4 ภูมิปัญญาไทยหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเป็นองค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะต่างๆ ที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตและการประกอบอาชีพ เป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมาอย่างยาวนาน จากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งในการอยู่ร่วมกันของคนและธรรมชาติอย่างเกื้อกูล พบว่า

(1) ประเทศไทยมีผู้รู้ภูมิปัญญาซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศด้านต่างๆ มากมาย แต่ขาดการนำมาใช้ประโยชน์อย่างจริงจัง

(2) ความรู้ภูมิปัญญาและภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายเรื่องได้สูญหายไปจากสังคมหลายเรื่องยังไม่ได้รับการพัฒนาต่อยอดอย่างเป็นระบบอย่างจริงจัง

(3) การพัฒนาความรู้และนวัตกรรมจากภูมิปัญญา เพื่อใช้ในการพาณิชย์ยังอยู่ในระดับต่ำและไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย บางส่วนต่ออยู่ในมือคนต่างชาติ

(4) การผลิตสินค้าและบริการจากความรู้ภูมิปัญญาไทย ส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อพัฒนารายได้มากกว่าการรักษาคุณค่าและรากฐานทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น

(5) ประเทศไทยยังขาดการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการนำทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยไปใช้ประโยชน์ในการเพิ่มคุณค่าและมูลค่าของสินค้าไว้อย่างชัดเจน ขาดการบูรณาการระหว่างนโยบายและแผนงานต่าง ๆ

(6) ภาครัฐยังมีส่วนร่วมในการพัฒนาอุตสาหกรรมทางวัฒนธรรมที่เกิดจากภูมิปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ของคนไทยค่อนข้างน้อย

2) ทุนทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ ประกอบด้วย โบราณสถาน โบราณวัตถุ สถาปัตยกรรม และศิลปกรรมต่าง ๆ ที่ติดมากับอาคารโบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมถึงอุทยานประวัติศาสตร์ วัดในพระพุทธศาสนา และพิพิธภัณฑ์ต่างๆ ซึ่งถือเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถจับต้องได้อย่างเป็นรูปธรรมมากที่สุดและนับเป็นทุนหรือมรดกของชาติที่สำคัญ พบว่า

2.1 ประเทศไทยมีโบราณสถานสำคัญ ๆ มากมายกระจายอยู่ทุกพื้นที่ สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องหมายที่แสดงออกซึ่งความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปกรรม สถาปัตยกรรม ประวัติศาสตร์ และโบราณคดีในสมัยต่าง ๆ

2.2 แหล่งวัฒนธรรมทางด้านศิลปกรรม โบราณคดี และประวัติศาสตร์จำนวนมากถูกทำลายทั้งจากภัยธรรมชาติและฝีมือมนุษย์

2.3 การใช้ประโยชน์และการดูแลรักษาแหล่งโบราณสถาน โบราณคดีและแหล่งประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ยังขาดประสิทธิภาพ ขาดการมีส่วนร่วมของหน่วยงานท้องถิ่น ชุมชนและประชาชนทั้งในด้านการบริหารจัดการและดูแลรักษา

ดังนั้น ทูทางวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญและให้คุณค่าต่อวิถีชีวิตของสังคมดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ทูทางวัฒนธรรมหลายเรื่องมีความเป็นนามธรรมสูง เช่นวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้เป็นพลวัต (Dynamic) สามารถเปลี่ยนแปลงและถ่ายทอดข้ามสังคม กลุ่มคน สถานที่ และเวลาได้ตลอด การนำทูทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยมาพัฒนาและใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ต้องมีการบริหารจัดการที่ดี และตั้งอยู่บนหลักการที่สำคัญ คือการเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม การพัฒนาวัฒนธรรมอย่างเป็นองค์รวม การสร้างความสมดุลและความยั่งยืน และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน แต่เนื่องจากทูทางวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา ซึ่งอาจมีผลมาจากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การมีปฏิสัมพันธ์ของสังคมโลก การเลื่อนไหลหรือการกระจายทางวัฒนธรรม จึงก่อให้เกิดการการผสมผสานทางวัฒนธรรม การปลูกฝังให้เยาวชนได้ตระหนักถึงวัฒนธรรมที่ดั่งงามของชุมชนและของท้องถิ่นจึงเป็นสิ่งจำเป็นและเร่งด่วนที่จะต้องอาศัยสถาบันทางสังคม และทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการควบคุม ฝึกระวังทางวัฒนธรรมปลูกฝังและส่งเสริมให้มีให้เกิดขึ้น เพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมที่ดั่งงามเพื่อสืบสานและพัฒนาต่อเนื่องสืบไป

2.5 แนวคิดเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก

2.5.1 ความหมายของเศรษฐกิจฐานราก

เกวลิน หนูสุทธิ (2562: 487) ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจฐานราก คือ ระบบเศรษฐกิจแนวราบที่ส่งผลและสร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมในชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนมีการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่นอย่างครบวงจร ตั้งแต่ขั้นตอนการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาด การผลิตอาหารและความจำเป็นพื้นฐานต่าง ๆ สำหรับคนพื้นที่พอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือเป็นธุรกิจของชุมชน

คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ (2560: 32) ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจฐานราก คือ การสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน จากอาชีพที่สุจริตใน 3 กลุ่มหลัก คือ ด้านการเกษตร แปรรูป และการท่องเที่ยวโดยชุมชน เพื่อให้เกิดการเข้าถึงปัจจัยการผลิต สร้างองค์ความรู้ การตลาด การสื่อสาร การรับรู้ เพื่อความยั่งยืน และการบริหารจัดการตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำอย่างเชื่อมโยงกัน

สันติ ศรีสวนแดง (2563: 413) กล่าวว่า เศรษฐกิจฐานราก หมายถึง ระบบการจัดการทุนชุมชน ได้แก่ ทุนคน ทุนเครือข่าย ทุนทรัพยากร ทุนวัฒนธรรม และทุนภูมิปัญญา โดยชุมชนท้องถิ่น

ผ่าน กระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชน ที่นำไปสู่การสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน ความสามารถที่จะ เจริญต่อรองและประสานงานทั้งภายในและภายนอกชุมชน มีการจัดการระบบ การเงินของชุมชน ระบบ ข้อมูลระบบการผลิตระบบการอยู่ร่วมกันให้สามารถพึ่งพาตนเองทาง เศรษฐกิจได้

คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก (2559: 5) กล่าวว่า “เศรษฐกิจฐานราก” คือระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถพึ่งตนเอง ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่มีการ ช่วยเหลือ เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรมและเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้ เกิดการพัฒนาในด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากร ธรรมชาติอย่างเข้มแข็ง และยั่งยืน ระบบเศรษฐกิจฐานรากหรือเศรษฐกิจชุมชน เป็นระบบเศรษฐกิจ แนวราบที่ส่งผลและ สร้างความสัมพันธ์ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม ระหว่างผู้คนในชุมชนท้องถิ่น มิใช่เป็นเฉพาะเศรษฐกิจ แนวตั้งแบบปิรามิด แต่สามารถทำให้เกิดความร่วมมือ เกิดโอกาสและความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง เศรษฐกิจร่วมของชุมชนกับเศรษฐกิจของปัจเจก เป็นระบบเศรษฐกิจที่มีลักษณะความร่วมมือเป็น หุ่นส่วนสร้างความสัมพันธ์ ทั้งในชุมชนท้องถิ่นและในระดับที่กว้างขวางอื่น ๆ และภายนอก

ดังนั้น จึงพอสรุปได้ว่า เศรษฐกิจฐานราก คือระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถ พึ่งตนเอง มีการช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรมและเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิด การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในพื้นที่ ทั้งสังคม ผู้คน ชุมชน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติอย่าง เข้มแข็งและยั่งยืน นอกจากนี้ เศรษฐกิจฐานรากจะต้องมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชน ท้องถิ่นให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตอาหารและความจำเป็น พื้นฐานต่าง ๆ สำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียงและพัฒนาเป็นวิสาหกิจ เพื่อสังคมหรือเป็นธุรกิจของ ชุมชน

2.5.2 หลักการระบบเศรษฐกิจฐานราก

หลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนและระบบเศรษฐกิจฐานรากมีฐานคิดที่คล้ายคลึงกัน และนำไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน นั่นคือ “มีหลักการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวมในมิติใหญ่ จำแนกเป็น ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านวัฒนธรรม และด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชนท้องถิ่น ผ่านกระบวนการมี ส่วนร่วมของชุมชนและภาคีเครือข่าย อันนำไปสู่ความยั่งยืนอย่างสมดุลในทุกมิติ ” หลักการของ เศรษฐกิจฐานรากเป็นระบบเศรษฐกิจของชุมชนท้องถิ่นที่สามารถพึ่งตนเองได้อย่างมีคุณธรรม มีการ ช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ในพื้นที่ ทั้งสังคม ผู้คน วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติให้มีความยั่งยืน (คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์ เศรษฐกิจฐานราก, 2559: 21) นอกจากนี้ ยังมีการบูรณาการองค์ความรู้ร่วมกับหน่วยงานภายนอกที่ เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐหรือภาคเอกชนก็ได้เข้ามาให้ความรู้ เพื่อเพิ่มพูนศักยภาพของ คนในชุมชนให้แข็งแกร่ง และชุมชนสามารถอยู่ได้ด้วยตัวเองภายในภาคหน้า ในทำนองเดียวกันการ

ท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นหนึ่งในรูปแบบการท่องเที่ยวที่มีหลักการพัฒนามาบนฐานการพัฒนาอย่างยั่งยืนในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยมีกระบวนการมีส่วนร่วมเป็นหัวใจหลักในการขับเคลื่อนการทำงานที่เริ่มจากชุมชนร่วมกันค้นหาปัญหา ร่วมกันตัดสินใจและวางแผนร่วมกันดำเนินงาน ร่วมกันรับผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมกัน และร่วมกันติดตามประเมินผลการดำเนินงาน รวมไปถึงการทำงานร่วมกันของภาคีเครือข่ายจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อันเป็นประสบการณ์ที่ดี ระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว นั่นคือคนในชุมชนมีมากกว่าคำว่า “คุณภาพชีวิตที่ดี” โดยคุณภาพชีวิตที่ดีนั้นจะต้องมาพร้อมกับคำว่า “ความสุข”

เศรษฐกิจฐานรากจึงเป็นฐานคิดใหญ่ในเชิงนโยบายที่รัฐบาลกำหนดขึ้นมา เพื่อใช้ในการพัฒนาประเทศ โดยมุ่งเป้าพัฒนาจากฐานของประเทศเป็นลำดับแรก กล่าวคือ ประชาชนในชุมชนท้องถิ่น เพื่อเป็นการสร้างรากฐานของประเทศให้มีความแข็งแรงและมั่นคง ส่งผลให้หลายภาคส่วนมีการนำแนวคิดเศรษฐกิจฐานรากไปปรับใช้ หนึ่งในนั้นคือเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน อันเนื่องมาจากการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นการร่วมดำเนินงานของคนในชุมชนอย่างแท้จริง จากการที่ชุมชนคิด ชุมชนทำ และชุมชนได้ ดังนั้น เพื่อให้กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนนำไปสู่ความยั่งยืน และสามารถสร้างสุขอย่างสมดุลให้แก่คนในชุมชนท้องถิ่น จึงได้มีการกำหนดแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน สอดรับกับหลักการเศรษฐกิจฐานราก เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม

ดังนั้น ระบบเศรษฐกิจฐานรากจึงจะต้องมีแนวทางการพัฒนาและการจัดการโดยชุมชนท้องถิ่น ให้ครบวงจรมากที่สุด มีการสร้างทุนและกองทุนที่เข้มแข็ง มีการผลิตพื้นฐาน การแปรรูป การบริการ การตลาด การผลิตอาหารและความจำเป็นพื้นฐานเพื่อการดำรงชีวิต การอยู่ร่วมกันสำหรับคนในพื้นที่อย่างพอเพียง และพัฒนาเป็นวิสาหกิจเพื่อสังคมหรือธุรกิจของชุมชน (ในมิติของการเกื้อกูลเอื้อเฟื้อ การมีส่วนร่วมของคนในตำบล) ต่าง ๆ ทั้งขนาดย่อมหรือขนาดใหญ่ขึ้น โดยใช้ทั้งความรู้ที่สั่งสมในพื้นที่หรือที่เป็นเอกลักษณ์วัฒนธรรมของพื้นที่และมีการพัฒนาให้ทันสมัย พร้อมกับมีเทคนิควิทยาการและความรู้เทคโนโลยี มาพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับตลาดหรือสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ผู้คนและชุมชนท้องถิ่นโดยรวมสามารถพึ่งตนเอง มีรายได้มากกว่ารายจ่าย และสามารถพัฒนาเป็นผู้ผลิต ผู้สร้างงานบริการต่าง ๆ จากท้องถิ่นที่เข้มแข็ง สร้างสรรค์ หลากหลาย มีเอกลักษณ์ ทันสมัย และเชื่อมโยงกับระบบตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบเศรษฐกิจฐานราก จะต้องมีความหลากหลายพอเพียง เพื่อเปิดโอกาสและแบ่งปันให้คนทุกกลุ่มทุกวัย สามารถมีพื้นที่และมีโอกาสในการร่วมพัฒนาได้อย่างผสมผสานและสร้างสรรค์ รวมทั้งสามารถเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจอื่น ๆ ได้อย่างดีอย่างเป็นธรรมและมีความสัมพันธ์อย่างเท่าเทียม

2.5.3 องค์ประกอบของเศรษฐกิจฐานราก

วรวิทย์ โธมรัตน์พันธ์ และคณะ (2546: 16) ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจฐานรากอันเป็นหนทางไปสู่ชุมชนเข้มแข็งและการพัฒนาที่ยั่งยืนนั้น มีองค์ประกอบหลายประการ ได้แก่

- 1) การเป็นเศรษฐกิจแบบพึ่งพาตนเอง มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรท้องถิ่นและเทคโนโลยีพื้นบ้าน รวมทั้งสร้างพื้นฐานของเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมได้อย่างเข้มแข็ง
- 2) การพึ่งแรงงานภายในครอบครัว หรือให้ครอบครัวเป็นหน่วยการผลิต มีการพึ่งพากันเองในครอบครัวและชุมชน
- 3) การสร้างกิจกรรมเศรษฐกิจที่ช่วยสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนมีความพร้อมทางกายใจ และสติปัญญาในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ดี
- 4) มีการพัฒนาอย่างบูรณาการ กล่าวคือ พัฒนาคนควบคู่ไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม
- 5) มีระบบเศรษฐกิจที่อยู่บนพื้นฐานคุณธรรมและวัฒนธรรมไทย ดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจด้วยสัจจะ ความดีเมตตา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และธรรมะ
- 6) มีการรวมกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับประโยชน์อันเชื่อมโยงกับประชาสังคม และเศรษฐกิจพอเพียง
- 7) การร่วมมือประกอบอาชีพในและนอกภาคการเกษตรและขยายกลุ่มออกไปในระดับชุมชน
- 8) มีความสามารถในการพัฒนาตนเองเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และเชื่อมโยงชุมชนและเครือข่ายการดำเนินกิจกรรมนอกชุมชน
- 9) การสร้างองค์กรและเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อช่วยด้านการผลิต การแปรรูป การค้า และกิจกรรมชุมชน เช่น การรวมตัวในรูปแบบสหกรณ์
- 10) การรวมตัวของเครือข่ายระดับชาติที่ประกอบด้วยทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อสร้างพลังของประชาคมที่มีสังคมและวัฒนธรรมของตนเอง
- 11) การสนับสนุนให้ชุมชนเป็นผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจผ่านการตัดสินใจร่วมกันของคนในชุมชน นอกเหนือไปจากการผลิตเพื่อบริโภคอย่างพอเพียง
- 12) มีการตลาดที่เกษตรกรเป็นผู้กำหนดราคาได้เองไม่ใช่กำหนดราคาโดยตลาด
- 13) การมีกลุ่มการผลิตและการจำหน่าย รวมทั้งเชื่อมประสานกับการค้าขายกับการค้าขายกับภายนอก

ในทำนองเดียวกัน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (2560: 18) ระบุองค์ประกอบของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็งไว้ ดังนี้

- 1) มีการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างพลังในการทำงานร่วมกัน ความสามารถที่จะเจรจาต่อรอง

และประสานงาน ทั้งภายในและภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ

2) มีการจัดการระบบการเงินของชุมชน การบูรณาการทุนร่วมกัน มีกองทุนของชุมชนที่เข้มแข็ง สามารถเป็นกลไกการเงินของชุมชนในการพัฒนาทั้งเศรษฐกิจสังคม อาชีพ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมของชุมชนและของคนในชุมชน

3) มีระบบการจัดการทุนชุมชนที่ครอบคลุมทุนทางสังคม ทุนคน ฟื้นฟูทรัพยากร วิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญา อัตลักษณ์ของชุมชนท้องถิ่น ประวัติศาสตร์

4) มีระบบข้อมูลที่ทันสมัยรอบด้านทั้งภายในและภายนอก เพื่อการวิเคราะห์ระบบของท้องถิ่น อาชีพ รายได้รายจ่าย การผลิต ฐานเศรษฐกิจ ที่ดิน ความเป็นอยู่ของคนในชุมชน ข้อมูลความรู้ ระบบเศรษฐกิจเกี่ยวข้องภายนอกเป็นฐานสำคัญในการวางแผนชุมชน การวางแผนเพื่อการตัดสินใจ การติดตามวัดผลและรายงานผล

5) มีระบบการผลิตของชุมชนทั้งขั้นพื้นฐาน และก้าวหน้าที่ได้มาตรฐาน มีมูลค่าเพิ่ม และสามารถเชื่อมโยงระบบเศรษฐกิจภายนอกได้

6) สร้างความร่วมมือในทุกระดับและทุกมิติ เพื่อให้เกิดความร่วมมือให้บรรลุเป้าหมายและสัมพันธภาพที่ดี ทั้งระดับกลุ่มต่อกลุ่ม กลุ่มกับชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาค ภูมิโนแคว้น หรือรวมตัวกันเป็นเครือข่ายประเด็นต่าง ๆ ได้ เช่น เครือข่ายเกษตรอินทรีย์ เครือข่ายข้าว เครือข่ายประมงพื้นบ้าน เครือข่ายท่องเที่ยวโดยชุมชน เครือข่ายภูมิโนแคว้นวิถีวัฒนธรรม หรือการสร้างความร่วมมือระหว่างชุมชนกับหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น

7) มีระบบการอยู่ร่วมกัน หรือเคารพกติกา จารีตประเพณีในการอยู่ร่วมกัน ระบบสวัสดิการการดูแลซึ่งกันและกันและการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และสังคมใหญ่อย่างสร้างสรรค์และเกื้อกูล

8) มีคุณธรรม จริยธรรมในการทำกิจกรรม การประกอบกิจการทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคม หรือการดำรงชีวิต

9) มีความเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยคนในชุมชนร่วมทุนร่วมกิจกรรมหรือกิจการการพัฒนาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน มีสำนึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมกัน

10) คนในพื้นที่ของชุมชนสามารถมีส่วนร่วม มีความรู้เรื่องราวการพัฒนาในพื้นที่ รวมทั้งความรู้ในสังคมอื่น ๆ มีคุณภาพ มีความมั่นใจที่จะให้ความรู้ความเห็นร่วมคิดร่วมทำ ตื่นรู้ มีความสร้างสรรค์ มีคุณธรรมจริยธรรมพื้นฐาน ครอบครัวมีความเข้มแข็ง และสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้มากที่สุด

ดังนั้น จึงสรุปได้ว่า องค์ประกอบของเศรษฐกิจฐานรากที่เข้มแข็งจะเกิดจากการรวมกลุ่มเพื่อสร้างพลังการเจรจาต่อรองและการประสานงานภายในและภายนอกชุมชน มีการจัดการระบบการเงินของชุมชนผ่านการบูรณาการทุนร่วมและกองทุนชุมชน มีระบบการจัดการทุนมนุษย์ สังคม

ทรัพยากร วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ มีการจัดเก็บข้อมูลที่รอบด้าน เป็นระบบและทันสมัย มีระบบการผลิตที่ได้มาตรฐานและสามารถเพิ่มมูลค่าได้สู่การเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจภายนอก มีการสร้างความร่วมมือหลายระดับ กลุ่ม ชุมชน ตำบล อำเภอ จังหวัด ภูมิภาคและรวมกันเป็นเครือข่ายเชิงประเด็นเพื่อสร้างสัมพันธภาพและดำเนินงานอย่างบรรลุเป้าหมาย มีระบบการอยู่ร่วมกันอย่างเคารพกติกาและจารีตประเพณีของชุมชน มีระบบสวัสดิการในดูแลซึ่งกันและกัน มีคุณธรรมจริยธรรมในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการดำรงอาชีพ การมีสำนึกความเป็นเจ้าของร่วมกันในการดำเนินกิจกรรม การพัฒนาชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวและเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง

2.5.4 การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจะเป็นการดำเนินการที่สำคัญในการพัฒนา และยกระดับประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูงที่มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจไทยในอนาคต โดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาคตามเป้าหมายการพัฒนาของยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม เพื่อให้ทุกคนได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ผ่านการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและพฤติกรรม และด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน โดยการพัฒนาและส่งเสริมการสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรเพื่อสร้างรายได้ให้เกษตรกร และการส่งเสริมวิสาหกิจเริ่มต้นและวิสาหกิจชุมชนที่ผ่านมา ปัญหาด้านโครงสร้างทางเศรษฐกิจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดความยากจนและความเหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะในกลุ่มเกษตรกรและแรงงานทั่วไป ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรที่มีรายได้น้อยและไม่มั่นคง โดยใน ปี 2560 มีประชากรที่ประกอบอาชีพเกษตรกรและแรงงานทั่วไปคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 55.5 และอาชีพอิสระร้อยละ 35 ของกลุ่มประชากรร้อยละ 40 ที่มีรายได้น้อยที่สุด โดยส่วนมากประสบปัญหาการเข้าถึงทรัพยากรต่าง ๆ รวมถึงที่ดินทำกิน การเข้าถึงแหล่งทุน ขาดองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องสำหรับการวางแผนการพัฒนาและต่อยอดผลิตภัณฑ์ รวมทั้งยังมีพฤติกรรมขาดการออมและมีแนวโน้มจะมีหนี้สินที่สะสมเรื้อรัง

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก จึงเป็นความคาดหวังในการที่จะคิดหาวิธีจัดการแก้ไขความยากจนและความเหลื่อมล้ำอย่างถูกต้องและมีความยั่งยืน ไม่ทิ้งใครไว้ข้างหลัง แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นเศรษฐกิจฐานราก จึงมีเป้าหมายเพื่อปรับโครงสร้างเศรษฐกิจฐานราก และเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเอง ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน มีคุณธรรม และเป็นระบบเศรษฐกิจที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาด้านอื่น ๆ ในพื้นที่ เกิดการสร้างอาชีพ และ

กระจายรายได้และลดปัญหาความเหลื่อมล้ำและไม่เสมอภาคจากระดับชุมชน โดยแผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติประเด็นเศรษฐกิจฐานราก ประกอบด้วยแผนย่อย 2 แผน ได้แก่

1) การยกระดับศักยภาพการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ โดยการเพิ่มพูนองค์ความรู้และทักษะในการเป็นผู้ประกอบการธุรกิจของเกษตรกร แรงงานทั่วไป และกลุ่มประชากรที่มีรายได้น้อยและไม่มั่นคงให้เป็นผู้ประกอบการ ผ่านการสนับสนุนการช่วยเหลือทางวิชาการต่าง ๆ เพื่อยกระดับองค์ความรู้และทักษะที่สำคัญ และจำเป็นในการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้า เพื่อยกระดับและเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันและก่อให้เกิดการสร้างรายได้ได้ด้วยตนเอง รวมถึงการบริหารจัดการหนี้สิน ครอบคลุมทั้งหนี้ในระบบและนอกระบบ เพื่อการแก้ไขปัญหาหนี้สินอย่างยั่งยืน และการใช้ความรู้ เทคโนโลยีและนวัตกรรมมายกระดับห่วงโซ่อุปทานให้เป็นห่วงโซ่ คุณค่าที่สามารถก่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ชุมชนได้อย่างเป็นธรรม

2) การสร้างสภาพแวดล้อมและกลไกที่ส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก เน้นส่งเสริมการรวมกลุ่มในรูปแบบที่มีโครงสร้างกระจายรายได้ ทั้งวิสาหกิจชุมชน สหกรณ์ และวิสาหกิจเพื่อสังคม การพัฒนา ช่องทางการตลาดและเครือข่าย เพื่อให้เกิดการจัดการกลไกการตลาดครบวงจรในรูปแบบการค้าที่เป็นธรรม รวมถึงการมีกติกาให้เกิดโครงสร้างกระจายรายได้ให้กับเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างเป็นรูปธรรม การส่งเสริมการเข้าถึงแหล่งทุนและทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็น และการบริหารจัดการกลไก ต่าง ๆ เพื่อให้เศรษฐกิจชุมชนมีทุนในการพัฒนาการสินค้าและยกระดับเป็นผู้ประกอบการธุรกิจ (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560, 3-4)

ดังนั้น การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจึงเป็นการยกระดับเศรษฐกิจฐานราก เพื่อการสร้างงาน สร้างโอกาส สร้างรายได้เศรษฐกิจฐานราก ดึงธุรกิจรายใหญ่ช่วยสนับสนุนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในท้องถิ่นตามแนวทางประชารัฐ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ตามความต้องการของโรงงาน การส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนและ SMEs เพื่อรองรับการท่องเที่ยวชุมชน(หมู่บ้าน CIV) ทั้งนี้การพัฒนาเศรษฐกิจที่ผ่านมาได้เน้นไปในภาคอุตสาหกรรมและบริการอย่างมาก แม้ว่าจะมีประชากรร่วมอยู่ในภาคเกษตรกรรมเกือบร้อยละ 58 ของประชากรทั้งประเทศก็ตาม แต่ภาคเกษตรกรรมกลับสร้างรายได้เพียงร้อยละ 11 ของผลิตภัณฑ์ประชาชาติ (GDP) เท่านั้น ความแตกต่างในรายได้ของประชานำมาซึ่งปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่อง การลดช่องว่างของรายได้ดังกล่าวนี้อาจทำได้โดยการยกระดับรายได้ของภาคเกษตรกรรมหรือภาคชนบทให้สูงขึ้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นนโยบายที่สำคัญของประเทศและบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติมาหลายแผน มาตรการหนึ่งในการยกระดับรายได้ในภาคชนบทก็คือ การพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรพื้นบ้าน ซึ่งจะสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่สินค้าเกษตรลดปัญหาการค้าสินค้าและตลาด ให้แก่เกษตรกรทำให้เกษตรกรมีทางเลือกในการนำวัตถุดิบการเกษตรมาใช้ประโยชน์หรือจัดจำหน่าย นอกจากนี้ ยังเป็นการเพิ่มโอกาสการจ้างงานในชนบทให้สูงขึ้นและลดการอพยพแรงงานอันนำไปสู่การลดปัญหาการล่มสลายของสถาบันครอบครัว

อีกด้วย อุตสาหกรรมอาหารแปรรูปนั้นเป็นอุตสาหกรรมเกษตรพื้นบ้านที่ง่ายที่สุดต่อการพัฒนาให้เป็นธุรกิจที่เข้มแข็งและมีศักยภาพเชิงธุรกิจและเป็นส่วนหนึ่งของการนำไปสู่ความเข้มแข็งของชุมชนและความยั่งยืนของภาคเกษตร

2.6 บริบทพื้นที่

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลของบริบทพื้นที่ในเขตพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการศึกษาวิจัย ประกอบไปด้วยที่ตั้งและอาณาเขต สภาพภูมิประเทศ สภาพภูมิอากาศ ลักษณะทางประชากรและสังคม สภาพเศรษฐกิจ และแหล่งท่องเที่ยวของจังหวัด โดยมีรายละเอียดดังนี้ (สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคเหนือ, 2558: 1-30)

จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นจังหวัดชายแดน อยู่ทางภาคเหนือตอนบน ห่างจากกรุงเทพมหานครประมาณ 924 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 7,987,808.27 ไร่ หรือประมาณ 12,780.49 ตารางกิโลเมตร เป็นจังหวัดที่มีขนาดใหญ่เป็นอันดับ 3 ของภาคเหนือ และเป็นอันดับ 8 ของประเทศ พื้นที่มีรูปร่างเรียวยาวจากทิศเหนือจรดทิศใต้ มีความยาวประมาณ 250 กิโลเมตรและความกว้างประมาณ 95 กิโลเมตร พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเนื้อที่ป่าไม้ 6,860,611.94 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 85.99 ของพื้นที่จังหวัด มีพื้นที่การเกษตร 311,766 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 3.90

อาณาเขตติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง และประเทศเพื่อนบ้าน เป็นดังนี้

1) ทิศเหนือและทิศตะวันตก ติดต่อกับรัฐฉาน รัฐคะยา และรัฐคอกูเล ประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา โดยมีเทือกเขาถนนธงชัยตะวันตก แม่น้ำสาละวินและแม่น้ำเมย เป็นแนวพรมแดนกันระหว่างประเทศ

2) ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก โดยมีแม่น้ำยวมและแม่น้ำเงา เป็นแนวเขตจังหวัด

3) ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเวียงแหง อำเภอเชียงดาว อำเภอแม่แตง อำเภอสะเมิง อำเภอแม่แจ่ม อำเภอฮอด และอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเทือกเขาถนนธงชัยกลางและเทือกเขาถนนธงชัยตะวันออกเป็นแนวเขตระหว่างจังหวัด

ทุกอำเภอในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีเขตแดนติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา รวมระยะทางประมาณ 483 กิโลเมตร โดยเป็นพื้นที่ดินประมาณ 326 กิโลเมตร เป็นแม่น้ำประมาณ 157 กิโลเมตร แบ่งเป็นแม่น้ำสาละวิน 127 กิโลเมตร และแม่น้ำเมย 30 กิโลเมตร

สภาพภูมิประเทศเป็นทิวเขาสูงสลับซับซ้อนและเป็นพื้นที่ป่าไม้ตามธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีทิวเขาเรียงตามแนวทิศเหนือ-ใต้ ขนานกัน ทิวเขาที่สำคัญ คือทิวเขาแดนลาวอยู่ทางตอนเหนือสุดของ จังหวัด เป็นแนวแบ่งเขตแดนประเทศไทยกับประเทศสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมา และทิวเขาถนนธงชัย ประกอบด้วยทิวเขาเรียงขนานกัน 3 แนว คือ ทิวเขาถนนธงชัยตะวันตก เป็น

แนวเขตแดนประเทศไทยและสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาทิวเขาถนนธงชัยกลาง อยู่ระหว่างแม่น้ำยวมและแม่น้ำแม่แจ่ม และทิวเขาถนนธงชัยตะวันออก เป็นแนวแบ่งเขตระหว่างจังหวัดแม่ฮ่องสอนกับจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งยังเป็นที่ตั้งของยอดเขาที่สูงที่สุด คือ ยอดเขาแม่ยะอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอปาย มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 2,005 เมตร แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ คือ แม่น้ำปาย ซึ่งมีต้นกำเนิดจากทิวเขาถนนธงชัย ไหลผ่านจังหวัดแม่ฮ่องสอน ไปบรรจบกับแม่น้ำสาละวิน มีความยาว 135 กิโลเมตร แม่น้ำยวม ซึ่งมีต้นกำเนิดจากภูเขา ด้านตะวันออกของอำเภอไหลผ่านอำเภอลำปางน้อยและอำเภอสะเรียง ไปบรรจบกับแม่น้ำเมย มีความยาว 160 กิโลเมตร และแม่น้ำละมดซึ่งมีต้นกำเนิดจากดอยแม่ละมด ไหลผ่านอำเภอลำปางน้อยลงสู่แม่น้ำปาย

ประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ คนไทยเชื้อสายไทยใหญ่ อพยพมาจากรัฐฉานซึ่งเป็นบ้านเมืองเดิมในสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาและกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่

1) กะเหรี่ยง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชากรมากที่สุดของชาวไทยภูเขาคือประมาณร้อยละ 79.3 จะตั้งถิ่นฐานอยู่ทุกอำเภอ ปาดองหรือกะเหรี่ยงคอยาว ปัจจุบันมีอยู่ที่บ้านในสอยบ้านน้ำเพียงดิน และบ้านห้วยเสือเฒ่าในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน นอกจากนี้ ยังมีกะเหรี่ยงกลุ่มย่อยที่อพยพเข้ามาจากประเทศเมียนมา คือ กะเหรี่ยงแดง, กะยัน อาศัยอยู่ในบ้านในสอย บ้านห้วยเสือเฒ่า อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

2) ลาหู่ หรือ มูเซอ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ลาหู่แดงและลาหู่ดำ ตั้งถิ่นฐานอยู่ในพื้นที่อำเภอปางมะผ้า, อำเภอปาย และอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

3) ลีซอ หรือลีซอ พบได้ในอำเภอปาย และอำเภอปางมะผ้า

4) ลัวะ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยในดินแดนล้านนารวมถึงแม่ฮ่องสอนมาตั้งแต่โบราณ ปัจจุบัน ชาวลัวะอพยพขึ้นไปอยู่บนพื้นที่ภูเขาสูงตั้งชุมชนเป็นแนวยาวไปตามสันเขา พบได้มากที่เขตรอยต่ออำเภอลำปางน้อยกับอำเภอกะเหรี่ยง จังหวัดเชียงใหม่

5) ม้ง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีประชากรน้อยที่สุดในแม่ฮ่องสอนแต่กระจายอยู่ทุกอำเภอ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ ม้งขาวและม้งลายซึ่งเรียกจากสีกระโปรงของผู้หญิงชาวม้ง

6) จีนยูนนาน (จีนฮ่อ) เป็นกลุ่มชาวจีนที่เป็นอดีตทหารกองพล 93 ที่หนีภัยทางการเมืองเข้ามาในประเทศไทยอยู่ที่อำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า และอำเภอเมืองบางแห่ง ตั้งเป็นชุมชนถาวรมีเฉพาะชาวจีนฮ่อเท่านั้น เช่น หมู่บ้านสันติชล อำเภอปายและหมู่บ้านรักไทย เป็นต้น

7) ปะโอ อพยพเข้ามาจากรัฐฉาน ปัจจุบันมีถิ่นอาศัยอยู่บ้านห้วยมะเขือส้ม ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

ประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอนนับถือศาสนาพุทธมากที่สุด ร้อยละ 74.44 รองลงมา คือ คริสต์ ร้อยละ 25.32 อิสลาม ร้อยละ 0.21 และซิกข์ ฮินดู อื่นๆ ร้อยละ 0.03 (สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2562)

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และผจญภัย อาทิ พุงดอกบัวตอง อำเภอขุนยวม ถ้ำแก้วโกมล อำเภอแม่ลาน้อย ปางอุ๋ง ถ้ำปลา-ผาเสื่อ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน การล่องแก่งชมป่า ถ้ำบ่อผีถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า การล่องแพชมแม่น้ำเงา อำเภอสบเมย และการขี่ช้างเที่ยวชมธรรมชาติ กองแลนแคนยอน บ่อน้ำร้อนไทรงาม และบ่อน้ำร้อนท่าปาย อำเภอปาย เป็นต้น

2) แหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ วิถีชีวิต วัฒนธรรม อาทิ หมู่บ้านกระเหรี่ยงคอยาว บ้านรักไทย วัดพระธาตุดอยกองมู วัดจองคำ วัดจองกลาง วัดป่าถ้ำวัว สวนธรรมภูสมะ (สะพานชุตองเป้) อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนาน บ้านสันติชล อำเภอปาย วัดพระธาตุ 4 จอม อำเภอแม่สะเรียง วัดศรีดอนชัย วัดน้ำฮู อำเภอปาย หมู่บ้านโฮมสเตย์บ้านจำโบ๋ บ้านแม่ละนา บ้านบ่อไคร้ บ้านเมืองแพม อำเภอปางมะผ้า บ้านห้วยฮี อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน บ้านห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อย บ้านเมืองปอน อำเภอขุนยวม บ้านท่าตาฝั่ง อำเภอสบเมย เป็นต้น

3) แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ อาทิ อนุสาวรีย์พระยาสิงหนาทราชา สะพานประวัติศาสตร์อำเภอปาย อนุสรณ์สถานไทย-ญี่ปุ่น อำเภอขุนยวม

4) แหล่งท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อาทิ ภูโคลน น้ำพุร้อนผาบ่อง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน โป่งน้ำร้อนท่าปาย อำเภอปาย น้ำพุร้อนหนองแห้ง อำเภอขุนยวม บ่อน้ำร้อนแม่สุ อำเภอแม่ลาน้อย สปา และนวดแผนไทย

5) แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร อาทิ โครงการหลวงแม่ลาน้อย นาขั้นบันไดบ้านห้วยห้อม ตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อย ศูนย์บริการและพัฒนาพื้นที่สูงปางตองตามพระราชดำริ ศูนย์บริการและลุ่มน้ำปาย ตามพระราชดำริและศูนย์ส่งเสริมเกษตรที่สูงห้วยมะเขือส้ม อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน

สถานที่ท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม ได้แก่

1) วัดพระธาตุดอยกองมู วัดนี้เดิมมีชื่อเรียกว่า วัดปลายดอย เป็นปูชนียสถานคู่บ้านคู่เมือง ที่สำคัญ ประกอบด้วยพระธาตุเจดีย์ที่สวยงาม 2 องค์ ซึ่งจากวัดพระธาตุดอยกองมูนี้สามารถมองเห็น ภูมิประเทศและสภาพตัวเมืองแม่ฮ่องสอนได้อย่างชัดเจนและสวยงามมาก ทั้งนี้ วัดพระธาตุดอยกองมูจะมีงานเทศกาลประจำปีหลายงาน เช่น ในวันขึ้นปีใหม่ วันสงกรานต์ โดยเฉพาะในวันออกพรรษาจะมีการตักบาตร ดาวดึงส์ หรือตักบาตรเทโวโรหนะ

2) ปางอุ๋ง เป็นแหล่งท่องเที่ยวในโครงการพระราชดำริปางตอง 2 มีภาพทิวทัศน์ที่สวยงาม ของโอหมอกที่ลอยเหนือทะเลสาบกับบรรยากาศอันหนาวเหน็บในยามเช้า ทำให้ปางอุ๋งกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสุดแสนโรแมนติก จนได้รับขนานนามว่าเป็น "สวิตเซอร์แลนด์แห่งเมืองไทย"

3) ปาย แม่ฮ่องสอน ปายเป็นอำเภอกลางหุบเขาที่มีการปรับตัวจากเมืองเก่าให้ลงตัวกับเมืองใหม่ โดยมีถนนคนเดินเมืองปาย ร้านค้า ร้านกาแฟ ร้านอาหาร และจำหน่ายสินค้าที่ทำมาจาก

งานศิลปะ หลากหลาย นอกจากนี้ บ่อน้ำร้อนไทรงามและบ่อน้ำร้อนท่าปาย เป็นอีกแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวชาวไทย และชาวต่างชาตินิยมมากในช่วงหน้าหนาว

4) ทุ่งดอกบัวตอง ดอยแม่อูคอ อำเภอขุนยวม โดยเมื่อดอกบัวตองบานพร้อม ๆ กัน ในช่วง เดือนพฤศจิกายนจะเหลืองอร่ามปกคลุมทั่วทั้งภูเขา จัดเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สวยงามอีกแห่งของแม่ฮ่องสอน

5) ถ้ำแก้วโกมล ถ้ำน้ำแข็ง เดิมเรียกชื่อถ้ำสลักแคลไซต์แม่ลาน้อย อำเภอแม่ลาน้อย ถ้ำแก้วโกมลเป็นถ้ำสลักแคลไซต์ที่สวยงามที่สุดในประเทศไทยและพบเป็นแหล่งที่ 2 ของเอเชีย โดยแห่งแรกอยู่ที่ประเทศจีน

6) ถ้ำน้ำลอด ถ้ำผีแมน ถ้ำน้ำลอดเป็นถ้ำที่มีชื่อเสียงสวยงามและเข้าชมได้สะดวก ถ้ำน้ำลอดมีสายน้ำไหลตั้งแต่ปากทางเข้าถ้ำไปจนถึงถ้ำสุดท้าย ซึ่งถ้ำนี้มีความยาวกว่า 500 เมตร เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ได้รับความนิยมมากในหมู่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ

7) สะพานชุตองเป้ “สะพานอธิษฐานสำเร็จ” ตั้งอยู่ในอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ด้วยพลังแห่งศรัทธาและการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านที่ก่อประสานกันเป็นสะพานที่มีความงดงาม จนกลายเป็นความเชื่อที่ว่าใครที่มาที่นี่ให้เดินข้ามผ่านสะพานอธิษฐานสำเร็จ

8) อุทยานแห่งชาติสาละวิน มีสภาพป่าไม้สมบูรณ์ ทิวทัศน์และลักษณะทางธรรมชาติ ที่สวยงาม ซึ่งแต่เดิมเป็นป่าสงวนแห่งชาติ “ป่าสาละวิน” ตั้งอยู่ในเขตอำเภอสบเมยและอำเภอแม่สะเรียง มีพื้นที่ติดชายแดนระหว่างประเทศไทยและเมียนมา

9) หมู่บ้านรักไทย เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ กลางหุบเขา ของชาวจีนยูนนาน ซึ่งอยู่ติดชายแดนไทย - เมียนมา หมู่บ้านถูกแวดล้อมไปด้วยทิวเขาและพันธุ์ไม้ต่างๆ อาทิ พืชเมืองหนาว จึงทำให้หมู่บ้านแห่งนี้มีทิวทัศน์ที่สวยงาม เป็นสถานที่ท่องเที่ยวยอดนิยมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างชาติ

ดังนั้น จากการศึกษาบริบทพื้นที่ จึงพอสรุปได้ว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีแหล่งท่องเที่ยวในเชิงนิเวศ วิถีชีวิต วัฒนธรรม สุขภาพ และเกษตรปลอดภัย เพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว จังหวัดแม่ฮ่องสอนตลอดทั้งปี โดยเฉพาะเน้นจุดขายในด้านวัฒนธรรมและธรรมชาติ ซึ่งมีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจหลายแห่ง รวมทั้งถึงการท่องเที่ยวในโครงการพระราชดำริ เพื่อให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จำเป็นต้องสร้างรูปแบบการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม การสร้างความชัดเจนของตลาดท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอนที่เน้นแนววิถีชีวิต/วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว อีกทั้งในปัจจุบันกระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ค่อนข้างเป็นที่ที่สนใจ โดยเฉพาะท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิต และทำกิจกรรมร่วมกับชาวบ้าน หรือการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่กับชาวบ้าน ให้ชาวบ้านพาเที่ยว ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน มุ่งพัฒนาให้คนในชุมชนรักและหวงแหนความเป็นวิถีชีวิต กล้าที่จะแสดงออกถึงความเป็นตัวตน โดยมีตัวอย่างให้เห็นในหลายพื้นที่ของจังหวัด

แม่ฮ่องสอน เช่น ห้วยฮี ห้วยตองก้อ จำโบ่ เมืองปอน เมืองแพม ฯลฯ ที่มีความพร้อมในการบริหารจัดการนักท่องเที่ยวด้วยตนเอง และคาดว่าในอนาคตนักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุจะเดินทางท่องเที่ยวเป็นหมู่คณะเพื่อถ่ายรูปและแสวงบุญมากขึ้น นักท่องเที่ยวกลุ่มครอบครัวและกลุ่มขับรถเที่ยวจะเดินทางเข้ามาในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนอย่างต่อเนื่อง ซึ่งเป็นความท้าทายของจังหวัดที่จะต้องเร่งสร้างความเข้าใจให้ชุมชนตระหนักถึงความร่วมมือในการรักษาวิถีวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อดึงดูดการท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการสร้างอาชีพและรายได้ให้กับชุมชน ทั้งในมิติของรายได้ครัวเรือนและตัวชี้วัดรายได้การท่องเที่ยวของจังหวัด

2.7 ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นประเด็นการผลิตสินค้า บริการ และการแพร่กระจายสินค้า ทว่ายังไม่มียานวิจัยใดที่ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างและพัฒนารูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องสามารถนำเสนอได้ ดังนี้

2.7.1 งานวิจัยเกี่ยวกับย่านสร้างสรรค์

สุขสันต์ ชื่นอารมย์ (2554) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ : กรณีศึกษา โครงการ อาร์.ซี.เอ.” ผลการศึกษา พบว่า กรุงเทพมหานครมีศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ไปสู่การเป็นพื้นที่สร้างสรรค์หลายแห่ง เช่น ทองหล่อ สยามสแควร์ สุขุมวิท จตุจักร ทาวน์อินทาวน์ และโครงการอาร์.ซี.เอ โดยงานวิจัยชิ้นนี้มุ่งเน้นศึกษาพื้นที่โครงการอาร์.ซี.เอ. ซึ่งเป็นพื้นที่รวบรวมความหลากหลายของกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ แต่ยังไม่สามารถสร้างเอกลักษณ์ของพื้นที่ได้ เพื่อศึกษาหาแนวทางการพัฒนาพื้นที่โครงการอาร์.ซี.เอ. สู่การเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ของกรุงเทพมหานคร ในอนาคตนั่น ผู้วิจัยทำการประเมินศักยภาพของพื้นที่โดยมีตรรกะดังนี้ (1) อัตราการเติบโตของกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (2) การสร้างแนวร่วมและการสนับสนุนกันในกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และ (3) ระบบนิเวศทางความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลอัตราการเข้าพื้นที่ทั้งหมด 447 หน่วยในโครงการตั้งแต่ พ.ศ. 2547-2554 รวมทั้งการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างภายในพื้นที่ทั้งเจ้าของโครงการและผู้เช่าพื้นที่ พบว่า พื้นที่โครงการอาร์.ซี.เอ. มีการเติบโตของกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในกลุ่มสื่อและการออกแบบเกิดความสัมพันธ์และแนวร่วมทางอ้อมในพื้นที่ ตลอดจนเกิดระบบนิเวศทางความคิดสร้างสรรค์ในด้านการแลกเปลี่ยน แต่ยังขาดการพัฒนาด้านการเรียนรู้และการร่วมมือทางธุรกิจในพื้นที่ ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากเจ้าของโครงการอาร์.ซี.เอ. ผู้เช่าพื้นที่ภายในโครงการ ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องร่วมมือกัน จึงสามารถผลักดันแนวทางการพัฒนาพื้นที่โครงการอาร์.ซี.เอ. เป็นพื้นที่สร้างสรรค์ในอนาคตได้ และเป็นส่วนหนึ่งของกลไกขับเคลื่อนการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ของประเทศไทย

พีรตร แก้วลาย และทิพย์สุตา จันทร์แจ่ม (2559) ได้ศึกษาเรื่อง “เมืองสร้างสรรค์แนวทางการพัฒนาเมืองจากสินทรัพย์สร้างสรรค์ท้องถิ่นไทย” โดยศึกษาประเด็น ดังนี้ (1) จากเศรษฐกิจสร้างสรรค์สู่เมืองสร้างสรรค์ (2) กรุงเทพฯ: แหล่งรวมบุคลากร เศรษฐกิจและพื้นที่สร้างสรรค์ของประเทศ (3) ท้องถิ่นกับศักยภาพเชิงสร้างสรรค์: กรณีศึกษาพื้นที่บางกะเจ้าและจังหวัดเชียงใหม่ (4) เมืองสร้างสรรค์ในต่างประเทศ: กรณีศึกษาเมืองโยโกฮาม่า และเมืองคานาซาวา ประเทศญี่ปุ่น (5) อนาคตเมืองสร้างสรรค์บนรากฐานที่เข้มแข็งของท้องถิ่นไทย

Aaron Borchardt (2013) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “The Creative City: Place, Creativity & People, Glasgow and Portland” ผลการศึกษาพบว่า การพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ช่วยกระจายบทบาททางสังคมและความเสมอภาค ซึ่งไม่ใช่แค่เพียงการทำให้สังคมดีขึ้น แต่ทำให้การอยู่อาศัยภายในเมืองดีขึ้นเช่นกัน ตลอดจนการปรับปรุงพื้นที่เพิ่มมากขึ้นทำให้มีความมั่นคงทางด้านรายได้และกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจดีขึ้นด้วยสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนรายได้ของชุมชนท้องถิ่น ผู้ซึ่งค้นหาอัตลักษณ์ของตัวเองเพื่อที่จะแสดงตัวตนออกมาในพื้นที่ของเมือง ในงานวิจัยระบอบองค์ประกอบที่สำคัญของเมืองสร้างสรรค์นั้นคือ คน สถานที่และอัตลักษณ์ ซึ่งแต่ละส่วนมีองค์ประกอบย่อยจากองค์ประกอบเหล่านี้ถูกสร้างให้เกิดองค์ความรู้และเกิดประโยชน์สูงสุด โดยปัจจัยต่าง ๆ ที่กำหนดขึ้น จากแนวคิดเมืองสร้างสรรค์ถูกนำไปวิเคราะห์พื้นที่เมืองแต่ละส่วนโดยดูจากขอบเขตการศึกษาจากตัวชี้วัดของเมืองสร้างสรรค์

กรวรรณ รุ่งสว่าง (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์สถานภาพการเป็นเมืองสร้างสรรค์กรณีศึกษาชุมชนเมืองขอนแก่น ราชบุรีและบางแสน” ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนเมืองสร้างสรรค์เป็นชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมที่นำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีชาวชุมชน มีอาชีพและทักษะที่คล้ายกันและบ้านสามารถเป็นพื้นที่แสดงงานศิลปะและอัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี จึงสามารถเป็นจุดเริ่มต้นของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ซึ่งเป็นการ ผลิตรายได้ที่มีเอกลักษณ์แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของสถานที่นั้น โดยจะเป็นที่สนใจของกลุ่มที่เรียกว่ามวลชนสร้างสรรค์ ซึ่งต้องการที่จะอยู่อาศัยภายในเมืองที่มีสภาพแวดล้อมดี และมีสิ่งอำนวยความสะดวกเอื้อให้เกิดการคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ การวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์สถานภาพการเป็นเมืองสร้างสรรค์กรณีศึกษาชุมชนเมืองขอนแก่น ราชบุรีและบางแสน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนเมืองสร้างสรรค์ วิธีการศึกษาประกอบด้วย การค้นคว้าเอกสาร นวัตกรรมการพัฒนาสินค้าท้องถิ่นและข่าวสารการพัฒนาเมืองสร้างสรรค์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน โดยการรวบรวมเอกสารจากท้องถิ่น การสอบถาม และสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านเมืองสร้างสรรค์นำข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดชุมชนเมืองสร้างสรรค์ต่าง ๆ มาเปรียบเทียบตัวชี้วัดความเป็นชุมชนเมืองสร้างสรรค์เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบวิเคราะห์เอกสาร แบบสอบถาม สัมภาษณ์และการสังเกตการณ์ประชาชนผู้อยู่อาศัย และวิพากษ์ชุดข้อมูลที่ได้กับกรอบแนวคิดของ Aaron Borchardt, Charles Landry, Richard Florida, UNESCO และ UNCTAD ผลการวิจัย

พบว่า แนวคิดและองค์ประกอบของชุมชนเมืองสร้างสรรค์คือ สภาพแวดล้อมของชุมชน เมืองที่น่าอยู่ สิ่งอำนวยความสะดวกต่อการคิดสร้างสรรค์ พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ทางวัฒนธรรม ชุมชนเมืองสร้างสรรค์มีการเปิดกว้างทางความคิดและเสรีภาพใน การอยู่อาศัย ไม่มีการจำกัดเพศ อายุหรือชนชาติ ซึ่งประโยชน์จากการวิจัยคือสถานภาพการเป็นเมืองสร้างสรรค์ในประเทศไทย

จารุวรรณ ขำเพชร (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “พื้นที่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ย่านสุขุมวิท” ผลการศึกษาพบว่า สุขุมวิทเติบโตมาหลังจากมีการสร้างถนนสุขุมวิทในปี พ.ศ. 2479 และตั้งชื่อตามผู้ก่อสร้าง คือ พระพิศาลสุขุมวิท ซึ่งแต่ก่อนย่านนี้จะถูกเรียกว่า “ทุ่งบางกะปิ” ต่อมาพื้นที่ย่านนี้ขยายตัวขึ้นตามการขยายเมืองมาทางทิศตะวันออกและปัจจัยด้านสังคมและเศรษฐกิจ อีกหลายประการที่ทำให้พื้นที่สุขุมวิทย่านพร้อมพงษ์เป็นพื้นที่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ประกอบไปด้วยสวนเบญจสิริ ย่านดิเอ็ม ดิสทริค (The Em District) ย่านเจแปนนิส ทาวน์ (Japanese Town) ไดโนซอร์ แพลนเน็ต (Dinosaur Planet) อันเกิดจากทุนทางปัญญา (Intellectual Capital) และทักษะการประยุกต์ (Adaptive Skills) ตามลักษณะของแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ความเป็นย่านที่มีองค์ประกอบรองรับทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางสังคมในย่าน กิจกรรม การเข้าถึง การเชื่อมต่อ รวมทั้งความสะดวกสบายและกายภาพหลักล้วนส่งผลให้ปัจจุบันสุขุมวิทเป็น พื้นที่ศูนย์กลางทางด้านเศรษฐกิจที่สำคัญของกรุงเทพชั้นใน จากความเป็นมาของพื้นที่ย่านสุขุมวิททั้งทางกายภาพและสังคมเป็นปัจจัยที่ทำให้พื้นที่ย่านนี้ได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง หากกล่าวตามหลักการพัฒนาพื้นที่โดยใช้การสร้างสรรค (Urban Design) หรือการออกแบบย่านหรือถิ่นที่ตามแนวคิดลักษณะของความเป็นย่าน (District Distinction) ว่าการเกิดขึ้นของพื้นที่สร้างสรรค์นั้นล้วนมีองค์ประกอบหรือลักษณะพิเศษเฉพาะย่าน (characteristics) และเป็นตัวก่อให้เกิดความเป็นตัวตน (Place Identity) กระบวนการสร้างพื้นที่ถิ่นที่ย่านด้วยกระบวนการที่เรียกว่า Place-making ล้วนเป็นสิ่งผสมผสานให้พื้นที่สุขุมวิทย่านพร้อมพงษ์มีเอกลักษณ์พิเศษที่ สอดคล้องกับความเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์ (interview) กับผู้คนที่ใช้ชีวิตย่านนี้จำแนกเป็นเจ้าของพื้นที่เดิม ผู้อาศัย ผู้ประกอบการค้า แรงงานต่าง ๆ จำนวน 10 คน การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม (participant observation) ในลักษณะวิถีชีวิตของผู้คนที่มาใช้พื้นที่บริเวณนี้ ผู้ศึกษาใช้วิธีการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม คือการเดินเพื่อทำความเข้าใจเนื้อพื้นที่เมือง (Urban context) ว่าการเดินทำให้สามารถมองเห็นวิถีชีวิตของผู้คนที่หลากหลายที่แตกต่างกันด้วย อายุ สัญชาติ การศึกษา รสนิยม ฯลฯ การเดินทางตามวิธีการของเดอ เซร์โต (De Certeau) ในเอกสาร The Practice of Everyday Life เพราะเชื่อว่าการเดิน เป็น “รูปแบบปฐมบท” ที่สามารถทำให้เกิดการมอง การอ่าน การมีประสบการณ์ และก่อให้เกิดการตีความหมายเมืองใหม่ เพราะการเดินทำให้ ชิมซบ และจะทำให้คิด เชื่อม โยงพร้อมทำความเข้าใจแจ่มชัดขึ้น เป็นวิธีการสำคัญที่นักมานุษยวิทยาใช้มาต่อเนื่อง

นอกจากนั้นใช้การพรรณนา วิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์และการสร้างพื้นที่ (Place-making)

นันทนิษฐ์ สมคิด (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่ จังหวัดจันทบุรี” ผลการศึกษาวิจัย พบว่า 1) ชุมชนสร้างสรรค์ของประเทศไทย พบว่า มีการพัฒนาที่ เน้นระบบเศรษฐกิจที่ผสมผสานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ากับองค์ความรู้ที่ครอบคลุมทั้ง ด้านเทคโนโลยี นวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณลักษณะโดดเด่น เฉพาะตัว ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน มีวัฒนธรรมเป็นสิ่ง ยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง ทำให้เกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษาอนุรักษ์ พื้นที่ พัฒนาและต่อยอด เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติและมีการเรียนรู้ ที่มุ่งเน้นความรับผิดชอบต่อสังคมที่ประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คำนึงถึงทางสายกลาง ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของการไม่เบียดเบียน ไม่แสวงหาผลกำไรจนเกินระดับความยั่งยืน เพราะ เศรษฐกิจในระดับชุมชนมีลักษณะเป็นองค์รวม มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน 2) กระบวนการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ พบว่า (1) การส่งเสริมการเรียนรู้ มีการลงพื้นที่ เพื่อรับทราบปัญหาและความต้องการของชุมชน (2) การเสริมสร้างจิตอาสา มีการเคารพความคิดเห็น ของกันและกัน มีจิตอาสา ยึดถืออุดมคติหลักแห่งความดีงามร่วมกัน (3) การพัฒนาความร่วมมือ มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ สร้างกรอบพื้นฐานของการมีส่วนร่วมและการสร้างจิตสำนึกให้มีความรู้สึก เป็นเจ้าของชุมชนร่วมกัน (4) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ด้านพื้นที่สีเขียว มีการจัดสรรแบ่งปัน ประโยชน์อย่างเท่าเทียม และมีการปลูกจิตสำนึกให้หวงแหนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ (5) การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ มีการนำเอาเทคโนโลยีมาพัฒนาชุมชนเพื่อลดต้นทุนการผลิต สินค้าและบริการของชุมชน 3) แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์บ้านบางกะจะ พบว่า (1) สารานุกรม มีการบูรณาการหลักธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นไปเพื่อสงเคราะห์และ ความพร้อมเพรียงกัน (2) การเรียนรู้ มีการส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยการจัดกิจกรรมที่สร้างการรับรู้ และ ความเข้าใจวิถีชีวิต และวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการสร้างกลุ่มการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อการพัฒนา และแก้ไขปัญหาบนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง (3) เทคโนโลยี มีการประสานการทำงานกับพหุภาคี โดยการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาช่วยเหลือในการผลิตและการตลาด (4) เศรษฐกิจ มีการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจด้วยการสร้างงาน สร้างรายได้ และยกระดับคุณภาพชีวิตและ ความสุขของประชาชน มากกว่าการเพิ่มผลิตภัณฑ์มวลรวมของประเทศ (5) การมีส่วนร่วม เป็น เงื่อนไขที่ทำให้เกิดการร่วมรับรู้ ร่วมความคิด ร่วมตัดสินใจในประเด็นสาธารณะและร่วมลงมือกระทำ อย่างแท้จริง และ (6) จิตอาสา มีการตระหนักรู้และคำนึงถึงประโยชน์ของส่วนรวม ยึดมั่นในระบบ คุณธรรม จริยธรรม และการมีส่วนร่วมในระบบประชาธิปไตย รู้ถึงขอบเขต สิทธิ เสรีภาพ และมีการ ปลูกฝังเยาวชนให้มีความพอเพียง มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริตและมีจิตอาสา

ยสรวิต รุ่งโรจน์ารักษ์ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “สัณฐานเมืองเพื่อการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ บางรัก กรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า ทุกองค์ประกอบหลักรูปสัณฐานของย่านสร้างสรรค์ บางรัก มีลักษณะหลายประการที่ส่งเสริมความเป็นย่านสร้างสรรค์อยู่แล้วแต่ยังไม่สมบูรณ์ ซึ่งลักษณะที่สามารถส่งเสริมให้เป็นย่านสร้างสรรค์ได้สมบูรณ์ขึ้น คือ (1) โครงข่ายทางเท้าและจักรยานที่ไหลเวียนอย่างเป็นระบบ (2) คุณภาพภูมิทัศน์ที่ตีริมเส้นทางสัญจรที่พาดผ่านสถานที่เชิงสร้างสรรค์ (3) การใช้สอยโครงสร้างพื้นที่ริมน้ำอย่างเหมาะสม (4) รูปแบบการกระจุกตัวที่ดีของการรวมกลุ่มอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ (5) การใช้สอยอาคารและกิจกรรมบริเวณถนนสร้างสรรค์อย่างเหมาะสม (6) การอนุรักษ์อาคารเก่าที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และ (7) การควบคุมความหนาแน่นอาคารอย่างเหมาะสม ผลของลักษณะรูปสัณฐานที่ยังมีลักษณะไม่ส่งเสริมความเป็นย่านสร้างสรรค์ได้นำไปสู่การเสนอแนะ แนวทางการพัฒนาหรือปรับปรุงรูปสัณฐานของย่าน ตลอดจนการอภิปรายผลถึงเงื่อนไขและข้อจำกัด ประโยชน์การวิจัยคือ การทำความเข้าใจในแบบจำลองสัณฐานเมืองเพื่อการพัฒนาย่านสร้างสรรค์หรือชุมชนเมืองสร้างสรรค์ (Urban Morphology for Development of Creative District / Community Model) ที่สามารถใช้เป็นบทเรียนในการวางแผนออกแบบย่านหรือชุมชนเมืองสร้างสรรค์อื่น ๆ ในบริบทของไทย

จากการศึกษาแนวคิดต่าง ๆ เกี่ยวกับทฤษฎีของเมืองสร้างสรรค์และอัตลักษณ์ของสถานที่ คณะผู้วิจัยจึงได้นำเสนอแผนภูมิแนวคิดการเกิดเมืองสร้างสรรค์ภายใต้เศรษฐกิจสร้างสรรค์ตามที่ UNCTAD ได้กล่าวมาและ Charles Landry กำหนดว่า เมืองสร้างสรรค์มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ คน สถานที่ และอัตลักษณ์รวมทั้งทฤษฎีอัตลักษณ์ของสถานที่ โดย Harold Milton Proshansky ปักจายทั้ง 3 ข้อที่ได้กล่าวมานี้เป็นองค์ประกอบหลัก นอกจากนั้นงานวิจัยของ Aaron Borchardt ซึ่งได้ศึกษาเมืองสร้างสรรค์ที่ Glasgow และ Portland พบว่า ปักจายที่เกี่ยวข้องกับเมืองสร้างสรรค์ ประกอบด้วยประชากร การมีส่วนร่วมของชุมชน กลุ่มมวลชนสร้างสรรค์ (ซึ่ง Richard Florida ได้กล่าวถึงปักจายนี้ด้วย) ปักจายที่ Borchardt กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด 3 ปักจาย จัดให้อยู่ในกลุ่มปักจายของคน ส่วนปักจายด้านตำแหน่งที่ตั้ง ลักษณะทางภูมิประเทศ วิวัฒนาการของเมือง รูปทรงของเมือง อุตสาหกรรมสร้างสรรค์ และสาธารณูปโภค/สาธารณูปการ ทั้ง 6 ปักจายนี้จัดให้อยู่ในกลุ่ม สถานที่ ส่วนปักจายด้านศิลปะ/ประเพณี/วัฒนธรรม และนวัตกรรมสร้างสรรค์ จัดให้อยู่ในกลุ่มอัตลักษณ์ โดยการจัดกลุ่มที่กล่าวมาข้างต้นนี้ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีจากแหล่งต่าง ๆ และนำมารวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ร่วมกัน จึงได้มาซึ่งแผนภูมิแนวคิดเกี่ยวกับเมืองสร้างสรรค์ โดยอ้างอิงแนวคิดทฤษฎีจาก Charles Landry, Richard Florida, Aaron Borchardt, UNCTAD, UNESCO และแนวคิดอัตลักษณ์ของสถานที่โดยอ้างอิงทฤษฎีของ Harold Milton Proshansky

2.7.2 งานวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจฐานราก

สุชานาถ พัฒนวงศ์งาม (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “ตลาดนัดชุมชนเป็นเศรษฐกิจฐานรากของจุดเริ่มต้นของกระบวนการโลจิสติกส์: กรณีศึกษาตลาดนัดชุมชนบริเวณสนามกีฬาเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา” ผลการวิจัยพบว่า ตลาดนัดนี้ประกอบด้วยตลาดวิสาหกิจชุมชนและตลาดเกษตรกร ตลาดนัดทั้ง 2 แห่ง มีเงินรายได้จากการจำหน่ายมีอยู่ประมาณ 50 ล้านบาทต่อปีที่เกิดจากตลาดนัดวิสาหกิจชุมชนประมาณ 40 ล้านบาทต่อปี และจากตลาดเกษตรกรที่เน้นจำหน่ายพืชผัก ผลไม้ปลอดสารพิษจากท้องถิ่นประมาณ 10 ล้านบาทต่อปี จุดขายที่ทำให้ตลาดนัดชุมชนเป็นที่นิยมของผู้บริโภค เนื่องจากมีสินค้าที่มาจากหลายท้องถิ่นและมีตามฤดูกาลที่หมุนเวียนไปทำให้มีความหลากหลายที่แตกต่างและไม่มีในตลาดประจำหรือในห้างสรรพสินค้า ผู้ค้ามีอัธยาศัยที่ดีแบบคนพื้นบ้าน สามารถต่อรองราคาได้ มีการลดแลกแจกแถมเนื่องจากเป็นผลผลิตที่ตนเองผลิตเองและนำมาจากแหล่งผลิตโดยตรง ร้านค้าตั้งแบบง่าย ๆ ตามวัฒนธรรมของตน จึงเป็นเสน่ห์และมีสีสันที่เหมือนกึ่งมาเดินเที่ยวกึ่ง มาซื้อสินค้าหาของกินที่แปลก ๆ อาหารเพื่อสุขภาพและเป็นผลผลิตที่มีความปลอดภัยมีหน่วยงานราชการรับรอง พื้นที่ตลาดนัดแห่งนี้ตั้งอยู่ในชุมชนในเมือง การคมนาคมสะดวก ใกล้ศูนย์ราชการ โรงพยาบาล และสถานศึกษา ซึ่งการที่ผลผลิตจากท้องถิ่นสู่ตลาดนัดชุมชนจึงเป็นจุดของกระบวนการโลจิสติกส์ที่สร้างเศรษฐกิจฐานรากแก่ชุมชน เป็นการเชื่อมโยงระหว่างกิจกรรมต้นน้ำของเครือข่ายผู้ผลิตสินค้าในชุมชน โดยมีผู้ค้าที่ผันตัวเองจากผู้ผลิตทำหน้าที่ รวบรวมผลผลิตของสมาชิก ขนส่งสินค้า และกระจายผลผลิตที่มีคุณภาพออกสู่ตลาดนัดชุมชน ถือเป็นกลางน้ำไปยังผู้บริโภคปลายน้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ผู้บริโภคได้รับความพึงพอใจต่อผลผลิตที่สดใหม่ เชื่อถือได้ราคาไม่สูง เมื่อเทียบกับคุณภาพที่ได้รับเกิดเศรษฐกิจหมุนเวียนในพื้นที่ที่เอื้อต่อการพัฒนาอาชีพ สังคม วัฒนธรรม และผู้คนให้เข้มแข็ง ยั่งยืน และลดการพึ่งพิง

วาทกานต์ ช่อแก้ว (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาหมู่บ้านให้มีเศรษฐกิจฐานรากมั่นคงและชุมชนพึ่งตนเองได้ กรณีศึกษา : หมู่บ้านโคกโก หมู่ที่ 1 ตำบลมะขามล้ม อำเภอบางปลาหม้อ จังหวัดสุพรรณบุรี” ผลการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม คือ หน่วยงานที่เข้าไปปฏิบัติงานในบ้านโคกโก ผู้นำชุมชนบ้านโคกโก และประชาชนบ้านโคกโก สรุปได้ ดังนี้ (1) ปัจจัยการบริหารการพัฒนาหมู่บ้านฯ คือ งบประมาณที่เพียงพอ ผู้นำชุมชนต้องซื่อสัตย์สุจริตและได้รับความร่วมมือจากประชาชน วัสดุอุปกรณ์เครื่องมือในการพัฒนาหมู่บ้านที่จำเป็น คือ เครื่องกระจายเสียง การสื่อสารสร้างการรับรู้ วิธีการบริหารจัดการ คือต้องมีคณะทำงานและกระจายงานให้ทุกคนมีส่วนร่วม รวมทั้งมีสรุปผลการดำเนินงานและปัญหา อุปสรรคให้ชาวบ้านรับทราบด้วย มีกระบวนการบริหารงาน/บริหารโครงการของหมู่บ้านตามขั้นตอน (วางแผน ลงมือทำตรวจสอบ ปรับปรุงและพัฒนา) และความร่วมมือจากประชาชน หัวหน้าคุ้มบ้าน ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และทุกภาคส่วนที่

เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน (2) ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการพัฒนาหมู่บ้าน คือ การว่างงาน ขาดความรู้ งบประมาณไม่เพียงพอ ภัยแล้งในรอบ 2 ปีที่ผ่านมา และน้ำท่วมในช่วงฤดูฝน ขาดผู้นำรุ่นใหม่สืบทอด (สืบสาน) ภูมิปัญญาท้องถิ่น ขาดปัจจัยการผลิต ข้าวราคาตกต่ำ ในหมู่บ้านมีผู้สูงอายุมาก ราษฎรมีรายได้ไม่เพียงพอ และขาดการเข้าถึงเทคโนโลยี (3) แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญในการพัฒนาหมู่บ้าน คือขอรับการสนับสนุนงบประมาณเพิ่มเติมเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งและปัญหาน้ำท่วม หาแหล่งน้ำเพิ่ม และขยายเขตประปาของหมู่บ้าน จัดทำปุ๋ยหมักและน้ำหมักชีวภาพ ภาครัฐให้องค์ความรู้ด้านต่าง ๆ แก่ประชาชนทุกภาคส่วนควรดำเนินการตามแผนที่วางไว้

สมคิด แก้วทิพย์ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาสถานการณ์ ศักยภาพและข้อจำกัดในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก กรณีศึกษาภาคเหนือ” ผลการวิจัย พบว่า ศักยภาพเศรษฐกิจภาคเหนือมีจุดแข็งด้านการค้าและการบริการกับนานาชาติการท่องเที่ยว ความหลากหลายของสินค้าเกษตรและการแปรรูป รวมไปถึงอุตสาหกรรมเชิงสร้างสรรค์ มีโอกาสในแง่การขยายการค้าการท่องเที่ยว การศึกษานานาชาติกับ สปป.ลาวและจีนตอนใต้ นโยบายเขตเศรษฐกิจพิเศษในตากและเชียงราย การสร้างข้อตกลงทางการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน ยุทธศาสตร์การพัฒนาดิจิทัล และการเชื่อมโยงการท่องเที่ยว ส่วนจุดอ่อน ได้แก่ ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรม การขาดการบริหารการจัดการการขยายตัวของตัวเมือง และการเข้าสู่สังคมผู้สูงวัยภัยคุกคามสำคัญ ได้แก่ ความเสี่ยงการเคลื่อนย้ายสินค้าระหว่างประเทศ ภัยธรรมชาติและการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ

เกศสุดา โภคานิตย์ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “ศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานราก โดยแนวทางประชารัฐตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วมในจังหวัดชัยภูมิ” ผลการศึกษา พบว่า บริบทและสภาพทั่วไปของเศรษฐกิจฐานรากจังหวัดชัยภูมิ โครงการที่กองทุน หมู่บ้านและชุมชนเมืองจังหวัดชัยภูมิเสนอขออนุมัติเพื่อดำเนินการ ส่วนใหญ่เป็นโครงการเกี่ยวกับการบริหารจัดการด้านการเกษตร ปุ๋ย ยา เมล็ดพันธุ์ คิดเป็นร้อยละ 42.40 โครงการ ลักษณะการบริหารงานชุมชน คิดเป็นร้อยละ 19.57 และโครงการลักษณะร้านค้าชุมชน คิดเป็นร้อยละ 7.18 ตามลำดับ ศักยภาพของชุมชนในการดำเนินงานการพัฒนาความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานรากโดยแนวทางประชารัฐตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วม 1) ด้านศักยภาพของชุมชน คนในชุมชนมีความรู้ที่หลากหลายเกิดจากการสังสมประสบการณ์ของแต่ละคน และคนในชุมชนมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันจากการลงมือปฏิบัติร่วมกัน และนำผลที่ได้ขึ้นมาเป็นบทเรียนและองค์ความรู้ของชุมชนในการแก้ไขปัญหาต่างๆ เพื่อสนองตอบความต้องการของภายในชุมชน 2) ศักยภาพและบทบาทของกองทุนในการพัฒนาศักยภาพเศรษฐกิจฐานราก (1) คณะกรรมการกองทุนจะยึดหลักคุณธรรม 5 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ต่อกัน ความไว้วางใจต่อกัน ความเสียสละเพื่อส่วนรวม ความรับผิดชอบร่วมกันและมีความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน (2) ด้านความรู้ คณะกรรมการกองทุนได้รับการอบรม หรือดูงานเกี่ยวกับการบริหารจัดการกองทุน (3) ด้านการบริหารจัดการมีการแต่งตั้ง

คณะกรรมการ 4 คณะในการบริหารจัดการ และได้แต่งตั้งอาสาประชารัฐ ทำหน้าที่ติดตาม ตรวจสอบ การดำเนินงานและรายงานผลการดำเนินโครงการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ

เกวลิน หนูสุทธิ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานคิด เศรษฐกิจฐานราก” พบว่า จากกระแสการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นประเด็นสำคัญที่ถูกกล่าวถึงใน ระดับโลกและระดับประเทศ ประกอบกับสถานการณ์การท่องเที่ยวโดยชุมชนมีอัตราการเติบโตเพิ่ม สูงขึ้น หน่วยงานภาครัฐและภาคีเครือข่ายการท่องเที่ยว ได้ตระหนักและร่วมกันพัฒนาเพื่อยกระดับ การท่องเที่ยวโดยชุมชนของประเทศไทยจากฐานรากสู่มาตรฐานสากล โดยมุ่งเน้นภาคประชาชนใน ท้องถิ่นเป็นเป้าหมาย มุ่งเน้นศึกษาประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชนและหลักการเศรษฐกิจฐานราก จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยวิเคราะห์ความเชื่อมโยงระหว่างการท่องเที่ยว โดยชุมชนกับหลักเศรษฐกิจฐานราก ในการนำการท่องเที่ยวมาเป็นเครื่องมือเพื่อพัฒนาชุมชนอย่าง ยั่งยืนผ่านหลักการเศรษฐกิจฐานราก ตลอดจนวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนสู่ ความยั่งยืนจากแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน อันนำไปสู่การเสริมสร้างสรณะ ของทรัพยากรมนุษย์ในชุมชน ให้มีศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบพึ่งพาตนเองบน ฐานแห่งความพอเพียง ผนวกกับการเพิ่มมูลค่าทรัพยากรในแหล่งท่องเที่ยวบนฐานอัตลักษณ์ของ ท้องถิ่น และมุ่งเน้นการสร้างความสุขและความสุขของคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว โดยสนับสนุน ให้คนในชุมชนมีการกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวอย่างเป็นธรรม เพื่อลดความเหลื่อมล้ำทางสังคม และเกิดความยั่งยืนในชุมชนอย่างแท้จริง

เกศสุตา โภคานิตย์ (2563) ได้ศึกษาเรื่อง “การบริหารทุนชุมชนแบบบูรณาการตามหลัก ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนบ้านขาม ตำบลบ้านขาม อำเภोजัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ” ผลการวิจัยพบว่า 1) ทุนชุมชน (ทุนที่ไม่ใช่เงิน) ได้แก่ (1) ทุนมนุษย์ มี ผู้นำชุมชนที่เข้าใจปัญหาชุมชนเป็นอย่างดี (2) ทุนภูมิปัญญา คือ ระบบเครือญาติและการให้ความ เคารพบนอบผู้อาวุโส (3) ทุนด้านทรัพยากรและธรรมชาติมีความสมบูรณ์สามารถปลูกพืชเศรษฐกิจ ได้ และ (4) ทุนที่เป็นที่ดิน เครื่องจักร วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ส่วนทุนชุมชน (ที่เป็นเงินตรา) ได้แก่ กลุ่ม ออมทรัพย์เพื่อการผลิต กองทุนหมู่บ้าน กองทุนชุมชน กองทุนแม่บ้าน ธนาคารข้าว กองทุนตำรวจ อาสา กองทุนปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ กองทุนยา กองทุนประปา กองทุนพัฒนาหมู่บ้าน กองทุนสวัสดิการ ชุมชน ฌาปนกิจสงเคราะห์ และศูนย์สาธิตการตลาดและปั้มน้ำมัน 2) การบริหารจัดการทุนชุมชน แบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนริเริ่ม โดยพ่อประจวบ แต่งทรัพย์ ได้นำเงินจากกองทุนต่าง ๆ ในชุมชนมารวมเป็นกองทุนบูรณาการโดยให้ กลุ่มออมทรัพย์ เพื่อ การผลิตและกองทุนหมู่บ้านเป็นหลักในการบริหารจัดการ โดยยึดหลักปรัชญา เศรษฐกิจพอเพียง คือพอประมาณ มีเหตุมีผล มีภูมิคุ้มกัน รอบรู้ รอบคอบ และหลักคุณธรรม 5

ประการคือความซื่อสัตย์ ความไว้วางใจ ความเสียสละเพื่อส่วนรวม ความรับผิดชอบร่วมกัน และความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน ผลกำไรจะนำมาปันผลให้กับสมาชิกในสิ้นปี

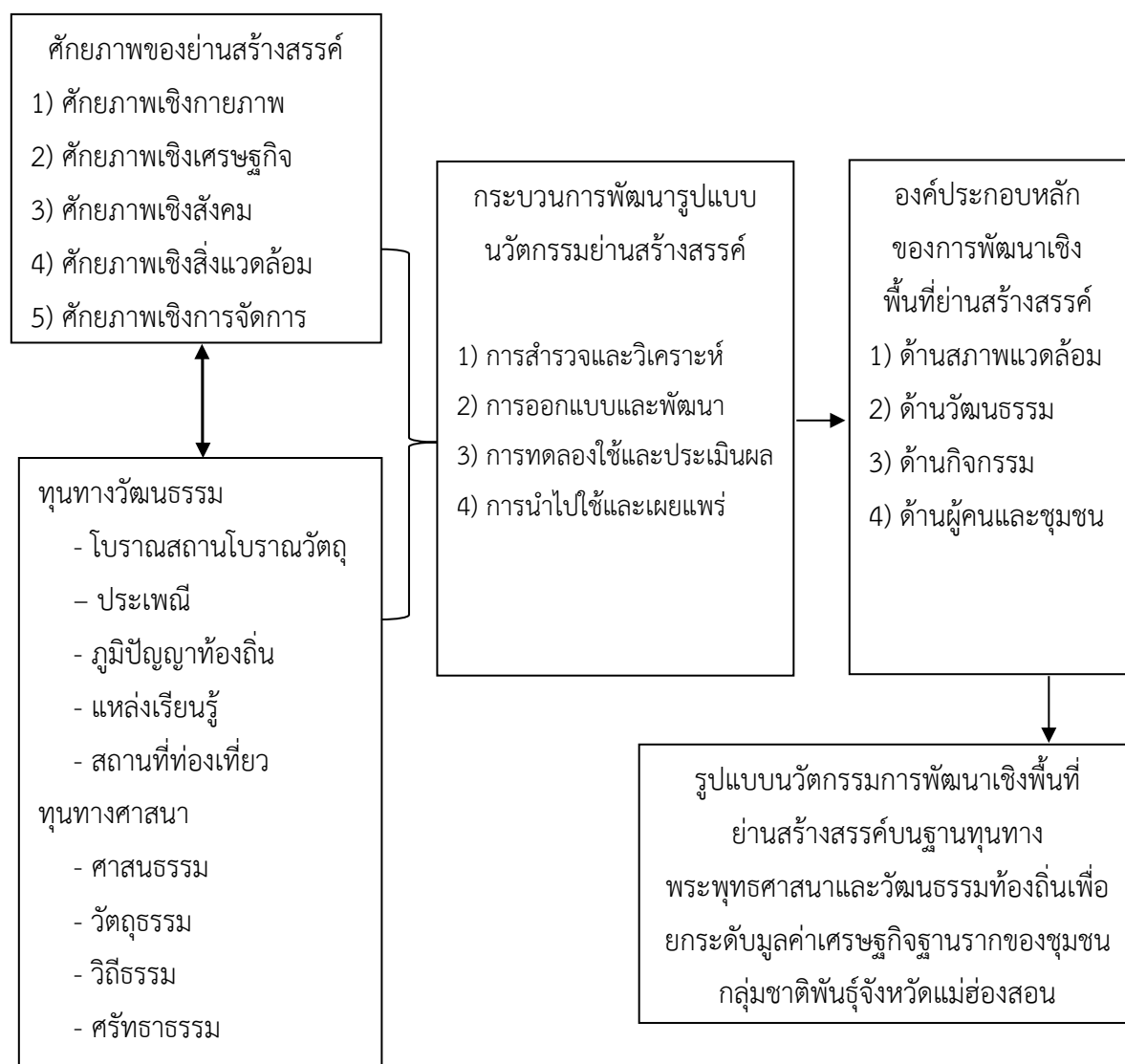
หทัยชนก คะตะสมบุรณ์ (2563) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์” ผลการศึกษาพบว่า (1) การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เพื่อเป็นการสร้างความมั่นคงของเศรษฐกิจฐานราก โดยนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ในครัวเรือน (2) การพัฒนาทักษะกระบวนการเรียนรู้ของสมาชิกในชุมชนให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน มีการกำหนดแนวทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นบนหลักการพึ่งพาตนเองบนฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (3) คนในชุมชนมีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงทุกด้านโดยเรียนรู้ได้ด้วยเชิงประจักษ์ในพฤติกรรมผ่านกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพ การอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนอย่างต่อเนื่อง (4) การเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน การนำชุมชนไปเรียนรู้ร่วมกับชุมชนอื่น และชุมชนพื้นที่อื่นมาเรียนรู้ร่วมกันพร้อมกับการพัฒนานวัตกรรมชุมชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ตระหนักและเห็นคุณค่าของการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต การประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นำมาสู่การแบ่งปันทรัพยากรในการทำกิจกรรมเพื่อการพัฒนาองค์ความรู้ผ่านนวัตกรรมของชุมชนในลักษณะที่หลากหลายร่วมกัน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด สรุปได้ว่า การพัฒนาย่านสร้างสรรค์จะช่วยกระจาย บทบาททางสังคมและความเสมอภาค ตลอดจนการปรับปรุงพื้นที่เพิ่มมากขึ้นทำให้มีความมั่นคงทางด้านรายได้และกิจกรรมทางด้านเศรษฐกิจดีขึ้นด้วย สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ทำให้ช่วยแก้ปัญหาการขาดแคลนรายได้ของชุมชนท้องถิ่น องค์ประกอบสำคัญของย่านสร้างสรรค์นั้นคือ คน สถานที่ และอัตลักษณ์ ซึ่งแต่ละส่วนมีองค์ประกอบย่อยถูกสร้างให้เกิดองค์ความรู้และเกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนท้องถิ่น

2.7 สรุปกรอบแนวความคิด

การวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ได้แก่ แนวคิดกรอบแนวทาง การพัฒนาย่านสร้างสรรค์ของสำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ (Creative Economy Agency) กระบวนการพัฒนานวัตกรรมย่านสร้างสรรค์และองค์ประกอบหลักการพัฒนาเชิงพื้นที่ที่ย่านสร้างสรรค์ของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2550: 12-15) แนวคิดทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมของกระทรวงวัฒนธรรม (2553: 26) และแนวคิดการ

พัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (2560: 18) โดยได้นำมาสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 1 สรุปกรอบแนวคิด

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) คณะผู้วิจัยมุ่งเน้นการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ในทางปฏิบัติ โดยมีขั้นตอนและวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

3.1 การกำหนดพื้นที่การวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดบริบทพื้นที่วิจัยและศึกษาข้อมูลภาคสนามในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 4 ชุมชน ดังนี้

- 1) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จีนฮ่อ บ้านสันติชล ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย
- 2) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่หรือมูเซอดำ บ้านจำโบ ตำบลแม่ละนา อำเภอปางมะผ้า
- 3) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ บ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง
- 4) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จีนยูนนาน บ้านรักไทย ตำบลหมอกจำแป๋ อำเภอเมือง

ทั้งนี้ เหตุผลของการกำหนดพื้นที่การวิจัยดังกล่าว เนื่องจากชุมชนทั้ง 4 ชุมชน เป็นย่านสร้างสรรค์ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยว รวมทั้งทางชุมชนมีความพร้อมเพื่อให้คณะผู้วิจัยทดลองใช้นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.2.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจากนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่ จำนวน 4 ชุมชน ๆ ละ 50 คน รวม 200 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ใช้แบบสอบถามเพื่อแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

3.2.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาจากกลุ่มเป้าหมาย แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

- 1) การสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม กลุ่มเป้าหมายได้แก่ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชุมชน นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว นักวิชาการด้านชุมชน นักวิชาการด้านวัฒนธรรม นักวิชาการด้านศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานพระพุทธศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิจากสมาคมธุรกิจท่องเที่ยว

ผู้ทรงคุณวุฒิจากศูนย์พัฒนาราชภาพบนพื้นที่สูง ผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานพัฒนาชุมชน ผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาคเอกชน ภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการ และประชาชนในพื้นที่ รวม 15 คน

2) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถและเชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ โดยคณะผู้วิจัยกำหนดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling) จำนวน 15 คน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศาสนา ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาครัฐ ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาคเอกชน ผู้ทรงคุณวุฒิจากศูนย์พัฒนาราชภาพบนพื้นที่สูงจังหวัด ผู้นำชุมชนในพื้นที่ ภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการ และผู้ประกอบการในพื้นที่ชุมชน

3) กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนได้เสียและเกี่ยวข้องกับการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชนทั่วไป ปรชาญชุมชน ภาคเกษตรกรรม ภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการ และนวัตกรรมชาวบ้านในพื้นที่เป้าหมาย จำนวน 100 คน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มตัวอย่างดังกล่าวจะเข้าร่วมขับเคลื่อนและขยายผลการใช้นวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3.3 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Source) คือ ข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากแหล่งข้อมูลเบื้องต้นเป็นข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่จริงและเป็นข้อมูลที่เกิดจากคำถามในการวิจัย ซึ่งคณะผู้วิจัยรวบรวมคำตอบจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และจากการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากกลุ่มประชาชนในพื้นที่เป้าหมาย

3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) คือ ข้อมูลที่คณะผู้วิจัยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องจากเอกสารหลักฐานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวบรวมข้อมูลจากเว็บไซต์และเอกสารจากแหล่งต่างๆ ซึ่งเนื้อหาข้อมูลมีรายละเอียดเกี่ยวกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อนำข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ในการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป

3.4 เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ใช้เครื่องมือวิจัย 2 แบบ คือ เครื่องมือเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ สำหรับกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่ให้ข้อมูลสำคัญ และเครื่องมือเชิงปริมาณ ได้แก่ แบบสอบถามสำหรับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยว ดังนี้

3.4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

1) แบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นลักษณะคำถามปลายปิด (Closed-ended questions) ใช้ข้อคำถามแบบให้เลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นลักษณะคำถามปลายปิด (Closed-ended questions) เป็นลักษณะแบบให้เลือกตอบ

ตอนที่ 3 เป็นข้อคำถามข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน เป็นลักษณะคำถามปลายเปิด (Opened-ended questions) เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามมีส่วนร่วม และมีอิสระในการแสดงความคิดเห็น จำนวน 3 ข้อ ประกอบด้วย ปัญหาที่พบ แนวทางการแก้ปัญหา และข้อเสนอแนะ

2) แบบสอบถามความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อรูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นลักษณะคำถามปลายปิด (Closed-ended questions) ใช้ข้อคำถามแบบให้เลือกตอบ (Check List)

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อรูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นลักษณะคำถามปลายปิด (Closed-ended questions) เป็นลักษณะแบบให้เลือกตอบ

ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ

3.4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

1) แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ สำหรับกลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยแบ่งข้อคำถามออกเป็น 3 ตอน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ใช้ข้อคำถามที่เป็นลักษณะปลายเปิด (Opened-ended questions) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องสมบูรณ์

ตอนที่ 2 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ โดยใช้ข้อคำถามที่เป็นลักษณะปลายเปิด (Opened-ended questions) เพื่อให้ผู้ข้อมูลสำคัญสามารถให้ข้อมูลได้อย่างเป็นอิสระ

ตอนที่ 3 เป็นข้อคำถามเกี่ยวกับรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยใช้ข้อคำถามที่เป็นลักษณะปลายเปิด (Opened-ended questions) เพื่อให้ผู้ข้อมูลสำคัญสามารถให้ข้อมูลได้อย่างเป็นอิสระ

2) การสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ (Focus group discussion) จำนวน 15 คน เพื่อขอความคิดเห็นในการประเมินตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นรวมถึงแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาที่สร้างขึ้น

3.5 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.5.1 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเชิงปริมาณ

1) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ ในการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือวิจัยโดยอาศัยกรอบแนวคิดกระบวนการทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการ ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1.1 ทำการศึกษาค้นคว้า เอกสาร หนังสือ วรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 นำข้อมูลที่ได้มารวบรวมประเมินผลร่วมกับผลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม มาทำการวิเคราะห์ สังเคราะห์ ตามประเด็นต่าง ๆ และสรุปผล

1.3 สร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมผล ได้เป็นข้อคำถามสำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เพื่อกำหนดขอบเขตและเนื้อหาของคำถาม ให้ครอบคลุมเนื้อหาวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดของงานวิจัยที่กำหนดไว้ โดยเน้นให้มีลักษณะที่ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถตอบตามข้อเท็จจริง

2) ขั้นตอนการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ คณะผู้วิจัยนำแบบสอบถามเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน เพื่อประเมินความเหมาะสมของข้อคำถาม ตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านโครงสร้างและเนื้อหา (Construct and Content Validity) และพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ของงานวิจัย แล้วจึงจะนำมาวิเคราะห์ด้วยดัชนี IOC (Index of item Objective Congruence) เพื่อให้ได้ข้อคำถามมีความถูกต้องและครอบคลุมเนื้อหาชัดเจน

รายนามของผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ที่ทำการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีดังนี้

2.1 ดร.ณรงค์ศักดิ์ ลุนส์โรง	ตรวจสอบด้านเนื้อหา
2.2 ผศ.ดร.วินิจ ฝาเจริญ	ตรวจสอบด้านระเบียบวิธีวิจัย
2.3 ดร.จรัญศักดิ์ แพง	ตรวจสอบด้านรูปแบบนวัตกรรม

นำแบบสอบถามจากผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์หาค่าดัชนีความเหมาะสมของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหา (IOC) ตามสูตรดังนี้

$$\text{สูตร} \quad \text{IOC} = \frac{\sum R}{N}$$

เมื่อ IOC แทน ดัชนีความเหมาะสมระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์

$\sum R$ แทน ผลรวมของคะแนนความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญ

N = แทนจำนวนผู้เชี่ยวชาญ

โดยที่ $+1$ = เห็นว่าเหมาะสม

0 = ไม่เห็น

-1 = เห็นว่าไม่เหมาะสม

นำเครื่องมือที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 คน เพื่อตรวจสอบว่ามีคำถามข้อใดที่ผู้ตอบแบบสอบถามมีความสงสัยหรือไม่เข้าใจ แล้วนำมาปรับปรุงให้ได้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยที่มีคุณภาพ แล้วนำผลการตอบแบบสอบถามไปหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ของเครื่องมือโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ของครอนบาค (Cronbach) ได้ค่าความเชื่อมั่น .86

3.5.2 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเชิงคุณภาพ

ในการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นแบบสัมภาษณ์ ดังนี้

1) เป็นการสร้างแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด โดยคณะผู้วิจัยอาศัยหลักการสร้างแบบสัมภาษณ์จากแหล่งข้อมูลด้านเอกสารและข้อมูลจากการแบบสอบถามเพื่อที่จะนำไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 15 คน

2) การตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสัมภาษณ์ที่ได้สร้างในขั้นที่ 2 นี้ คณะผู้วิจัยใช้วิธีตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงพินิจ (face validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 คน ตรวจสอบแบบสัมภาษณ์ปรับปรุงแก้ไขสำนวนภาษา ตัดทอนเพิ่มเติมสำนวนภาษาในแต่ละประเด็น เพื่อนำไปสร้างรูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากต่อไป

3) การสร้างรูปแบบนวัตกรรม ผู้วิจัยร่างรูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตามกรอบเนื้อหาย่านสร้างสรรค์คือ (1) สภาพแวดล้อม (2) วัฒนธรรม (3) กิจกรรม และ (4) ผู้คนชุมชน

4) การตรวจสอบและประเมินรูปแบบ คณะผู้วิจัยได้ตรวจสอบร่างรูปแบบการพัฒนาโดยการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน พร้อมแบบประเมินผลรูปแบบที่สร้างขึ้นตามกรอบการวิจัย เพื่อขอความคิดเห็นในการประเมินและตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทาง

พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นรวมถึงแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาที่สร้างขึ้นต่อไป

5) การปรับปรุงและเสนอรูปแบบการพัฒนา ผู้วิจัยปรับปรุงตามความเห็นและข้อเสนอแนะจากการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 15 คน เพื่อนำไปจัดทำข้อเสนอรูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยการสังเคราะห์และสรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ จากนั้นปรับปรุงและจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ต่อไป

3.5.3 การพิจารณาเพื่อรับรองจริยธรรมการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ส่งเครื่องมือการวิจัยเพื่อให้คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตรวจพิจารณา ทั้งนี้ คณะกรรมการได้ตรวจสอบเรียบร้อยแล้วโดยพิจารณาเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้ และออกใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย หมายเลข ว 272/2565 เพื่อนำไปใช้ในการดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนต่อไป

3.6 ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยดำเนินการในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) ซึ่งใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี เพื่อให้ได้ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การวิจัย (Research : R1)

ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับทุนทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น สภาพทั่วไปและศักยภาพการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ ดังนี้

1.1 วิเคราะห์เอกสารข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับทุนทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ประกอบด้วย (1) ทุนที่จับต้องไม่ได้ (Intangible capital) (2) ทุนที่จับต้องสัมผัสได้ (Tangible capital) ในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

1.2 ศึกษาสภาพทั่วไปและศักยภาพการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่จำนวน 4 ชุมชน ๆ ละ 50 คน รวม 200 คน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling)

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนา (Development :D1)

เป็นการออกแบบและพัฒนา (Design and Development : D and D) โดยการสร้างและพัฒนาแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนี้

2.1 นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาในขั้นตอน R1 มาพิจารณากำหนดรูปแบบนวัตกรรมเชิง

พื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานราก

2.2 สร้างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานราก

2.3 ตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

2.4 จัดเวทีประชุมในระดับชุมชนท้องถิ่นเพื่อนำเสนอรูปแบบและตรวจสอบข้อมูลโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้นำท้องถิ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในท้องถิ่น

เครื่องมือเพื่อการวิจัยได้แก่ แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การจัดการอบรม การจัดเวทีเสวนา การวิเคราะห์และสร้างรูปแบบนวัตกรรม เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การบันทึกเสียง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหาและการตรวจสอบรูปแบบ การประเมินความเหมาะสมของนวัตกรรมโดยการจัดสัมมนาผู้ทรงคุณวุฒิ (Connoisseurship) สอบถามผู้ทรงคุณวุฒิ กำหนดเกณฑ์การเลือกเป็นผู้เกี่ยวข้องหรือนักวิชาการด้านศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องประกอบไปด้วย ตัวแทนจากภาคประชาชน ภาครัฐ องค์กรเอกชน นักวิชาการ ผู้นำชุมชน ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ จำนวน 30 คน ใช้การเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) การวิเคราะห์โดยหาค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำค่าเฉลี่ยมาแปลความหมายตามเกณฑ์

ขั้นตอนที่ 3 การวิจัย (Research : R2)

การทดลองใช้หรือนำเครื่องมือที่ได้ไปใช้ (Implementation : I) ประกอบด้วย

3.1 การจัดการอบรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานราก เครื่องมือที่ใช้ได้แก่ แบบทดสอบก่อนและหลังการอบรม รวมทั้งอุปกรณ์เทปบันทึกเสียง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ชมรมมัคค์เทศก์ชุมชน ผู้นำชุมชนท้องถิ่น ผู้ประกอบการท่องเที่ยว และเจ้าหน้าที่องค์กรปกครองท้องถิ่น ในพื้นที่ 4 ชุมชน การรวบรวมข้อมูลจากแบบทดสอบ วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์

3.2 ขับเคลื่อนนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ ชุดกิจกรรมนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ กลุ่มตัวอย่างคือ ประชาชนในพื้นที่ 4 ชุมชน จำนวน 100 คน การรวบรวมข้อมูลจากแบบประเมินความพึงพอใจและการสังเกตการเข้าร่วมกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนา (Development :D2)

เป็นการประเมินผลและปรับปรุง (Evaluation : E) ประเมินผล ปรับปรุงและพัฒนา นวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม โดย (1) ประเมินผล

โดยการสอบถามความเห็นจากผู้เกี่ยวข้องกับการใช้วัดกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ (2) หาแนวทางการปรับปรุงและพัฒนาวัดกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ โดยจัดสนทนากลุ่มร่วมกับนักวิชาการตัวแทนจากชุมชนและผู้เกี่ยวข้อง และกำหนดข้อเสนอแนะต่อวัดกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ในพื้นที่ศึกษา การรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม การวิเคราะห์ข้อมูลด้วย สถิติ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สรุปผลและเขียนรายงาน

3.7 การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

การวิจัยเรื่องนี้ คณะผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลว่า ข้อมูลนั้นเพียงพอหรือยังและตอบปัญหาของการวิจัยหรือไม่ รวมทั้งความถูกต้องของข้อมูลประกอบไปด้วยกระบวนการวิธีที่หลากหลาย เช่น การตรวจสอบด้านข้อมูล (Data Triangulation) ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคล ผู้ให้ข้อมูล การตรวจสอบสามเส้าด้านผู้วิจัย (Investigator Triangulation) ได้แก่ การตรวจสอบข้อมูลของผู้วิจัย การตรวจสอบด้านแนวคิด ทฤษฎี (Theory Triangulation) ได้แก่ การตรวจสอบแนวความคิดและทฤษฎี เนื่องจากหากมีการเปลี่ยนทฤษฎีการตีความข้อมูลก็จะเปลี่ยนไป และการตรวจสอบด้านวิธีรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) ได้แก่ การใช้หลาย ๆ วิธีในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.8 การวิเคราะห์ข้อมูลและประมวลผล

3.8.1 การวิจัยเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป สถิติที่ใช้ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน นำเสนอด้วยตาราง และอธิบายเพิ่มเติม ดังนี้

1) นำข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม นำมาแจกแจงความถี่ (Frequency) เป็นรายชื่อ ใช้วิเคราะห์คำนวณหาค่าร้อยละ (Percentage) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

2) นำข้อมูลจากแบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ซึ่งเป็นแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) มาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์น้ำหนัก 5 ระดับ จากนั้นนำไปบันทึกและวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำผลการวิเคราะห์ที่ได้มาแปลความหมายรายชื่อ รายด้าน และความหมายในภาพรวม การแปลผลค่าเฉลี่ยตามหลักเกณฑ์ ของช่วงระดับคะแนน (Class Interval) (บุญชุม ศรีสะอาด, 2545: 103) 5 ระดับ ดังนี้

ค่าเฉลี่ย 4.50 - 5.00	หมายถึงอยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50 - 4.49	หมายถึงอยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ย 2.50 - 3.49	หมายถึงอยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50 - 2.49	หมายถึงอยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.49 หมายถึงอยู่ในระดับน้อยที่สุด

3.8.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ ได้ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร การสำรวจ การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม นำมาวิเคราะห์ข้อความคำถามปลายเปิดด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) หลังจากนั้นทำการสังเคราะห์ สรุปจากแบบสำรวจ และการสัมภาษณ์ แล้วเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

เนื่องจากการวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ ร่วมกัน จึงต้องมีการจัดระเบียบโครงสร้างและหาความหมายของข้อมูลที่รวบรวมมาเป็นการค้นหา ข้อความทั่วไปที่จะบอกความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ แล้วนำผลมาวิเคราะห์ร่วมกับแนวคิดและทฤษฎีต่าง ๆ และใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลส่วนแรกเชิงบรรยาย (Descriptive)

ส่วนที่สองคือการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงบรรยายเช่นกัน ดังนั้น เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลตามวิธีการและเครื่องมือการเก็บรวบรวมข้อมูลตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น คณะผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาเรียบเรียงเพื่อบูรณาการและหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ต่าง ๆ จากข้อมูลการสัมภาษณ์เจาะลึกและเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างเป็นระบบ โดยในส่วนของการเตรียมการวิเคราะห์ข้อมูลได้ทำการจัดระเบียบของข้อมูล เพื่อให้เกิดความสะดวกในการนำมาวิเคราะห์ จากนั้นนำข้อมูลมาประมวลผลนำเสนอเป็นข้อค้นพบ เพื่อนำไปสู่การหาข้อสรุป การตีความ และการตรวจสอบความถูกต้องแม่นยำของผลการวิจัยต่อไป

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในรูปแบบการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R&D) โดยเป็นการผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) จากการดำเนินการวิจัยตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับได้ ดังนี้

4.1 ศักยภาพของย่านสร้างสรรค์ของชุมชน

4.1.1 ศักยภาพของย่านสร้างสรรค์

การศึกษาศักยภาพของย่านสร้างสรรค์ของชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นการวิจัยแบบเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยเครื่องมือ คือแบบสอบถามจำนวน 200 ชุด แล้วนำมาวิเคราะห์และประมวลผลข้อมูลเพื่อคำนวณหาค่าสถิติต่าง ๆ สำหรับตอบวัตถุประสงค์การวิจัย พร้อมทั้งนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

ตอนที่ 2 ศักยภาพของย่านสร้างสรรค์ของชุมชน โดยใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) และนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย

2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามได้มาจากการตอบแบบสอบถามของนักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวในพื้นที่ จำนวนแบบสอบถาม 200 ฉบับ เมื่อจำแนกตาม เพศ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ย ภูมิสำเนา ปรากฏดังรายละเอียดในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงจำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อที่	ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
1	เพศ		
	ชาย	121	60.50
	หญิง	79	39.50
2	วุฒิการศึกษาทางโลก		
	มัธยมศึกษา	19	9.50
	ปวช./ปวส.	67	33.50
	ปริญญาตรี	109	54.50
	ปริญญาโท	5	2.50
3	อาชีพ		
	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	21	10.50
	พนักงานบริษัทเอกชนฯ	49	24.50
	เกษตรกร	35	17.50
	รับจ้างทั่วไป	23	11.50
	รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	72	36.00
4	รายได้เฉลี่ยต่อเดือน		
	ต่ำกว่า 5,000 บาท	14	7.00
	5,001 - 10,000 บาท	31	15.50
	10,001 - 15,000 บาท	85	42.50
	15,001 - 20,000 บาท	58	29.00
	20,001 บาทขึ้นไป	12	6.00
5	ภูมิลำเนา		
	ภาคกลาง	29	14.50
	ภาคเหนือ	130	65.00
	ภาคตะวันตก	8	4.00
	ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	21	10.50
	ภาคตะวันออก	12	6.00
รวม		200	100.00

จากตารางที่ 1 พบว่า ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยว จำนวน 200 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 60.50 เป็นผู้มีการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.50 รองลงมาคือระดับปวช./ปวส. คิดเป็นร้อยละ 33.50 น้อยที่สุดคือระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 2.50 มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.00 รองลงมาคือพนักงานบริษัทเอกชนฯ คิดเป็นร้อยละ 24.50 น้อยที่สุดคือ ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 10.50 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากที่สุด จำนวน 10,001 - 15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 42.50 รองลงมาคือ 15,001 - 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 29.00 น้อยที่สุดคือ 20,001 บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 6.00 มีภูมิลำเนาภาคเหนือมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 65.00 รองลงมาคือภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ 14.50 น้อยที่สุดคือภาคตะวันตก คิดเป็นร้อยละ 4.00

ตอนที่ 2 ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน

จากการศึกษาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน โดยใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยว จำนวน 200 คน คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏดังรายละเอียดในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนโดยรวม

ข้อที่	ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน	n = 200			ลำดับที่
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	
1	ด้านกายภาพ	3.43	0.70	ปานกลาง	4
2	ด้านเศรษฐกิจ	3.57	0.65	มาก	2
3	ด้านสังคม	3.52	0.65	มาก	3
4	ด้านสิ่งแวดล้อม	3.82	0.67	มาก	1
5	ด้านการจัดการ	3.36	0.63	ปานกลาง	5
รวมเฉลี่ย		3.54	0.66	มาก	

จากตารางที่ 2 พบว่า ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.54$, S.D. = 0.66) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน โดยเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.67) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านเศรษฐกิจ ($\bar{X} = 3.57$, S.D. = 0.65) ด้านสังคม ($\bar{X} = 3.52$, S.D. = 0.65) ด้านกายภาพ ($\bar{X} = 3.43$, S.D. = 0.70) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการจัดการ ($\bar{X} = 3.36$, S.D. = 0.63)

ตารางที่ 3 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนด้านกายภาพ

ข้อที่	ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านกายภาพ	n = 200			ลำดับที่
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	
1	สภาพแวดล้อมในชุมชนมีลักษณะเฉพาะอันช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมในชุมชน	3.79	0.79	มาก	1
2	ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว (Zoning)	3.22	0.62	ปานกลาง	4
3	ใช้ประโยชน์พื้นที่ภายในชุมชนให้เป็นย่านท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีความเหมาะสม	3.41	0.68	ปานกลาง	3
4	มีพื้นที่สาธารณะในการประกอบกิจกรรมด้านวัฒนธรรม ที่แสดงออกถึงความสร้างสรรค์ในระดับชุมชน	3.57	0.71	มาก	2
5	มีความหนาแน่นของกิจกรรมด้านวัฒนธรรมและกิจกรรมสร้างสรรค์ภายในย่านชุมชน	3.18	0.73	ปานกลาง	5
รวมเฉลี่ย		3.43	0.70	ปานกลาง	

จากตารางที่ 3 พบว่า ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านกายภาพ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.43$, S.D. = 0.70) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับจากข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดตามลำดับ ได้แก่ สภาพแวดล้อมในชุมชนมีลักษณะเฉพาะอันช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมในชุมชน ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.79) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ มีพื้นที่สาธารณะในการประกอบกิจกรรมด้านวัฒนธรรมที่แสดงออกถึงความสร้างสรรค์ในระดับชุมชน ($\bar{X} = 3.57$, S.D. = 0.71) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ มีความหนาแน่นของกิจกรรมด้านวัฒนธรรมและกิจกรรมสร้างสรรค์ภายในย่านชุมชน ($\bar{X} = 3.18$, S.D. = 0.70)

ตารางที่ 4 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนด้านเศรษฐกิจ

ข้อที่	ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ	n = 200			ลำดับ ที่
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	
1	สินค้าหรือผลิตภัณฑ์เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน โดยมีพื้นฐานจากภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชน	3.43	0.69	ปานกลาง	4
2	ส่งเสริมการใช้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการเพิ่มรายได้	3.29	0.58	ปานกลาง	5
3	เศรษฐกิจในพื้นที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเอง โดยปรับตัวเน้นการรองรับผู้อยู่อาศัยในชุมชน มากกว่านักท่องเที่ยว	3.48	0.75	ปานกลาง	3
4	ชุมชนพัฒนาช่องทางตลาดของสินค้าชุมชน ครอบคลุมถึงช่องทางตลาดออนไลน์และช่องทางตลาดอื่น ๆ	3.53	0.63	มาก	2
5	ชุมชนมีการพึ่งพาตนเองบนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	4.12	0.64	มาก	1
รวมเฉลี่ย		3.57	0.65	มาก	

จากตารางที่ 4 พบว่า ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนด้านเศรษฐกิจ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.57$, S.D. = 0.65) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับจากข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดตามลำดับ ได้แก่ ชุมชนมีการพึ่งพาตนเองบนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.64) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ชุมชนพัฒนาช่องทางตลาดของสินค้าชุมชน ครอบคลุมถึงช่องทางตลาดออนไลน์และช่องทางตลาดอื่น ๆ ($\bar{X} = 3.53$, S.D. = 0.63) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ส่งเสริมการใช้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการเพิ่มรายได้ ($\bar{X} = 3.29$, S.D. = 0.58)

ตารางที่ 5 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนด้านสังคม

ข้อที่	ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านสังคม	n = 200			ลำดับ ที่
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	
1	ส่งเสริมกิจกรรมที่สามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างของชุมชนได้	3.39	0.67	ปานกลาง	5
2	เผยแพร่มรดกวัฒนธรรมชุมชนผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน	3.70	0.73	มาก	1
3	อนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนแบบมีส่วนร่วมและมีประสิทธิภาพ	3.58	0.69	มาก	2
4	คนในชุมชนรับรู้ในมรดกวัฒนธรรมชุมชนในพื้นที่	3.51	0.56	มาก	3
5	ส่งเสริมกิจกรรมร่วมกับภาคประชาสังคม และการอนุรักษ์คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน	3.43	0.64	ปานกลาง	4
รวมเฉลี่ย		3.52	0.65	มาก	

จากตารางที่ 5 พบว่า ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนด้านสังคม โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.52$, S.D.=0.65) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับจากข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดตามลำดับ ได้แก่ เผยแพร่มรดกวัฒนธรรมชุมชนผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ($\bar{X}=3.70$, S.D.=0.73) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ อนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนแบบมีส่วนร่วมและมีประสิทธิภาพ ($\bar{X}=3.58$, S.D.=0.69) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ส่งเสริมกิจกรรมที่สามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างของชุมชนได้ ($\bar{X}=3.39$, S.D.=0.67)

ตารางที่ 6 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน
ด้านสิ่งแวดล้อม

ข้อที่	ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม	n = 200			ลำดับ ที่
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	
1	รักษารูปลักษณ์ทรัพยากรธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์	3.61	0.67	มาก	5
2	มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า	3.63	0.64	มาก	3
3	รณรงค์ให้ชุมชนรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	4.12	0.61	มาก	2
4	พัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชุมชนให้มีความ ร่มรื่น เป็นระเบียบ สวยงามตามความเหมาะสม	4.19	0.69	มาก	1
5	พื้นที่ในชุมชนสนับสนุนกิจกรรมด้านสุขภาพและ ไม่เป็นแหล่งสะสมเชื้อโรค	3.58	0.78	มาก	5
รวมเฉลี่ย		3.82	0.67	มาก	

จากตารางที่ 6 พบว่า ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.67) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีค่าเฉลี่ยในระดับมากทุกข้อเช่นกัน โดยเรียงลำดับจากข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดตามลำดับได้แก่ พัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชุมชนให้มีความร่มรื่น เป็นระเบียบ สวยงามตามความเหมาะสม ($\bar{X} = 4.19$, S.D. = 0.69) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ รณรงค์ให้ชุมชนรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.69) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ พื้นที่ในชุมชนสนับสนุนกิจกรรมด้านสุขภาพและไม่เป็นแหล่งสะสมเชื้อโรค ($\bar{X} = 3.58$, S.D. = 0.78)

ตารางที่ 7 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน
ด้านการจัดการ

ข้อที่	ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านการบริการ	n = 200			ลำดับ ที่
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	
1	ประชาสัมพันธ์ย่านชุมชนให้มีความหลากหลาย ช่องทาง	3.42	0.67	ปานกลาง	3
2	จัดทำป้ายบอกทางเข้าแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนได้ ชัดเจน	3.38	0.63	ปานกลาง	1
3	จัดระบบการจัดการให้เกิดการเรียนรู้ระหว่าง ชุมชนกับผู้มาเยือน	3.31	0.65	ปานกลาง	4
4	จัดตั้งศูนย์บริการให้ข้อมูลความรู้ของชุมชน	3.27	0.61	ปานกลาง	5
5	จัดกิจกรรมที่สามารถดึงดูดความสนใจ เหมาะสม กับประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมที่มีอยู่	3.45	0.62	ปานกลาง	2
รวมเฉลี่ย		3.36	0.63	ปานกลาง	

จากตารางที่ 7 พบว่า ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านการบริการ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.36$, S.D. = 0.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลางทุกข้อเช่นกัน โดยเรียงลำดับจากข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดตามลำดับ ได้แก่ จัดทำป้ายบอกทางเข้าแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนได้ชัดเจน ($\bar{X} = 3.38$, S.D. = 0.63) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ จัดกิจกรรมที่สามารถดึงดูดความสนใจ เหมาะสมกับประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมที่มีอยู่ ($\bar{X} = 3.45$, S.D. = 0.62) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ จัดตั้งศูนย์บริการให้ข้อมูลความรู้ของชุมชน ($\bar{X} = 3.27$, S.D. = 0.61)

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน

ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Questionnaire) สำหรับให้ผู้ตอบแบบสอบถามได้นำเสนอปัญหาและแนวทางพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน โดยใช้การวิเคราะห์หาค่าความถี่ (Frequency) และนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย ปრაกฏดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 8 แสดงค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านกายภาพ

ที่	ปัญหา	ความถี่	ที่	แนวทางพัฒนา	ความถี่
1	ชุมชนขาดการวางแผนผังทางกายภาพเพื่อความเป็นอยู่ที่ดี และส่งเสริมสภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยวของชุมชน	167		ควรกำหนดผังทางกายภาพของการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับพื้นที่	155
2	ระบบโครงสร้างพื้นฐานไม่ส่งเสริมการท่องเที่ยวและการใช้ชีวิตประจำวัน เช่น ถนนและทางเดินเท้าที่มีขนาดยังไม่ได้มาตรฐานและมีสภาพทรุดโทรม อีกทั้งยังไม่เชื่อมโยงกันอย่างทั่วถึงภายในชุมชน	135		ควรปรับปรุงระบบโครงสร้างพื้นฐานให้มีความเป็นมาตรฐานและเหมาะสมกับชุมชน เพื่อสร้างความสะดวกสบายและความปลอดภัยในชุมชน	131
3	ชุมชนขาดภาพลักษณ์และสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมต่อการท่องเที่ยวของชุมชน	123		ปรับปรุงภูมิทัศน์ในพื้นที่ที่มีสภาพทรุดโทรมหรือถูกทิ้งร้าง ให้มีความสวยงาม ส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน	113

จากตารางที่ 8 พบว่า นักท่องเที่ยวได้นำเสนอเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านกายภาพ คือ ชุมชนขาดการวางแผนผังทางกายภาพเพื่อความเป็นอยู่ที่ดี และส่งเสริมสภาพแวดล้อมทางการท่องเที่ยวของชุมชน มากที่สุดจำนวน 167 คน และได้เสนอแนวทางพัฒนา คือ ควรกำหนดผังทางกายภาพของการพัฒนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับพื้นที่ มากที่สุดจำนวน 155 คน

ตารางที่ 9 แสดงค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ

ที่	ปัญหา	ความถี่	ที่	แนวทางพัฒนา	ความถี่
1	คนในชุมชนขาดความรู้ในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ที่ดีสู่ครัวเรือน ส่งผลทำให้เกิดการทำงานหารายได้ภายนอกพื้นที่ชุมชน	147	1	ควรส่งเสริมเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน ช่วยสนับสนุนให้คนในชุมชนไม่ออกไปทำงานนอกพื้นที่ และร่วมกันเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนให้ก้าวหน้า	125
2	ชุมชนขาดการผลิตสินค้าหรือผลิตภัณฑ์เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนโดยมีพื้นฐานจากภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่นของชุมชน	115	2	ควรกระตุ้นในการพัฒนาอาชีพและสร้างอาชีพใหม่ให้กับคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาตนเองตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	112
3	ชุมชนขาดการส่งเสริมการใช้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้กระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากภายในชุมชน	89	3	ควรสนับสนุนและส่งเสริมช่องทางตลาดของสินค้าชุมชนให้ครอบคลุมถึงช่องทางตลาดออนไลน์และช่องทางอื่น ๆ	83

จากตารางที่ 9 พบว่า นักท่องเที่ยวได้นำเสนอเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านเศรษฐกิจ คือ คนในชุมชนขาดความรู้ในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้ที่ดีสู่ครัวเรือน ส่งผลทำให้เกิดการทำงานหารายได้ภายนอกพื้นที่ชุมชน มากที่สุดจำนวน 147 คน และได้แนะนำเสนอแนวทางพัฒนา คือ ควรส่งเสริมเศรษฐกิจให้กับคนในชุมชน ช่วยสนับสนุนให้คนในชุมชนไม่ออกไปทำงานนอกพื้นที่และร่วมกันเป็นพลังขับเคลื่อนชุมชนให้ก้าวหน้า มากที่สุดจำนวน 125 คน

ตารางที่ 10 แสดงค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านสังคม

ที่	ปัญหา	ความถี่	ที่	แนวทางพัฒนา	ความถี่
1	คนในชุมชนไม่เห็นคุณค่าของการสืบทอด และขาดการสืบสานอัตลักษณ์ มรดกทางวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ	187	1	ควรส่งเสริมอนุรักษ์อัตลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าและนำมาสืบสาน ต่อยอด ในเชิงองค์ความรู้สู่คนในชุมชนเองและผู้มาเยือน	175
2	การที่คนในชุมชนมีหลายชาติพันธุ์ทำให้การสื่อสารทางภาษา การขาดความรู้ และมีความยากจน เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม	145	2	คนในชุมชนควรตระหนักถึง ความมีคุณค่าของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นตน เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์และผูกพันกับถิ่นกำเนิด	131
3	ขาดการส่งเสริมกิจกรรมร่วมกับภาคประชาสังคม และการอนุรักษ์คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน	113	2	ควรส่งเสริมกิจกรรมที่สามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างของชุมชนได้	103

จากตารางที่ 10 พบว่า นักท่องเที่ยวได้นำเสนอเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านสังคม คือ คนในชุมชนไม่เห็นคุณค่าของการสืบทอด และขาดการสืบสานอัตลักษณ์ มรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ มากที่สุดจำนวน 187 คน และได้แนะนำแนวทางพัฒนา คือ ควรส่งเสริมอนุรักษ์อัตลักษณ์ วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีคุณค่าและนำมาสืบสาน ต่อยอด ในเชิงองค์ความรู้สู่คนในชุมชนเองและผู้มาเยือน มากที่สุดจำนวน 175 คน

ตารางที่ 11 แสดงค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม

ที่	ปัญหา	ความถี่	ที่	แนวทางพัฒนา	ความถี่
1	ขาดการรณรงค์ให้ชุมชนรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า	157	1	ควรส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความตระหนักในการร่วมกันสร้างร่วมกันรักษา และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ	155
2	ทำให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และเกิดมลพิษต่อชุมชน ทำให้ทัศนียภาพที่สวยงามของชุมชนหายไป	145	2	ควรพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชุมชนให้มีความร่มรื่นเป็นระเบียบ สวยงามตามความเหมาะสม	141
3	มุ่งเน้นการเจริญเติบโตของชุมชน โดยให้การท่องเที่ยวเข้ามาปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตหรือสภาพแวดล้อมมากเกินไป	98	3	ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดการบริหารจัดการและการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ผ่านการประชุมร่วมกันระหว่างหน่วยงานและคนในชุมชน	93

จากตารางที่ 11 พบว่า นักท่องเที่ยวได้นำเสนอเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม คือ ขาดการรณรงค์ให้ชุมชนรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและการมุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า มากที่สุดจำนวน 157 คน และได้นำเสนอแนวทางพัฒนา คือ ควรส่งเสริมให้ชุมชนเกิดความตระหนักในการร่วมกันสร้างร่วมกันรักษา และหวงแหนทรัพยากรธรรมชาติ มากที่สุดจำนวน 155 คน

ตารางที่ 12 แสดงค่าความถี่ (Frequency) ปัญหาและแนวทางพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านการจัดการ

ที่	ปัญหา	ความถี่	ที่	แนวทางพัฒนา	ความถี่
1	ชุมชนขาดแหล่งให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในชุมชนที่เป็นระบบและเข้าถึงได้ง่าย	189	1	ควรจัดตั้งศูนย์บริการให้ข้อมูลความรู้ และประชาสัมพันธ์ให้มีความหลากหลายช่องทาง	185
2	ชุมชนขาดความพร้อมด้านการวางแผนและแนวทางปฏิบัติการร่วมกันของชุมชนและหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง	165	2	ควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทั้งในการวางแผนและดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชน	161
3	ขาดระบบและกลไกการบริหารจัดการที่ดีในเรื่องการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม	143	3	ควรมีการวางแผนการบริหารจัดการชุมชน รวบรวมองค์ความรู้และเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีให้แก่คนในชุมชน	133

จากตารางที่ 12 พบว่า นักท่องเที่ยวได้นำเสนอเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านการจัดการ คือ ชุมชนขาดแหล่งให้ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวในชุมชนที่เป็นระบบและเข้าถึงได้ง่าย มากที่สุดจำนวน 189 คน และได้นำเสนอแนวทางพัฒนา คือ ควรจัดตั้งศูนย์บริการให้ข้อมูลความรู้และประชาสัมพันธ์ให้มีความหลากหลายช่องทาง มากที่สุดจำนวน 185 คน

4.2 การสร้างและพัฒนารูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและพัฒนารูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและการสนทนากลุ่ม ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน ผลของการสัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์และนำเสนอโดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของพื้นที่ย่านสร้างสรรค์

ตอนที่ 2 รูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไปของพื้นที่ย่านสร้างสรรค์

ย่านสร้างสรรค์เป็นชุมชนที่มีกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมที่หลากหลายเป็นส่วนสำคัญของเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนนั้น ๆ และประกอบไปด้วยรากฐานที่มั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรม มีการรวมกลุ่มกันอย่างหนาแน่นของคนทำงานสร้างสรรค์และมีสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดการลงทุนเพราะความยั่งยืนของสถานที่ในเชิงศาสนาและวัฒนธรรม ดังนั้น การพัฒนารูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่หน่วยงานและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชน จะต้องเข้าใจสภาพปัจจุบันของย่านสร้างสรรค์ ซึ่งจะมีผลต่อการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ของชุมชนให้สอดคล้องกับสถานการณ์และความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ สภาพทั่วไปของพื้นที่ย่านสร้างสรรค์จะมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านสภาพแวดล้อม (2) ด้านวัฒนธรรม (3) ด้านกิจกรรม (4) ด้านผู้คนและชุมชน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ โดยมีประเด็นสัมภาษณ์และรายละเอียดของข้อมูลการสัมภาษณ์ ดังนี้

1) สภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ด้วยสภาพแวดล้อม

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิโดยส่วนใหญ่ ได้ให้สัมภาษณ์เป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า “สภาพพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่หลากหลายกระจายอยู่ทั่วไป มีทุนทางวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนาและความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่โดดเด่น มีเอกลักษณ์และได้รับการอนุรักษ์ สืบสานต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังมีโครงการพัฒนาตามพระราชดำริจำนวนมากและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สำคัญของจังหวัด” เช่นเดียวกับผู้นำชุมชนในพื้นที่ ได้ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมว่า “สภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนจะมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง มีความสวยงามและหลากหลาย โดยเฉพาะทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ซึ่งมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ และความ

สวยงามอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละพื้นที่ รวมทั้งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถตอบสนองรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี สิ่งเหล่านี้จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง”

ในประเด็นเดียวกันนี้ มัคคุเทศก์ชุมชน ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “สภาพทั่วไปทางด้านกายภาพของชุมชนมีเอกลักษณ์ มีสินทรัพย์ มีวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และคุณค่าเฉพาะตัว ซึ่งสามารถใช้เป็นต้นทุนของในการพัฒนาให้เป็นสู่ให้เกิดระบบนิเวศสร้างสรรค์ เมื่อระบบนิเวศของย่านแข็งแรง พื้นที่เล็ก ๆ ที่ได้รับการพัฒนามักจะเปลี่ยนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันกับพื้นที่อื่น ๆ ได้ โดยไม่ละทิ้งเอกลักษณ์เดิมของย่านชุมชน” เช่นเดียวกับผู้ประกอบการในพื้นที่ชุมชน ได้ให้สัมภาษณ์โดยเสนอมุมมองว่า “สภาพแวดล้อมและทรัพยากรทางธรรมชาติสวยงาม บางพื้นที่มีภูมิอากาศหนาวเย็นเกือบตลอดทั้งปี ประชากรส่วนใหญ่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติและศาสนา วิถีชีวิต สังคมและวัฒนธรรมประเพณีจึงเป็นแบบผสมผสาน โดยมีภูมิปัญญาทางด้านวัฒนธรรม อาหาร และเกษตรกรรมที่เป็นอัตลักษณ์โดดเด่น เป็นต้นทุนทางทรัพยากรของชุมชน รวมทั้งมีการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและกระจายรายได้ ให้กับคนในชุมชน” สอดคล้องกับมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “สภาพอย่างสร้างสรรค์ในพื้นที่จะมีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ที่โดดเด่น มุ่งเน้นการท่องเที่ยวเพื่อการชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่าง ๆ ของชุมชน รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี ตลอดจนชมมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นแหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถานและศาสนสถาน นอกจากนี้นักท่องเที่ยวยังจะได้เดินทางท่องเที่ยวไปตามแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์ และมีการอนุรักษ์สภาพแวดล้อม โดยมีการสร้างบรรยากาศของการศึกษาเรียนรู้ ธรรมชาติแวดล้อม พร้อมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมและได้รับประโยชน์เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพชีวิต”

นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการ ยังได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างน่าสนใจว่า “โดยทั่วไปทางกายภาพ พื้นที่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จะมีทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยว โดยมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชนเผ่าพันธุ์นั้น ๆ มีวิถีการดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การดำรงอยู่ด้วยการพึ่งพาและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน รวมถึงการท่องเที่ยวเป็นสิ่งที่เสริมพลังทางวัฒนธรรม พื้นฟู สืบสาน ตลอดจนสร้างความภาคภูมิใจให้กับเจ้าของภูมิปัญญาและชุมชน” สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาคเอกชน ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “สภาพย่านสร้างสรรค์ด้านกายภาพจะมีการพัฒนาโครงสร้างขั้นพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยวหลักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทุกเพศ ทุกวัย มีห้องน้ำสะอาดถูกสุขลักษณะปลอดภัย สามารถรองรับนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม ทุกเพศทุกวัย จัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ในทุกแหล่งท่องเที่ยวหลัก รวมทั้งส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับทรัพยากรท่องเที่ยวในพื้นที่” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาครัฐ

ที่ได้เสนอมุมมองว่า “สภาพแวดล้อมในชุมชนมีลักษณะเฉพาะอันช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมในชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว มีการใช้ประโยชน์พื้นที่ภายในชุมชน ให้เป็นย่านท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีความเหมาะสม มีพื้นที่สาธารณะในการประกอบกิจกรรมด้าน วัฒนธรรม ที่แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์ในระดับชุมชน มีความหนาแน่นของกิจกรรมด้านวัฒนธรรม และกิจกรรมสร้างสรรค์ภายในย่านชุมชน” ส่วนนวัตกรรมชาวบ้านได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นสภาพปัญหา ของย่านสร้างสรรค์ว่า “สภาพทางกายภาพภายในแหล่งท่องเที่ยว ชุมชนยังขาดการเตรียมความพร้อม เพื่อความสะดวกของการท่องเที่ยว เช่น สถานที่จอดรถ ที่พักแบบสัมผัสวิถีชุมชน ร้านอาหาร ห้องน้ำในแหล่งท่องเที่ยว ถึงขยะ ป้ายบอกทาง ข้อมูล หรือแผนที่ เส้นทางท่องเที่ยวภายในชุมชน ป้ายแสดงประวัติความเป็นมาของแหล่งท่องเที่ยว กิจกรรมท่องเที่ยวแต่ละจุด เป็นต้น” ซึ่งสอดคล้อง กับมุมมองของนักท่องเที่ยวได้ให้สัมภาษณ์ว่า “สภาพทางกายภาพของชุมชนยังไม่ค่อยมีความพร้อม เพื่อแสดงให้เห็นถึงรูปธรรมทางกายภาพ และรูปแบบการให้บริการเพื่อสร้างคุณค่าให้กับนักท่องเที่ยว รวมถึงความสะดวกสบาย ร้อย ความปลอดภัยของสถานที่ และการให้บริการที่รวดเร็ว หรือ ผลประโยชน์อื่น ๆ ที่นักท่องเที่ยวได้รับ”

ดังนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดดังกล่าวทำให้มองเห็นว่า สภาพทั่วไปของ ย่านสร้างสรรค์ด้านสภาพแวดล้อมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่กลุ่มคนที่มีวิถี ชีวิตสงบเรียบง่ายอยู่กับธรรมชาติที่สวยงาม แต่สังคมและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปมาก คง เป็นไปได้ยากที่ภาพสวยงามจะอยู่เช่นนั้นตลอดไป แท้จริงแล้วการพัฒนาสังคมไปสู่ความทันสมัยทำให้ จำเป็นต้องปรับตัว โดยเฉพาะการพัฒนาชุมชนให้เป็นพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ มีการกำหนดผังทาง กายภาพเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับพื้นที่ และปรับปรุงระบบ โครงสร้างพื้นฐานให้มีความเป็นมาตรฐานและเหมาะสมกับชุมชน เพื่อสร้างความสะดวกสบายและ ความปลอดภัยในชุมชน นอกจากนี้ชุมชนบางแห่งยังมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ในพื้นที่ที่มีสภาพทรุดโทรม หรือถูกทิ้งร้างให้มีความสวยงามเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน

2) สภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรม

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิโดยส่วนใหญ่ ได้ให้สัมภาษณ์เป็นไปในทิศทางเดียวกันว่า “สภาพทั่วไปของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความหลากหลายของวัฒนธรรม เนื่องจากได้อยู่อาศัยร่วมกันมาเป็นเวลานาน โดยแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะมีวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมเป็น ลักษณะเฉพาะ มีอัตลักษณ์ในการดำรงชีวิตด้วยการปฏิบัติตามจารีต ประเพณี วิถีดำรงชีวิต และการ แสดงชาติพันธุ์ที่มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นในลักษณะของการเรียนรู้ผ่านวิถีชีวิต ย่านสร้างสรรค์ด้าน วัฒนธรรมจึงมีความหลากหลาย ทำให้มีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อ สร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนและหนุนเสริมเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนให้ขับเคลื่อนไปได้”

ในประเด็นเดียวกันนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการชุมชน ได้ให้สัมภาษณ์โดยเสนอมุมมองด้านผลกระทบไว้ว่า “จากสภาพสังคมปัจจุบันที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในสังคมและวัฒนธรรมเกิดการถ่ายเท ทั้งการละทิ้งของเก่า การรับของใหม่เข้ามาอย่างรวดเร็ว ส่งผลให้ลักษณะเฉพาะความเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์บางอย่างได้ถูกกลืนหาย หรือมีการปรับเปลี่ยนไปจนขาดความเป็นอัตลักษณ์รากเหง้าของวัฒนธรรมดั้งเดิม และก็จะสูญหายไปในที่สุด สุดท้ายคนในเชื้อสายชาติพันธุ์จะเกิดการทอดทิ้งวัฒนธรรมไม่ได้รับความสนใจ จนเป็นเหตุให้วัฒนธรรมส่วนหนึ่งได้หายสาบสูญไปไม่ว่าจะเป็นด้านศิลปะ วรรณคดี ขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นเหล่านี้เป็นสาเหตุอย่างหนึ่งที่ทำให้ลายวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของไทย” ซึ่งแตกต่างจากมุมมองของมัคคุเทศก์ชุมชนที่ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ปัจจุบันผู้คน ชุมชน สังคมเริ่มตระหนักเห็นความสำคัญเกิดความเข้าใจวัฒนธรรมตนเองมากขึ้น และเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์อื่นมากขึ้น ทำให้เกิดความรัก ความภาคภูมิใจ และร่วมกันรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์และชุมชนอื่นให้คงอยู่” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิจากศูนย์พัฒนาราชภูรบนพื้นที่สูงจังหวัดไต้หวันให้สัมภาษณ์ว่า “คนในพื้นที่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มีการปรับวัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นให้สนองความต้องการและความคุ้นเคยของนักท่องเที่ยว เพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยว แต่ทั้งนี้หากการปรับวัฒนธรรมเกิดขึ้นเพื่อมุ่งเน้นการท่องเที่ยวอย่างเดียว โดยไม่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของตน จะมีผลให้คนท้องถิ่นรับค่านิยมของนักท่องเที่ยวมาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินชีวิต ซึ่งเป็นการลอกเลียนแบบพฤติกรรมนักท่องเที่ยว และอาจมีผลทำให้คนท้องถิ่นสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์และความดั้งเดิมของตนได้”

ส่วนในมุมมองของผู้นำชุมชนในพื้นที่ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “สภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ชุมชนมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านวัฒนธรรมอาหารชาติพันธุ์ ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้ถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่รอบตัว เพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิตและสร้างสรรค์ผลิตซ้ำ จนเกิดเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริโภคสั่งสมมาหลายชั่วอายุคน ทำให้เกิดเป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน ทำให้อาหารพื้นถิ่นของแต่ละชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีความเป็นดั้งเดิมจากเจ้าของวัฒนธรรม ผูกเชื่อมโยงกับเส้นทางการท่องเที่ยวชุมชนที่นักท่องเที่ยวมาเที่ยวอยู่แล้ว” สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาคเอกชนได้เสนอแนะว่า “ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มีทรัพยากรหลักในการนำเสนอคุณค่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่หลากหลาย ทั้งประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีชีวิตที่สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน มีการแสดงคุณค่าของความเป็นชุมชนและอาศัยการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกลุ่มผู้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนด้วย ไม่ว่าจะเป็นการเป็นเจ้าบ้านที่ดีและสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว” เช่นเดียวกับนักวิชาการชาวบ้านได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ชุมชนได้เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ร่วมและเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่ เช่น การเข้าไปสัมผัสวิถีชีวิตของคนท้องถิ่น เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมทั้งในด้านภูมิปัญญาและความรู้สึกของการพัฒนาภายใต้กรอบของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยชุมชนให้ความสำคัญกับการ

อนุรักษ์สืบทอด และถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรมอันสะท้อนการคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชน อีกทั้งให้ความสำคัญกับการสร้างประโยชน์ทางเศรษฐกิจให้กับชุมชน ซึ่งอาจเกิดขึ้นจากการจ้างทำให้ชุมชนมีรายได้เพิ่มสูงขึ้นควบคู่กันไป”

นอกจากนี้ ผู้ประกอบการในพื้นที่ชุมชนยังได้ให้สัมภาษณ์เพิ่มเติมโดยเน้นสิ่งดึงดูดใจภายในชุมชนว่า “สภาพโดยทั่วไปของชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีสิ่งดึงดูดใจที่สำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าสู่ชุมชน โดยมีทรัพยากรธรรมชาติ ประเพณีวัฒนธรรม หรือวิถีชีวิตชุมชน รวมทั้งสิ่งดึงดูดใจซึ่งครอบคลุมทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ วัฒนธรรม ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น วิถีการดำรงชีวิต ภูมิปัญญาชาวบ้าน และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่อยู่ในชุมชน” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จะมีจุดดึงดูดความสนใจหรือมีคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสามารถสร้างความประทับใจและความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยว เช่น มีความโดดเด่นและมีเอกลักษณ์ของวิถีชีวิตและภูมิปัญญา มีความงดงามทางศิลปวัฒนธรรม และจากการที่วัฒนธรรมเป็นมรดกทางสังคมของมนุษย์ที่สั่งสมมาแต่อดีต และมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นความสามารถในการสืบทอดทางวัฒนธรรม ความต่อเนื่องของการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ความผูกพันต่อท้องถิ่น และความเข้มแข็งในการรักษาวัฒนธรรม จึงมีความสำคัญในการรักษาวัฒนธรรมให้คงอยู่ ซึ่งเป็นจุดเสริมศักยภาพในการดึงดูดใจด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญ” สอดคล้องกับนักท่องเที่ยวได้เสนอแนะมองไว้อย่างน่าสนใจว่า “ชุมชนมีการตื่นตัวในการรื้อฟื้นวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์ ทั้งจากกลุ่มผู้สูงอายุ ปราชญ์ชาวบ้าน และเยาวชน โดยมีการจัดแสดงวัฒนธรรมและสืบสานประเพณีของชุมชน เพื่อให้คนในชุมชนและนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และชื่นชมในอัตลักษณ์ของท้องถิ่นดั้งเดิม นอกจากนี้ยังมีการรื้อฟื้นศิลปวัฒนธรรม เช่น การแต่งกาย การแสดง และอาหารพื้นบ้าน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เรียนรู้วิถีของชุมชนได้” นอกจากนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาครัฐ ได้เสนอเพิ่มเติมว่า “ชุมชนมีการจัดการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ขนบธรรมเนียม ประเพณีของสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนพื้นที่ส่วนใหญ่จะมีจุดเด่น โดยมีวัฒนธรรมที่เอกลักษณ์สวยงาม นักท่องเที่ยวจะชื่นชอบกิจกรรมการท่องเที่ยวเน้นเพื่อการพักผ่อน เข้าร่วมกิจกรรมทางประเพณีและวัฒนธรรมในท้องถิ่น ทั้งนี้นอกจากจะได้เรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมเชิงลึกเพื่อเรียนรู้ความแตกต่างอย่างมีเอกลักษณ์ในแต่ละพื้นที่แล้ว ยังได้ย้อนรอยอดีตทางวัฒนธรรม และได้ชมแสดงการทางวัฒนธรรมที่หลากหลายอีกด้วย”

ดังนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดดังกล่าวทำให้มองเห็นว่า สภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน จะมุ่งเน้นความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยมีทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่หลากหลาย รวมทั้งศาสนสถาน

อาคารประเพณีพิพิธภัณฑ์และศูนย์วัฒนธรรม ทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางหรือพื้นที่สาธารณะในการประกอบกิจกรรมด้านวัฒนธรรม ซึ่งแสดงออกถึงความสร้างสรรค์ทั้งในระดับชุมชนและระดับท้องถิ่น นอกจากนี้ สภาพพื้นที่ยังประกอบด้วยบริบทของความคิดสร้างสรรค์ในระดับชุมชน และวัฒนธรรมอันเป็นส่วนหนึ่งของเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ซึ่งจัดเป็นฐานต้นทุนสำคัญของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ภายในชุมชน โดยเริ่มจากองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม ประกอบกับภูมิปัญญาของผู้คนซึ่งถูกพัฒนาต่อยอดจนกลายมาเป็นเศรษฐกิจสร้างสรรค์อันสร้างมูลค่าเข้าสู่ท้องถิ่น และการกระจายรายได้เหล่านั้นกลับเข้าสู่ผู้คน และชุมชนผู้เป็นเจ้าของต้นทุนทางวัฒนธรรม

3) สภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรม

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการได้ให้สัมภาษณ์ว่า “สภาพทั่วไปของการสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน ได้มุ่งเน้นในการใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมชนเผ่าลักษณะเฉพาะทางภูมิศาสตร์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่มาใช้สร้างสรรค์กิจกรรมให้มีความโดดเด่น พร้อมนำเสนอกิจกรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาโอกาสและศักยภาพด้านการท่องเที่ยวให้กับพื้นที่ โดยมีการระบุชื่อเส้นทางและกิจกรรม กลุ่มเป้าหมาย ที่พัก ร้านอาหาร แหล่งท่องเที่ยวชุมชนและกิจกรรมของชุมชนในเส้นทางดังกล่าวไว้ให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้” เช่นเดียวกับมุมมองของนักวิชาการบ้าน ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “กิจกรรมชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ที่จะมุ่งเน้นการท่องเที่ยวแบบสัมผัสวัฒนธรรม ประเพณี เป็นการท่องเที่ยวแบบชุมชนมีส่วนร่วมโดยการรวมกันเป็นกลุ่ม ชมรม หรือ สหกรณ์ ในการจัดการบริหารแก่นักท่องเที่ยวที่จะมาสัมผัสวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติทางประวัติศาสตร์ ซึ่งชุมชนมีการจัดที่พักหรือเรียกว่า “โฮมสเตย์” ไว้บริการ ทั้งนี้การมีส่วนร่วมในการจัดการบริการแก่นักท่องเที่ยวเพื่อแสดงเอกลักษณ์ ประเพณี วัฒนธรรม และวิถีชีวิตของชุมชนแบบดั้งเดิม”

ในประเด็นเดียวกันนี้ ผู้นำชุมชนในพื้นที่ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “สภาพชุมชนจะมีธรรมชาติคือมีทัศนียภาพที่สวยงาม วัฒนธรรมที่หลากหลาย ขนบธรรมเนียมประเพณี ชุดแต่งกายและเทศกาลที่เป็นเอกลักษณ์ได้อำนวยความสะดวกให้แก่การพัฒนาการท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาเที่ยวหมู่บ้านวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัสกับทัศนียภาพที่สวยงาม ได้อยู่ร่วมกับชาวบ้านเพื่อศึกษาเรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวท้องถิ่น” สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด ได้เสนอแนะว่า “ย่านสร้างสรรค์ในชุมชนจะมีการจัดกิจกรรมในลักษณะของการท่องเที่ยวเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชน โดยมีกิจกรรมที่เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวที่มาทัศนศึกษาและศึกษาดูงานเป็นหมู่คณะ นักท่องเที่ยวทั่วไปที่ต้องการเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวชุมชน และนักท่องเที่ยวที่ต้องการพักแรมในชุมชนเพื่อสัมผัสวิถีชุมชนอย่างลึกซึ้ง” เช่นเดียวกับผู้ประกอบการในพื้นที่ชุมชน ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “สภาพทั่วไปของกิจกรรมชุมชนในพื้นที่ เป็นกิจกรรมที่มาจากฐานทรัพยากรทางธรรมชาติ หรือเป็นกิจกรรมที่มาจาก

ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ซึ่งชุมชนได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นกิจกรรม สำหรับให้นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์เรียนรู้วิถีชุมชนร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่ รวมถึงการนำฐานทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชนมานำเสนอในรูปแบบการท่องเที่ยววิถีเกษตรเชิงบูรณาการได้อย่างลงตัว”

ส่วนผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาคเอกชนได้ให้สัมภาษณ์ว่า “สำหรับกิจกรรมย่านสร้างสรรค์นั้น ชุมชนได้บรรจุไว้ในแพ็คเกจการท่องเที่ยวชุมชนในรูปแบบของการพักผ่อน มุ่งเน้นกิจกรรมการมีส่วนร่วม เช่น มีส่วนร่วมในงานขบวนพ็อนหรือขบวนแห่ในเทศกาลของหมู่บ้าน กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวทำด้วยตัวเอง เช่น ทำกับข้าวและขนมท้องถิ่นแบบง่าย ๆ เป็นต้น รวมทั้งกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น การบวชป่า การปลูกต้นไม้ เป็นต้น” สอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาครัฐได้เสนอแนะว่า “ย่านสร้างสรรค์ของชุมชนมีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวอยู่บนฐานวัฒนธรรมและทรัพยากรชุมชน โดยเน้นกิจกรรมท่องเที่ยวที่อยู่บนฐานกิจกรรมบนความต่อเนื่องของการสืบสาน วัฒนธรรม และกิจกรรมตามรอยวิถีชีวิตของชนเผ่าในพื้นที่” เช่นเดียวกับมุมมองของนักท่องเที่ยวได้ให้สัมภาษณ์ว่า “กิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนจะอยู่บนฐานกิจกรรมความเป็นเอกลักษณ์ด้านวิถีชีวิต ภูมิปัญญา องค์ความรู้ รวมทั้งยังสะท้อนการท่องเที่ยวเชื่อมโยงเส้นทางในพื้นที่ผ่านกิจกรรมเรียนรู้เส้นทางประวัติศาสตร์ของชุมชน และความผูกพันของท้องถิ่นต่อแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับมุมมองของภาคเอกชนได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “กิจกรรมของชุมชนจะเน้นให้ความสำคัญต่อธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และชุมชน เพราะการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นหนึ่งในรูปแบบกิจกรรมของการท่องเที่ยวที่ช่วยสนับสนุนธุรกิจชุมชน โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ที่บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ และเปิดโอกาสให้ทุกคนได้มีโอกาสสัมผัสกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ และลิ้มรสอาหารท้องถิ่นโดยตรง รวมทั้งให้ความสำคัญกับการสำรวจและเรียนรู้วิถีชุมชนมากขึ้น” นอกจากนี้ ปรากฏชุมชนยังได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างน่าสนใจว่า “ย่านสร้างสรรค์ในพื้นที่จะมีกิจกรรมของชุมชนที่สามารถให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมเรียนรู้เช่น ทำอาหาร หัตถกรรม หัตถศิลป์, มีปราชญ์ชุมชน/ผู้นำชุมชนที่มีภูมิความรู้เช่น หมอสมุนไพร พื้นบ้าน หรือผู้มีความรู้ทางประวัติชุมชน โดยมีคนนำเที่ยว/ไกด์ท้องถิ่นที่มีความรอบรู้เรื่องของชุมชน รวมทั้งสามารถนำท่องเที่ยวในแต่ละเส้นทางได้”

“ ดังนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดดังกล่าวทำให้มองเห็นว่า สภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน จะมุ่งเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทั้งทางวัฒนธรรม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีการดำรงชีวิตอยู่ในรูปแบบของชุมชนหรือหมู่บ้านกระจายตัวอยู่บนพื้นที่สูง และเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมประจำเผ่า ในเรื่องของจารีต ขนบธรรมเนียม และประเพณี อัตลักษณ์ทางกลุ่มชาติพันธุ์จึงมีความสำคัญและเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ อันเป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถเสริมสร้าง

ประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจถึงวิถีชีวิตและความแตกต่าง ตลอดจนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนข้ามวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริงโดยไม่มีการปรุงแต่ง

4) สภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ด้านผู้คนและชุมชน

จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการได้ให้สัมภาษณ์ว่า “คนที่อยู่ในพื้นที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของชุมชนที่ผสมไปด้วยความหลากหลาย ทั้งอาชีพ อายุ ความถนัด ที่มีทักษะและความสามารถเฉพาะตัว รวมถึงคนจากนอกพื้นที่ ที่เข้ามาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มคนสร้างสรรค์ สร้างงาน และการสร้างทรัพย์สินทางปัญญาภายในชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนเองต่างก็มีจุดเด่นของกลุ่มสร้างสรรค์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่เกิดขึ้นในพื้นที่” เช่นเดียวกับผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดได้กล่าวว่า “ย่านชุมชนสร้างสรรค์จะประกอบด้วยผู้นำในพื้นที่ โดยส่วนใหญ่มักเป็นผู้รู้ที่ได้รับความไว้วางใจของสมาชิกในชุมชน เช่น ครูภูมิปัญญา ปรมาจารย์ชาวบ้าน หรือผู้เชี่ยวชาญในเรื่องต่าง ๆ เช่น สถานที่ วัฒนธรรม ประเพณี การประกอบอาชีพ โดยผู้นำมีความมุ่งมั่นที่จะสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน ยินดีที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับสมาชิกในชุมชนและนักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีองค์กรชุมชนที่มีความเข้มแข็ง ประสานงาน และทำงานกันอย่างเป็นระบบ ช่วยให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนร่วมกัน” ซึ่งสอดคล้องกับผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาครัฐ ได้เสนอมุมมองไว้ว่า “สภาพทั่วไปคนและชุมชนในพื้นที่มีการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมระหว่างทั้งสองฝ่ายเพื่อให้เกิดความหลากหลาย โดยเริ่มต้นจากการให้คุณค่ากับชุมชนและวิถีชีวิตดั้งเดิม มีการเปิดโอกาสให้ประชาชนในท้องถิ่นที่มีสิทธิ์มีเสียงในการตัดสินใจคัดเลือกแนวทางการพัฒนาร่วมกับกลุ่มคนสร้างสรรค์และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้าร่วมด้วยช่วยกันพัฒนาชุมชน โดยไม่ล้มเตรียมความพร้อมคนในชุมชนดั้งเดิมและเศรษฐกิจฐานรากในชุมชน ทั้งนี้ความต้องการของพื้นที่ชุมชนจะช่วยให้ชุมชนสามารถสร้างความรู้สึกรู้สึกเป็นเจ้าของให้กับผู้คนในพื้นที่และเป็นที่รู้จักให้กับกลุ่มคนนอกพื้นที่” ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกับมุมมองของนักวิชาการชาวบ้าน ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “สภาพโดยทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ในพื้นที่เกิดการร่วมมือกันของคนในชุมชน มีการสำรวจชุมชน วัฒนธรรม ประเพณี อัตลักษณ์ที่เป็นมรดกทางสังคมของแต่ละชุมชนซึ่งไม่เพียงเป็นเสน่ห์ของการทำการท่องเที่ยวโดยชุมชน แต่ยังเป็นการค้นพบคุณค่าที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจ ความมีส่วนร่วมและความเป็นหนึ่งเดียวกันของชุมชน รวมทั้งเป็นการยกอัตลักษณ์ของชุมชนมานำเสนอแก่นักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี”

ในประเด็นเดียวกันนี้ ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาคเอกชน ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “สภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชนเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดการจ้างงานในกลุ่มของผู้สูงอายุและผู้ว่างงาน เช่น เป็นผู้จำหน่ายสินค้าชุมชน” เช่นเดียวกับผู้นำชุมชนในพื้นที่ได้กล่าวเสริมว่า “ในพื้นที่ชุมชนกลุ่มของเยาวชนได้มีการแสดงความสามารถทางวัฒนธรรมให้นักท่องเที่ยวได้ชม ประกอบกับชุมชนในพื้นที่เป็นสังคมเกษตรที่

มีความใกล้ชิดและยังคงความเอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ก่อให้เกิดความสามัคคีภายในชุมชนอย่างเข้มแข็ง ในการให้ความร่วมมือ และมีความพร้อมที่จะปฏิบัติตามผู้นำที่ตนศรัทธาและเชื่อมั่น” สอดคล้องกับ ผู้ประกอบการในพื้นที่ชุมชน ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า “ผู้นำชุมชนและคนในชุมชนพื้นที่ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงของชุมชน จึงร่วมกันพัฒนาและผลักดันให้คนในชุมชนร่วมกันเปิดชุมชนเป็นชุมชนการท่องเที่ยว เพื่อเปลี่ยนความเจียบเหงาให้กลับมามีชีวิตอีกครั้ง โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมนำผลิตภัณฑ์ชนเผ่ามาร่วมกันขายให้นักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดรายได้เสริม พร้อมทั้งอนุรักษ์วัฒนธรรมในชุมชนไว้ไม่ให้สูญหาย” นอกจากนี้ ประชาชนชุมชน ยังได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างน่าสนใจว่า “สภาพชุมชนในพื้นที่เป็นชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมที่นำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดี ชาวชุมชนมีอาชีพและทักษะที่คล้ายกัน มีบ้านสามารถเป็นพื้นที่แสดงงานศิลปะและอัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี จึงสามารถเป็นจุดเริ่มต้นของเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ซึ่งเป็นการผลิตสินค้าชุมชนที่มีเอกลักษณ์แสดงถึงความ เป็นอัตลักษณ์ของสถานที่นั้น”

แต่ในประเด็นนี้ นักท่องเที่ยวได้ให้สัมภาษณ์โดยเน้นสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นว่า “สภาพทั่วไปชุมชนยังขาดการพัฒนาคนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ทำให้ไม่สามารถบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นไปตามเป้าหมาย ซึ่งรวมไปถึงยังขาดการสร้างความเข้มแข็งให้กับเครือข่าย เพื่อบูรณาการพัฒนาศักยภาพชุมชนให้สามารถเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนทรัพยากร ความรู้และประสบการณ์ร่วมกันเพื่อทำงานเป็นเครือข่ายภาคประชาชนที่เข้มแข็งได้ในระยะยาว โดยไม่จำเป็นต้องพึ่งพาการสนับสนุนของภาครัฐหรือภาคเอกชน” เช่นเดียวกับมุมมองของมัคคุเทศก์ชุมชน ได้ให้สัมภาษณ์ว่า “ชุมชนไม่มีการจัดตั้งกลุ่มในชุมชนที่เข้มแข็งมากนัก ขาดการประสานงานกันกับเครือข่ายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ คนในชุมชนยังขาดความเข้าใจอันดีต่อการจัดการย่านสร้างสรรค์ชุมชน ไม่มีการบันทึกหรือจัดทำฐานข้อมูลของครุภูมิปัญญา ปรชาญชาวบ้าน หรือผู้เชี่ยวชาญในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย เช่น สถานที่ วัฒนธรรม ประเพณี และการประกอบอาชีพต่าง ๆ”

ดังนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดดังกล่าวทำให้มองเห็นว่า สภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ด้านคนและชุมชน คนที่อยู่ในพื้นที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของย่านที่ผสมไปด้วยความ หลากหลาย ทั้งอาชีพ อายุ ความถนัด ที่มีทักษะและความสามารถเฉพาะตัว รวมถึงคนจากนอกพื้นที่ ที่เข้ามาอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มคนสร้างสรรค์ สร้างงานและการสร้างทรัพย์สินทางปัญญาภายในย่าน ซึ่งแต่ละย่านเองต่างก็มีจุดเด่นของกลุ่มสร้างสรรค์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะที่เกิดขึ้นในพื้นที่ โดยมีการพัฒนาที่เน้นระบบเศรษฐกิจฐานรากที่ผสมผสานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ากับองค์ความรู้ที่ครอบคลุมทั้งด้านนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจ ยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน มี

วัฒนธรรมเป็นสิ่งยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง ทำให้เกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษา อนุรักษ์ พื้นฟู พัฒนาและต่อยอด เพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว และชุมชน

ตอนที่ 2 ผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

การพัฒนาในรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างรูปแบบโดยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ และกลุ่มผู้มีส่วนได้เสียและเกี่ยวข้องตามกรอบเนื้อหา 4 ด้าน คือ (1) รูปแบบย่านสร้างสรรค์ด้านสภาพแวดล้อม (2) รูปแบบย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรม (3) รูปแบบย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรม และ (4) รูปแบบย่านสร้างสรรค์ด้านผู้คนและชุมชน โดยประเด็นการสัมภาษณ์และรายละเอียดของข้อมูลการสัมภาษณ์ จะนำไปจัดทำเป็นร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป ดังนี้

1) รูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านสภาพแวดล้อม

ในประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านสภาพแวดล้อมนี้ มีผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างหลากหลาย ดังนั้น จึงจะได้นำเสนอมุมมองที่หลากหลายของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำมาจัดทำเป็นร่างรูปแบบย่านสร้างสรรค์ด้านสภาพแวดล้อม ดังนี้

“รูปแบบพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ไม่ใช่เรื่องของ การปรับปรุงภูมิทัศน์ หรือการพัฒนาพื้นที่ในเชิงการท่องเที่ยวเพียงด้านเดียวเท่านั้น แต่ควรเป็นพื้นที่และสภาพแวดล้อมของชุมชนที่เอื้อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมจากความคิดสร้างสรรค์โดยการนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ ให้เป็นแหล่งรวมนักคิดและผู้ประกอบการสร้างสรรค์ในชุมชน เพื่อสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มคนในพื้นที่นั้น ๆ รวมถึงขับเคลื่อนการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันให้กับเศรษฐกิจชุมชนฐานราก โดยคนและวัฒนธรรมท้องถิ่นมีส่วนสำคัญที่ทำให้ชุมชนเป็นพื้นที่ของความคิดสร้างสรรค์” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1, 3 กรกฎาคม 2565)

“ควรจัดสร้างแลนด์มาร์คทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนในพื้นที่เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีจุดมุ่งหมายในการเดินทางไปท่องเที่ยว โดยจัดประชุมเพื่อประสานความร่วมมือระหว่างชาติพันธุ์ หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ดำเนินการจัดทำแลนด์มาร์คเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีจุดสนใจหรือจุดศูนย์รวมในการถ่ายภาพ เช่น กำหนดรูปแบบและตำแหน่งแลนด์มาร์คชาติพันธุ์ โดยใช้หลักการสื่อความหมายที่แสดงถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2, 5 กรกฎาคม 2565)

“ควรพัฒนาย่านสร้างสรรค์ของชุมชนให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม โดยการกำหนดพื้นที่ต้นแบบชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ภายใต้สภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นย่านสร้างสรรค์ชุมชน ทั้งความเป็นย่านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีผู้ประกอบการสร้างสรรค์ การคมนาคมสะดวก และมีหน่วยงานภาครัฐทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้สร้างสรรค์ เป็นศูนย์กลางของย่านชุมชน พร้อมทั้งจัดสภาพแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่นำไปสู่การสร้างบรรยากาศสร้างสรรค์ที่เอื้อต่อการท่องเที่ยว ก่อให้เกิดพื้นที่สร้างสรรค์แห่งใหม่ในชุมชน” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3, 5 กรกฎาคม 2565)

“รูปแบบพื้นที่สภาพแวดล้อมชุมชนย่านสร้างสรรค์ต้องเกิดจากความร่วมมือระหว่างภาคชุมชน ภาคเอกชนและภาครัฐ โดยการสร้างสรรค์ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการพัฒนาสภาพแวดล้อม โครงสร้างทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ นำไปสู่การเป็นชุมชนที่มีบรรยากาศเอื้อต่อการท่องเที่ยวบนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม ผสมกับจุดแข็งในด้านความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่า เกิดเป็นสินค้าและบริการที่มีความโดดเด่นทำให้มูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชนฐานรากเพิ่มขึ้น” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4, 7 กรกฎาคม 2565)

“ควรยกระดับและขับเคลื่อนสภาพแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ให้เป็นสถานที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยร่วมกันพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อให้เกิดกระบวนการใช้ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น รวมทั้งสร้างบรรยากาศสร้างสรรค์และสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดให้เกิดผู้ประกอบการชุมชนในพื้นที่ เพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5, 8 กรกฎาคม 2565)

“ควรพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชนที่เป็นมิตรกับนักท่องเที่ยว เช่น สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยว ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ห้องน้ำ และความปลอดภัย พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนให้มีพื้นที่ เพื่อการมีปฏิสัมพันธ์เอื้อต่อการพัฒนาและการเจริญเติบโตของแหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม ซึ่งถือเป็นทรัพยากรสร้างสรรค์เป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้ความเป็นย่านชุมชนสร้างสรรค์ของแต่ละท้องถิ่นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่แตกต่างกันไป” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 6, 9 กรกฎาคม 2565)

“ควรมีการพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพพื้นฐาน และสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ เพื่อการใช้ประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่ และเพื่ออำนวยความสะดวกต่อนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาทำกิจกรรม รวมทั้งมีการจัดทำป้ายสื่อความหมายอธิบายประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนแหล่งท่องเที่ยวและโบราณวัตถุ” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 7, 9 กรกฎาคม 2565)

“ควรพัฒนาปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ของชุมชนท้องถิ่น โดยเน้นการพัฒนาทางด้านกายภาพ ด้วยการสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาชุมชนให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจฐานความรู้ และส่งเสริมแหล่งเรียนรู้และพื้นที่สาธารณะในชุมชนเพื่อสร้างเวทีนักคิดและนักสร้างสรรค์ โดยมีการนำทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนมาบูรณาการประยุกต์ใช้ รวมทั้งพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชนย่านสร้างสรรค์ในด้านปัจจัยพื้นฐาน ประเภทสิ่งอำนวยความสะดวกในเรื่องที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของหรือปัจจัยพื้นฐานในเรื่องระบบการสื่อสารและสาธารณูปโภค” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 8, 10 กรกฎาคม 2565)

“ควรพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนและสินค้าทางวัฒนธรรม โดยนำประวัติศาสตร์ขนบธรรมเนียมและจารีตประเพณีมาเป็นต้นทุนในการสร้างสรรค์การท่องเที่ยว ส่งเสริมบรรยากาศให้เป็นชุมชนสร้างสรรค์ ทั้งนี้ สิ่งที่กำลังมานี้เป็นต้นทุนเดิมที่ชุมชนมีอยู่แล้ว แต่ต้องมีการยกระดับการพัฒนาให้มีความสอดคล้องกันมากขึ้นเพื่อดึงดูดคนเข้ามาภายในพื้นที่ ซึ่งใช้ต้นทุนที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ศิลปวัฒนธรรม วัสดุท้องถิ่น อัตลักษณ์ของชุมชนเพื่อนำไปพัฒนาสินค้าและบริการท้องถิ่น” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 9, 12 กรกฎาคม 2565)

“ควรสร้างสภาพแวดล้อมของชุมชนให้สอดคล้องกัน โดยทำให้คนในชุมชนรู้จักกัน มีความเป็นชุมชนในเชิงอาชีพและทักษะที่คล้ายกัน ในชุมชนและทุกบ้านสามารถเป็นพื้นที่แสดงงานศิลปะได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้การรวมตัวของกลุ่มคนที่มีความคิดสร้างสรรค์คล้ายกันอยู่ในพื้นที่เดียวกัน จะทำให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน คนที่เข้าไปอยู่สามารถพัฒนาอัตลักษณ์ของสถานที่ให้ไปในทิศทางที่ดีขึ้น ซึ่งไม่ใช่อัตลักษณ์เดิมที่มีมา แต่เป็นอัตลักษณ์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 10, 14 กรกฎาคม 2565)

“ควรพัฒนาสภาพแวดล้อมเชิงพื้นที่ของชุมชนย่านสร้างสรรค์ตามรอยชาติพันธุ์ โดยนำความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภูมิปัญญา วัฒนธรรมและภูมิศาสตร์ท้องถิ่น มาสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมเส้นทางการท่องเที่ยวตามรอยชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อให้เป็นทางเลือกใหม่ให้นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจและเป็นประโยชน์ในการสร้างอาชีพและสร้างรายได้เพิ่มขึ้นในชุมชน โดยให้ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมเป็นปัจจัยขับเคลื่อนก่อให้เกิดความเข้มแข็งทางด้านเศรษฐกิจของชุมชนฐานรากต่อไป” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 11, 14 กรกฎาคม 2565)

“การพัฒนาแบบย่านสร้างสรรค์ด้านสภาพแวดล้อมมีความสำคัญ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับความร่วมมืออย่างยิ่งจากชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เอง ทั้งด้านการจัดเตรียมสภาพแวดล้อม อาคารสถานที่ กิจกรรมท่องเที่ยว สินค้าและบริการ ฯลฯ แต่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เองก็มีข้อจำกัดในการปรับปรุงพัฒนา ดังนั้น ภาคส่วนต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนควร เข้าไปมีส่วนร่วมสนับสนุน เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวทางชาติพันธุ์สามารถเกิดขึ้นได้และยั่งยืนอย่างแท้จริง” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 12, 14 กรกฎาคม 2565)

“ควรยกระดับของความเป็นสภาพแวดล้อมชุมชนและลักษณะชุมชนท้องถิ่นที่มีความโดดเด่นบนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมชนเผ่าในพื้นที่ ซึ่งแสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของย่านสร้างสรรค์หรือสถานที่ โดยความเป็นสถานที่เริ่มจากการมีส่วนร่วมและความร่วมมือกันของคนในท้องถิ่น ซึ่งรวมถึงทักษะความสามารถและวัฒนธรรมท้องถิ่นภายในชุมชน” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 13, 15 กรกฎาคม 2565)

“ควรพัฒนาสภาพแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ให้สอดคล้องกับทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น พัฒนาโครงสร้างกายภาพพื้นฐานและกลไกที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนย่านสร้างสรรค์ คือ การรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นและวางแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้แต่ละพื้นที่มีความพร้อมในเชิงเอกลักษณ์และบรรยากาศทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายควบคู่ไปกับการพัฒนาพื้นที่ด้านกายภาพ” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 14, 18 กรกฎาคม 2565)

“ควรสร้างโครงข่ายทางสิ่งแวดล้อมและสร้างการรับรู้ใหม่แก่ชุมชน โดยการพัฒนาพื้นที่ว่างกลางแจ้งให้กลายเป็นพื้นที่สีเขียวขนาดเล็ก เพื่อสร้างโครงข่ายพื้นที่สีเขียวภายในย่านชุมชน และเป็นที่พักคอยของผู้สัญจรไปมาภายในย่าน ให้สามารถรองรับกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งกิจกรรมสำหรับเยาวชน คนทำงาน กลุ่มจักรยาน ชุมชน หรือครอบครัว” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 15, 19 กรกฎาคม 2565)

ดังนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมด จึงพอสรุปเพื่อนำไปจัดทำเป็นร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านสภาพแวดล้อมได้ว่า สภาพแวดล้อมเชิงพื้นที่สร้างสรรค์ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ไม่ใช่เรื่องของการปรับปรุงภูมิทัศน์ หรือการพัฒนาพื้นที่ในเชิงการท่องเที่ยวเพียงด้านเดียวเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่และสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชนและสังคมจากความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่อย่างหลากหลายเป็นฐานในการขับเคลื่อน ผนวกกับจุดแข็งในด้านความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่า เกิดเป็นสินค้าและบริการที่มีความโดดเด่นเพื่อสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มคนในพื้นที่ชุมชนนั้น ๆ

2) รูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นวิถีชีวิตที่สืบทอดกันมายาวนานและเป็นที่ยอมรับกันในสังคมมีความหลากหลายในแต่ละพื้นที่ทั้งที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความเชื่อ ความศรัทธา จารีตประเพณีที่ดั่งมา ค่านิยม ความเป็นไทยและที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ฯลฯ วัฒนธรรมเป็นสิ่งยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเองเกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษาอนุรักษ์ฟื้นฟูพัฒนาและต่อยอดเพื่อประโยชน์ต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชนและประเทศ ทั้งนี้ ในประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมนี้ มีผู้ทรงคุณวุฒิหลาย

ท่านได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างหลากหลาย ดังนั้น จึงจะได้นำเสนอมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำมาจัดทำเป็นร่างรูปแบบย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรม ดังนี้

“พื้นที่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความหลากหลายด้านวัฒนธรรมที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์ กรอบการพัฒนาย่านสร้างสรรค์จึงควรยกระดับความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยชุมชนแต่ละแห่งจะต้องพัฒนาศาสนสถาน พิพิธภัณฑสถานท้องถิ่น และศูนย์วัฒนธรรมชุมชน ทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางหรือพื้นที่สาธารณะในการประกอบกิจกรรมด้านวัฒนธรรมชนเผ่า เพื่อแสดงออกถึงความสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมทั้งในระดับชุมชนและระดับเมือง” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1, 3 กรกฎาคม 2565)

“ควรพัฒนาย่านสร้างสรรค์ชุมชนให้มีลักษณะเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งสำหรับนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจพิเศษ และต้องการเรียนรู้ในวิถีชีวิตของกลุ่มชนที่หลากหลาย โดยยกระดับพื้นที่ชุมชนให้มีจุดสนใจที่เป็นเอกลักษณ์ หรือลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ หรือประเพณีของชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาและเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมประเพณีวิถี ชีวิตของกลุ่มชนหรือชาติพันธุ์ รวมทั้งเรื่องของพิธีกรรมต่าง ๆ อาทิ พิธีแต่งงาน พิธีเผาศพ ความเป็นอยู่ดั้งเดิมของชุมชน เป็นต้น” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2, 5 กรกฎาคม 2565)

“การพัฒนาย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมควรมุ่งเน้นในมิติด้านชาติพันธุ์ของชุมชน เพื่อนำเข้ามาผูกโยงเรื่องราว ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่หรือการท่องเที่ยวตามรอยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้กลายเป็นรายได้สู่ภาคธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชนฐานรากในจังหวัดแม่ฮ่องสอน อีกทั้งยังสามารถเกิดการรวมกลุ่มความร่วมมือเพื่อสร้างความเชื่อมโยงของพื้นที่การท่องเที่ยวในแต่ละชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3, 5 กรกฎาคม 2565)

“การพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมควรมีลักษณะมุ่งเน้นด้านความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น โดยชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มีพื้นที่ทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางหรือพื้นที่สาธารณะในการประกอบกิจกรรมด้านวัฒนธรรม แสดงออกถึงความสร้างสรรค์ในระดับชุมชน นอกจากนี้ ชุมชนควรมีกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลายเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยรากฐานที่มั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยมีการรวมกลุ่มกันอย่างหนาแน่นของการทำงานสร้างสรรค์และมีสภาพแวดล้อมที่ดึงดูด” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4, 7 กรกฎาคม 2565)

“การพัฒนาย่านสร้างสรรค์ต้องมีระบบกลไกทางด้านวัฒนธรรมของชุมชน เพื่อเพิ่มโอกาสเป็นแรงขับเคลื่อนทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ จากความคิดสร้างสรรค์สู่สาธารณชน มีการใช้ต้นทุนของท้องถิ่นทางด้านศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรที่นำมาทำ

สินค้าและบริการ ผนวกกับสิ่งต่าง ๆ ในชุมชน โดยเฉพาะเศรษฐกิจฐานรากที่เกี่ยวข้องกับความคิดเชิงสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับมูลค่าผลิตภัณฑ์ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5, 8 กรกฎาคม 2565)

“ควรมีการรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่นและวางแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อให้ชุมชนมีความพร้อมในเชิงเอกลักษณ์และบรรยากาศทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย ควบคู่ไปกับการพัฒนาชุมชนด้านกายภาพ ชุมชนที่มีแรงดึงดูดนั้นต้องเป็นชุมชนที่เปิดรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและแสวงหาประสบการณ์กับวิถีประเพณีชุมชนได้อย่างกลมกลืน รวมทั้งมีผู้คนหลากหลายวัฒนธรรมแต่เปิดรับซึ่งกันและกัน มีความลื่นไหลทางวัฒนธรรมไม่เป็นชุมชนอนุรักษ์นิยม มีความมั่นคงทางสังคมมากพอที่จะก่อให้เกิดความต่อเนื่องและมีความหลากหลายมากพอที่จะก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในรูปแบบต่าง ๆ” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 6, 9 กรกฎาคม 2565)

“ควรสร้างสรรค์นวัตกรรมและการจัดการทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ โดยประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ รวมถึงการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากผ่านทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับภาคประชาชนในพื้นที่ นอกจากนี้ชุมชนควรให้ความสำคัญกับศักยภาพด้านทุนทางปัญญา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต่าง ๆ กลุ่มสินค้า และบริการที่เป็นเศรษฐกิจชุมชนสร้างสรรค์ รวมทั้งควรพัฒนารูปแบบของที่ระลึกทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อเป็นสินค้าของชุมชนโดยพัฒนาให้ตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้การผลิตสินค้าที่ระลึกทางวัฒนธรรมต้องนำการเล่าเรื่อง ประวัติศาสตร์มาใช้เป็นสัญลักษณ์ หรือความเป็นมาของสินค้าทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์และโดดเด่นแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 7, 9 กรกฎาคม 2565)

“การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อขับเคลื่อนและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ต้องนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการท่องเที่ยวชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ ร่วมกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นด้วยจึงจะมีความน่าสนใจและน่าดึงดูดใจ เช่น การท่องเที่ยวในชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์จะมีการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เป็นต้น ซึ่งการท่องเที่ยวที่ร่วมกับการท่องเที่ยวรูปแบบอื่นนี้จะสามารถทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเพลิดเพลินและประทับใจยิ่งขึ้น” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 8, 10 กรกฎาคม 2565)

“การที่จะพัฒนาพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ควรที่จะค้นหาว่า ชุมชนไหนมีความพร้อมแล้วให้ชี้จุดไปเลยว่าจะพัฒนาที่ชุมชนนี้ หลังจากนั้นก็ให้ชุมชนร่วมกันค้นหาทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ว่ามีอะไรบ้าง เพื่อนำมาออกแบบและการบริหารจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว โดยมีการประสานงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง การเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วม

เพื่อนำไปสู่การปลูกจิตสำนึก การสืบสานและอนุรักษ์ โดยมีการประชาสัมพันธ์และการตั้งศูนย์รวบรวมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 9, 12 กรกฎาคม 2565)

“ควรนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเชื่อมโยงเป็นเรื่องราวกับสินค้าและบริการของชุมชนจนเกิดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่จะสร้างงานสร้างรายได้แก่คนในท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เป็นตัวอย่างในการดำเนินงานให้กับประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ใช้เป็นแนวทางในการสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างรายได้ภายในพื้นที่ มีการจัดตั้งศูนย์รวบรวมภูมิปัญญาและให้ความรู้ ทั้งนี้การรวบรวมภูมิปัญญาถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องดำเนินการ ไม่ว่าจะจัดรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน เช่น ประวัติชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญ รวมทั้งการรวบรวมและจำหน่ายสินค้าที่ระลึกที่ทำจากชุมชน และจะต้องฝึกให้คนในชุมชนสามารถเล่าประวัติของชุมชนและอธิบายภูมิปัญญาต่าง ๆ ได้” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 10, 14 กรกฎาคม 2565)

“การพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากชุมชนควรเน้นระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ผสมผสานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยบูรณาการเข้ากับองค์ความรู้ที่ครอบคลุมทั้งด้านนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจฐานรากเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน ซึ่งมีวัฒนธรรมเป็นสิ่งยึดโยงคนในสังคมให้ตระหนักถึงรากเหง้าของตนเอง ทำให้เกิดความหวงแหน ภูมิใจที่จะรักษา อนุรักษ์ พัฒนาและต่อยอด” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 11, 14 กรกฎาคม 2565)

“ควรพัฒนาส่งเสริมให้ชุมชนในท้องถิ่นแข่งขันกันค้นหารากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเองโดยรู้พื้นภูมิปัญญาและสิ่งที่มีคุณค่าในอดีต รวมทั้งสิ่งที่เป็ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมขนเฒ่านำมาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์หรือกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น เพื่อใช้เป็นจุดขายของชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนหลายแห่งได้พัฒนาสู่การเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว เกิดการพึ่งพาตนเองและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน คนหนุ่มสาวมีงานที่ท้าทายให้ทำและมีอนาคตที่สดใสขึ้น” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 12, 14 กรกฎาคม 2565)

“ควรมีการเสริมสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ให้ชุมชนสามารถพัฒนาพื้นที่ทางวัฒนธรรมของตนเองได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งที่เป็นภูมิปัญญา องค์ความรู้ และคุณค่าทางทรัพยากรอื่น ๆ โดยการสร้างสำนักร่วมของสมาชิกชุมชนในการเป็นเจ้าของ และพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสร้างสรรค์ชุมชนของตนเอง โดยมีการนำเอาทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมขนเฒ่าที่มีอยู่อย่างหลากหลายมาประยุกต์ใช้ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนและยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้เกิดรายได้อย่างเป็นธรรม” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 13, 15 กรกฎาคม 2565)

“ควรค้นหาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมซึ่งถือเป็นกระบวนการสำคัญของการพัฒนาเชิงพื้นที่เนื่องจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์และหลากหลายวัฒนธรรม รวมทั้ง

ความเชื่อ จึงก่อให้เกิดความหลากหลายด้านเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ มีภูมิปัญญาและความเชื่อที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษที่อาจจะรู้แค่ในกลุ่มของตนเอง ดังนั้น ชุมชนและสมาชิกในชุมชนควรมีการช่วยกันรื้อฟื้นภูมิปัญญาหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะสามารถเรียนรู้ และถ่ายทอดได้ออกมานำเสนอผสมกับความคิดสร้างสรรค์บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชน เพื่อเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจแก่นักเยือนและสามารถนำมาสร้างมูลค่าได้” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 14, 18 กรกฎาคม 2565)

“ควรนำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเชื่อมโยงเป็นเรื่องราวกับสินค้าและบริการของชุมชน เกิดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่จะสร้างงานสร้างรายได้แก่คนในท้องถิ่น รวมทั้งสร้างความตื่นตัวและกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม และให้ความสำคัญกับการนำเศรษฐกิจสร้างสรรค์สร้างรายได้ให้ชุมชนมากขึ้น สร้างโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนและจังหวัดได้ จนสามารถพัฒนาสินค้าและบริการเพื่อเป็นชุมชนเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรม (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 15, 19 กรกฎาคม 2565)

ดังนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมด จึงพอสรุปเพื่อนำไปจัดทำเป็นร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมได้ว่า วัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ดึงดูดใจอีกสิ่งหนึ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ มีเอกลักษณ์เฉพาะตนสืบทอดกันมาอย่างยาวนานรุ่นสู่รุ่น ยังคงรักษาความเป็นดั้งเดิมถ่ายทอดประเพณี ศิลปวัฒนธรรม รวมถึงการอยู่การกินผ่านวิถีการใช้ชีวิตของคนในชุมชนซึ่งล้วนแต่มีความภาคภูมิใจในชาติพันธุ์ของตนเองเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว ทั้งยังเพียรพยายาม รักษา สืบทอด ถ่ายทอด และนำเสนอความเป็นตัวตนผ่านกิจกรรมการกินการอยู่การดำเนินชีวิตในจำนวนชาติพันธุ์ที่หลากหลาย

3) รูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรม

จังหวัดแม่ฮ่องสอนถือว่ามีความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งโบราณสถาน โบราณคดี ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งล้วนเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม สามารถนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ได้และเป็นการท่องเที่ยวที่มีมูลค่าและคุณค่า ทั้งนี้ ในประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรมนี้ มีผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างหลากหลาย ดังนั้น จึงจะได้นำเสนอมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำมาจัดทำเป็นร่างรูปแบบย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรม ดังนี้

“ควรนำทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ของชุมชน โดยการผสมผสานการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์กับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ เนื่องจากนักท่องเที่ยวที่มีความสนใจในลักษณะนี้อาจมีน้อย หรือยังไม่เห็นคุณค่าของความเป็นชาติพันธุ์เพียงพอ ดังนั้น การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบผสมผสานจะทำให้

โอกาสของการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์มีโอกาสำเร็จยิ่งขึ้น” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1, 3 กรกฎาคม 2565)

“ชุมชนควรจัดกิจกรรมเพื่อให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการสืบทอด อนุรักษ์ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น และเพื่อเป็นการรณรงค์และปลูกจิตสำนึกสาธารณะในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน โดยสร้างความรู้ความเข้าใจรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน รวมถึงควรจัดให้มีกิจกรรมสำหรับเด็กและเยาวชนในชุมชน เพื่อเรียนรู้กระบวนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเป็นส่วนหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชน” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2, 5 กรกฎาคม 2565)

“ควรพัฒนากลไกพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เพื่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมุ่งเน้นการค้นหาคำโดดเด่นของทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้กิจกรรมการท่องเที่ยวจะสร้างบนพื้นฐานของคุณค่าทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยเฉพาะคุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์และสังคมที่ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้ให้ความสนใจมากที่สุด เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทด้านพื้นที่ชุมชนให้มากที่สุด เพื่อให้เกิดความสมดุลของสังคม วัฒนธรรมชนเผ่า สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจชุมชนฐานราก” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3, 5 กรกฎาคม 2565)

“การพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรมควรเป็นกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่ออนุรักษ์กลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนเป็นฐาน ซึ่งจะต้องมีความพร้อมทั้งนักท่องเที่ยวผู้มาเรียนรู้และผู้ที่จะถ่ายทอดกิจกรรม การจัดกิจกรรมท่องเที่ยวรูปแบบนี้จะต้องมีการเตรียมการทั้งด้านพื้นที่และด้านบุคคล เพราะกิจกรรมบางอย่างจะต้องอาศัยความพร้อมของชุมชนหรือบุคคลที่จะทำหน้าที่ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา เพราะอาชีพหลักของคนในชุมชนคือการทำเกษตรกรรมและการทำไร่นา” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4, 7 กรกฎาคม 2565)

“ควรบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานระดับท้องถิ่นกับภาคีเครือข่ายกลุ่มวัฒนธรรมในพื้นที่ รวมทั้งประชาชนผู้อยู่อาศัยภายในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันภายในพื้นที่สาธารณะ ทำให้เห็นความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมของชุมชน ผลลัพธ์ของกิจกรรมส่งผลให้ทุกคนในชุมชนมีความเป็นเจ้าของ และสร้างความรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5, 8 กรกฎาคม 2565)

“ควรส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์จากทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ เป็นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อทำความเข้าใจคุณค่า ทางสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้งผ่านการลงมือปฏิบัติจริง และได้รับประสบการณ์ตรงจากเจ้าของภูมิปัญญาเจ้าของพื้นที่ หรือเจ้าของวัฒนธรรมนั้น ๆ” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 6, 9 กรกฎาคม 2565)

“ควรส่งเสริมกิจกรรมระดมความคิดเห็นของชุมชน เพื่อหาแนวทางการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ ผ่านองค์ความรู้การออกแบบบริการร่วมกับชุมชนในการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์ และขับเคลื่อนกิจกรรมกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของชุมชนบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อออกแบบและจัดทำพื้นที่ชุมชนสร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมที่สร้างแรงบันดาลใจ และกระตุ้นการใช้ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านรายได้ให้แก่ชุมชนและคนในพื้นที่” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 7, 9 กรกฎาคม 2565)

“ควรขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างสรรค์ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์โดยใช้ทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นของแต่ละชุมชนมาประยุกต์ใช้ เพื่อกระตุ้นชุมชนและนักคิดนักสร้างสรรค์มาร่วมกันสร้างบรรยากาศที่ทำให้พื้นที่เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งระหว่างคนในพื้นที่และหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ รวมทั้งควรจัดกิจกรรมสื่อสารสาธารณะเข้าใกล้ตัวตนของพื้นที่สร้างสรรค์ย่านชุมชนอย่างลึกซึ้ง ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโซเชียลมีเดีย สื่อวีดิทัศน์ เพื่อถ่ายทอดแนวคิดของกิจกรรมและกระบวนการคิดด้านความคิดสร้างสรรค์” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 8, 10 กรกฎาคม 2565)

“ควรจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากและสังคมของชุมชน โดยต้องประกอบไปด้วยรากฐานที่มั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น มีการรวมกลุ่มกันอย่างหนาแน่นของคนที่มีงานสร้างสรรค์และมีสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดการท่องเที่ยว เพราะความยั่งยืนของสถานที่ในเชิงวัฒนธรรมเป็นตัวขับเคลื่อนความเติบโตของเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 9, 12 กรกฎาคม 2565)

“ดำเนินกิจกรรมที่สนับสนุนชุมชนสร้างสรรค์ภายในพื้นที่ เช่น การจัดกิจกรรมการประกวดและนิทรรศการชุมชนย่านสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้อัตลักษณ์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรม รวมถึงการดึงคนสร้างสรรค์มาเข้าร่วมคิดต่อยอดหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์และสิ่งทอของชุมชนเก่า เพื่อสานต่อเอกลักษณ์เฉพาะตัวของย่านชุมชนให้โดดเด่นและยั่งยืนมากขึ้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการสร้างรายได้แก่สมาชิกในชุมชน” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 10, 14 กรกฎาคม 2565)

“ควรออกแบบเส้นทางด้วยกิจกรรมท่องเที่ยวภายใต้ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ โดยต้องระบุชื่อเส้นทางและกิจกรรมกลุ่มเป้าหมาย ที่พัก ร้านอาหาร แหล่งท่องเที่ยวชุมชนและกิจกรรมของชุมชนในเส้นทางดังกล่าว รวมทั้งใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะทางภูมิศาสตร์ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่เป้าหมายมาใช้สร้างสรรค์ผลงานให้มีความโดดเด่น พร้อมนำเสนอกิจกรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาโอกาสและศักยภาพด้านการท่องเที่ยวให้กับพื้นที่เป้าหมาย” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 11, 14 กรกฎาคม 2565)

“ควรจัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีในชุมชน ประกอบกับการบรรยายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับนักท่องเที่ยว มีการคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม โดยการจัดกิจกรรมที่เป็นวิถีชีวิตของชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่สามารถเผยแพร่ได้ตามแนวทางของชุมชนเองและควรเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวสนใจ นอกจากนี้ควรส่งเสริมด้านประสบการณ์ตรงกับเจ้าของวัฒนธรรม โดยจัดตั้งกลุ่มรับผิดชอบโดยตรงจากการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อดำเนินการภายใต้แผนงานที่ชัดเจนที่มีกรอบระยะเวลาและกระบวนการให้บริการ” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 12, 14 กรกฎาคม 2565)

“ควรส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมที่มาจากฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนในพื้นที่ หรือเป็นกิจกรรมที่มาจากศิลปวัฒนธรรม ประเพณี โดยชุมชนสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งด้านอาหารและวิถีเกษตรกรรมมาสร้างสรรค์ ให้เกิดเป็นกิจกรรมการทำอาหารและพืชผลทางการเกษตรที่มีในชุมชน ให้นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์เรียนรู้วิถีชุมชนร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่ รวมถึงการนำฐานทรัพยากรทางธรรมชาติของชุมชนมาเสนอในรูปแบบการท่องเที่ยววิถีเกษตรเชิงบูรณาการได้อย่างลงตัว” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 13, 15 กรกฎาคม 2565)

“ควรขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนและการเรียนรู้เรื่องราววัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ร่วมกับคนท้องถิ่นในพื้นที่จริง เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์จากทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาและส่งเสริมการกระจายรายได้สู่ชุมชน รวมทั้งควรส่งเสริมกิจกรรมที่จะสนับสนุนการส่งเสริมศักยภาพของร้านค้าและผู้ประกอบการในย่านชุมชนให้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เป็นสื่อกลางในการประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยไม่มีค่าใช้จ่าย เพื่อเชื่อมโยงและส่งเสริมให้ชุมชนในพื้นที่เติบโตไปพร้อมกัน” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 14, 18 กรกฎาคม 2565)

“ควรขับเคลื่อนกิจกรรมชุมชนเชิงสร้างสรรค์โดยรวมกลุ่มพัฒนาที่พักแบบโฮมสเตย์ จัดทำแผนที่การท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อดึงนักท่องเที่ยวด้วยวิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ท้องถิ่น ดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยการบอกเล่าเรื่องราวผ่านพิพิธภัณฑ์มีชีวิต และจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม เช่น การประกอบอาหารท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ จัดงานเทศกาลเกี่ยวกับบริบทและอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 15, 19 กรกฎาคม 2565)

ดังนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมด จึงพอสรุปเพื่อนำไปจัดทำเป็นร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรมได้ว่า ควรออกแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อสร้างประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติจริงกับเจ้าของภูมิปัญญา พัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวในพื้นที่ได้นานที่สุด โดยมีโปรแกรมให้นักท่องเที่ยวเลือกหลากหลายตามระยะเวลาที่นักท่องเที่ยว

ต้องการ จัดกิจกรรมด้านการตลาดการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ การสร้างสื่อเพื่อใช้ในการประชาสัมพันธ์สถานประกอบการ เช่น ที่พัก ร้านอาหารและสินค้าของที่ระลึก เพื่อรองรับและอำนวยความสะดวกในการจัดการท่องเที่ยวในชุมชน รวมทั้งจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ในชุมชนและพื้นที่เชื่อมโยง โดยเน้นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วม จำแนกเป็นการท่องเที่ยวรายบุคคล แบบกลุ่ม แบบครอบครัว เพื่อสร้างทางเลือกให้นักท่องเที่ยว

4) รูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านผู้คนและชุมชน

ผู้คนและชุมชนมีส่วนสำคัญที่ต้องเข้ามามีส่วนร่วมกับการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดการท่องเที่ยวและเกี่ยวข้องทางอ้อม ซึ่งนักท่องเที่ยวจะต้องพบเจอเมื่อเดินทางเข้าไปในชุมชน ทุกคนในชุมชนต้องยินดีและเต็มใจที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งจะส่งต่อประสบการณ์ที่มีคุณค่าให้กับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้ ในประเด็นเกี่ยวกับรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านผู้คนและชุมชน มีผู้ทรงคุณวุฒิหลายท่านได้ให้สัมภาษณ์ไว้อย่างหลากหลาย ดังนั้น จึงจะได้นำเสนอมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อนำมาจัดทำเป็นร่างรูปแบบย่านสร้างสรรค์ด้านผู้คนและชุมชน ดังนี้

“ควรสร้างแนวร่วมในการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานอัตลักษณ์ของสถานที่ เนื่องจากพื้นที่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มีความหลากหลาย ทั้งด้านความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรม การพัฒนาพื้นที่จึงจำเป็นต้องเกิดจากความร่วมมือของภาค 3 ภาคส่วน คือ ภาครัฐ เป็นหน่วยงานในการรับผิดชอบการสร้างปฏิสัมพันธ์กับชุมชนโดยอาจจะอยู่ในรูปแบบของกิจกรรมของชุมชน ภาคเอกชน จะช่วยให้ภาครัฐสามารถมองเห็นปัญหาสามารถดำเนินการแก้ไขได้อย่างรวดเร็ว และภาคประชาชน เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้มีความคุ้นเคยในพื้นที่แสดงความคิดเห็น ก่อให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วม สร้างความไว้วางใจและให้ความร่วมมือในการดำเนินการแผนพัฒนาที่จะเป็นไปอย่างต่อเนื่อง” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 1, 3 กรกฎาคม 2565)

“ชุมชนร่วมกันพัฒนาผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวในลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพิ่มเพิ่มมูลค่า ทั้งนี้ภาครัฐควรสนับสนุนให้ผู้ชำนาญเฉพาะทาง เช่น นักโบราณคดี นักประวัติศาสตร์นำประวัติศาสตร์ เรื่องเล่า ประวัติความเป็นมาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในรูปแบบสื่อที่ทันสมัยและน่าสนใจ มีการขับเคลื่อนกระบวนการมีส่วนร่วมเชิงสร้างสรรค์ โดยให้ชุมชนรู้สึกภูมิใจและเห็นคุณค่าในความเป็นชาติพันธุ์ของตนเอง ชุมชนเกิดรายได้เข้าสู่ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 2, 5 กรกฎาคม 2565)

“ควรยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยให้ชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยนำทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมให้มีความกลมกลืนและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีต่างๆในชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่ง

ประสบการณ์จากสิ่งที่มีอยู่และเป็นจริงในชุมชน นอกจากนั้น ชุมชนจะต้องสามารถจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ และสามารถสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนและผู้คน รวมทั้งเจ้าของพื้นที่” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3, 5 กรกฎาคม 2565)

“ควรเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและความร่วมมือกันระหว่างประชากรที่อยู่อาศัยภายในชุมชน ให้มีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของพื้นที่ โดยเพิ่มคุณค่าของนวัตกรรมที่มีอยู่ รวมถึงชุมชนจะต้องสะท้อนลักษณะท้องถิ่นและเอกลักษณ์ท้องถิ่น รวมทั้งวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน โดยการทำประชาคมหมู่บ้านเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิม และส่งเสริมการพัฒนาการเปลี่ยนแปลงชุมชนในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 4, 7 กรกฎาคม 2565)

“ควรจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนภาคีเครือข่ายจากหลายภาคส่วน เพื่อร่วมบริหาร วางแผนดำเนินกิจกรรมสร้างสรรค์ โดยคำนึงถึงทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นทุนเดิมที่ชุมชนมีอยู่ จัดให้คนในชุมชนได้ไปศึกษาดูงาน เพื่อเปิดโอกาสให้ได้เห็นสิ่งใหม่ ๆ นำมาต่อยอดความคิดสร้างสรรค์ ประชาสัมพันธ์ชุมชนให้เป็นที่รู้จักผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรม กระตุ้นให้เกิดการดำเนินการและรวมตัวกันอยู่เสมอๆ รวมทั้งประเมินผลการดำเนินงาน เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน และทำให้เกิดผลสำเร็จอย่างยั่งยืน” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 5, 8 กรกฎาคม 2565)

“ชุมชนควรจัดตั้งองค์กรหรือสถาบันทางวัฒนธรรมในพื้นที่ เพื่อสร้างพื้นที่ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมที่อุดมไปด้วยความคิดสร้างสรรค์บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมชนเผ่า จนสามารถเป็นแรงดึงดูดให้เกิดการลงทุนมากขึ้น โดยการมีองค์กรหรือหน่วยงานที่ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมและความหลากหลายทางสังคม รวมทั้งควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับชุมชน การประสานการทำงานในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม สร้างความผูกพันซึ่งกันและกัน ตลอดจนความไว้วางใจและสนับสนุนกัน กระทั่งสามารถกระตุ้นและช่วยให้ชุมชนสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาและสร้างโอกาสในการพัฒนาท้องถิ่น” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 6, 9 กรกฎาคม 2565)

“ชุมชนควรนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะมีผลทำให้ชุมชนมีความรู้ความสามารถที่พัฒนาตนเองและถ่ายทอดความรู้นั้นได้อย่างต่อเนื่อง มีการส่งเสริมอาชีพศิลปะและวัฒนธรรมด้านคลังสมองภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านและแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและด้านลานวัฒนธรรม รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางวัฒนธรรมผ่านศูนย์กลางทางวัฒนธรรมของชุมชน โดยกระตุ้นให้เยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรม” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 7, 9 กรกฎาคม 2565)

“ระดมความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วมจากทุกกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยนำเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนย่านสร้างสรรค์จากทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมดั้งเดิมในพื้นที่ นำมาเป็นแผนตั้งต้นใน

การหารือถึงการกำหนดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกลุ่มผู้ประกอบการชุมชน กิจกรรมบ่มเพาะผู้ประกอบการชุมชนสร้างสรรค์ และการผลักดันให้เกิดพื้นที่สนับสนุนกิจกรรมดังกล่าวขึ้น โดยมีเป้าหมายการสร้างการรับรู้ถึงความเป็นชุมชนย่านสร้างสรรค์ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ที่หลากหลาย” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 8, 10 กรกฎาคม 2565)

“สนับสนุนให้คนในพื้นที่ขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนของตนเองบนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม เริ่มจากสินทรัพย์ต่างๆ ที่มีอยู่จะประกอบกันเข้าเป็นระบบนิเวศของการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะเป็นสินทรัพย์ที่จับต้องได้ เช่น วัด สถานที่สำคัญ โบราณสถาน ตลอดจนแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ และสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ เช่น ทักษะท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 9, 12 กรกฎาคม 2565)

“เตรียมความพร้อมทางด้านพื้นที่และคนในชุมชน เพราะเมื่อพื้นที่พร้อม คนพร้อม ย่านก็พร้อมเปิดรับทำความเข้าใจกับคนจากต่างพื้นที่ โดยหัวใจสำคัญคือการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมที่เป็นจุดเริ่มต้นของย่านชุมชนสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน ทั้งนี้คนในพื้นที่ต่างก็พร้อมต้อนรับให้คนภายนอกได้ลองเข้ามาทำความรู้จัก นำเสนอเรื่องราววัฒนธรรม กิจกรรมที่สื่อถึงเอกลักษณ์ของย่าน ซึ่งล้วนแต่เกิดจากความร่วมมือความผูกพันของคนภายในย่านก่อนนำความรู้สึที่ดีกลับไป” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 10, 14 กรกฎาคม 2565)

“ควรสร้างเครือข่ายชุมชนสร้างสรรค์เพื่อเป็นแรงสนับสนุนให้ชุมชนสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ สามารถทำงานร่วมกัน สนับสนุนการสร้างสรรค์และต่อยอดนักคิดสร้างสรรค์โดยนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชนเผ่า นอกจากนี้ ประชาชนผู้อยู่อาศัยภายในชุมชนควรทำกิจกรรมร่วมกันภายในพื้นที่สาธารณะ ทำให้เห็นความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมของชุมชน ผลลัพธ์ของกิจกรรมส่งผลให้ทุกคนในชุมชนมีความเป็นเจ้าของและสร้างความรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์เพื่อสนับสนุนกิจกรรมสร้างรายได้แก่สมาชิกในชุมชน” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 11, 14 กรกฎาคม 2565)

“ควรผลักดันให้การพัฒนาพื้นที่เติบโตในรูปแบบที่ยังคงไว้ซึ่งรากเหง้าวัฒนธรรมของย่านชุมชนที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น ทั้งนี้ การส่งเสริมให้สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องผลักดันกระบวนการจัดการอย่างมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เพื่อนำเอาภาคประชาชน หน่วยงานรัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย เข้ามาร่วมออกแบบแผนการทำงานที่นำ ทางสู่การขับเคลื่อนย่านชุมชนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ฐานรากให้พัฒนาเดินหน้าต่อไปในอนาคต” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 12, 14 กรกฎาคม 2565)

“ควรพัฒนาชุมชนย่านสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดความหลากหลาย โดยเริ่มต้นจากการให้คุณค่ากับชุมชนและวิถีชีวิตดั้งเดิมบนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่มีสิทธิ์มีเสียงในการตัดสินใจคัดเลือกแนวทางการพัฒนาร่วมกับกลุ่มคน

สร้างสรรค์และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาร่วมด้วยช่วยกันพัฒนาย่านชุมชน โดยไม่ลืมเตรียมความพร้อมคนในย่านดั้งเดิมและการประกอบการในย่านชุมชน ความต้องการของพื้นที่ย่านจะช่วยให้อ่านชุมชนสามารถสร้างความรู้สึกรู้สึกเป็นเจ้าของให้กับผู้คนในพื้นที่ และเป็นที่รู้จักให้กับกลุ่มคนนอกพื้นที่” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 13, 15 กรกฎาคม 2565)

“ชุมชนมีต้นทุนและปัญญาทางวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งท่องเที่ยวหรือสินค้าและบริการที่มีอัตลักษณ์ จึงควรมีการใช้องค์ความรู้ ท้องถิ่น ศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่นมาต่อยอดเป็นสินค้าและบริการภายในชุมชนเพื่อสร้างรายได้และเพิ่มศักยภาพของท้องถิ่น รวมทั้งชุมชนควรสร้างความตื่นตัวแรงกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วม และให้ความสำคัญกับเศรษฐกิจชุมชนเชิงสร้างสรรค์ สร้างโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจแก่คนในชุมชน ให้สามารถพัฒนาเป็นชุมชนเศรษฐกิจสร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรม” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 14, 18 กรกฎาคม 2565)

“สมาชิกทุกคนในชุมชนควรเป็นตัวกลางทำหน้าที่เชื่อมระหว่างทรัพยากรท่องเที่ยวในท้องถิ่น เป็นผู้เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ของชุมชน เป็นเจ้าบ้านที่ดีด้วยการต้อนรับอย่างอบอุ่นประดุจต้อนรับญาติมิตร หรือเพื่อนที่กลับมาเยี่ยมบ้าน รวมถึงผู้นำชุมชน ครู ภูมิปัญญา ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ผู้ประกอบอาชีพ หรือศาสตร์ต่าง ๆ ในชุมชน ที่ต้องมาเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ ประสบการณ์ต่าง ๆ ให้กับนักท่องเที่ยว ตลอดจนการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่คนในท้องถิ่นเพื่อรักษาไว้ไม่ให้สูญหายไปจากท้องถิ่น” (สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 15, 19 กรกฎาคม 2565)

ดังนั้น จากการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมด จึงพอสรุปเพื่อนำไปจัดทำเป็นร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านผู้คนและชุมชนได้ว่า การพัฒนาควรมุ่งเน้นสนับสนุนให้ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในชุมชนและรักษาสมดุลในด้านการเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยว โดยมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างกลมกลืนและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีต่าง ๆ ในชุมชน เช่น การละเล่นพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ การประกอบอาหารที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่งประสบการณ์จากสิ่งที่มีอยู่และเป็นอยู่จริงในชุมชน นอกจากนั้น ชุมชนจะต้องสามารถใช้การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ โดยเน้นให้ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วม สามารถสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนและผู้คนเจ้าของพื้นที่ได้มากที่สุด

การสังเคราะห์ข้อมูลเพื่อร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

จากการศึกษาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน โดยใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักท่องเที่ยว จำนวน 200 คน และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน คณะผู้วิจัยได้นำมาสังเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลในการนำไปจัดทำเป็นร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไป ดังนี้

ย่านสร้างสรรค์ของชุมชนในพื้นที่เป้าหมายจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีศักยภาพและความพร้อมในทุกด้าน ได้แก่ (1) ด้านกายภาพ สภาพแวดล้อมทั่วไปในชุมชนมีลักษณะเฉพาะอันช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมในชุมชน มีพื้นที่สาธารณะในการประกอบกิจกรรมด้านวัฒนธรรมที่แสดงออกถึงความสร้างสรรค์ในระดับชุมชน (2) ด้านเศรษฐกิจ ชุมชนมีการพึ่งพาตนเองบนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ชุมชนพัฒนาช่องทางตลาดของสินค้าชุมชน ครอบคลุมถึงช่องทางตลาดออนไลน์และช่องทางตลาดอื่น ๆ (3) ด้านสังคม มีการเผยแพร่มรดกวัฒนธรรมชุมชนผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน อนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนแบบมีส่วนร่วมและมีประสิทธิภาพ (4) ด้านสิ่งแวดล้อม มีการพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชุมชนให้มีความร่มรื่น เป็นระเบียบ สวยงามตามความเหมาะสม รวมทั้งรณรงค์ให้ชุมชนรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ (5) ด้านการบริการ จัดทำป้ายบอกทางเข้าแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และจัดกิจกรรมที่สามารถดึงดูดความสนใจ เหมาะสมกับประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมที่มีอยู่

ในประเด็นเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ พบว่า (1) สภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ด้านสภาพแวดล้อมของชุมชน เป็นพื้นที่กลุ่มคนที่มีวิถีชีวิตสงบเรียบง่ายอยู่กับธรรมชาติที่สวยงาม แต่สังคมและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงไปมาก คงเป็นไปได้ยากที่ภาพสวยงามจะอยู่เช่นนั้นตลอดไป นอกจากนี้ชุมชนบางแห่งยังมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ในพื้นที่ที่มีสภาพทรุดโทรมหรือถูกทิ้งร้างให้มีความสวยงามเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชน (2) สภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมของชุมชน จะมุ่งเน้นความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมดั้งเดิม โดยมีทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่หลากหลาย รวมทั้งศาสนสถาน อาคารประเพณีพิธีภัณฑ์และศูนย์วัฒนธรรม ทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางหรือพื้นที่สาธารณะในการประกอบกิจกรรมด้านวัฒนธรรม (3) สภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรมของชุมชน จะมุ่งเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทั้งทางวัฒนธรรม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีการดำรงชีวิตอยู่ในรูปแบบของชุมชนหรือหมู่บ้านกระจายตัวอยู่บนพื้นที่สูง และ (4) สภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ด้านคนและชุมชน คนที่อยู่ในพื้นที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของย่านที่ผสมไปด้วยความหลากหลาย ทั้งอาชีพ อายุ ความถนัด ที่มีทักษะและความสามารถ

เฉพาะตัว รวมถึงคนจากนอกพื้นที่ ที่เข้ามาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มคนสร้างสรรค์ สร้างงานและการสร้าง ทรัพย์สินทางปัญญาภายในย่าน

ดังนั้น จากการศึกษาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน และศึกษาสภาพทั่วไปของพื้นที่ ย่านสร้างสรรค์ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลดังกล่าวทั้งหมด เพื่อจัดทำเป็น รูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม ท้องถิ่นต่อไป

4.3 รูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์

4.3.1 ร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์

จากการศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน สภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ และรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ จากนั้นได้วิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อนำข้อมูล ทั้งหมดมาจัดทำเป็นร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทาง พระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยสังเคราะห์เป็นรูปแบบการพัฒนาได้จำนวน 5 รูปแบบ ซึ่งเป็นแนวทางสำหรับนำไปขับเคลื่อนและยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ (1) รูปแบบย่านสร้างสรรค์ด้านสภาพแวดล้อม (2) รูปแบบย่านสร้างสรรค์ ด้านวัฒนธรรม (3) รูปแบบย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรม และ (4) รูปแบบย่านสร้างสรรค์ด้านคนและ ชุมชน ทั้งนี้ ร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ จะมีลักษณะและกระบวนการที่ หลากหลายตามมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 15 คน

จากนั้น คณะผู้วิจัยได้ตรวจสอบความเป็นไปได้ของร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิง พื้นที่ย่านสร้างสรรค์ โดยการสัมภาษณ์รับฟังความเห็น/การสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน ตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของรูปแบบ เพื่อนำไปขับเคลื่อนและยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมถึงแนวทางในการพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบที่ร่างขึ้น

4.3.2 ผลการตรวจสอบรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์

คณะผู้วิจัยได้ตรวจสอบร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ โดยการ สนทนากลุ่ม (Focus group discussion) จากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 15 คน พร้อมแบบประเมินผล รูปแบบที่สร้างขึ้นตามกรอบการวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิได้เสนอแนะเกี่ยวกับร่างรูปแบบในแต่ละ ประเด็น โดยมีรายละเอียดดังนี้

ตารางที่ 13 แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์
ด้านสภาพแวดล้อม

ความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่ม	การปรับร่างรูปแบบ
1. รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านสภาพแวดล้อมนั้นโดยภาพรวมได้แสดงให้เห็นถึงแนวทางการพัฒนาที่หลากหลายจากผู้ทรงคุณวุฒิโดยมีกระบวนการและกลไกขับเคลื่อนย่านสร้างสรรค์ทางกายภาพทั้งภายในพื้นที่และชุมชนใกล้เคียงที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน แต่ทั้งนี้ควรพิจารณาถึงแนวทางการนำทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์หรือสินค้าทางการท่องเที่ยวชุมชน 2. ลักษณะที่น่าสนใจสำหรับรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่จะเป็นแนวทางการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานชุมชนให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ทางวัฒนธรรมชุมชนและความต้องการของผู้มาท่องเที่ยว แต่สิ่งที่ชุมชนควรคำนึงถึงคือ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งจะทำให้สภาพแวดล้อมของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของชุมชน	คณะผู้วิจัยได้ปรับรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ วิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมชนเผ่า โดยนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาบูรณาการเป็นฐานในการพัฒนาความเข้มแข็งทางสังคมเพื่อขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนสร้างอาชีพ สร้างรายได้เป็นเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชนอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน นอกจากนี้จะจัดทำรูปแบบที่เน้นกิจกรรมสอดแทรกหลักธรรมคำสอนและวิถีธรรมทางพระพุทธศาสนา มีกระบวนการและเป้าหมายในการดำเนินกิจกรรมที่สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยว รวมทั้งปรับรูปแบบสภาพแวดล้อมให้ชุมชนและหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวและชุมชนท้องถิ่นมากขึ้น

ตารางที่ 14 แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์
ด้านวัฒนธรรม

ความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่ม	การปรับร่างรูปแบบ
1. รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรม จะมีลักษณะและแนวทางที่ชัดเจนสำหรับบุคคลที่สนใจเกี่ยวกับประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นชนเผ่าที่มีความหลากหลาย ทั้งนี้ ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์แม่ฮ่องสอนมีทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำมาสร้างกิจกรรมและบริหารจัดการการท่องเที่ยวในรูปแบบหมู่บ้านวัฒนธรรมได้ ทั้งด้านประวัติศาสตร์ ชาติพันธุ์ โบราณสถานโบราณวัตถุ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชุมชน และวิถีเกษตรกรรม ดังนั้น จึงควรมีแนวทางพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมเพื่อการจัดการแหล่งท่องเที่ยว คือ การจัดตั้งกองทุนหมู่บ้าน วัฒนธรรม การสร้างกลุ่มโฮมสเตย์ การจัดตั้งศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน การสร้างช่วงวัฒนธรรม และการปรับปรุงภูมิทัศน์ที่มีความสวยงามน่าสนใจ 2. บางครั้งนักท่องเที่ยวจะเดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชน เนื่องจากมีความสนใจเป็นพิเศษในวัฒนธรรมชนเผ่า ดังนั้น รูปแบบการท่องเที่ยวลักษณะนี้ควรมีการบูรณาการหรือเสริมสร้างให้นักท่องเที่ยวไม่มุ่งเน้นไปที่พิธีกรรมทางวัฒนธรรมอย่างเดียว แต่ควรให้ตระหนักและเข้าใจวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างถ่องแท้จนเกิดการร่วมอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมนั้นอย่างยั่งยืน	1. คณะผู้วิจัยได้ปรับรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรม มุ่งเน้นยกระดับและขับเคลื่อนการจัดการทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน ชาติพันธุ์โดยใช้กระบวนการทางนวัตกรรมการพัฒนา มุ่งเน้นพัฒนานวัตกรรมผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่น นอกจากนี้ จะพัฒนาให้รูปแบบการพัฒนา ลักษณะนี้เป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวของชุมชนที่ยั่งยืน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมในบริบทเชิงพื้นที่ของตนเอง 2. คณะผู้วิจัยได้ปรับรูปแบบอีกประเด็นหนึ่ง โดยเน้นการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่กำลังเลือนหายไปและรื้อฟื้นวัฒนธรรมเก่าที่ทรงคุณค่าให้กลับมาเหมือนเดิม และสร้างหลักสูตรในการอนุรักษ์วัฒนธรรมที่มีคุณค่าของล้านนาและสืบทอดประเพณีท้องถิ่นทางด้านศาสนา ทั้งนี้ รูปแบบที่ปรับปรุงนี้ต้องสอดคล้องและมีความเหมาะสมกับบริบทแต่ละพื้นที่ของชุมชน

ตารางที่ 14 แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์
ด้านวัฒนธรรม (ต่อ)

ความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่ม	การปรับร่างรูปแบบ
3. ประเด็นที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่งคือ ฐานต้นทุนสำคัญของเศรษฐกิจชุมชนสร้างสรรค์จะเริ่มจากองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรม ประกอบกับภูมิปัญญาของผู้คนซึ่งถูกพัฒนาต่อยอดจนกลายมาเป็นเศรษฐกิจชุมชนสร้างสรรค์อันสร้างมูลค่าเข้าสู่ชุมชน และการกระจายรายได้เหล่านั้นกลับเข้าสู่ผู้คน ชุมชน และสังคมผู้เป็นเจ้าของต้นทุนทางวัฒนธรรม องค์ประกอบทั้ง 4 ของความสร้างสรรค์ข้างต้นล้วนมีความสำคัญเชื่อมโยงกันก่อให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของชุมชน 4. ลักษณะที่เป็นจุดเด่นอีกประเด็นหนึ่งของรูปแบบลักษณะนี้คือ มีแนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ด้วยวัฒนธรรมชุมชนเฝ้า โดยการให้ความสำคัญกับการสร้างสังคมที่มีความสมดุลระหว่างอารยธรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ด้วยการเพิ่มพลังทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมกลุ่มชาติพันธุ์ท้องถิ่น อันเป็นฐานรากสำคัญของแต่ละท้องถิ่นที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง เรียกได้ว่า เป็นการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เป็นฐานของการสร้างแรงบันดาลใจและความคิดสร้างสรรค์	3. การพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ลักษณะนี้ได้ออกแบบโดยเน้นให้นักท่องเที่ยวมองการท่องเที่ยวจากมิติทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการให้ความสำคัญแก่อัตลักษณ์ของท้องถิ่นและความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเคารพต่อขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนท้องถิ่น 4. มุ่งเน้นการส่งเสริมการนำเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ประเพณีและวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์มาเป็นทุนสนับสนุนในการสร้างสรรค์การท่องเที่ยวในมิติต่างๆให้มากขึ้น แต่ยังรักษารากเหง้าของวัฒนธรรมดั้งเดิมให้สมบูรณ์ที่สุด รวมทั้ง ดำเนินการจัดทำรูปแบบที่ปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์เชิงวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยวให้เข้าใจ

ตารางที่ 15 แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์
ด้านกิจกรรม

ความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่ม	การปรับร่างรูปแบบ
1. รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรมโดยภาพรวมจะมุ่งเน้นกิจกรรมการจัดการของชุมชนในพื้นที่ แต่ยังขาดการประสานงานและบูรณาการกิจกรรมร่วมกับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนฐานราก ซึ่งจะก่อให้เกิดรายได้เพิ่มและเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน 2. การนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมชนเผ่ามาเป็นฐานกิจกรรมท่องเที่ยวเนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะให้ความสนใจและเยี่ยมชมวิถีชีวิตของชุมชนอย่างใกล้ชิด รูปแบบลักษณะที่น่าสนใจคือการมุ่งเน้นสร้างนวัตกรรมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรมที่มีการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ที่หลากหลายเพื่อดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว 3. จังหวัดแม่ฮ่องสอนถือว่ามีความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งโบราณสถาน โบราณคดี ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีการดำเนินชีวิต ซึ่งล้วนเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม สามารถนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ได้และเป็นการท่องเที่ยวที่มีมูลค่าในการหนุนเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเองและสามารถดำรงวิถีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง	คณะผู้วิจัยได้ปรับรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรม โดยจะมุ่งเน้นออกแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว เพื่อสร้างประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติจริงกับเจ้าของภูมิปัญญา พัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวในพื้นที่ได้นานที่สุด โดยมีโปรแกรมให้นักท่องเที่ยวเลือกหลากหลายตามระยะเวลาที่นักท่องเที่ยวต้องการ รวมทั้งจัดกิจกรรมด้านการตลาดการท่องเที่ยวเพื่อหนุนเสริมนวัตกรรมผลิตภัณฑ์พื้นถิ่น นอกจากนี้จะปรับรูปแบบการพัฒนาให้มีความยืดหยุ่นและมีแนวทางปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัยที่มีความหลากหลายและมีความต้องการแตกต่างกันไป

ตารางที่ 16 แสดงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับร่างรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์
ด้านผู้คนและชุมชน

ความคิดเห็นจากการสนทนากลุ่ม	การปรับร่างรูปแบบ
1. รูปแบบที่จัดทำมีลักษณะที่น่าสนใจสำหรับยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ สร้างกระบวนการเรียนรู้ และพื้นพลังชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นต่อคุณภาพชีวิตของคนในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น แต่ทั้งนี้ควรมีการเพิ่มเติมรูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการกระบวนการมีส่วนร่วมของคนและชุมชนอย่างต่อเนื่อง และมีการประเมินผลการพัฒนาเชิงพื้นที่อย่างชัดเจน 2. การสร้างคุณค่าเศรษฐกิจย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นจะทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าท้องถิ่นในชุมชน เกิดกระบวนการผลิตและบริการของวิสาหกิจวัฒนธรรมชุมชน ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการผลิตเชิงพาณิชย์ ชุมชนจึงควรมีการพัฒนาต่อยอดการพัฒนาผลิตภัณฑ์และกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการและแนวโน้มทางการตลาดของกลุ่มนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น	1. คณะผู้วิจัยได้ปรับรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านผู้คนและชุมชน โดยมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต สร้างสรรค์เศรษฐกิจชุมชนฐานราก และสร้างความเข้มแข็งชุมชนพึ่งตนเอง รวมทั้งยกระดับเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้เติบโตขึ้นจากฐานทุนทางวัฒนธรรมภายในของพื้นที่ 2. ปรับรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่โดยการสร้างเครือข่ายชุมชนสร้างสรรค์เพื่อเป็นแรงสนับสนุนให้ชุมชนสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ มีการสนับสนุนการสร้างสรรค์และต่อยอดนักคิดสร้างสรรค์โดยนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนร่วม ทั้งสนับสนุนประชาชนผู้อยู่อาศัยภายในชุมชนทำกิจกรรมร่วมกันภายในพื้นที่สาธารณะ ซึ่งจะให้เห็นความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้น

4.4 นำเสนอรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์

จากการสนทนากลุ่มเกี่ยวกับรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ความสำคัญกับรูปแบบนวัตกรรมที่มีลักษณะและกระบวนการที่หลากหลาย มีความยืดหยุ่น สามารถปรับไปใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในแต่ละพื้นที่ได้ คณะผู้วิจัยจึงได้ดำเนินการจัดทำและนำเสนอรูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ (1) รูปแบบย่านสร้างสรรค์ด้านสภาพแวดล้อม (2) รูปแบบย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรม (3) รูปแบบย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรม และ (4) รูปแบบย่านสร้างสรรค์ด้านผู้คนและชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) รูปแบบย่านสร้างสรรค์ด้านสภาพแวดล้อม

1.1 ปรับพื้นที่และสภาพแวดล้อมของชุมชนให้เอื้อต่อการยกระดับและขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจากความคิดเชิงสร้างสรรค์ โดยการนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ให้เป็นแหล่งรวมนักคิดและผู้ประกอบการสร้างสรรค์ในชุมชน เพื่อสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มคนในพื้นที่

1.2 จัดสร้างแลนด์มาร์คทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนในพื้นที่เพื่อให้นักท่องเที่ยวมีจุดมุ่งหมายในการเดินทางไปท่องเที่ยว ให้เป็นจุดสนใจหรือจุดศูนย์รวมในการถ่ายภาพ เช่น กำหนดรูปแบบและตำแหน่งแลนด์มาร์คชาติพันธุ์ โดยใช้หลักการสื่อความหมายที่แสดงถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์

1.3 กำหนดพื้นที่ต้นแบบชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ภายใต้สภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นย่านสร้างสรรค์ชุมชน ทั้งความเป็นย่านประวัติศาสตร์ท้องถิ่น มีผู้ประกอบการสร้างสรรค์ การคมนาคมสะดวก และมีหน่วยงานภาครัฐทำหน้าที่เป็นแหล่งเรียนรู้สร้างสรรค์เป็นศูนย์กลางของย่านชุมชน

1.4 พัฒนาสภาพแวดล้อมและโครงสร้างทางกายภาพของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อนำไปสู่การเป็นชุมชนที่มีบรรยากาศเอื้อต่อการท่องเที่ยวบนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม ผนวกกับจุดแข็งในด้านความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ เกิดเป็นสินค้าและบริการที่มีความโดดเด่นทำให้มูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

1.5 ยกระดับและขับเคลื่อนสภาพแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ให้เป็น สถานที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ โดยร่วมกันพัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้อให้เกิดกระบวนการใช้ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น รวมทั้งสร้างบรรยากาศสร้างสรรค์และสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดให้เกิดผู้ประกอบการชุมชน

1.6 พัฒนาสภาพแวดล้อมทางกายภาพของชุมชนบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและ

วัฒนธรรมท้องถิ่น มุ่งเน้นให้เป็นมิตรกับนักท่องเที่ยวและสอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ เช่น สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในแหล่งท่องเที่ยว ร้านอาหารและเครื่องดื่ม ห้องน้ำ และความปลอดภัย รวมทั้งให้ชุมชนมีสภาพพื้นที่เพื่อการมีปฏิสัมพันธ์เอื้อต่อการพัฒนาและการเจริญเติบโตของแหล่งท่องเที่ยว

1.7 สร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาย่านชุมชนให้เป็นพื้นที่เศรษฐกิจฐานความรู้ ส่งเสริมแหล่งเรียนรู้และพื้นที่สาธารณะในชุมชนเพื่อสร้างเวทีนักคิดและนักสร้างสรรค์ โดยมีการนำทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชนมาบูรณาการประยุกต์ใช้ รวมทั้งพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชนย่านสร้างสรรค์ในด้านปัจจัยพื้นฐาน

1.8 สร้างสภาพแวดล้อมของชุมชนให้สอดคล้องกัน โดยทำให้คนในชุมชนรู้จักกัน มีความเป็นชุมชนในเชิงอาชีพและทักษะที่คล้ายกันบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้ชุมชนและทุกบ้านสามารถเป็นพื้นที่แสดงงานศิลปะได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้การรวมตัวของกลุ่มคนที่มีความคิดสร้างสรรค์คล้ายกันอยู่ในพื้นที่เดียวกัน จะทำให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ของชุมชน

1.9 พัฒนาสภาพแวดล้อมเชิงพื้นที่ของชุมชนย่านสร้างสรรค์ตามรอยชาติพันธุ์ โดยนำความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภูมิปัญญา วัฒนธรรมและภูมิศาสตร์ท้องถิ่น มาสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมเส้นทางการท่องเที่ยวตามรอยชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อให้เป็นทางเลือกใหม่ให้นักท่องเที่ยวที่มีความสนใจและเป็นประโยชน์ในการสร้างอาชีพและสร้างรายได้เพิ่มขึ้นในชุมชน

1.10 ยกระดับของความเป็นสภาพแวดล้อมชุมชนและลักษณะชุมชนท้องถิ่นที่มีความโดดเด่นบนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่ ซึ่งแสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของย่านสร้างสรรค์หรือสถานที่ โดยความเป็นสถานที่เริ่มจากการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น

1.11 พัฒนาสภาพแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ให้สอดคล้องกับทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งพัฒนาโครงสร้างกายภาพพื้นฐานที่เอื้อต่อการพัฒนาชุมชนย่านสร้างสรรค์ เพื่อให้แต่ละพื้นที่มีความพร้อมในเชิงเอกลักษณ์และบรรยากาศทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายควบคู่ไปกับการพัฒนาพื้นที่ด้านกายภาพ

1.12 สร้างโครงข่ายทางสิ่งแวดล้อมและสร้างการรับรู้ใหม่แก่ชุมชน โดยการพัฒนาพื้นที่ว่างกลางแจ้งให้กลายเป็นพื้นที่สีเขียวขนาดเล็ก เพื่อสร้างโครงข่ายพื้นที่สีเขียวภายในย่านชุมชน และเป็นที่พักคอยของผู้สัญจรไปมาภายในย่าน ให้สามารถรองรับกิจกรรมที่หลากหลาย ทั้งกิจกรรมสำหรับเยาวชน คนทำงาน กลุ่มจักรยาน ชุมชน หรือครอบครัว

1.13 พัฒนาสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชนและสังคมจากความคิดสร้างสรรค์ โดยใช้ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีอยู่อย่างหลากหลายเป็นฐานในการขับเคลื่อน ผสมกับจุดแข็งในด้านความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่า เกิดเป็นสินค้าและบริการที่มีความโดดเด่นเพื่อสร้างรายได้ให้แก่กลุ่มคนในพื้นที่ชุมชนนั้น ๆ

1.14 ยกระดับกระบวนการและกลไกขับเคลื่อนย่านสร้างสรรค์ทางกายภาพทั้งภายในพื้นที่และชุมชนใกล้เคียงที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน โดยพิจารณาถึงแนวทางการนำทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการนำไปพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์หรือสินค้าทางการท่องเที่ยวชุมชน

1.15 พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพของชุมชนให้สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ทางวัฒนธรรมชุมชนและความต้องการของผู้มาท่องเที่ยว โดยสิ่งที่ชุมชนควรคำนึงถึงคือ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นจากการพัฒนาพื้นที่ ซึ่งจะทำให้สภาพแวดล้อมของชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงไปในมิติต่าง ๆ โดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมทางกายภาพของชุมชน

2) รูปแบบย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรม

2.1 ขับเคลื่อนความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ โดยชุมชนแต่ละแห่งจะต้องพัฒนาศาสนสถาน พิพิธภัณฑสถาน และศูนย์วัฒนธรรมชุมชน ทำหน้าที่เป็นพื้นที่กลางหรือพื้นที่สาธารณะในการประกอบกิจกรรมด้านวัฒนธรรมชนเผ่า เพื่อแสดงออกถึงความสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรมทั้งในระดับชุมชนและระดับเมือง

2.2 ยกระดับพื้นที่ชุมชนให้มีจุดสนใจที่เป็นเอกลักษณ์ หรือลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม ชีวิตความเป็นอยู่ หรือประเพณีของชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาและเรียนรู้ถึงวัฒนธรรมประเพณีวิถีชีวิตของกลุ่มชนหรือชาติพันธุ์ รวมทั้งเรื่องของพิธีกรรมต่าง ๆ อาทิ พิธีแต่งงาน พิธีเผาศพ ความเป็นอยู่ดั้งเดิมของชุมชน เป็นต้น

2.3 พัฒนาย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นในมิติด้านชาติพันธุ์ของชุมชน เพื่อนำเข้ามาผูกโยงเรื่องราว ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวรูปแบบใหม่หรือการท่องเที่ยวตามรอยกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ให้กลายเป็นรายได้สู่ภาคธุรกิจการท่องเที่ยวชุมชนฐานรากในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

2.4 สนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมชนเผ่าที่หลากหลายให้เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยรากฐานที่มั่นคงทางสังคมและวัฒนธรรม โดยมีการรวมกลุ่มกันอย่างหนาแน่นของคนทำงานสร้างสรรค์

2.5 ขับเคลื่อนระบบกลไกทางด้านวัฒนธรรมชุมชน เพื่อเพิ่มโอกาสเป็นแรงขับเคลื่อนทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ จากความคิดสร้างสรรค์สู่สาธารณชน มีการใช้ต้นทุนของท้องถิ่นทางด้านศิลปวัฒนธรรม ทรัพยากรที่นำมาทำสินค้าและบริการผนวกกับสิ่งต่าง ๆ ในชุมชน โดยเฉพาะเศรษฐกิจฐานรากที่เกี่ยวข้องกับความคิดเชิงสร้างสรรค์

2.6 อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นและวางแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนเพื่อให้ชุมชนมีความพร้อมในเชิงเอกลักษณ์และบรรยากาศทางวัฒนธรรมที่มีความหลากหลาย เพื่อเปิดรับนักท่องเที่ยวให้

เข้ามาเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและแสวงหาประสบการณ์กับวิถีประเพณีชุมชนได้อย่างกลมกลืน และมีความหลากหลายมากพอที่จะก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในรูปแบบต่าง ๆ

2.7) สร้างสรรค์นวัตกรรมและการจัดการทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ โดยประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ รวมถึงการกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากผ่านทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับภาคประชาชนในพื้นที่

2.8 พัฒนารูปแบบของที่ระลึกทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อเป็นสินค้าของชุมชนโดยพัฒนาให้ตรงตามความต้องการของนักท่องเที่ยว ทั้งนี้การผลิตสินค้าของที่ระลึกทางวัฒนธรรมต้องนำการเล่าเรื่อง ประวัติศาสตร์มาใช้เป็นสัญลักษณ์ หรือความเป็นมาของสินค้าทางการท่องเที่ยว เพื่อสร้างความเป็นอัตลักษณ์และโดดเด่นแตกต่างจากแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ

2.9 ชุมชนร่วมกันค้นหาทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมในพื้นที่เพื่อนำมาออกแบบและบริหารจัดการกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประสานงานร่วมกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วม ซึ่งจะนำไปสู่การปลูกจิตสำนึก การสืบสานและอนุรักษ์ โดยมีการประชาสัมพันธ์และการตั้งศูนย์รวบรวมความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.10 นำภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาเชื่อมโยงเป็นเรื่องราวกับสินค้าและบริการของชุมชนจนเกิดเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนที่จะสร้างงานสร้างรายได้แก่คนในท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้เกิดชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ เป็นตัวอย่างในการดำเนินงานให้กับประชาชนในท้องถิ่นต่าง ๆ ใช้เป็นแนวทางในการสร้างมูลค่าเพิ่มและสร้างรายได้ภายในพื้นที่

2.11 ขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจชุมชนที่ผสมผสานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยบูรณาการเข้ากับองค์ความรู้ที่ครอบคลุมทั้งด้านนวัตกรรมและความคิดสร้างสรรค์ เพื่อผลิตสินค้าและบริการที่มีคุณลักษณะโดดเด่นเฉพาะตัว ซึ่งเป็นการสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจฐานรากเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน

2.12 ส่งเสริมให้ชุมชนในท้องถิ่นแข่งขันกันค้นหาหากเหง้าทางวัฒนธรรมของตนเอง โดยรื้อฟื้นภูมิปัญญาและสิ่งที่มีคุณค่าในอดีต รวมทั้งสิ่งที่เป็ทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมขนเฝ้า นำมาสร้างสรรค์เป็นผลิตภัณฑ์หรือกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นเพื่อใช้เป็นจุดขายของชุมชน ซึ่งจะทำให้ชุมชนหลายแห่งได้พัฒนาสู่การเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว และเกิดการพึ่งพาตนเอง

2.13 เสริมสร้างพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งที่เป็นภูมิปัญญา องค์ความรู้ และคุณค่าทางทรัพยากรอื่นๆ โดยการสร้างสำนึกร่วมของสมาชิกชุมชนในการเป็นเจ้าของ และพร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรมเพื่อสร้างสรรค์ชุมชน โดยมีการนำเอาทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมขนเฝ้า มาประยุกต์ใช้ เพื่อร่วมกันขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนให้เกิดรายได้อย่างเป็นธรรม

2.14 ชุมชนและสมาชิกในชุมชนควรมีการช่วยกันรื้อฟื้นภูมิปัญญาหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะสามารถเรียนรู้ และถ่ายทอดได้ออกมานำเสนอผสมกับความคิดสร้างสรรค์บนฐานทุนทางศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชน เพื่อเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจแก่มาเยือนและสามารถนำมาสร้างมูลค่าได้

2.15 สร้างความตื่นตัวและกระตุ้นให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับการนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างรายได้ให้แก่ชุมชน ร่วมกันสร้างโอกาสทางสังคมและเศรษฐกิจ จนสามารถพัฒนาสินค้าทางวัฒนธรรมและบริการเพื่อเป็นชุมชนเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์อย่างเป็นรูปธรรม

3) รูปแบบย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรม

3.1 นำทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์ของชุมชน โดยการผสมผสานการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์กับแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบผสมผสานจะทำให้โอกาสของการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์มีโอกาสสำเร็จยิ่งขึ้น

3.2 ค้นหาความโดดเด่นของทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยว ทั้งนี้กิจกรรมการท่องเที่ยวควรสร้างบนพื้นฐานของคุณค่าทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับบริบทด้านพื้นที่ และเกิดความสมดุลของสังคมวัฒนธรรมชนเผ่า สิ่งแวดล้อมและเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

3.3 ขับเคลื่อนกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์เพื่ออนุรักษ์กลุ่มชาติพันธุ์ โดยต้องเตรียมการทั้งด้านพื้นที่และด้านบุคคล เนื่องจากอาชีพหลักของคนในชุมชนคือการทำเกษตรกรรมและทำไร่ นา นอกจากนี้ กิจกรรมเชิงสร้างสรรค์บางอย่างต้องอาศัยความพร้อมของชุมชนหรือบุคคลที่จะทำหน้าที่ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาเกี่ยวกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยว

3.4 บูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานระดับท้องถิ่นกับภาคีเครือข่ายกลุ่มวัฒนธรรมในพื้นที่ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันภายในพื้นที่สาธารณะ ทำให้เห็นความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมของชุมชน ทั้งนี้ ผลลัพธ์ของกิจกรรมส่งผลให้ทุกคนในชุมชนมีความเป็นเจ้าของและสร้างความรับผิดชอบต่อการพัฒนาชุมชนด้านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน

3.5 ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์จากทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ร่วมเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อทำความเข้าใจคุณค่า ทางสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้งผ่านการลงมือปฏิบัติจริง และได้รับประสบการณ์ตรงจากเจ้าของภูมิปัญญา

3.6 ส่งเสริมกิจกรรมระดมความคิดเห็นของชุมชนเพื่อหาแนวทางการพัฒนาพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ร่วมกันออกแบบและจัดทำพื้นที่

ชุมชนสร้างสรรค์ผ่านกิจกรรมที่สร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้นการใช้ความคิดสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตด้านรายได้ให้แก่ชุมชนและคนในพื้นที่

3.7 ร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมสร้างสรรค์ของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์โดยใช้ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นของแต่ละชุมชนมาประยุกต์ใช้ เพื่อกระตุ้นชุมชนและนักคิดนักสร้างสรรค์มาร่วมกันสร้างบรรยากาศที่ทำให้พื้นที่เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็งระหว่างคนในพื้นที่และหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ

3.8 จัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่หลากหลายซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากและสังคมของชุมชน มีการรวมกลุ่มกันอย่างหนาแน่นของคนที่มีงานสร้างสรรค์และมีสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดการท่องเที่ยว เพราะความยั่งยืนของสถานที่ในเชิงวัฒนธรรมจะเป็นตัวขับเคลื่อนความเติบโตของเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน

3.9 ดำเนินกิจกรรมที่สนับสนุนชุมชนสร้างสรรค์ภายในพื้นที่ เช่น การจัดกิจกรรมการประกวดและนิทรรศการชุมชนย่านสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้อัตลักษณ์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรม รวมถึงการดึงคนสร้างสรรค์มาเข้าร่วมคิดต่อยอดหัตถกรรม ผลิตภัณฑ์และสิ่งทอของชุมชนเก่า เพื่อสานต่อเอกลักษณ์เฉพาะตัวของย่านชุมชนให้โดดเด่นและยั่งยืนมากขึ้น

3.10 ออกแบบเส้นทางด้วยกิจกรรมท่องเที่ยวภายใต้ทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ รวมทั้งใช้อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ลักษณะเฉพาะทางภูมิศาสตร์ ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของพื้นที่เป้าหมายมาใช้สร้างสรรค์ผลงานให้มีความโดดเด่น พร้อมนำเสนอกิจกรรมเพื่อใช้ในการพัฒนาโอกาสและศักยภาพด้านการท่องเที่ยวให้กับพื้นที่เป้าหมาย

3.11 จัดกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์เชิงสร้างสรรค์เกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีในชุมชนประกอบกับการบรรยายเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นการส่งเสริม ประสพการณ์ตรงกับเจ้าของวัฒนธรรม โดยมีการจัดตั้งกลุ่มรับผิดชอบโดยตรงจากการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อดำเนินการภายใต้แผนงานที่ชัดเจนที่มีกรอบระยะเวลาและกระบวนการให้บริการ

3.12 ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมที่มาจากฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน หรือเป็นกิจกรรมที่มาจากศิลปวัฒนธรรม ประเพณี โดยชุมชนสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งด้านอาหารและวิถีเกษตรกรรมมาสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นกิจกรรมการทำอาหารและพืชผลทางการเกษตรที่มีในชุมชน ให้นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์เรียนรู้วิถีชุมชนร่วมกับชาวบ้านในพื้นที่

3.13 ขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนและการเรียนรู้เรื่องราววัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ร่วมกับคนท้องถิ่นในพื้นที่จริง เพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์จากทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาและส่งเสริมการกระจายรายได้สู่ชุมชน

3.14 จัดทำแผนที่กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์เพื่อดึงนักท่องเที่ยวด้วยวิถีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและอัตลักษณ์ท้องถิ่น ดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยการบอกเล่าเรื่องราวผ่านพิพิธภัณฑ์มีชีวิต และจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วม เช่น การประกอบอาหารท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ จัดงานเทศกาลเกี่ยวกับบริบทและอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์

3.15 จัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวใช้เวลาท่องเที่ยวในพื้นที่ได้นานที่สุด โดยมีโปรแกรมให้นักท่องเที่ยวเลือกหลากหลายตามระยะเวลาที่นักท่องเที่ยวต้องการ รวมทั้งจัดกิจกรรมด้านการตลาดการท่องเที่ยวเพื่อหนุนเสริมนวัตกรรมผลิตภัณฑ์พื้นถิ่น นอกจากนี้ควรปรับรูปแบบกิจกรรมให้มีความยืดหยุ่นสำหรับนักท่องเที่ยวทุกเพศทุกวัยที่มีความหลากหลาย

4) รูปแบบย่านสร้างสรรค์ด้านผู้คนและชุมชน

4.1 สร้างแนวร่วมในการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานอัตลักษณ์ของสถานที่ เนื่องจากพื้นที่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มีความหลากหลาย ทั้งด้านความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรม การพัฒนาพื้นที่จึงจำเป็นต้องเกิดจากความร่วมมือของภาค 3 ภาคส่วน คือ ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ซึ่งจะก่อให้เกิดความรู้สึกร่วมร่วม สร้างความไว้วางใจและให้ความร่วมมือในการดำเนินการ

4.2 ยกระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยให้ชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการพัฒนาเชิงพื้นที่ โดยชุมชนจะต้องสามารถใช้การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ สามารถสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนและผู้คนในพื้นที่

4.3 เสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและความร่วมมือกันระหว่างประชากรที่อยู่อาศัยภายในชุมชนให้มีความรู้สึกรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของพื้นที่ มีการวิเคราะห์ความต้องการของชุมชน โดยการทำประชาคมหมู่บ้านเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นดั้งเดิมเพื่อการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้

4.4 จัดตั้งคณะกรรมการชุมชนภาคีเครือข่ายจากหลายภาคส่วน เพื่อร่วมบริหารวางแผนดำเนินกิจกรรมสร้างสรรค์ จัดให้คนในชุมชนได้ไปศึกษาดูงาน เพื่อเปิดโอกาสให้ได้เห็นสิ่งใหม่ๆ นำมาต่อยอดความคิดสร้างสรรค์ ประชาสัมพันธ์ชุมชนให้เป็นที่รู้จักผ่านกิจกรรมทางวัฒนธรรม กระตุ้นให้เกิดการดำเนินการและรวมตัวกันอยู่เสมอ ๆ

4.5 จัดตั้งองค์กรหรือสถาบันทางวัฒนธรรมในพื้นที่ เพื่อสร้างพื้นที่ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมที่อุดมไปด้วยความคิดสร้างสรรค์บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมชนเผ่า จนสามารถเป็นแรงดึงดูดให้เกิดการลงทุนมากขึ้น โดยการมีองค์กรหรือหน่วยงานที่ส่งเสริมและพัฒนาวัฒนธรรมและความหลากหลายทางสังคม

4.6 สร้างเครือข่ายความร่วมมือในระดับชุมชน การประสานการทำงานในพื้นที่ที่มีความ

หลากหลายทางวัฒนธรรม สร้างความผูกพันซึ่งกันและกัน ตลอดจนความไว้วางใจและสนับสนุนกัน กระทั่งสามารถกระตุ้นและช่วยให้ชุมชนสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาและสร้างโอกาสในการพัฒนาท้องถิ่น

4.7 นำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาของตนเองในด้านต่าง ๆ ซึ่งจะมีผลทำให้ชุมชนมีความรู้ความสามารถที่พัฒนาตนเองและถ่ายทอดความรู้นั้นได้อย่างต่อเนื่อง มีการส่งเสริมอาชีพศิลปะและวัฒนธรรมด้านคลังสมองภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านพิพิธภัณฑสถานและแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมและด้านลานวัฒนธรรม

4.8 ระดมความคิดเห็นอย่างมีส่วนร่วมจากทุกกลุ่มที่มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยนำเสนอแนวทางการพัฒนาชุมชนย่านสร้างสรรค์จากทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมดั้งเดิมในพื้นที่ นำมาเป็นแผนตั้งต้นในการหารือถึงการกำหนดกิจกรรมที่เชื่อมโยงกลุ่มผู้ประกอบการชุมชน กิจกรรมบ่มเพาะผู้ประกอบการชุมชนสร้างสรรค์ และการผลักดันให้เกิดพื้นที่สนับสนุนกิจกรรมดังกล่าว

4.9 สนับสนุนให้คนในพื้นที่ขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนบนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม เริ่มจากสินทรัพย์ต่างๆ ที่มีอยู่อันจะประกอบกันเข้าเป็นระบบนิเวศของการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะเป็นสินทรัพย์ที่จับต้องได้ เช่น วัด สถานที่สำคัญ โบราณสถาน และสินทรัพย์ที่จับต้องไม่ได้ เช่น ทักษะท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมและประเพณีต่าง ๆ

4.10 เตรียมความพร้อมทางด้านพื้นที่และคนในชุมชน เพราะเมื่อพื้นที่พร้อม คนพร้อม ย่านก็พร้อมเปิดรับทำความเข้าใจกับคนจากต่างพื้นที่ โดยหัวใจสำคัญคือการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วมที่เป็นจุดเริ่มต้นของย่านชุมชนสร้างสรรค์ที่ยั่งยืน ทั้งนี้คนในพื้นที่ต่างก็พร้อมต้อนรับให้คนภายนอกได้ลองเข้ามาทำความเข้าใจ แนะนำเรื่องราววัฒนธรรม กิจกรรมที่สื่อถึงเอกลักษณ์ของชุมชน

4.11 สร้างเครือข่ายชุมชนสร้างสรรค์เพื่อเป็นแรงสนับสนุนให้ชุมชนสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ สามารถทำงานร่วมกัน สนับสนุนการสร้างสรรค์และต่อยอดนักคิดสร้างสรรค์โดยนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นการสร้างรายได้แก่สมาชิกในชุมชน

4.12 ผลักดันกระบวนการจัดการอย่างมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน เพื่อนำเอาภาคประชาชน หน่วยงานรัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย เข้ามาร่วมออกแบบแผนการทำงานที่นำทางสู่การขับเคลื่อนย่านชุมชนเศรษฐกิจสร้างสรรค์ฐานรากให้พัฒนาเดินหน้าต่อไปในอนาคต

4.13 พัฒนาชุมชนย่านสร้างสรรค์แบบมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดความหลากหลาย โดยเริ่มต้นจากการให้คุณค่ากับชุมชนและวิถีชีวิตดั้งเดิมบนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น การเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่ตัดสินใจร่วมกับกลุ่มคนสร้างสรรค์และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เข้ามาร่วมด้วยช่วยกันพัฒนา โดยไม่ลืมเตรียมความพร้อมคนในชุมชนดั้งเดิม ความต้องการของคนในพื้นที่จะ

ช่วยให้ชุมชนสามารถสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของให้กับผู้คนในพื้นที่ และเป็นที่รู้จักให้กับกลุ่มคนนอกพื้นที่

4.14 พัฒนาศักยภาพของสมาชิกทุกคนในชุมชนให้ทำหน้าที่เป็นตัวกลางเพื่อเชื่อมระหว่างทรัพยากรท้องถิ่นในท้องถิ่น เป็นผู้เล่าเรื่องราวต่าง ๆ ของชุมชน เป็นเจ้าบ้านที่ดีด้วยการต้อนรับอย่างอบอุ่นประจวบตื้นรับญาติมิตร หรือเพื่อนที่กลับมาเยี่ยมบ้าน รวมถึงผู้นำชุมชน ครู ภูมิปัญญา ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ผู้ประกอบอาชีพ หรือศาสตร์ต่าง ๆ ในชุมชน

4.15 มุ่งเน้นสนับสนุนให้ชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาเกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในชุมชนและรักษาสมดุลในด้านการเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยว โดยมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างกลมกลืนและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีต่าง ๆ ในชุมชน

ผลการทดลองใช้ เป็นการวิจัย (Research: R2) การนำไปใช้ (Implementation : I)

1) การจัดอบรมความรู้รูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ค่ะแนก่อนการอบรม (Pre-test) มีคะแนนเฉลี่ย = 8.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.832 (56.87 %) อยู่ในระดับปานกลาง และหลังการอบรมได้ทดสอบหลังการอบรม (Post-test) มีคะแนนเฉลี่ย = 12.89 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.871 (86.23 %) อยู่ในระดับมาก จากคะแนนเต็ม 15 คะแนน ส่วนผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนการอบรมและหลังการอบรมด้วย t-test แบบ dependent ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 พบว่า เมื่อทดสอบ พบว่า $t = 12.645$, $Sig = 0.00$ แสดงให้เห็นว่าคะแนนก่อนและหลังการอบรมเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังตารางที่ 17

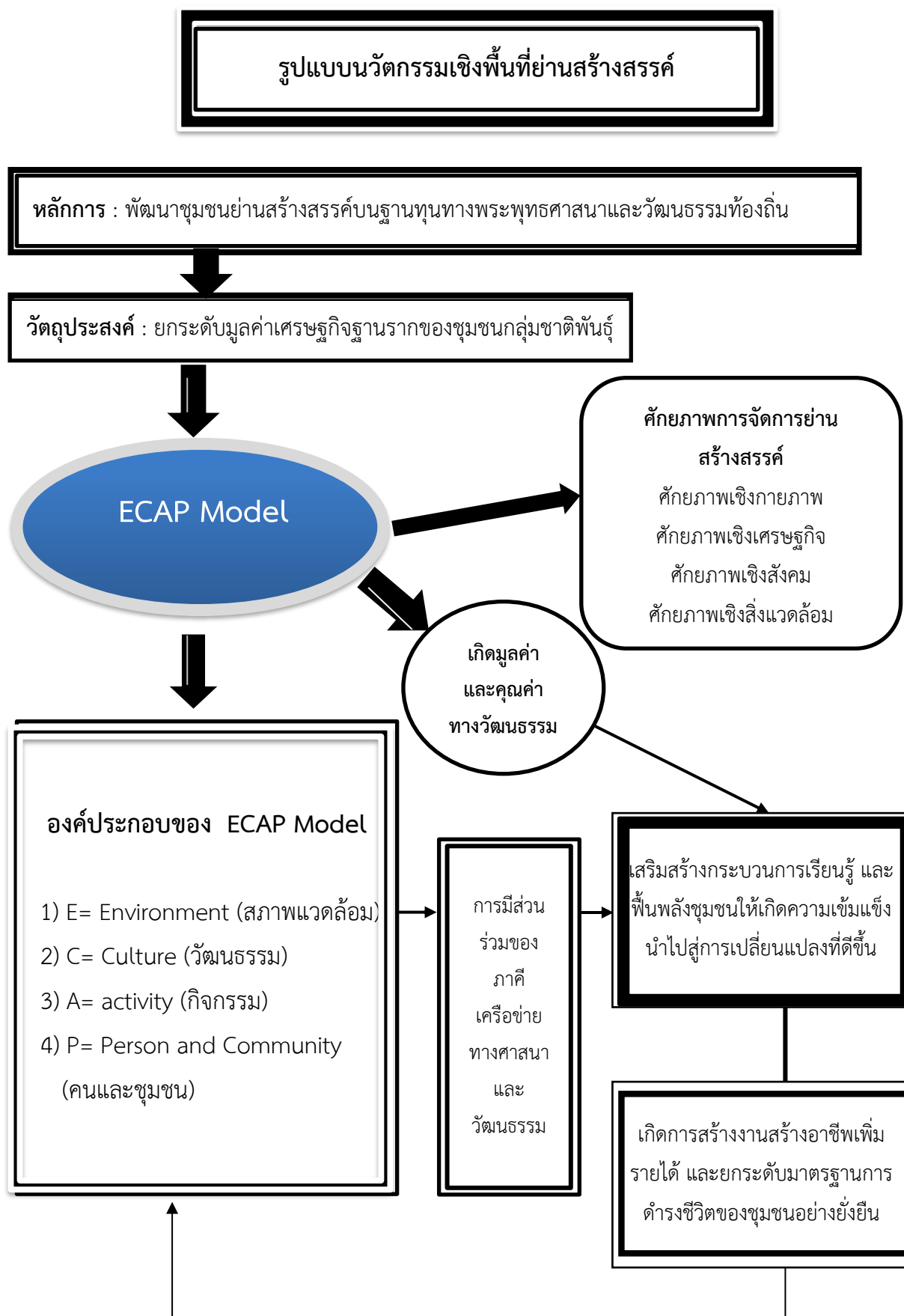
ตารางที่ 17 แสดงการเปรียบเทียบความรู้การอบรมก่อนและหลังการอบรมเกี่ยวกับรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์

การทดสอบ	n	คะแนนเต็ม	$\bar{X}$	S.D.	การแปรผล	df	t	Sig.
ก่อนอบรม	30	15	8.68	0.83	ปานกลาง	29	12.645*	0.00
หลังอบรม	30	15	12.89	0.87	มาก			

2) การจัดเวทีเครือข่ายและการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นแหล่งที่ศึกษาในข้อ 2 ผู้เกี่ยวข้องที่สนใจและสมัครใจเข้าร่วมเวทีในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ได้แก่ ชุมชน วัด องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และเครือข่ายที่สนใจ รวมถึงหน่วยงานภาครัฐ จัดเวทีตามที่ประชุมตกลงกัน เพื่อจัดเวทีเครือข่าย และขับเคลื่อนการ

พัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ เครื่องมือที่ใช้ในการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของชุมชนนักปฏิบัติ ทำให้เกิดการพัฒนารูปแบบพื้นที่ย่านสร้างสรรค์และเครือข่ายชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่

ดังนั้น จากการพัฒนารูปแบบพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ดังกล่าว คณะผู้วิจัยได้รูปแบบจากการสังเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของผู้เกี่ยวข้อง การทบทวนวรรณกรรมงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การจัดการอบรม การจัดเวทีเครือข่ายและการขับเคลื่อน โดยได้รูปแบบใช้ชื่อว่า “ECAP Model” ซึ่งมีองค์ประกอบหลักที่สำคัญคือ (1) E= Environment (สภาพแวดล้อม) (2) C= Culture (วัฒนธรรม) (3) A= activity (กิจกรรม) และ (4) P= Person and Community (คนและชุมชน) ซึ่งมีองค์ประกอบร่วม ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 พัฒนสภาพแวดล้อมทางกายภาพบนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นผนวกกับจุดแข็งทางทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างหลากหลายของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนฐานราก องค์ประกอบที่ 2 ยกระดับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นชนเผ่ามาเชื่อมโยงเป็นเรื่องราวกับสินค้าและกิจกรรมท่องเที่ยวของชุมชนทำให้เกิดการสร้างงานสร้างรายได้แก่คนในท้องถิ่น องค์ประกอบที่ 3 ขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์จากทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และทำความเข้าใจคุณค่าทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ องค์ประกอบที่ 4 เสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและความร่วมมือกันภายในชุมชนให้มีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของพื้นที่ และดึงคนสร้างสรรค์มาเข้าร่วมคิดต่อยอดเพื่อสานต่อเอกลักษณ์ย่านชุมชนให้โดดเด่นและยั่งยืนมากขึ้น จากองค์ประกอบดังกล่าว แสดงเป็นแผนภาพรูปแบบพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ได้ ดังภาพที่ 2

ผลการพัฒนา (Development : D2) การประเมินผล (Evaluation : E)

เป็นการประเมินผล และปรับปรุงระดับความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อรูปแบบพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ โดยใช้แบบสอบถามกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์โดยใช้ค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปรากฏดังรายละเอียดในตารางที่ 11

ตารางที่ 18 แสดงค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ ในภาพรวม

ข้อที่	รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ ย่านสร้างสรรค์	n = 30			ลำดับที่
		$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย	
1	ด้านสภาพแวดล้อม	4.31	0.73	มากที่สุด	4
2	ด้านวัฒนธรรม	4.63	0.71	มากที่สุด	1
3	ด้านกิจกรรม	4.46	0.69	มากที่สุด	3
4	ด้านผู้คนและชุมชน	4.54	0.67	มากที่สุด	2
รวมเฉลี่ย		4.48	0.70	มากที่สุด	

จากตารางที่ 18 พบว่า ความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อรูปแบบพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.48$, S.D. = 0.70) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน โดยเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านวัฒนธรรม ($\bar{X} = 4.63$, S.D. = 0.71) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านผู้คนและชุมชน ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.67) ด้านกิจกรรม ($\bar{X} = 4.46$, S.D. = 0.69) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านสภาพแวดล้อม ($\bar{X} = 4.31$, S.D. = 0.73)

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน และพัฒนารูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน คณะผู้วิจัยได้สรุป อภิปรายผลและเสนอแนะตามขั้นตอน ดังต่อไปนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน

1) ผลการวิเคราะห์เกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นนักท่องเที่ยว จำนวน 200 คน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ 60.50 เป็นผู้มีวุฒิ การศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 54.50 รองลงมาคือระดับปวช./ปวส. คิดเป็นร้อยละ 33.50 น้อยที่สุดคือระดับปริญญาโท คิดเป็นร้อยละ 2.50 มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 36.00 รองลงมาคือ พนักงานบริษัทเอกชนฯ คิดเป็นร้อยละ 24.50 น้อยที่สุดคือ ค่าขาย/ธุรกิจส่วนตัว คิดเป็นร้อยละ 10.50 มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือนมากที่สุด จำนวน 10,001 - 15,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 42.50 รองลงมาคือ 15,001 - 20,000 บาท คิดเป็นร้อยละ 29.00 น้อยที่สุดคือ 20,001 บาทขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 6.00 มีภูมิลำเนาภาคเหนือมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 65.00 รองลงมาคือภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ 14.50 น้อยที่สุดคือภาคตะวันตก คิดเป็นร้อยละ 4.00

2) ผลการวิเคราะห์ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}$ = 3.54, S.D. = 0.66) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน โดยเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านสิ่งแวดล้อม ($\bar{X}$ = 3.82, S.D. = 0.67) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านเศรษฐกิจ ($\bar{X}$ = 3.57, S.D. = 0.65) ด้านสังคม ($\bar{X}$ = 3.52, S.D. = 0.65) ด้านกายภาพ ($\bar{X}$ = 3.43, S.D. = 0.70) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านการจัดการ ($\bar{X}$ = 3.36, S.D. = 0.63) ทั้งนี้ เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน เป็นรายด้าน พบว่า

2.1 ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ด้านกายภาพ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.43$, S.D. = 0.70) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับจากข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดตามลำดับ ได้แก่สภาพแวดล้อมในชุมชนมีลักษณะเฉพาะอันช่วยส่งเสริมวัฒนธรรม ($\bar{X} = 3.79$, S.D. = 0.79) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ มีพื้นที่สาธารณะในการประกอบกิจกรรมด้านวัฒนธรรมที่แสดงออกถึงความสร้างสรรค์ในระดับชุมชน ($\bar{X} = 3.57$, S.D. = 0.71) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ มีความหนาแน่นของกิจกรรมด้านวัฒนธรรมและกิจกรรมสร้างสรรค์ภายในย่านชุมชน ($\bar{X} = 3.18$, S.D. = 0.70)

2.2 ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนด้านเศรษฐกิจ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.57$, S.D. = 0.65) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับจากข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดตามลำดับ ได้แก่ ชุมชนมีการพึ่งพาตนเองบนเศรษฐกิจฐานรากชุมชน ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.64) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ชุมชนพัฒนาช่องทางตลาดของสินค้าชุมชนครอบคลุมถึงช่องทางตลาดออนไลน์และช่องทางตลาดอื่น ๆ ($\bar{X} = 3.53$, S.D. = 0.63) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ส่งเสริมการใช้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการเพิ่มรายได้ ($\bar{X} = 3.29$, S.D. = 0.58)

2.3 ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนด้านสังคม โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.52$, S.D.=0.65) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ โดยเรียงลำดับจากข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดตามลำดับ ได้แก่ เผยแพร่มรดกวัฒนธรรมชุมชนผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน ($\bar{X}=3.70$, S.D.=0.73) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ อนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนแบบมีส่วนร่วมและมีประสิทธิภาพ ($\bar{X}=3.58$, S.D.=0.69) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ ส่งเสริมกิจกรรมที่สามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างของชุมชนได้ ($\bar{X}=3.39$, S.D.=0.67)

2.4 ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนด้านสิ่งแวดล้อม โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.82$, S.D. = 0.67) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีค่าเฉลี่ยในระดับมากทุกข้อเช่นกัน โดยเรียงลำดับจากข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดตามลำดับได้แก่ พัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชุมชนให้มีความร่มรื่นเป็นระเบียบสวยงาม ($\bar{X} = 4.19$, S.D. = 0.69) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ อนุรักษ์ให้ชุมชนรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = 0.69) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุดคือ พื้นที่ในชุมชนสนับสนุนกิจกรรมด้านสุขภาพและไม่เป็นแหล่งสะสมเชื้อโรค ($\bar{X} = 3.58$, S.D. = 0.78)

2.5 ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนด้านการจัดการ โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.36$, S.D. = 0.63) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า มีค่าเฉลี่ยในระดับปานกลางทุกข้อเช่นกัน โดยเรียงลำดับจากข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดตามลำดับ ได้แก่ จัดทำป้ายบอกทางเข้าแหล่งท่องเที่ยวใน

ชุมชนได้ชัดเจน ($\bar{X} = 3.38$, S.D.= 0.63) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ จัดกิจกรรมที่สามารถดึงดูดความสนใจ เหมาะสมกับประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมที่มีอยู่ ($\bar{X} = 3.45$, S.D.= 0.62) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ จัดตั้งศูนย์บริการให้ข้อมูลความรู้ของชุมชน ($\bar{X} = 3.27$, S.D. = 0.61)

5.1.2 รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

1) สภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ พบว่า

1.1 ด้านสภาพแวดล้อม สภาพพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่หลากหลายกระจายอยู่ทั่วไป มีทุนทางวัฒนธรรมขนบธรรมเนียม ประเพณี ศาสนาและความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่โดดเด่น มีเอกลักษณ์และได้รับการอนุรักษ์ สืบสานต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังมีโครงการพัฒนาตามพระราชดำริจำนวนมากและเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่สำคัญของจังหวัด

1.2 ด้านวัฒนธรรม ชุมชนมีความหลากหลายของวัฒนธรรมเนื่องจากได้อยู่อาศัยร่วมกันมาเป็นเวลานาน โดยแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์จะมีวิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรมเป็นลักษณะเฉพาะ มีอัตลักษณ์ในการดำรงชีวิตด้วยการปฏิบัติตามจารีต ประเพณี วิถีดำรงชีวิต และการแสดงชาติพันธุ์ที่มีการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นในลักษณะของการเรียนรู้ผ่านวิถีชีวิต ย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมจึงมีความหลากหลาย ทำให้มีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนและหนุนเสริมเศรษฐกิจฐานรากในชุมชนให้ขับเคลื่อนไปได้

1.3 ด้านกิจกรรม ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จะมุ่งเน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เนื่องจากมีทรัพยากรทางการท่องเที่ยวทั้งทางวัฒนธรรม ธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และประวัติศาสตร์อันยาวนาน จึงนำทุนทางวัฒนธรรมมาเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจถึงวิถีชีวิตและความแตกต่าง ตลอดจนการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนข้ามวัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวและคนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง

1.4 ด้านคนและชุมชน คนในชุมชนมีอาชีพและทักษะที่คล้ายกัน มีบ้านสามารถเป็นพื้นที่แสดงงานศิลปะและอัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี จึงได้นำมาเป็นจุดเริ่มต้นของเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ซึ่งเป็นการผลิตสินค้าชุมชนที่มีเอกลักษณ์แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมนำผลิตภัณฑ์ชุมชนเผ่ามาร่วมกันขายให้นักท่องเที่ยว ก่อให้เกิดรายได้เสริมในชุมชน

2) การนำเสนอรูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่น พบว่า

2.1 รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านสภาพแวดล้อม ควรปรับพื้นที่ชุมชนให้เอื้อต่อการยกระดับและขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจากความคิดเชิงสร้างสรรค์ จัดสร้างแลนด์มาร์คทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนในพื้นที่ กำหนดพื้นที่ต้นแบบชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ภายใต้สภาพแวดล้อมเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นย่านสร้างสรรค์ชุมชน โดยผนวกกับจุดแข็งในด้านความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ เกิดเป็นสินค้าและบริการที่มีความโดดเด่นทำให้มูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

2.2 รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรม ควรขับเคลื่อนความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ ยกย่องพื้นที่ชุมชนให้มีจุดสนใจที่เป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม พัฒนาย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นในมิติด้านชาติพันธุ์ของชุมชน สนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมชนเผ่าที่หลากหลาย ให้เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน สร้างสรรค์นวัตกรรมและการจัดการทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ โดยประยุกต์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์

2.3 รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรม ควรบูรณาการความร่วมมือของหน่วยงานระดับท้องถิ่นกับภาคีเครือข่ายกลุ่มวัฒนธรรมในพื้นที่ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกันภายในพื้นที่สาธารณะ ทำให้เห็นความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมของชุมชน ส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์จากทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ร่วมเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อทำความเข้าใจคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้งผ่านการลงมือปฏิบัติจริง และได้รับประสบการณ์ตรงจากเจ้าของภูมิปัญญา

2.4 รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านผู้คนและชุมชน ควรสร้างภาคีเครือข่ายแนวร่วมในการพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานอัตลักษณ์ของสถานที่ ยกย่องการมีส่วนร่วมของผู้คนและชุมชนให้เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการพัฒนาเชิงพื้นที่ เสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและความร่วมมือกันระหว่างประชากรที่อยู่ในชุมชนให้มีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของพื้นที่ จัดตั้งองค์กรหรือสถาบันทางวัฒนธรรม เพื่อสร้างพื้นที่ที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรมที่อุดมไปด้วยความคิดสร้างสรรค์บนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

3) ผลการทดลองใช้รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ พบว่า

จากการทดลองใช้โดยการจัดอบรมความรู้รูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่าน

สร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น คะแนนก่อนการอบรม (Pre-test) มีคะแนนเฉลี่ย = 8.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.832 (56.87 %) อยู่ในระดับปานกลาง และหลังการอบรมได้ทดสอบหลังการอบรม (Post-test) มีคะแนนเฉลี่ย = 12.89 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.871 (86.23 %) อยู่ในระดับมาก จากคะแนนเต็ม 15 คะแนน ส่วนผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนการอบรมและหลังการอบรมด้วย t-test แบบ dependent ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 พบว่า เมื่อทดสอบพบว่า $t = 12.645$, $Sig = 0.00$ แสดงให้เห็นว่าคะแนนก่อนและหลังการอบรมเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4) การประเมินผลรูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ พบว่า

ความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อรูปแบบพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = 4.48$, $S.D. = 0.70$) เมื่อพิจารณาจำแนกตามรายด้าน โดยเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านวัฒนธรรม ($\bar{X} = 4.63$, $S.D. = 0.71$) มีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือ ด้านผู้คนและชุมชน ($\bar{X} = 4.54$, $S.D. = 0.67$) ด้านกิจกรรม ($\bar{X} = 4.46$, $S.D. = 0.69$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ด้านสภาพแวดล้อม ($\bar{X} = 4.31$, $S.D. = 0.73$)

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

5.2.1 ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน

ศักยภาพของย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นลักษณะความพร้อมของชุมชนที่เอื้อต่อการพัฒนา การปรับปรุง หรือทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง รวมถึงความน่าสนใจของชุมชนนั้นว่า มีเพียงพอที่จะดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้ตัดสินใจเดินทางไปยังแหล่งชุมชนนั้นหรือไม่ ซึ่งการกำหนดศักยภาพหรือความสำคัญของชุมชนในครั้งนี้ ประกอบด้วย (1) ศักยภาพเชิงกายภาพ (2) ศักยภาพเชิงเศรษฐกิจ (3) ศักยภาพเชิงสังคม (4) ศักยภาพเชิงสิ่งแวดล้อม และ (5) ศักยภาพเชิงการจัดการ จากผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพของย่านสร้างสรรค์โดยรวมมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้เนื่องจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมอย่างชัดเจนจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัด เป็นเมืองที่มีต้นทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมชนเผ่า ประเพณี ภูมิปัญญาพื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยวหรือสินค้าที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นฐานในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนฐานราก เพื่อสร้างอาชีพและรายได้แก่ชุมชนในพื้นที่ได้นอกจากนี้ ยังเป็นเมืองที่มีศักยภาพในการพัฒนาเป็นย่านสร้างสรรค์ที่ควรได้รับการส่งเสริมและสนับสนุน

เช่น มรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชาวบ้าน เอกลักษณ์เชิงพื้นที่ ศิลปวัฒนธรรม งานฝีมือ สินค้าเชิงสร้างสรรค์ รวมทั้งวิถีชีวิตที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น ซึ่งนับเป็นจุดเด่นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยว ทำให้มีการขยายการลงทุนในภาคบริการมากขึ้น จนทำให้เกิดการจ้างงาน และกระตุ้นเศรษฐกิจฐานราก ในชุมชนท้องถิ่นเพิ่มขึ้น สอดคล้องกับ อัจฉรา ศรีลาชัย (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “แนวทางการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านโคกเมือง อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์” ผลการวิจัยพบว่า (1) ชุมชนมีศักยภาพในการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยว โดยมีความพร้อมในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ มีแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน และมีบริการบ้านพักโฮมสเตย์ (2) ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน บ่งชี้จากรางวัลในระดับต่าง ๆ เช่น รางวัลหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และรางวัลมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย และ (3) ควรเร่งจัดทำแผนการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการท่องเที่ยวให้เพิ่มมากขึ้น

ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า ศักยภาพของชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความพร้อมทางด้านทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์และหลากหลาย มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีคุณภาพและอุดมสมบูรณ์ มีทุนทางวัฒนธรรมสูงที่สามารถพัฒนาและต่อยอดเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ได้ ประชาชนในพื้นที่เป็นเจ้าบ้านที่ดี พร้อมให้การต้อนรับนักท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลต่อภาพลักษณ์ที่ดี ดังนั้น จึงทำให้มองเห็นว่า การพัฒนาศักยภาพชุมชนย่านสร้างสรรค์ให้ประสบผลสำเร็จและได้รับการตอบรับที่ดี จะต้องเริ่มจากการพัฒนาพื้นที่เล็ก ๆ อย่างหมู่บ้านไปจนพื้นที่ระดับชุมชนเสียก่อน เพราะการพัฒนาพื้นที่ที่มีอยู่แล้วไม่ใช่เรื่องง่าย ศักยภาพของพื้นที่จึงเป็นโจทย์สำคัญที่ต้องอาศัยความสามารถของชุมชน ทั้งการใช้ประโยชน์จากศักยภาพที่มีอยู่ด้วยองค์ประกอบหลายด้านที่ต้องมาบูรณาการร่วมกัน โดยอาศัยศักยภาพพื้นที่เดิมและความร่วมมือของคนในชุมชนหรือย่านที่มีเป้าหมายจะพัฒนาไปสู่ชุมชนสร้างสรรค์ สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผู้คน ชุมชน กิจกรรมและวัฒนธรรมดั้งเดิมที่หลากหลาย สามารถนำไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ สอดคล้องกับ สุพัตรา ราชบุรีศิริ (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านรักไทย แม่ฮ่องสอน” ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านรักไทยเป็นชุมชนหนึ่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีอัตลักษณ์ทางภูมิประเทศ วิถีชีวิต วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่โดดเด่น สามารถนำมาส่งเสริมการท่องเที่ยวภายใต้กรอบแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม จึงนำมาสู่การนำเสนอแผนพัฒนาชุมชน และการวางแผนพัฒนากายภาพชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว สร้างความสมดุลทางด้านวิถีชีวิต เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ควบคู่ไปกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมและการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยกำหนดผังการใช้ที่ดินและพื้นที่สำคัญที่ควรพัฒนา ได้แก่ การสร้างศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว พิพิธภัณฑ์ ประวัติศาสตร์ชุมชน และศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น

นอกจากนี้ ชุมชนพื้นที่เป้าหมายดังกล่าวยังเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทาง

วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่นที่โดดเด่น มีความพร้อมในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนต้นแบบ เนื่องจากชุมชนสามารถรวมกลุ่มกันได้อย่างเข้มแข็ง โดยการนำของผู้นำชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ มีสถานที่ท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนที่มีความพร้อมสำหรับการต้อนรับนักท่องเที่ยว รวมทั้งคนในชุมชนมีพื้นฐานองค์ความรู้ในวัฒนธรรมประเพณีของชุมชนเป็นอย่างดี และสามารถถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยวรับรู้ได้ อีกทั้งคนในชุมชนยังเกิดความภาคภูมิใจในถิ่นฐาน สามารถพึ่งพาตนเอง และเชื่อมั่นในศักยภาพของตน จนเกิดเป็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์ได้อย่างยั่งยืน เป็นต้นแบบชุมชนเชิงสร้างสรรค์ให้กับชุมชนการท่องเที่ยวอื่น ๆ ต่อไป

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน จากผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพของย่านสร้างสรรค์ด้านสิ่งแวดล้อมมีค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก เนื่องจากชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มีทรัพยากรธรรมชาติที่หลากหลายในพื้นที่ ได้แก่ แม่น้ำและป่าไม้ค่อนข้างสมบูรณ์ มีแม่น้ำไหลผ่าน เช่น แม่น้ำเงา แม่น้ำยม มีทิวทัศน์ที่สวยงามเหมาะที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้มีการรณรงค์ให้ชุมชนรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มุ่งรักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติให้อยู่ดีมีสมบูรณ์ และร่วมกันพัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชุมชนให้มีความร่มรื่น เป็นระเบียบ สวยงามตามความเหมาะสม ส่งผลทำให้ชุมชนเกิดศักยภาพในการพัฒนาย่านสร้างสรรค์เพื่อขับเคลื่อนการท่องเที่ยวในพื้นที่ ซึ่งจะต้องพัฒนาเพิ่มเติมในการจัดการข้อมูลด้านทรัพยากร ธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมในชุมชน เผยแพร่ภูมิปัญญาด้านทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน อนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมในชุมชนให้มีประสิทธิภาพ บริหารจัดการผลกระทบทางลบจากการท่องเที่ยวต่อทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน และสร้างความตระหนักรู้ถึงความสำคัญของการรักษาทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมผ่านการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพ สอดคล้องกับ ฟองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “ศักยภาพชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน” ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวในภาคเหนือตอนบนมีศักยภาพและความพร้อมในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน ตามตัวชี้วัดของการท่องเที่ยวชุมชนสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน 5 องค์ประกอบได้แก่ (1) การจัดการด้านการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว / ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยว (2) การจัดการด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว (3) การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการการท่องเที่ยว (4) การจัดการสิ่งแวดล้อมความสะอาดขั้นพื้นฐาน และศูนย์บริการข้อมูลแหล่งท่องเที่ยว และ (5) บุคลากร และนักสื่อความหมายท้องถิ่น

ส่วนศักยภาพของย่านสร้างสรรค์ด้านการจัดการมีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากชุมชนยังขาดศักยภาพความพร้อมด้านการวางแผน และแนวทางปฏิบัติการร่วมกันของชุมชน และหน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้อง อีกทั้งยังประสบปัญหาด้านการจัดการย่านสร้างสรรค์ให้มีประสิทธิภาพ

เนื่องจากสภาพของหมู่บ้านยังขาดระบบการจัดการและพัฒนาชุมชนให้มีความพร้อมต่อการท่องเที่ยว โดยชุมชนขาดการวางแผนการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนั้นแล้ว ชุมชนบางแห่งยังเดินทางเข้าถึงได้ยากและอยู่ไกลจากตัวเมือง แต่อย่างไรก็ตาม การแสวงหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพชุมชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมจะมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน อาทิ การเตรียมความพร้อมภายในชุมชน การจัดการด้านสิ่งแวดล้อมความสะดวกต่อการท่องเที่ยวของชุมชนที่เอื้อต่อการบริการด้านการท่องเที่ยวแก่ผู้มาเยือน การประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว เป็นต้น สอดคล้องกับ วรุณี รักดีบุรุษ (2563) ได้ศึกษาเรื่อง “ปัญหาและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของบ้านดอนซาก ตำบลห้วยงู อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท” ผลการวิจัยพบว่า (1) ปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของบ้านดอนซาก ได้แก่ ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวของชุมชน ด้านการเข้าถึงชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อมความสะดวก ด้านความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว และด้านการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน (2) ศักยภาพของบ้านดอนซากที่ส่งผลต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนให้มีประสิทธิภาพ คือ ศักยภาพด้านทรัพยากรทางการเกษตรของชุมชน ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ทางการเกษตร การทำการเกษตรปลอดภัย และผลิตภัณฑ์ ชุมชนอันเนื่องมาจากการทำการเกษตร

5.2.2 รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

จากการสร้างรูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ เรียกว่า “ECAP Model” ซึ่งเป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อนำมาয়กระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยรูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นนวัตกรรมกระบวนการ (process innovation) ซึ่งเป็นการประยุกต์ใช้แนวคิด วิธีการ หรือกระบวนการใหม่ ๆ ที่ส่งผลให้กระบวนการผลิตและการทำงานโดยรวมมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัด โดยคณะผู้วิจัยได้รูปแบบนวัตกรรมใช้ชื่อว่า “ECAP Model” มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญคือ (1) E= Environment (สภาพแวดล้อม) (2) C= Culture (วัฒนธรรม) (3) A= activity (กิจกรรม) และ (4) P= Person and Community (คนและชุมชน) สามารถนำอภิปรายผลได้ดังนี้

1) รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านสภาพแวดล้อม

จากการวิจัยพบว่า รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านสภาพแวดล้อม เป็นการพัฒนาสภาพแวดล้อมชุมชนให้เอื้อต่อการยกระดับและ

ขับเคลื่อนกิจกรรมทางเศรษฐกิจชุมชนฐานรากจากความคิดเชิงสร้างสรรค์ ทั้งนี้ เนื่องจากสภาพแวดล้อมชุมชนเป็นส่วนหนึ่งของสภาพแวดล้อมสร้างสรรค์ (built-environment) การพัฒนาพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านสภาพแวดล้อมจึงเกิดจากความร่วมมือระหว่างภาคชุมชน ภาคเอกชนและภาครัฐ โดยการนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาสร้างสรรค์ ผ่านการพัฒนาสภาพแวดล้อมและการขับเคลื่อนโครงสร้างทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อนำไปสู่การเป็นชุมชนที่มีบรรยากาศเอื้อต่อการท่องเที่ยวบนฐานทุนทางศาสนาและวัฒนธรรม โดยนำมาผนวกกับจุดแข็งในด้านความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ชนเผ่า จนเกิดเป็นผลิตภัณฑ์สินค้าพื้นถิ่นและบริการที่มีความโดดเด่น ทำให้มูลค่าทางเศรษฐกิจชุมชนฐานรากเพิ่มขึ้น ทั้งนี้ จังหวัดแม่ฮ่องสอนจะมีชุมชนชนเผ่าสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมที่นำไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดี ชุมชนมีอาชีพและทักษะที่คล้ายกัน โดยสามารถนำบ้านมาเป็นพื้นที่แสดงงานศิลปะและอัตลักษณ์ของท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี จึงสามารถเป็นจุดเริ่มต้นของเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นการผลิตสินค้าที่มีเอกลักษณ์ แสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ของสถานที่นั้น โดยเป็นที่สนใจของกลุ่มที่เรียกว่ามวลชนสร้างสรรค์ซึ่งต้องการที่อยู่อาศัยภายในชุมชนที่มีสภาพแวดล้อมดี และมีสิ่งอำนวยความสะดวกเอื้อให้เกิดการคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ

ทั้งนี้ การสร้างสภาพแวดล้อมของชุมชนเมืองให้สอดคล้องกัน คนในชุมชนรู้จักกัน ความเป็นชุมชนในเชิงอาชีพและทักษะที่คล้ายกัน มีความปลอดภัย โดยชุมชนเกิดจากพื้นที่ขนาดเล็กหลายแห่งอยู่ใกล้กันและเกิดความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การกระจุกตัวของกลุ่มคนที่มีความคิดสร้างสรรค์คล้ายกันอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ทำให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนสร้างสรรค์ คนที่เข้าไปอยู่สามารถพัฒนาอัตลักษณ์ของสถานที่ให้มีสภาพแวดล้อมไปในทิศทางที่ดีขึ้นซึ่งไม่ใช่อัตลักษณ์เดิม แต่เป็นอัตลักษณ์ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ อีกทั้งสภาพแวดล้อมของชุมชนได้รับการพัฒนาที่ดีและมีสภาพแวดล้อมในการพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม โดยมีการรณรงค์ให้มีการอนุรักษ์พื้นที่ท่องเที่ยว มีการร่วมมือพัฒนาพื้นที่ให้เป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน มีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในพื้นที่แบบเดิม ๆ และกิจกรรมการท่องเที่ยว มีความเหมาะสมกับสภาพวัฒนธรรมของพื้นที่ ดังนั้น สภาพแวดล้อมพื้นที่สร้างสรรค์จึงไม่ใช่เรื่องของปรับปรุงภูมิทัศน์ หรือการพัฒนาพื้นที่ในเชิงการท่องเที่ยวเพียงด้านเดียวเท่านั้น แต่เป็นพื้นที่และสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมจากความคิดสร้างสรรค์ เป็นแหล่งรวมนักคิดและผู้ประกอบการสร้างสรรค์จากทั้งในและต่างประเทศ สร้างรายได้ให้แก่กลุ่มคนในพื้นที่นั้น ๆ รวมถึงการเพิ่มศักยภาพในการแข่งขันให้กับเศรษฐกิจของเมือง คนและวัฒนธรรมท้องถิ่นมีส่วนสำคัญที่ทำให้เมืองเป็นพื้นที่ของความคิดสร้างสรรค์และทำให้เกิดพลวัตขึ้นในสังคมเมือง สอดคล้องกับ กรวรรณ รุ่งสว่าง (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “การวิเคราะห์สถานภาพการเป็นเมืองสร้างสรรค์กรณีศึกษาชุมชน เมืองขอนแก่น ราชบุรีและบาง

แสน” ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดและองค์ประกอบของชุมชนเมืองสร้างสรรค์คือ สภาพแวดล้อมของชุมชนเมืองที่น่าอยู่ สิ่งอำนวยความสะดวกต่อการคิดสร้างสรรค์ พื้นที่สาธารณะและพื้นที่ทางวัฒนธรรม ชุมชนเมืองสร้างสรรค์มีการเปิดกว้างทางความคิดและเสรีภาพในการอยู่อาศัย ไม่มีการจำกัดเพศ อายุ หรือชนชาติ ซึ่งประโยชน์จากการวิจัยคือสถานภาพการเป็นเมืองสร้างสรรค์ในประเทศไทย

2) รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรม

จากการวิจัยพบว่า รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านวัฒนธรรม ควรเน้นขับเคลื่อนความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมเชิงสร้างสรรค์ยกระดับพื้นที่ชุมชนให้มีจุดสนใจที่เป็นเอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรม พัฒนาย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมโดยมุ่งเน้นในมิติด้านชาติพันธุ์ของชุมชน สนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมชนเผ่าที่หลากหลายให้เป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ถือเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นโบราณสถานและสิ่งปลูกสร้างดั้งเดิม เครื่องแต่งกาย ภาษา อาหาร เทศกาล ประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นสิ่งที่มีคุณค่าในหลายด้าน ทรัพยากรเหล่านี้ให้คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์เพราะเป็นสิ่งที่สามารถสะท้อนให้เห็นเรื่องราวในอดีต บอกเรื่องราวของกลุ่มชาติพันธุ์ สามารถปรากฏให้เห็นร่องรอยในปัจจุบัน และยังสะท้อนให้เห็นคุณค่าด้านสุนทรียศาสตร์ เพราะมีความโดดเด่นงดงามที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ไม่ว่าจะเป็นโบราณสถาน ภาษาพูด การแต่งกาย อาหาร พิธีกรรม งานประเพณี และยังมีเครื่องดนตรีที่พบได้เฉพาะที่ชุมชนเหล่านี้เท่านั้น ทรัพยากรเหล่านี้ยังสะท้อนให้เห็นคุณค่าทางสังคม เพราะทำให้เกิดความรักความภูมิใจในความเป็นชาติพันธุ์ของตน สร้างความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ชุมชนมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักมากขึ้น และนอกจากนี้ในแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่จะมีสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับชุมชนที่เป็นสิ่งที่น่าเรียนรู้ และศึกษาให้กับคนรุ่นใหม่ที่จะสืบสานวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม

รูปแบบการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ จึงเป็นกระบวนการนำทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาบูรณาการกับการท่องเที่ยวชุมชนเชิงวัฒนธรรมสร้างสรรค์ เป็นการท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม จากการเน้นมรดกที่จับต้องไม่ได้เปลี่ยนไปเน้นมรดกที่จับต้องได้หรือวัฒนธรรมที่จับต้องได้ โดยรูปแบบดังกล่าวเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ซึ่งจะต้องมีชุมชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามาเกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความยั่งยืนในชุมชนและรักษาสมดุลในด้านการเปลี่ยนแปลงจากการท่องเที่ยว โดยมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวอย่างกลมกลืนและสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ตลอดจนวิถีต่าง ๆ ในชุมชน เช่น การละเล่นพื้นถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ การประกอบอาหารที่เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชน เพื่อให้ได้มาซึ่งประสบการณ์จากสิ่งที่มีอยู่และเป็นอยู่จริงในชุมชน นอกจากนั้น ชุมชนจะต้องสามารถจัดการ

รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ให้เกิดประโยชน์ โดยเน้นให้ชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วม สามารถสะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ของชุมชนและผู้คนเจ้าของพื้นที่ได้มากที่สุด สอดคล้องกับ ภัทรดา สหัสสพาศน์ (2561) ได้ศึกษาเรื่อง “รูปแบบและกลยุทธ์การจัดการพื้นที่สร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ตามบริบทสังคมประเทศไทย 4.0” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบและกลยุทธ์การจัดการพื้นที่สร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรี ตามบริบทสังคมประเทศไทย 4.0 ควรประกอบด้วย กลยุทธ์ที่ 1 สร้างรูปแบบในการพัฒนาวัฒนธรรมและภูมิปัญญาเชิงเศรษฐกิจบนพื้นฐานอัตลักษณ์และอารยธรรมสู่การเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ กลยุทธ์ที่ 2 การใช้ประโยชน์จากการจัดการพื้นที่ สร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรีอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด และกลยุทธ์ที่ 3 ขับเคลื่อนการจัดการพื้นที่สร้างสรรค์ จังหวัดเพชรบุรีให้เป็นเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ ซึ่งรูปแบบและกลยุทธ์ทั้งหมดได้ผ่านมติในที่ประชุมเชิงนโยบายจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

3) รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรม

จากการวิจัยพบว่า รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านกิจกรรม ควรส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์จากทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่ โดยเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมการท่องเที่ยว ร่วมเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อทำความเข้าใจคุณค่าทางสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ท่องเที่ยวอย่างลึกซึ้ง ขับเคลื่อนกิจกรรมของชุมชนที่สามารถให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมเรียนรู้ เช่น ทำอาหาร หัตถกรรม หัตถศิลป์ มีปราชญ์ชุมชน/ผู้นำชุมชนที่มีภูมิความรู้เช่น หมอสมุนไพร พื้นบ้าน หรือผู้มีความรู้ทางประวัติชุมชน โดยมีคนนำเที่ยว/ไกด์ท้องถิ่นที่มีความรอบรู้เรื่องของชุมชน สามารถนำนักท่องเที่ยวในแต่ละเส้นทางได้ รวมทั้งมีการนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมชนเผ่ามาเป็นฐานกิจกรรมท่องเที่ยว ทั้งนี้ เนื่องจากนักท่องเที่ยวส่วนใหญ่จะให้ความสนใจและเยี่ยมชมวิถีชีวิตของชุมชนอย่างใกล้ชิด รูปแบบลักษณะที่น่าสนใจคือ การมุ่งเน้นสร้างนวัตกรรมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศาสนาและวัฒนธรรม โดยมีการใช้ทุนทางสังคมที่มีอยู่ในชุมชนมาเป็นกิจกรรมสร้างสรรค์ที่หลากหลายเพื่อดึงดูดความสนใจนักท่องเที่ยว อีกทั้งจังหวัดแม่ฮ่องสอนถือว่ามีความหลากหลายของทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งโบราณสถาน โบราณคดี ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม ประเพณีและวิถีการดำเนินชีวิต ล้วนเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม สามารถนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ได้และเป็นการท่องเที่ยวที่มีมูลค่าในการหนุนเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียนในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในการพึ่งพาตนเองและสามารถดำรงวิถีชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การพัฒนาพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรมนั้น เป็นการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของชุมชน ออกแบบและจัดทำพื้นที่สร้างสรรค์ ผ่านกิจกรรมที่สร้างแรงบันดาลใจและกระตุ้น

การใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการแก้ไขปัญหา เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตให้แก่ชุมชนและคนในพื้นที่ และเน้นกิจกรรมสื่อสารสาธารณะ เข้าใกล้ตัวตนของพื้นที่สร้างสรรค์อย่างลึกซึ้ง ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อโซเชียลมีเดีย สื่อวิดีโอ เพื่อถ่ายทอดแนวคิดของกิจกรรมและกระบวนการคิดด้านความคิดสร้างสรรค์ เป็นการกระตุ้นชุมชนและนักคิดนักสร้างสรรค์มาร่วมกันสร้างบรรยากาศที่ทำให้พื้นที่เกิดการเปลี่ยนแปลง เพื่อเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือที่เข้มแข็ง ระหว่างคนในพื้นที่และหน่วยงานองค์กรต่าง ๆ สอดคล้องกับ ฤทธิรงค์ จุฑาพฤตนิกร (2564) ได้ศึกษาเรื่อง “การสำรวจศักยภาพของระบบนิเวศสร้างสรรค์ตามกรอบการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่า: กรณีศึกษาย่านสร้างสรรค์เมืองเก่าแก่นาน” ผลการวิจัยพบว่า ย่านเมืองเก่าแก่นานนี้มีบทบาทหลักในการกระจายขายสินค้า แต่ขาดพื้นที่ส่งเสริมการคิดและผลิตสินค้าสร้างสรรค์ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของห่วงโซ่คุณค่าในการเพิ่มมูลค่าของสินค้าดั้งเดิม จึงควรบรรจุการส่งเสริมให้เกิดสถานที่บ่มเพาะผู้ประกอบการสร้างสรรค์ และกิจกรรมที่สนับสนุนอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในแผนการพัฒนาย่านด้วย โดยมีข้อเสนอแนะคือ ดำเนินกิจกรรมที่สนับสนุนอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ภายในย่าน เช่น การจัดกิจกรรมการประกวดและนิทรรศการอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ย่านสร้างสรรค์เมืองเก่าแก่นาน ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้อัตลักษณ์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรม รวมถึงการดึงคนสร้างสรรค์มาเข้าร่วมคิดต่อยอดอุตสาหกรรมหัตถกรรมแฟชั่นและสิ่งทอ เพื่อสานต่อเอกลักษณ์เฉพาะตัวของย่านให้โดดเด่นและยั่งยืนมากขึ้น และสอดคล้องกับ นางลักขณ์ โพธิ์ไพจิตร (2562) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มชนไทยทรงดำ” ผลการวิจัยพบว่า วัฒนธรรมที่สามารถนำมาพัฒนาเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ได้แก่ การย้อมผ้า การเรียนภาษาไทดำ และการเย็บลายดอก โดยนักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจต่อทั้ง 3 กิจกรรมในระดับมาก และผู้ทรงคุณวุฒิมีความคิดเห็นว่า การจัดกิจกรรมมีความเหมาะสมในระดับมากที่สุด ส่วนแนวทางการพัฒนาศักยภาพกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มชนไทยทรงดำมี 4 ประการ ประกอบด้วยด้านผู้ถ่ายทอดวัฒนธรรม ด้านรูปแบบกิจกรรม ด้านสื่อการนำเสนอ และด้านสภาพแวดล้อม

4) รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ที่ย่านสร้างสรรค์ด้านผู้คนและชุมชน

จากการวิจัยพบว่า รูปแบบนวัตกรรมเชิงพื้นที่ที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนา และวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านผู้คนและชุมชน ควรสร้างแนวร่วมในการพัฒนาบนพื้นฐานอัตลักษณ์ของสถานที่ของชุมชน ยกกระตือรือร้นการมีส่วนร่วมของชุมชนให้เข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของการพัฒนาเชิงพื้นที่ เสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมและความร่วมมือกันระหว่างประชากรที่อยู่ในชุมชน ให้มีความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของพื้นที่ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า การมีส่วนร่วมนี้เป็นกระบวนการสร้างการรับรู้และรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนาชุมชนย่านสร้างสรรค์ รวมถึงการสร้างความรู้สึกในการเป็นเจ้าของทรัพยากรในชุมชน ซึ่งสมาชิกทุกคนมีส่วนได้รับผลกระทบทางบวกและทางลบทั้งทางตรงและอ้อม การมี

ส่วนร่วมจึงถือเป็นสิ่งสำคัญต่อความสำเร็จของการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ของผู้คนและชุมชน รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่จึงควรเน้นการสร้างเครือข่ายชุมชนสร้างสรรค์เพื่อเป็นแรงสนับสนุนให้ชุมชนสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ มีการสนับสนุนการสร้างสรรคและต่อยอดนักคิดสร้างสรรค์ โดยนำทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นในพื้นที่มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชนเผ่า รวมทั้งสนับสนุนประชาชนผู้อยู่อาศัยภายในชุมชนทำกิจกรรมร่วมกันภายในพื้นที่สาธารณะ ซึ่งจะทำให้เห็นความมีชีวิตชีวาทางวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์มากขึ้น

อีกทั้ง การให้คุณค่ากับชุมชนและวิถีชีวิตดั้งเดิมในพื้นที่ เป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาที่ยั่งยืน การสร้างความสัมพันธ์และการส่งเสริมกิจกรรมที่ทำให้เกิดความร่วมมือ การสร้างเครือข่ายการทำงาน การสร้างความผูกพันซึ่งกันและกัน ตลอดจนความไว้วางใจ และการสนับสนุนระหว่างคนในพื้นที่เป็นกระบวนการสำคัญที่จะรักษาคุณภาพชีวิตของชุมชนให้มีความยั่งยืน การเปิดพื้นที่หรือการกำหนดโครงสร้างของการทำงานร่วมกัน เพื่อสร้างความแข็งแรงของเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่ระดับต่าง ๆ ในหลายภาคส่วนและกลุ่มชุมชนเป็นกลไกสำคัญสำหรับการพัฒนาย่านสร้างสรรค์ การประสานการทำงานของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่จะสามารถผสานความหลากหลายต่าง ๆ สู่การพัฒนาที่สร้างสรรค์ การสร้างกลไกที่อำนวยความสะดวกในการสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนในพื้นที่เป็นเครือข่ายทางสังคมที่เข้มแข็ง ความคิดสร้างสรรค์ภายในย่านที่เกิดขึ้นจากการทำงานอย่างมีส่วนร่วมจะสามารถช่วยปรับปรุงและฟื้นฟูย่าน สามารถกระตุ้นและช่วยให้ชุมชนสร้างนวัตกรรมในการแก้ปัญหาและให้โอกาสในการพัฒนาย่านอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับการศึกษาของ ทิพย์สุดา จันทรแจ่มหล้า และพีรตร แก้วลาย (2561) พบว่า พื้นที่ที่เกิดความคิดสร้างสรรค์และการสร้างนวัตกรรมในระบบนิเวศการทำงาน คือ พื้นที่ที่เอื้อต่อการแลกเปลี่ยนความคิดและการสนทนา รวมถึงพื้นที่ที่ทำให้เกิดการสำรวจค้นหา แสวงหาและความท้าทายตื่นเต้น การจินตนาการและการสะท้อน และการบูรณาการความคิดของผู้คนและชุมชน ทั้งนี้ การเอาคนมาอยู่ในพื้นที่เดียวกันไม่ได้สร้างความเป็นทีมหรือไม่ได้สร้างความสร้างสรรค์ขึ้นมาได้เสมอไป ต้องทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ต่อกัน หรือเชื่อมต่อกันระหว่างคนกับคน และคนกับสิ่งที่อยู่รอบตัว สอดคล้องกับ กรวรรณ สังขกร (2557) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาศักยภาพชุมชนวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อสนับสนุนเชียงใหม่เมืองสร้างสรรค์” พบว่า ผู้คนและชุมชนล้วนเป็นส่วนสำคัญที่สนับสนุนให้เกิดเมืองสร้างสรรค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อชุมชนมีทุนทางทรัพยากรมนุษย์ ทุนทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาและวิถีชีวิต ทั้งนี้รูปแบบที่ช่วยส่งเสริมให้ชุมชนเป็นที่รู้จักมากขึ้น ควรส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจสังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพิ่มบทบาทของภาครัฐ และสถาบันการศึกษา

เพื่อสนับสนุนชุมชนให้มีส่วนร่วมและโอกาสในการพัฒนามากขึ้น ส่งเสริมบทบาทของภาคธุรกิจเอกชน และองค์กรพัฒนาเอกชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

5.2.5 การทดลองใช้รูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์

การทดลองใช้รูปแบบโดยการจัดอบรมความรู้รูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น คะแนนก่อนการอบรม (Pre-test) มีคะแนนเฉลี่ย = 8.68 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.832 (56.87 %) อยู่ในระดับปานกลาง และหลังการอบรมได้ทดสอบหลังการอบรม (Post-test) มีคะแนนเฉลี่ย = 12.89 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน = 0.871 (86.23 %) อยู่ในระดับมาก จากคะแนนเต็ม 15 คะแนน ส่วนผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนการอบรมและหลังการอบรมด้วย t-test แบบ dependent ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 พบว่า เมื่อทดสอบพบว่า $t = 12.645$, $Sig = 0.00$ แสดงให้เห็นว่าคะแนนก่อนและหลังการอบรมเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 สอดคล้องกับ ศิวนิต อรรถวุฒิกุล และคณะ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของจังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัย พบว่า การประเมินความรู้ของกลุ่มเป้าหมายจากการอบรม พบว่า กลุ่มเป้าหมายมีคะแนนการอบรมก่อนทดสอบอยู่ในระดับกลาง และหลังการอบรมอยู่ในระดับมาก จากการเปรียบเทียบผลการอบรมคะแนนก่อน และหลังการอบรมเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.05 และสอดคล้องกับรินทร์ สังข์รักษา, สมบูรณ์ ยืนยงสุวรรณและสมชาย ลักษณะนารักษ์ (2557) ที่พบว่า ผลการเปรียบเทียบคะแนนก่อนและหลังการอบรมเฉลี่ยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับ ทินกฤต รุ่งเมือง (2558) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมเครือข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด” ผลการวิจัยพบว่า ผลการทดลองรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ตามโครงสร้าง เพื่อความสมดุลตามหลักธรรมาภิบาลทำให้สมาชิกทราบถึงแนวทางการกระจายรายได้ การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง มีการจัดกิจกรรมที่สะท้อนถึงประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและประเพณี

5.2.6 การประเมินและปรับปรุงรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์

ความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งนี้ เนื่องจากนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์รูปแบบ “ECAP Model ” จะมีการทบทวนและดำเนินการจัดทำรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ ให้มีความเหมาะสมกับบริบทของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในแต่ละพื้นที่ สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและนักท่องเที่ยว โดยมีการบูรณาการขับเคลื่อนรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่บนฐานทุนทาง

ศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น สำหรับนำมาใช้เพื่อสร้างสรรค์สินค้าให้กับการท่องเที่ยวในชุมชนเป้าหมาย ซึ่งสามารถจำแนกได้ 2 รูปแบบ ดังนี้ (1) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นแหล่งท่องเที่ยวเชิงกายภาพ เป็นสินค้าหลัก จุดขายจะอยู่ที่ตัวแหล่งท่องเที่ยว คือ แหล่งโบราณสถานและประวัติศาสตร์ และ (2) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เน้นวิถีชีวิตและกิจกรรมของชุมชนเป็นสินค้าหลัก จุดขายคือวิถีชีวิตและกิจกรรมที่มีอยู่ในชุมชนทั้งในชนบทและเมือง ซึ่งควรทำความเข้าใจกับการสร้างบรรยากาศและปัจจัยแวดล้อมให้เอื้อต่อการลงทุน เพื่อส่งเสริมให้เกิดการลงทุนพัฒนาการบริการที่เกี่ยวข้อง อาทิ การบริการที่พักแบบโฮมสเตย์ เป็นต้น โดยอาศัยการนำความรู้ทางวิชาการหรือภูมิปัญญาสาขามาใช้ในการวิจัยและพัฒนาที่เชื่อมโยงกับทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้สินค้าและบริการ จึงทำให้เป็นรูปแบบที่น่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว สอดคล้องกับ ศิวนิต อรรถวุฒิกุล และคณะ (2560) ได้ศึกษาเรื่อง “การพัฒนาแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของจังหวัดราชบุรี” ผลการวิจัยพบว่า ความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายมีระดับความพึงพอใจของกลุ่มเป้าหมายที่มีต่อรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของจังหวัดราชบุรีในภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($X = 3.83$, $S.D. = 0.776$) ดังนั้น จึงเห็นได้ว่า รูปแบบ “ECAP Model” ที่ได้มีความเหมาะสมและความเป็นไปได้ในการนำไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัย คณะผู้วิจัยจึงสรุปข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับจังหวัดและระดับท้องถิ่น ได้แก่ กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด วัฒนธรรมจังหวัด และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัด ควรมีแผนงานและนโยบายขับเคลื่อนในการนำนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นรูปแบบ ECAP Model ที่ได้จากการศึกษาไปขยายผลเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติให้เกิดผลในเชิงรูปธรรมในพื้นที่ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

2) หน่วยงานทางการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ควรร่วมกันบูรณาการนโยบายและวางแผนงาน เพื่อยกระดับรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ โดยสนับสนุนและส่งเสริมกิจกรรมของชุมชน หรือเทศกาลประจำปีให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีการจัดทำกรอบนโยบายเพื่อกำหนดงานกิจกรรมชุมชนบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งนำข้อมูลการวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ เพื่อสร้างเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิง

ศาสนาและวัฒนธรรมในชุมชน โดยมีเส้นทางเชื่อมต่อแหล่งท่องเที่ยวหลักในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัดใกล้เคียง

3) หน่วยงานภาครัฐควรจัดทำยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่ที่เป็นรูปธรรม เพื่อ ยกระดับและขับเคลื่อนรูปแบบย่านสร้างสรรค์ให้ชัดเจนตรงทิศทาง สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวทุกกลุ่ม พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและการบริการทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่เกี่ยวข้องกับชุมชนย่านสร้างสรรค์ รวมทั้งจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาด้านภาษาต่าง ๆ ที่หลากหลายแก่ภาคีผู้ประกอบการและประชาชนในพื้นที่ เพื่อสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น และการสื่อสารที่เข้าใจตรงกัน สามารถช่วยเสริมสร้างประสบการณ์การท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวได้อย่างครบถ้วนทุกมิติและลึกซึ้งมากขึ้น

4) ภาครัฐ แกนนำกลุ่มภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรมีนโยบายเพื่อส่งเสริมการสร้างเครือข่ายทางวัฒนธรรม โดยบูรณาการกับองค์กรด้านการท่องเที่ยวและองค์กรท้องถิ่นในพื้นที่ใกล้เคียง เพื่อส่งเสริมประชาสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างประสบการณ์ด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่ร่วมกัน รวมทั้งควรมีนโยบายสนับสนุนในการพัฒนาศูนย์บริการข้อมูลทางย่านสร้างสรรค์ของชุมชนที่มีมาตรฐาน โดยที่นักท่องเที่ยวสามารถติดต่อและเข้ามาใช้บริการได้โดยตรง

5.3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนควรนำรูปแบบนวัตกรรมย่านสร้างสรรค์ไปขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติจริงในพื้นที่ โดยมุ่งเน้นการเสริมสร้างความร่วมมือกับทุกภาคส่วนเพื่อสร้างภาคีเครือข่ายด้านการจัดการพื้นที่สร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น และเพื่อเป็นแนวทางพัฒนาชุมชนฐานรากทางด้านเศรษฐกิจ ให้เกิดการสร้างอาชีพและกระจายรายได้จากการท่องเที่ยวสู่ชุมชนโดยใช้ทุนทางชาติพันธุ์ชุมชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ

2) องค์กรภาคีเครือข่ายทางวัฒนธรรมในพื้นที่ควรระดมความคิดเห็นในการขับเคลื่อนกิจกรรมกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ กิจกรรมสื่อสารสาธารณะ เพื่อถอดรหัสการจัดการพื้นที่สร้างสรรค์ที่เอื้อประโยชน์ในมิติต่าง ๆ ทั้งด้านธุรกิจ การออกแบบชุมชน ซึ่งสามารถขับเคลื่อนมูลค่าทางสังคมและเศรษฐกิจแก่ชุมชนฐานราก โดยให้ความสำคัญกับการผลิตสินค้าที่มาจากความคิดสร้างสรรค์ ต่อยอดจากรากฐานของผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ดั้งเดิมที่เป็นอัตลักษณ์ของจังหวัด รวมถึงการดึงคนสร้างสรรค์มาเข้าร่วมคิดต่อยอดย่านสร้างสรรค์ เพื่อสานต่อเอกลักษณ์เฉพาะตัวของย่านให้โดดเด่นและยั่งยืนมากขึ้น

3) ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ควรนำโมเดลการจัดการพื้นที่สร้างสรรค์จากแต่ละชุมชนที่ได้มีการดำเนินการแล้วมาวิเคราะห์ผลกระทบ ประโยชน์ ข้อได้เปรียบ เพื่อนำมาสร้างรูปแบบเฉพาะที่

สอดคล้องกับบริบทเชิงพื้นที่ในการดำเนินการ เพื่อเป็นแนวทางแห่งความสำเร็จ (Key Success) ที่สามารถปฏิบัติตามได้ตามลำดับขั้นตอน ถ่ายทอดด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย เพื่อให้คนในชุมชนปฏิบัติตามได้ รวมทั้งดำเนินกิจกรรมที่สนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ภายในชุมชน ซึ่งเป็นกิจกรรมการเรียนรู้ อัตลักษณ์ วิถีชีวิต และวัฒนธรรมของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์

4) ศูนย์พัฒนาราชภูมรบนพื้นที่สูงจังหวัดควรยกระดับแนวทางการพัฒนาย่านสร้างสรรค์มาเป็นแผนตั้งต้นในการหารือร่วมกับชุมชน เพื่อกำหนดกิจกรรมของชุมชนให้เชื่อมโยงกับกลุ่มการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ กิจกรรมบ่มเพาะผู้ประกอบการสร้างสรรค์ชุมชน และการผลักดันให้เกิดพื้นที่ที่สนับสนุนกิจกรรมดังกล่าวขึ้น โดยมีเป้าหมายในการสร้างการรับรู้ถึงความเป็นย่านสร้างสรรค์ชุมชนในระดับจังหวัด และระดับประเทศ

5) หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเชิงพื้นที่สร้างสรรค์ นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทหน้าที่ของตนเอง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนช่วยในเรื่องการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนในพื้นที่ สถาบันการศึกษามีส่วนช่วยส่งเสริมเรื่ององค์ความรู้ที่เหมาะสม โดยการจัดอบรม ให้ความรู้ เพื่อพัฒนาทักษะให้ชุมชนเกิดความเชี่ยวชาญมากยิ่งขึ้น สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดช่วยเสริมสร้างคุณค่าเศรษฐกิจย่านสร้างสรรค์ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าท้องถิ่นในชุมชน เกิดกระบวนการผลิตและการบริการของวิสาหกิจวัฒนธรรมชุมชน จนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการผลิตเชิงพาณิชย์ โดยมีการพัฒนาต่อยอดการพัฒนาผลิตภัณฑ์และกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการและแนวโน้มทางการตลาดของกลุ่มนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

5.3.3 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรศึกษาการพัฒนาระบบนิเวศย่านสร้างสรรค์ตามกรอบการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่าบนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานราก

2) ควรศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ เพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์

3) ควรศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสินค้าทางวัฒนธรรมภายใต้แนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในย่านชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์

บรรณานุกรม

- กรวรรณ รุ่งสว่าง. (2560). *การวิเคราะห์สถานภาพการเป็นเมืองสร้างสรรค์กรณีศึกษาชุมชนเมืองขอนแก่น ราชบุรีและบางแสน*. (วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- กรวรรณ สังขกร. (2557). *การพัฒนาศักยภาพชุมชนวัฒนธรรมสร้างสรรค์เพื่อสนับสนุนเชียงใหม่เมืองสร้างสรรค์*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2555). *การพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต*. กรุงเทพฯ: กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2562). *วัฒนธรรมคุณค่าสู่มูลค่า*. สืบค้น 6 มกราคม 2565.
จาก http://www.culture.go.th/culture_th/ewt_news.php?nid=3972&filename
- เกวลิน หนูสุทธิ. (2562). การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชนบนฐานคิดเศรษฐกิจฐานราก. *วารสารการบริหารท้องถิ่น*, 12(3), (482-494).
- เกศสุดา โภคานิตย์. (2562). ศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาความเข้มแข็งเศรษฐกิจฐานราก โดยแนวทางประชารัฐตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบมีส่วนร่วมในจังหวัดชัยภูมิ. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์*, 6(3), (278-288).
- _____. (2563). การบริหารทุนชุมชนแบบบูรณาการตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนบ้านขาม ตำบลบ้านขาม อำเภอจัตุรัส จังหวัดชัยภูมิ. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 11(1), (41-50).
- ไกรฤกษ์ ปิ่นแก้ว. (2544). เศรษฐกิจสร้างสรรค์ทุนวัฒนธรรมและโอกาสทางธุรกิจ. *วารสารนักบริหาร*, 31(1), (32-37).
- คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ. (2560). *สานพลังประชารัฐ*. กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน).
- คณะอนุกรรมการยุทธศาสตร์เศรษฐกิจฐานราก. (2559). *การส่งเสริมการพัฒนาระบบเศรษฐกิจฐานราก*. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- จรรยา วงศ์สายันท์. (2553). *นวัตกรรมและเทคโนโลยีทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- จารุวรรณ ขำเพชร. (2560). พื้นที่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ย่านสุขุมวิท. *วารสารวิชาการนวัตกรรมสื่อสารสังคม*, 1(9), (42-49).
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์. (2547). *ทุนสังคมและทุนวัฒนธรรมในระบบเศรษฐกิจและการจัดการยุคใหม่*. พิษณุโลก: คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.

- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์และคณะ. (2547). *การสำรวจสถานะองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนาทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์*. พิษณุโลก: คณะวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- ทอแสงรวี ถีเถะแก้ว. (2555). ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนบนวัฒนธรรมเศรษฐกิจฐานรากในพื้นที่ฝั่งตะวันออกจังหวัดปทุมธานี. *วารสารศรีนครินทร์วิโรฒวิจัยและพัฒนา*, 4(8), (39-52).
- ทินกฤต รุ่งเมือง. (2558). การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ เพื่อส่งเสริมเครือข่ายกิจกรรมการท่องเที่ยวของกลุ่มทวารวดี 4 จังหวัด. *วารสารร่มพญักษ์ มหาวิทยาลัยเกริก*, 33(1), (137-160).
- ทิพย์สุดา จันท์แจ่มหล้า และพีรตร แก้วลาย. (2561). *พฤติกรรมเชิงพื้นที่ในสถานที่ทำงานสร้างสรรค์: การเชื่อมโยงระหว่างพฤติกรรมสร้างสรรค์และการสร้างนวัตกรรมกับลักษณะกายภาพในสำนักงาน*. ปทุมธานี: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2554). *บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนฐานแนวคิดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- นงลักษณ์ โพธิ์ไพจิตร. (2562). การพัฒนาศักยภาพกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของกลุ่มชนไทยทรงดำ. *วารสารกระแสนวัฒนธรรม*, 21(40), (53-64).
- นพดล เหลืองภิรมย์. (2557). *การจัดการนวัตกรรม*. กรุงเทพฯ: ดวงกมล.
- นรินทร์ สังข์รักษาสมบูรณ์ ยืนยงสุวรรณ และสมชาย ลักษณะนุรักษ์. (2557). *การพัฒนาเมืองต้นแบบเศรษฐกิจสร้างสรรค์ “เมืองโอ่ง ดินสูกและตุ๊กตา” เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันการเข้าสู่ประชาคมอาเซียน และเชื่อมโยงสินค้า OTOP กับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดราชบุรี*. นครปฐม: สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยศิลปากร.
- นันทิษฐ์ สมคิด. (2562). *แนวทางการพัฒนาชุมชนสร้างสรรค์ในเขตพื้นที่จังหวัดจันทบุรี*. *วารสารมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*, 14(6), (318-333).
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาสน.
- เบญจมาศ ตีระมาศวนิช และสีลาภรณ์บัวสาย. (2558). *การพัฒนาขีดความสามารถและบทบาทของมหาวิทยาลัยในการรับใช้พื้นที่ด้วยกระบวนการวิจัย*. นครศรีธรรมราช: โครงการความร่วมมือเพื่อพัฒนางานวิจัยเชิงพื้นที่ระหว่าง มวล. และสกว.
- ประภากร แก้ววรรณ. (2554). *การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น*. อุตรธานี: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานี.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2554). *มโนทัศน์การดำรง*. เชียงใหม่: กองทุนพัฒนาวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

- พระยาอนุมานราชธน. (2544). *นานาสาระวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- พวงแก้ว พรพิพัฒน์. (2553). เศรษฐกิจสร้างสรรค์: พลัฒ์ขับเคลื่อนใหม่ของเศรษฐกิจไทย. *วารสารเศรษฐกิจและสังคม*, 47(4), (6-12).
- พัชรภา สิม์ธนสาร. (2560). ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน เขตตำบลแม่วงก์ อำเภอแม่วงก์ จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารดุสิตบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, 7(1), (57-69).
- พันธุ์อาจ ชัยรัตน์. (2547). *การจัดการนวัตกรรมสำหรับผู้บริหาร*. กรุงเทพฯ: งานส่งเสริมภาพลักษณ์องค์กร สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ.
- พิตร แก้วลาย. (2556). อนาคตเมืองเชียงใหม่: เมื่อการสร้างสรรค์ของท้องถิ่น และเศรษฐกิจโลกเป็นเรื่องเดียวกัน. *Creative Thailand Magazine*, 4(6), (12-17).
- พิตร แก้วลายและทิพย์สุดา จันทรแจ่มหล้า. (2559). *เมืองสร้างสรรค์: แนวทางการพัฒนาเมืองจากสินทรัพย์ สร้างสรรค์ท้องถิ่นไทย*. วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น: สถาบันพระปกเกล้า.
- พองจันทร์ หลวงจันทร์ดวง. (2561). ศักยภาพชุมชนต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์อย่างยั่งยืน. *วารสารอิเล็กทรอนิกส์การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม*, 8(2), (52-80).
- ฤทธิรงค์ จุฑาพถภูมิกร. (2564). การสำรวจศักยภาพของระบบนิเวศสร้างสรรค์ตามกรอบการพัฒนาห่วงโซ่คุณค่า: กรณีศึกษาย่านสร้างสรรค์เมืองเก๋น่าน. *BU ACADEMIC REVIEW*, 20(2), (79-88).
- มนทิณี ยงวิกุล. (2553). *เมืองสร้างสรรค์คืออะไร*. สืบค้น 2 มีนาคม 2565. จาก http://www.creativethailand.org/th/creativecity/creativecity_detail.php?id=3
- ยสรวิศ รุ่งโรจนารักษ์. (2562). *สัณฐานเมืองเพื่อการพัฒนาอย่างสร้างสรรค์ บางรัก กรุงเทพมหานคร*. (วิทยานิพนธ์การวางแผนชุมชนเมืองและสภาพแวดล้อมมหัพัตติ). มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รังสิตา บุญโชติ และอาแว มะแส. (2559). *การมีส่วนร่วมในวิสาหกิจชุมชนกับคุณภาพสังคมของประชาชนในชุมชนท่าข้าม ตำบลท่าข้าม อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา*. กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ลภัสรดา สหัสสพาศน์. (2561). รูปแบบและกลยุทธ์การจัดการพื้นที่สร้างสรรค์จังหวัดเพชรบุรีตามบริบทสังคมประเทศไทย 4.0. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 11(2), (1056-1071).
- วรวิมล ภัคดิบุรุษ. (2563). ปัญหาและศักยภาพของการจัดการท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยชุมชนของบ้านดอนซาก ตำบลห้วยงู อำเภอหันคา จังหวัดชัยนาท. *วารสารพัฒนศาสตร์*, 3(1), (40-65).
- วรวิมล โรมรัตนพันธ์ และคณะ. (2546). *โครงการการศึกษาทุนทางสังคมในฐานะปัจจัยการผลิตของเศรษฐกิจชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- วาทกานต์ ช่อแก้ว. (2560). *การพัฒนาหมู่บ้านให้มีเศรษฐกิจฐานรากมั่นคงและชุมชนพึ่งตนเองได้ กรณีศึกษา: หมู่บ้านโคกโก หมู่ที่ 1 ตำบลมะขามล้ม อำเภอบางปลาม้า จังหวัดสุพรรณบุรี*. กรุงเทพฯ: วิทยาลัยมหาดไทย สถาบันดำรงราชานุภาพ.
- วิจิต นันทสุวรรณ. (2544). *แผนแม่บทการพัฒนาวิสาหกิจ*. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์
- ศิวินิต อรรถวุฒิกุล และคณะ. (2560). การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงศาสนาของ จังหวัดราชบุรี. *Veridian E-Journal, Silpakorn University*, 10(2), (2309-2407).
- ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC). (2554). *โครงการศึกษาแนวทางการพัฒนาเชิงใหม่สู่เมืองสร้างสรรค์: กรณีศึกษา พื้นที่ย่านนิมมาน เหมินทร์ คูเมือง และอุโมงค์-โป่งน้อย*. (รายงานการวิจัย). คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการผังเมือง: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2560). คุณค่าใหม่เจริญกรุง (Revalue Charoenkrung). *นิตยสารส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ผลักดันเศรษฐกิจไทย*, 3(7), (34-37).
- _____. (2560). *MADE...from Thai creativity*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สร้างสรรค์งานออกแบบ (TCDC).
- _____. (2560). *British Council เสนอ 5 กลยุทธ์สร้างสรรค์สู่การเป็น Creative Cities*. TCDC. สืบค้น 15 มีนาคม 2562 จาก <http://www.tcdc.or.th/articles/businessindustrial/8834/#British-Council-เสนอ-5-กลยุทธ์สร้างสรรค์สู่การเป็น-Creative-Cities>
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2560). *องค์ประกอบของเศรษฐกิจฐานราก*. สืบค้น 15 เมษายน 2565. จาก https://web.codi.or.th/development_project/20201125-20029/
- สมคิด แก้วทิพย์. (2562). *การศึกษาสถานการณ์ ศักยภาพและข้อจำกัดในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก กรณีศึกษาภาคเหนือ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น.
- สันติ ศรีสวนแดง. (2563). สถานการณ์ ศักยภาพ และแนวทางในการจัดการสุขภาพชุมชนเพื่อเศรษฐกิจฐานราก: กรณีศึกษาสมุนไพรไทยพื้นที่ลุ่มแม่น้ำนครชัยศรี จังหวัดนครปฐม. *วารสารกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข*, 18(2), (405-418).
- สัญญา เคนาภูมิ. (2558). แนวทางการพัฒนาประสิทธิผลของวิสาหกิจชุมชนในเขตพื้นที่ จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารวิชาการแพรวกาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์*, 2(3), (68-81).
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2550). *สภาพการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร*. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12*. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.

- สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (2564). *แผนพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน (2561-2565) ฉบับทบทวน 2564*. แม่ฮ่องสอน: สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน.
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. (2550). *สุดยอดนวัตกรรมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ กระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.
- สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์. (2563). *ย่านเศรษฐกิจสร้างสรรค์*. สืบค้น 12 มีนาคม 2563. จาก <https://www.cea.or.th/th/creative-district>
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2562). *แผนพัฒนาสถิติระดับพื้นที่กลุ่มจังหวัดภาคเหนือตอนบน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *โครงการพัฒนาระบบสถิติข้อมูลและตัวชี้วัดเพื่อใช้ในการบริหารราชการแผ่นดินตามยุทธศาสตร์ชาติ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคเหนือ. (2558). *รายงานสถานการณ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. แม่ฮ่องสอน: สำนักพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมภาคเหนือ.
- สีลาภรณ์ บัวสาย. (2554). *ABC : การวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สีลาภรณ์ บัวสาย. (2554). *พลังความรู้และความร่วมมือ: บทเรียนจากการวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุขสันต์ ชื่นอารมย์. (2554). *แนวทางการพัฒนาพื้นที่สร้างสรรค์: กรณีศึกษา โครงการ อาร์.ซี.เอ.. (วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต)*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุขนาน พัฒนาวงศ์งาม. (2560). ตลาดนัดชุมชนเป็นเศรษฐกิจฐานรากของจุดเริ่มต้นของกระบวนการโลจิสติกส์: กรณีศึกษาตลาดนัดชุมชนบริเวณสนามกีฬาเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา. *วารสารวิทยาการจัดการสมัยใหม่*, 10(2), (45-58).
- สุธิดา แจ่มประจักษ์. (2560). กระบวนการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนอย่างมีส่วนร่วม: กรณีศึกษากลุ่มขอสหกรณ์ป่าทุ่ ตำบลบางพระ อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*, 25(47), (95-121).
- สุพัตรา ราษฎร์ศิริ. (2562). *การพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาบ้านรักไทย แม่ฮ่องสอน*. ปทุมธานี: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยรังสิต.
- หทัยชนก คะตะสมบุรณ์. (2563). การพัฒนาศักยภาพของชุมชนเพื่อสร้างเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเนินศาลา อำเภอโกรกพระ จังหวัดนครสวรรค์. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 8(2), (476-487).

อัจฉรา ศรีลาชัย. (2561). แนวทางการจัดการรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างยั่งยืน กรณีศึกษา ชุมชนบ้านโคกเมือง อำเภอประโคนชัย จังหวัดบุรีรัมย์. *วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 12(1), (218-229).

Borchardt, A. (2013). *The Creative City: Place, Creativity & People, Glasgow and Portland. (Research Term), Glasgow of the Mackintosh School of Architecture, the Glasgow School of Art*. Retrieved from: <https://issuu.com/thecreativecity/docs/creative-city>

Bourdieu, P. (1986). *The form of capital*. In J. G. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education*. New York, NY: Greenwood Press.

Bessant, J. & Tidd, J. (2007). *Innovation and Entrepreneurship*. West Sussex: John Wiley & Sons Ltd.

Griswold, W. (2004). *Cultures and Societies in a Changing World*. Thousand Oaks: Pine Forge Press.

Huges, G. D. (1973). *Demand Analysis for Marketing Decision*. Homewood: Irwin.

Rogers, Everett M. (1983). *Diffusion of Innovation*. New York: The Free Press.

Schilling, M.A. (2008). *Strategic Management of Technological Innovation*. 2nd ed. NY: McGraw-Hill Education.

Schumpeter, J. A., (1934). *The Theory of Economic Development: An Inquiry Into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle*. New York: Transaction Publishers

Scoones, I. (2009). Livelihoods perspectives and rural development. *The Journal of Peasant Studies*, 36(1), (171-196).

Storey, John. (1999). *Cultural Consumption and Everyday Life*. London: Arnold.

Office of the National Economic and Social Development Council. (2018). *Draft 20 year strategic framework*. Retrieved 18 December 2018, From www.bedo.or.th/bedo/backend/upload/content/1520496784_7221.pdf.

The James Irvine Foundation. (1998). *Linking the New Economy to the Livable Community*. Mountain View: Collaborative Economics.

Throsby, C.D. (2001). *Economics and culture*. Cambridge: Cambridge University Press.

UNCTAD. (2008). *Creative Economy Report 2008*. Retrieved 8 July 2010
from <http://www.unctad.org>

_____. (2016). *Creative Cities Network*. Retrieved 20 January 2017,
from <http://en.unesco.org/creative-cities/home>

United Nations. (2008). *Creative Economy Report 2008, the Challenge of Assessing the Creative Economy: towards Informed Policy-making*. Retrieved 10 April 2018,
from https://unctad.org/en/Docs/ditc20082cer_en.pdf

Visitbirmingham. (2016). *The Big Birmingham Experience*. Retrieved 5 June 2017,
from <http://visitbirmingham.com/>

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

ชื่อ-นามสกุล	วุฒิการศึกษา	ผู้เชี่ยวชาญ
ดร.ณรงศักดิ์ ลุนสำโรง	M.A. (Linguistics) Ph.D. (Linguistics)	ตรวจสอบด้านระเบียบวิธี
ดร.จรรยาศักดิ์ แพง	รป.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์) Ph.D. (Public Administration)	ตรวจสอบด้านเนื้อหา
ผศ.ดร.วินิจ ผาเจริญ	รм. (การเมืองการปกครอง) Ph.D. (Political Science)	ตรวจสอบด้านภาษา

ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิให้สัมภาษณ์งานวิจัย

ที่	ชื่อ-นามสกุล	ตำแหน่ง
1	พระสุเมธต์ศาสนกิตติ์	ผู้ทรงคุณวุฒิทางด้านศาสนา
2	นายพงษ์กานต์ จันทร์เงิน	ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้นำชุมชน
3	นายชยางกูร ชินวรภัทร	ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นปราชญ์ชุมชน
4	นางสาวอรุณศรี ปั่นโน	ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการด้านการท่องเที่ยว
5	รศ.ดร.สัญญา สะสอง	ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการด้านชุมชน
6	นายชัยยะ คงชื่น	ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นนักวิชาการด้านวัฒนธรรม
7	นางพัชรวิวรรณ พรหมจักร์	ผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานพระพุทธศาสนา
8	นายสกล วิมลรัตนสกุล	ผู้ทรงคุณวุฒิจากสมาคมธุรกิจท่องเที่ยว
9	นางพรทิพย์ พงษ์สงวนจันทร์	ผู้ทรงคุณวุฒิจากศูนย์พัฒนาราชภูมรบนพื้นที่สูง
10	นายราเชนทร์ หนูนแพง	ผู้ทรงคุณวุฒิจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด
11	นายสุพรรณ จินะมูล	ผู้ทรงคุณวุฒิจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
12	นายปิยวิทย์ รัตนวิจิตรากร	ผู้ทรงคุณวุฒิจากหน่วยงานภาคเอกชน
13	นายอินจันทร์ รูปดี	ผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นมัคคุเทศก์ชุมชน
14	นางสาวอังคณา ปาละ	ผู้ประกอบการในพื้นที่ชุมชน
15	นายยอด๊ะ ป้อปาง	ประชาชนในพื้นที่

ภาคผนวก ค
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม
ท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

คำชี้แจง :

แบบสอบถามชุดนี้จัดทำขึ้นเพื่อสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ผู้วิจัยใคร่ขอความอนุเคราะห์สอบถามตามความคิดเห็นของท่านอย่างแท้จริงให้ครบถ้วนทุกประเด็นคำถาม คำตอบของท่านผู้วิจัยจะรักษาไว้เป็นความลับและจะไม่มีผลกระทบต่อการปฏิบัติงานของท่านหรือหน่วยงานที่ท่านรับผิดชอบ เนื่องจากผู้วิจัยจะนำคำตอบของท่านไปใช้วิเคราะห์ในภาพรวมเท่านั้น

แบบสอบถามชุดนี้ประกอบด้วย 4 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ป้ายส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน

ขอขอบคุณทุกท่านที่ร่วมมือตอบแบบสอบถาม

พระมหาวิโรศักดิ์ สุรเมธี, ผศ.ดร.และคณะ

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ใน ☐ ที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. อายุ ☐ 18 – 30 ปี ☐ 31 – 40 ปี
☐ 41 – 50 ปี ☐ 51 – 60 ปี
☐ 61 ปีขึ้นไป
3. วุฒิทางการศึกษา ☐ มัธยมศึกษา ☐ ปวช./ปวส.
☐ปริญญาตรี ☐ปริญญาโท
☐ปริญญาเอก
4. อาชีพ ตำแหน่ง (ระบุได้มากกว่า 1 ตำแหน่ง)
☐ ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ☐ พนักงานบริษัทเอกชนฯ
☐ เกษตรกร ☐ รับจ้างทั่วไป
☐ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ ☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....
5. รายได้เฉลี่ย ต่อเดือน
☐ ต่ำกว่า 5,000 บาท ☐ 5,001 - 10,000 บาท
☐ 10,001 - 15,000 บาท ☐ 15,001 - 20,000 บาท
☐ 20,001 บาทขึ้นไป
6. ภูมิลำเนา
☐ ภาคกลาง ☐ ภาคเหนือ
☐ ภาคตะวันตก ☐ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
☐ ภาคตะวันออก ☐ ภาคใต้

ตอนที่ 3 ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน

เป็นคำถามเพื่อการแสดงความเห็นเกี่ยวกับศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน ขอความกรุณาผู้ตอบแบบสอบถามกาเครื่องหมาย / ลงในช่องระดับความเห็น เพียงช่องเดียว ดังรายการต่อไปนี้

ข้อ	ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน	ระดับความเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	1) ศักยภาพเชิงกายภาพ สภาพแวดล้อมในชุมชนมีลักษณะเฉพาะอันช่วยส่งเสริมวัฒนธรรมในชุมชน					
2	ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการกำหนดพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว (Zoning)					
3	ใช้ประโยชน์พื้นที่ภายในชุมชนให้เป็นย่านท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่มีความเหมาะสม					
4	มีพื้นที่สาธารณะในการประกอบกิจกรรมด้านวัฒนธรรม ที่แสดงออกถึงความคิดสร้างสรรค์					
5	มีความหนาแน่นของกิจกรรมด้านวัฒนธรรม และกิจกรรมสร้างสรรค์ภายในย่านชุมชน					
6	2) ศักยภาพเชิงเศรษฐกิจ สินค้าหรือผลิตภัณฑ์เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนโดยมีพื้นฐานจากภูมิปัญญาและทรัพยากรท้องถิ่น					
7	ส่งเสริมการใช้และพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อการเพิ่มรายได้					
8	เศรษฐกิจในพื้นที่ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองโดยปรับตัวเน้นการรองรับผู้อยู่อาศัยในชุมชนมากกว่านักท่องเที่ยว					
9	ชุมชนพัฒนาช่องทางตลาดของสินค้าชุมชนครอบคลุมถึงช่องทางตลาดออนไลน์และช่องทางตลาดอื่น ๆ					

ข้อ	ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน	ระดับความเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
10	ชุมชนมีการพึ่งพาตนเองบนเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง					
11	3) ศักยภาพเชิงสังคม ส่งเสริมกิจกรรมที่สามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างของชุมชน					
12	เผยแพร่มรดกวัฒนธรรมชุมชนผ่านการท่องเที่ยวโดยชุมชน					
13	อนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชนแบบมีส่วนร่วมและมีประสิทธิภาพ					
14	คนในชุมชนรับรู้ในมรดกวัฒนธรรมชุมชนในพื้นที่					
15	ส่งเสริมกิจกรรมร่วมกับภาคประชาสังคม และการอนุรักษ์คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน					
16	4) ศักยภาพเชิงสิ่งแวดล้อม รักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติให้อุดมสมบูรณ์					
17	มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างรู้คุณค่า					
18	รณรงค์ให้ชุมชนรักษาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม					
19	พัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณชุมชนให้มีความร่มรื่น เป็นระเบียบ สวยงามตามความเหมาะสม					
20	พื้นที่ในชุมชนสนับสนุนกิจกรรมด้านสุขภาพและไม่เป็นแหล่งสะสมเชื้อโรค					
21	5) ศักยภาพเชิงการจัดการ ประชาสัมพันธ์ย่านชุมชนให้มีความหลากหลายช่องทาง					
22	จัดทำป้ายบอกทางเข้าแหล่งท่องเที่ยวได้ชัดเจน					
23	จัดระบบการจัดการให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างชุมชนกับผู้มาเยือน					
24	จัดตั้งศูนย์บริการให้ข้อมูลความรู้ของชุมชน					

ข้อ	ศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน	ระดับความเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
25	จัดกิจกรรมที่สามารถดึงดูดความสนใจ เหมาะสมกับประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิตดั้งเดิมที่มีอยู่					

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน

ขอความกรุณาผู้ตอบแบบสอบถามให้ความเห็นเกี่ยวกับศักยภาพย่านสร้างสรรค์ของชุมชน

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
ศักยภาพเชิงกายภาพ	
ศักยภาพเชิงเศรษฐกิจ	
ศักยภาพเชิงสังคม	
ศักยภาพเชิงสิ่งแวดล้อม	
ศักยภาพเชิงการจัดการ	

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือ
พระมหาวิริศศักดิ์ สุรเมธี, ผศ.ดร. และคณะ

แบบสอบถามเพื่อรับรอง
นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและ
วัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัด
แม่ฮ่องสอน

คำชี้แจง :

1. แบบสอบถามชุดนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ ซึ่งคณะผู้วิจัยพัฒนาขึ้น
2. แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น 4 ตอน ประกอบด้วย
 - ตอนที่ 1 ป้ายชื่อส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
 - ตอนที่ 2 ความคิดเห็นที่มีต่อรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์
 - ตอนที่ 3 ความคิดเห็นที่มีต่อองค์ประกอบของรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์
 - ตอนที่ 4 แบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่นๆ

ขอขอบคุณทุกท่านที่ร่วมมือตอบแบบสอบถาม
 พระมหาวิรัชศักดิ์ สุระเมธี, ผศ.ดร. และคณะ

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ใน ☐ ที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

2. อายุ ☐ 18 – 30 ปี ☐ 31 – 40 ปี
☐ 41 – 50 ปี ☐ 51 – 60 ปี
☐ 61 ปีขึ้นไป

3. วุฒิทางการศึกษา ☐ มัธยมศึกษา ☐ ปวช./ปวส.
☐ปริญญาตรี ☐ปริญญาโท
☐ปริญญาเอก

4. อาชีพ ตำแหน่ง (ระบุได้มากกว่า 1 ตำแหน่ง)
☐ ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว ☐ พนักงานบริษัทเอกชนฯ
☐ เกษตรกร ☐ รับจ้างทั่วไป
☐ รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ ☐ อื่นๆ โปรดระบุ.....

ตอนที่ 2 รูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์

เป็นคำถามเพื่อการแสดงความเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ ขอความกรุณาผู้ตอบแบบสอบถามกาเครื่องหมาย / ลงในช่องระดับความเห็น เพียงช่องเดียว ดังรายการต่อไปนี้

ข้อ	รูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์	ระดับความเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบ การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบมีความเหมาะสมและครอบคลุมความต้องการตามแนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์					
2	องค์ประกอบของรูปแบบแต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์สอดคล้องส่งเสริมซึ่งกันและกัน					
3	องค์ประกอบของรูปแบบนวัตกรรม หลักการของรูปแบบมีความเหมาะสมสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐาน สามารถใช้เป็นกรอบในการกำหนดกิจกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่					
4	วัตถุประสงค์มีความเหมาะสมชัดเจนสามารถแสดงถึงสิ่งที่มุ่งหวังให้เกิดขึ้นกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย					
5	หลักการและวัตถุประสงค์มีความสอดคล้องกัน					
6	กระบวนการของการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์มีขั้นตอนครบถ้วน เหมาะสมและสอดคล้องต่อเนื่องกัน					
7	ขั้นตอนการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์มีความเหมาะสม สามารถทำให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์					
8	ขั้นตอนการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์มีความสอดคล้องกับหลักการและวัตถุประสงค์					
9	ปัจจัยที่เอื้อต่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์สอดคล้องกับหลักการและวัตถุประสงค์					
10	ปัจจัยสนับสนุนมีความเหมาะสมสอดคล้องกับกระบวนการการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์					

ตอนที่ 3 องค์ประกอบของรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์

เป็นคำถามเพื่อการแสดงความเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์ ขอความกรุณาผู้ตอบแบบสอบถามกาเครื่องหมาย / ลงในช่องระดับความเห็นเพียงช่องเดียว ดังรายการต่อไปนี้

ข้อ	ความคิดเห็นต่อรูปแบบนวัตกรรม การพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์	ระดับความเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1	รูปแบบนวัตกรรมด้านสภาพแวดล้อม (E= Environment)					
2	รูปแบบนวัตกรรมด้านวัฒนธรรม (C= Culture)					
3	รูปแบบนวัตกรรมด้านกิจกรรม (A= activity)					
4	รูปแบบนวัตกรรมด้านผู้คนและชุมชน (P= Person and Community)					

ตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามปลายเปิดเกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ภาคผนวก ง
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรม
ท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน

.....

คำชี้แจง

1. แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำข้อมูลการสัมภาษณ์ไปจัดทำเป็นรูปแบบ
นวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น
2. แบบสัมภาษณ์นี้มีทั้งหมด 3 ตอน คือ
 - ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
 - ตอนที่ 2 สัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์
 - ตอนที่ 3 สัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บน
ฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ขอขอบคุณทุกท่านที่ร่วมมือตอบแบบสอบถาม
พระมหาวิโรศักดิ์ สุรเมธี, ผศ.ดร. และคณะ

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.1 ชื่อ/นามสกุล และอายุปัจจุบัน

.....

.....

1.2 วุฒิทางการศึกษา

.....

.....

1.3 ที่อยู่

.....

.....

1.4 E-mail/Facebook/Line และเบอร์โทรศัพท์มือถือ

.....

.....

1.5 ตำแหน่ง และหน่วยงานที่สังกัด

.....

.....

1.6 สัมภาษณ์ ณ สถานที่

.....

.....

1.7 วัน/เดือน/ปี และเวลาที่สัมภาษณ์

.....

.....

1.8 สัมภาษณ์โดย

☐ ตัวต่อตัว ☐ ทางโทรศัพท์ ☐ ทางโปรแกรมไลน์ ☐ อื่นๆ

หมายเหตุ ขออนุญาตใช้เครื่องบันทึกเสียงและบันทึกภาพในการสัมภาษณ์

ตอนที่ 2 ข้อมูลสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์

1. สภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ด้านสภาพแวดล้อมในชุมชน เป็นอย่างไร ?

.....

.....

2. สภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมในชุมชน เป็นอย่างไร ?

.....

.....

3. สภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ด้านกิจกรรม เป็นอย่างไร ?

.....

.....

4. สภาพทั่วไปของย่านสร้างสรรค์ด้านผู้คนและชุมชน เป็นอย่างไร ?

.....

.....

5. อื่นๆ (โปรดระบุ)

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อมูลสัมภาษณ์เกี่ยวกับรูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

1. การพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านสภาพแวดล้อมในชุมชน ควรมีกระบวนการและรูปแบบอย่างไร ?

.....

.....

2. การพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านวัฒนธรรมในชุมชน ควรมีกระบวนการและรูปแบบอย่างไร ?

.....

.....

3. การพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านกิจกรรม ควรมีกระบวนการและรูปแบบอย่างไร ?

.....

.....

4. การพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นด้านผู้คนและชุมชน ควรมีกระบวนการและรูปแบบอย่างไร ?

.....

.....

5. รูปแบบนวัตกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เหมาะสมกับการนำมา เพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จังหวัดแม่ฮ่องสอน ควรมีแนวทางและลักษณะอย่างไร ?

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมืออย่างดียิ่ง
พระมหาวิริศศักดิ์ สุรเมธี, ผศ.ดร. และคณะ

ภาคผนวก จ
ภาพการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

ภาพที่ 1 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ภาพที่ 2 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

ภาพที่ 3 สนทนากลุ่มย่อยผู้ทรงคุณวุฒิ

ภาคผนวก ฉ

ภาพย่านสร้างสรรค์พื้นฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่น

ภาพที่ 1 ย่านสร้างสรรค์ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จีนยูนนาน บ้านรักไทย

ภาพที่ 2 ศูนย์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จีนยูนนาน บ้านรักไทย

ภาพที่ 3 ศูนย์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ บ้านผาป่อง

ภาพที่ 4 ทูนทางพระพุทธศาสนาชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ บ้านผาบ่อ

ภาพที่ 5 ย่านสร้างสรรค์ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จีนฮ่อ บ้านสันติชล

ภาพที่ 6 ทูนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จีนฮ่อ บ้านสันติชล

ภาพที่ 7 ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์จีนฮ่อ บ้านสันติชล

ภาพที่ 8 ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่หรือมูเซอดำ บ้านจำโป

ภาพที่ 9 ยานสร้างสรรค์ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่หรือมูเซอดำ บ้านจำโป

ภาคผนวก ช
ใบรับรองจริยธรรมการวิจัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและไบนินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๒๗๒/๒๕๖๕

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: นวัตกรรมพัฒนาเชิงพื้นที่ย่านสร้างสรรค์บนฐานทุนทางพระพุทธศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นเพื่อยกระดับมูลค่าเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

(The Innovation to Develop Creative Districts Based on Buddhist Principle and Local Culture to Increase the Value of the Economical Basic Income of Ethnic Communities in Mae Hong Son Province)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: -

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ผู้วิจัยหลัก: พระมหาวีรศักดิ์ สุรเมธี, ผศ.ดร.

เอกสารที่พิจารณาพบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๕
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๕
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๕
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๖๕

(พระสุวรรณเมธาภรณ์, ผศ.)

ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

หมายเลขใบรับรอง: ว.๒๗๒/๒๕๖๕

วันที่ให้การรับรอง: ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๕

ประวัตินักวิจัย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ-สกุล	:	พระมหาวิริศศักดิ์ สุรเมธี, ผศ.ดร.
ตำแหน่ง	:	หัวหน้าโครงการวิจัย
ประวัติการศึกษา	:	ปร.ด. (การบริหารการพัฒนา) มหาวิทยาลัยนอร์ท-เชียงใหม่ ร.ม. (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง ศษ.ม. (การสอนสังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประวัติการทำงาน	:	อาจารย์ประจำหลักสูตร สาขาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
ผลงานทางวิชาการ	:	1. พระมหาวิริศศักดิ์ สุรเมธี. (2560). โลกทัศน์ของผู้นำท้องถิ่นที่ เอื้อต่อการรองรับกับเศรษฐกิจประชาคมอาเซียนเพื่อพัฒนาชุมชน เขตจังหวัดเชียงใหม่. <i>วารสารวิชาการธรรมทรรศน์</i> . 17(3): 13-23. 2. เยื้อง ปั่นเหง่งเพชร พระครูพิพิธสุตาทร พระมหาวิริศศักดิ์ สุรเมธี และสมหวัง แก้วสุฟอง. (2562). รูปแบบการบูรณาการฝึก สมาธิโดยใช้สติปัญญา 4 กับหลักโยคศาสตร์. <i>วารสารพุทธศาสตร์ ศึกษา</i> . 10(2): 361-375. 3. พระเมธาวิณัยรส (สุเทพ ปสิวิโก) พระมหาวิโรจน์ คุตติวิโร พระมหาวิริศศักดิ์ สุรเมธี และสาลินี รักกตัญญู. (2562). รูปแบบ การเผยแผ่พุทธธรรมสำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริม ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา. <i>วารสาร มจร สังคมศาสตร์ ปริทรรศน์</i> . 8(4): 17-33.
ผลงานการวิจัย	:	1. พระมหาวิริศศักดิ์ สุรเมธี. (2560). โลกทัศน์ของผู้นำท้องถิ่นที่ เอื้อต่อการรองรับกับเศรษฐกิจประชาคมอาเซียนเพื่อพัฒนาชุมชน ในเขตจังหวัดเชียงใหม่ 2. พระมหาวิริศศักดิ์ สุรเมธี. (2561). แนวทางการแก้ไขปัญหา หนี้สินโดยการบูรณาการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับหลัก พุทธธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตข้าราชการท้องถิ่น ในจังหวัด เชียงใหม่
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	:	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ-สกุล	:	พระพิทักษ์ แฝงโกฏี, ดร.
ตำแหน่ง	:	ผู้ช่วยนักวิจัย
ประวัติการศึกษา	:	พ.ศ. 2562 Ph.D. (Linguistics) Banaras Hindu University, India พ.ศ. 2555 M.Ed. (Environmental & Value Education) Banaras Hindu University, India พ.ศ. 2554 M.A. (Linguistics) Banaras Hindu University, India พ.ศ. 2550 พธ.บ. (การสอนภาษาอังกฤษ) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ประวัติการทำงาน	:	อาจารย์ประจำหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
ผลงานทางวิชาการ	:	1. สงัด เขียนจันทิก, พระพิทักษ์ แฝงโกฏี, พระมหามนตรี อธิการ กันทร. (2565) พุทธจริยศาสตร์กับการพัฒนาระเบียบวินัย นักศึกษาชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ คณะ ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยวิทยาเขตล้านนา. วารสาร สังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธปีที่ 7, ฉบับที่ 4 (เมษายน 2565), หน้า 329-344. 2. สงัด เขียนจันทิก, พูลสุข กรรณาริก, อติศักดิ์ แสงศรี, พระพิทักษ์ แฝงโกฏี และ ทิตติยา มั่นดี. (2565). ปัจจัยที่มี อิทธิพลต่อการตัดสินใจศึกษาในระดับปริญญาตรีของนักศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราช วิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา. Journal of Modern Learning Development, 7(4), หน้า 287-306..
ผลงานการวิจัย	:	1. สงัด เขียนจันทิก, ธนะดี สุริยะจันทร์หอม, พระพิทักษ์ ฐานิสสร, นายนพรัตน์ กันทะพิกุล (2564). คุณลักษณะที่เป็น จุดแข็งของนักศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	:	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ-สกุล	:	ดร.สาลิณี รักกัตัญญ
ตำแหน่ง	:	ผู้ช่วยนักวิจัย
ประวัติการศึกษา	:	ปร.ด. (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Ph.D. (Public Administration) Magadh University, India M.A. Linguistics Delhi University, India
ประวัติการทำงาน	:	หัวหน้าฝ่ายหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ผลงานทางวิชาการ	:	1. พระเมธาวิสัยรส (สุเทพ ปสิวิโก), พระมหาวิโรจน์ คุตตวิโร, พระมหาวิรัชศักดิ์ สุรเมธี และสาลิณี รักกัตัญญ. (2562). รูปแบบ การเผยแผ่พุทธธรรมสำหรับคนในพุทธศตวรรษที่ 26 เพื่อส่งเสริม ความมั่นคงของพระพุทธศาสนา. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ ปริทรรศน์. 8(4): 17-33. 2. พระเมธาวิสัยรส (ปสิวิโก) , พระมหาวิรัชศักดิ์ สุรเมธี, และสาลิณี รักกัตัญญ. (2560). รูปแบบการส่งเสริมความปรองดองและ สันติสุขด้วยศีล 5 ของประชาชนในจังหวัดสระบุรี. วารสาร สันติศึกษาปริทรรศน์. 5(1): 1-13.
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	:	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย จังหวัดนครปฐม